

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1956

ANDRA KAMMAREN

Nr 10

9—14 mars

Debatter m. m.

Fredagen den 9 mars

	Sid.
Svar på fråga av herr Larsson i Hedenäset ang. deltagande i den av finska riksdagen beslutade utredningen om ytterligare broförbindelse över Torne älv	5
Svar på interpellation av fru Lindskog ang. en förbättrad ställning för partiellt arbetsföra kvinnor m. m.	6
Skogsvårdsavgiften	10
Förmyndares förvaltning av omyndigas egendom	12
Ändring i lagen om allmän sjukförsäkring m. m.	23

Tisdagen den 13 mars

Svar på fråga av herr Braconier ang. redogörelse för de åtgärder, som vidtagas för att bemöta i utländska publikationer förekommande oriktiga uppgifter om Sverige	28
Svar på interpellation av herr Cassel ang. återbetalningen av tyska Kalisyndikatets obligationer	30
Svar på fråga av herr von Seth ang. en redogörelse för de åtgärder, som vidtagits för ett samgående mellan försvar och jordbruk för säkerställande av totalförsvarets behov av hästar	31
Svar på interpellation av herr Andersson i Dunker ang. sekretessbestämmelserna rörande handläggningen inom lantbruksnämnderna av stödlåne- och kontantbidragsärenden m. m.	38

Onsdagen den 14 mars

Svar på interpellationer av: herr Christenson i Malmö ang. åstadkommande av ett enklare och mera lättförståeligt språk i deklarationsblanketterna	43
--	----

	Sid.
herr Edström ang. vissa menliga följder för aktiebolag och ekonomiska föreningar som på grund av missuppfattning kommit att erlægga för lågt skattebelopp i samband med den år 1955 genomförda skattehöjningen	46
fru Sandström ang. handläggningen av ärenden rörande tillstånd till yrkesmässig trafik med buss	50
herr Åhman ang. ombyggnad av bandelen Dannemora—Hargshamn	64
herr Stenberg ang. möjligheterna att stanna snabbgående tåg i händelse av stopptecken vid bevakade järnvägsövergångar	68
Lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960	72
Repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57	105
Ersättning till Mattias Forslund i Vojakkala för viss krigsskada	128
Avsättning till lotterimedelsfonden	131
Vidgad skattefrihet för allmänna samlingslokaler	135
Ersättning av kostnader för vittnen och försvarare vid domstol	136
Frihet från skyldighet att till förmyndare och överförmyndare gälda arvodesersättning för omyndigförklarad folkpensionärs pension ...	137
Sänkning av den pensionsberättigande åldersgränsen för änkepension	139
Förskolbarnens tillträde till biograflokaler	143
Vidgning av frikretsområdena för telefonsamtal på landsbygden	145
Interpellationer av:	
herr Svensson i Ljungskile ang. praxis i fråga om intagning av patienter på sinnessjukhus, m. m.	145
fröken Elmén ang. samordningen mellan arbetslöshetsförsäkring och sjukförsäkring	153
herr Löfroth ang. bestämmelserna om koncessionsrenskötseln i kustlandet i Norrland	154

Samtliga avgjorda ärenden

Fredagen den 9 mars

<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 12, ang. skogsvårdsavgiften för år 1956	10
— nr 13, om ändrad lydelse av 1 och 2 §§ förordningen om särskilda investeringsfonder för inventarier och lagertillgångar, m. m.	11
— nr 14, ang. särskild beskattning för sjöfolk.	12
— nr 15, om preliminär A-skatt för yrkesfiskare.	12
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 11, ang. förmyndares förvaltning m. m.	12
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 7, om införande i hälsovårdsstadgan av föreskrift rörande bostadstak	23
— nr 8, om trafikbullret.	23

<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 9, om indragningen av körkort på grund av trafikförseelse	23
— nr 10, ang. ändring i lagen om allmän sjukförsäkring m. m.	23
— nr 11, om ändring i lotteriförordningen.	26
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 7, ang. rening av spillolja	26

Onsdagen den 14 mars

<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 4, om valen till andra kammaren för perioden 1957—1960.....	72
— memorial nr 5, ang. ändringar i riksdagsstadgan.	105
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 41, ang. anslag under försvarets fonder m. m.	105
— nr 42, ang. repetitionsövningarna 1956/57 m. m.	105
— nr 43, ang. ersättning i vissa fall för olycksfall i arbete eller yrkes-sjukdom.	127
— nr 44, om ersättning till M. Forslund	128
— nr 45, om anslag till avsättning till lotterimedelsfonden	131
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 16, om ändrad lydelse av 56 och 58 §§ uppbördsförordningen	135
— nr 17, om ändring av skatteberäkningen för ackumulerad inkomst	135
— nr 18, om vidgad skattefrihet för allmänna samlingslokaler.	135
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 12, ang. översyn av bestämmelserna om skyldighet för statstjänstemän att undergå läkarundersökning	136
— nr 13, om tillfällig ökning av regeringsrådets antal.	136
— nr 14, om ändring rörande ersättning för vittnen och försvarare vid domstol.....	136
— nr 15, ang. frihet från skyldighet att till förmyndare och överför-myndare gälda arvode beträffande omyndigförklarads folkpension	137
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 12, om sänkning av åldersgränsen för änkepension.....	139
— nr 13, ang. stöd till ensamstående förvärsarbetande mödrar med barn under 16 år.	143
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 6, ang. grunderna för fortsatt stöd åt lin- och hampodlingen.	143
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 8, ang. förskolbarns tillträde till biograf	143
— nr 9, om vidgning av frikretsområdena för telefon på landsbygden	145
— nr 10, om riskerna för förväxling av namnliska läkemedel	145

Fredagen den 9 mars

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollet för den 2 innevarande mars.

§ 2

Svar på fråga ang. deltagande i den av finska riksdagen beslutade utredningen om ytterligare broförbindelse över Torne älv

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr statsrådet **HJALMAR NILSON**, som yttrade:

Herr talman! Herr Larsson i Hedenäset har frågat mig, om ett positivt deltagande från svensk sida kan påräknas i den utredning av frågan om åstadkommande av ytterligare broförbindelse över Torne älv, varom finska riksdagen fattat beslut.

I anledning härav vill jag erinra om mitt svar i april förra året på en interpellation av herr Larsson i Hedenäset i samma fråga. Därvid meddelade jag bl. a., att några aktuella planer på att bygga en bro över Torneälven norr om Haparanda för det dåvarande ej förelåg. Jag uttalade också att om det, sedan bl. a. erfarenhet vunnits rörande trafikunderlaget m. m. vid framför allt den nuvarande färjan vid Pello och en planerad ny färja vid Övertorneå, skulle komma att visa sig lämpligt att närmare överväga ett brobygge, torde frågan härom få upptagas till prövning i vanlig ordning.

Enligt vad jag erfarit har vederbörande utskott i finska riksdagen nyligen i anledning av en motion föreslagit, att riksdagen ville besluta hemställa, att finska regeringen måtte vidtaga åtgärder i syfte att undersöka möjligheterna för byggandet av en bro över Torne älv

vid Pello by. Utskottet har i samband därmed uttalat, att »undersökningar borde utföras angående förverkligande av brobygget, vilket givetvis skulle ske i samråd mellan myndigheterna i Finland och Sverige samt bekostas gemensamt».

Såvitt jag har mig bekant har någon officiell framställning i frågan ej gjorts från finsk sida till svenska myndigheter. I varje fall föreligger ingen framställning från den finska regeringen till den svenska.

Under förhandenvarande förhållanden anser jag mig inte böra göra något uttalande i frågan.

Härefter anförde:

Herr **LARSSON** i Hedenäset (bf):

Herr talman! Jag ber att få framföra ett tack till statsrådet Hjalmar Nilson för svaret på min enkla fråga. Men jag måste bekänna, som så ofta inträffar här i riksdagen när en interpellation eller en enkel fråga besvaras, att jag inte kan vara fullt tillfreds med svaret. Jag hade nog hoppats på ett positivt ställningstagande till frågan om en utredning.

I svaret åberopas och citeras i viss utsträckning ett utlåtande av den finska riksdagens kommunikationsutskott. Jag skall, för att i någon mån belysa frågans betydelse, anföra ytterligare ett par rader ur detta utlåtande. Det heter däri: »Såsom i motionens motivering genom siffermaterial ådagalagts, är trafiken vid färjstället stor och skulle uppenbarligen vara ännu större, om en bro funnes på överfartsplatsen. Enär på platsen går stark ström, försvåras färjtrafiken av islossningen och flotningen, varförutom trafiken helt ligger nere vid menföre, vilket tvingar trafikanterna att

Svar på interpellation ang. en förbättrad ställning för partiellt arbetsföra kvinnor m. m.

färdas genom det 125 km sydligare belägna Torneå. Det är uppenbart, att byggandet av bron skulle äga en i alla hänseenden positiv inverkan på trafikens skötsel och uppehållande mellan Finland och Sverige.»

Jag skall utöver detta endast be att få uttala den förhoppningen, att det initiativ, som i anledning av den finska riksdagens behandling av frågan är att vänta från finskt håll, kommer att mötas av en positiv inställning på svensk sida. Jag kan inte uraktlåta att göra den reflexionen, att det synes mindre tillfredsställande, om genomförandet av åtgärder, som är av betydelse för den här aktuella gränsbefolkningen, skall vara beroende av initiativ från finsk sida. Vi bör här i Sverige ha minst samma möjligheter att vara framåt i detta hänseende som vad Finland har resurser till.

Herr statsrådet **HJALMAR NILSON**:

Herr talman! Jag vill med anledning av vad herr Larsson i Hedenäset sist yttrade bara erinra om att vi för närvarande har en ny förbindelse över gränssälven mellan Finland och Sverige under arbete vid Övertorneå.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3

Svar på interpellation ang. en förbättrad ställning för partiellt arbetsföra kvinnor m. m.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **ERICSSON**, erhöll på begäran ordet för att besvara fru Lindskogs interpellation angående en förbättrad ställning för partiellt arbetsföra kvinnor, m. m.

Svaret hade före sammanträdet i stencilerad form tillställts kammarens ledamöter, och herr statsrådet Ericsson lämnade nu endast en kort sammanfattning av huvudpunkterna i svaret.

Det inom kammaren utdelade svaret var av följande lydelse:

Herr talman! Fru Lindskog har till mig ställt följande frågor:

Är statsrådet beredd att vid övervägandet av arbetsvårdens personella upp rustning föreslå en sådan utökning att de partiellt arbetsföra kvinnornas behov bättre tillgodoses?

Kan man förvänta att även de mycket unga kvinnor, som på grund av missanpassning och bristande uthållighet har svårt att behålla ett arbete, får inräknas i gruppen partiellt arbetsföra och bli föremål för lämplig form av arbetsvård?

Som svar härpå vill jag meddela följande.

Begreppet partiellt arbetsföra inbegriper personer, vilka på grund av fysiska eller psykiska arbetshinder eller social belastning har eller väntas kunna få svårare än andra att erhålla och behålla ett förvärvsarbete. Av begreppsbestämningen framgår, att hänsyn icke tagges till kön eller lyte. Avgörande är utslutande svårigheten att erhålla och behålla ett arbete. Följaktligen står arbetsvårdens resurser öppna för såväl partiellt arbetsföra kvinnor som missanpassad kvinnlig ungdom. De speciella hjälpåtgärder, som kan komma i fråga, är arbetsprövning, arbetsträning, fortbildning, yrkesutbildning, hemarbete och näringshjälp. Innan dylika kompletterande hjälpåtgärder vidtages, ankommer det emellertid på arbetsförmedlingarna att i första hand undersöka möjligheterna av en direktplacering i öppna marknaden.

Arbetsförmedlingens statistik för år 1955 ger en uppfattning om i vilken utsträckning arbetsvården anlitas av arbetssökande partiellt arbetsföra kvinnor. Av samtliga 22 950 arbetssökande var 5 276, eller 23 procent, kvinnor. Som jämförelse kan nämnas, att antalet förvärvsarbetande kvinnor i procent av hela antalet förvärvsarbetande enligt

Svar på interpellation ang. en förbättrad ställning för partiellt arbetsföra kvinnor m. m.

sista folkräkningen också var 23 procent. Av de arbetssökande kvinnorna kunde 2 258, alltså bortåt hälften, placeras i arbeten i öppna marknaden genom vanliga arbetsförmedlingsåtgärder, och något över 800 blev föremål för direkta arbetsvårdande åtgärder såsom yrkesutbildning, arbetsprövning, arbetsutbildning, arbetsprövning, arbetsutbildning etc. Interpellanten säger, att arbetsförmedlingsstatistiken är bristfällig och missvisande, när många inte anmäler sig som arbetssökande. Att icke alla partiellt arbetsföra kvinnor vänder sig till arbetsförmedlingen är naturligtvis riktigt, men det är omöjligt att kvantitativt uppskatta hur stor den del är som ej kommer i kontakt med de resurser som arbetsvården erbjuder.

Trots att sålunda inga formella hinder för beredande av arbetsvård åt partiellt arbetsföra kvinnor föreligger, har vissa svårigheter kunnat konstateras i fråga om bl. a. arbetsprövning och arbetsutbildning. Träningsverkstäderna är nämligen i allmänhet ännu icke rustade att taga emot partiellt arbetsföra kvinnor i erforderlig utsträckning. Man försöker emellertid övervinna svårigheterna genom inrättande av särskilda inackorderingshem och genom att vidga sysselsättningsramen vid verkstäderna. En förbättring är således att förvänta i detta avseende.

I fråga om fortbildning, yrkesutbildning och omskolning är emellertid de partiellt arbetsföra kvinnorna bättre tillgodosedda och proportionerna mellan män och kvinnor mera tillfredsställande.

Anslagen till den arbetsvårdande verksamhet, som bedrivs genom arbetsmarknadsstyrelsen, har successivt höjts sedan styrelsen ålades att vara det centrala arbetsvårdsorganet. Innevarande budgetår uppgår anslagen till 2 900 000 kronor, och för nästa budgetår föreslås 3 600 000 kronor.

I statsverkspropositionen har jag uttalat, att behovet av en avsevärd för-

stärkning av personalen för arbetsvård måste anses vara till fullo klarlagt. Jag har också föreslagit ett belopp på 175 000 kronor för tillfälliga personalförstärkningar på arbetsförmedlingarna. Större delen av detta belopp är avsett att öka personalresurserna för arbetsvården, som därmed också får bättre möjligheter att tillgodose de partiellt arbetsföra kvinnornas behov. Frågan om ytterligare personalbehov för att i ännu högre grad effektivisera arbetsvården kommer att från min sida följas med oavslutlig uppmärksamhet.

De unga flickor, som på grund av missanpassning och bristande uthållighet har svårt att behålla ett arbete, utgör ett stort och svårbemästrat problem. Som regel finns här en psykiatrisk-psykologisk bakgrund, hem- och miljöförhållanden av otillfredsställande art etc. I fråga om denna kategori äger samarbete rum mellan arbetsförmedlingen och olika barnavårdsnämnder och ungdomsvårdsskolor. Denna grupp har givetvis samma möjligheter till arbetsvård som övriga på arbetsmarknaden handikappade. Arbetsförmedlingens yrkesexpeditioner hjälper till att finna ett passande arbete för dem på öppna arbetsmarknaden, och om särskilda arbetsvårdsåtgärder behövs, står de särskilda arbetsvårdsexpeditionerna alltid öppna för dem. Även om det fortfarande återstår mycket att göra för dessa socialt missanpassade unga flickor bekräftas det allmänt från de socialvårdande organen, att sedan arbetsvården från mitten av 40-talet började uppbyggas, har en påtaglig lättnad inträtt i fråga om möjligheterna att bereda olika grupper av handikappade erforderlig omvårdnad.

Jag vill slutligen erinra om den utredning, som pågår rörande frågan om rehabiliteringsåtgärder i anslutning till sjuk- och yrkesskadeförsäkringarna. En av utredningen föreslagen försöksverksamhet på detta område pågår sedan årsskiftet inom arbetsvårds- och sjuk-

Svar på interpellation ang. en förbättrad ställning för partiellt arbetsföra kvinnor m. m.

försäkringsorganisationernas ram. Den syftar bl. a. till att finna former för in-kopplande av samhällets hjälpåtgärder på tidigaste möjliga stadium. Genom att vid rätt vald tidpunkt bereda möj-lighet till arbetsvård och erforderlig medicinsk behandling torde många kun-na återföras till arbetsmarknaden som fullgod arbetskraft. Det finns anledning att räkna med att även vid det här på-gående utredningsarbetet de partiellt arbetsföra kvinnornas ställning kommer att uppmärksammas.

Härpå anförde:

Fru **LINDSKOG (s)**:

Herr talman! Jag tackar statsrådet och chefen för socialdepartementet för svaret på min interpellation. Svaret in-ger på flera punkter goda förhoppning-ar om att de otillfredsställande förhål-landena med statsmakternas hjälp skall kunna bemästras. En samverkan måste här ske mellan kommunerna, landsting-en, arbetsvårdsorganen och staten, och det är alltså inte min mening att lägga hela ansvaret på staten. Men statens stimulans i form av bidrag och föredö-me i en klar syn på problemets bety-delse är oerhört viktig. Herr statsrådets löfte att med oavlatlig uppmärksamhet följa frågan om ytterligare personal för att effektivisera arbetsvården hälsar jag med tillfredsställelse, och detta löfte bör inge tillförsikt. Trots de höjda anslagen till såväl det centrala arbetsvårdsorga-net som till mera tillfälliga personalför-stärkningar på arbetsförmedlingarna motsvarar resurserna ändå inte behovet.

När arbetsmarknadskommissionen år 1945 drog upp riktlinjerna för arbets-vårdsverksamheten angavs, att denna borde bli ett led i strävandena att ska-pa en individualiserad och effektivise-rad arbetsförmedling. Vid den tiden kom de flesta klienterna till arbets-vårdsexpeditionerna från de allmänna förmedlingsavdelningarna, men i dag kommer endast 25 procent från dessa.

De övriga 75 procenten kommer från socialvårdsorgan, sjukhus och vårdan-stalter. Och här rör det sig ofta om svå-ra fall, som är mycket tidskrävande och besvärliga att placera. Det är inte sä-kert att den första arbetsplaceringen lyckas, kanske inte den andra heller. Det är därför nödvändigt att arbetsvår-dens personal får möjlighet att hålla kontakt med klienten en tid efter ar-betsplaceringen för att se hur det går. Risken är annars stor för att klienten efter ett misslyckande åker ned i de-pression och missmod, tycker att det inte lönar sig att göra nya försök och därigenom spolierar vad man redan har satsat i form av arbetsprövning och ar-betsträning.

Statsrådet har i sitt svar framhållit, att man i fråga om begreppsbestäm-ningen — vem som är partiellt arbets-för — inte tar hänsyn till kön eller lyte, och det är nog riktigt — i teorien och principiellt. Men i praktiken ter sig sa-ken annorlunda. Arbetsvården kom till för att hjälpa de militärskadade att fin-na nya försörjningsmöjligheter. Nästa steg blev att man inriktade ansträng-ningarna på att finna motsvarande möj-ligheter även för de civilskadade och sådana som av hälsoskäl måste byta yrke.

Här har männen stått i förtur, och kvinnorna har inte i det allmänna med-vetandet kommit att stå i samma led. Det har också varit mycket svårare att finna lämpliga arbetsobjekt för kvin-norna, och man har många gånger måst säga sig, efter fruktlösa försök, att det går inte. Kvinnorna blir som klienter mer arbetskrävande och tar längre tid och fordrar större ansträngning för ar-betsvården, om de skall kunna bli hjälp-ta, detta just på grund av att det är så pass mycket svårare att finna lämpliga arbetsobjekt och lämpliga arbetsplac-eringar för dem. Man kan i det samman-hanget påminna om att här i landet finns mig veterligt endast en skyddad

Svar på interpellation ang. en förbättrad ställning för partiellt arbetsföra kvinnor m. m.

industri, som till övervägande antal ssyselsätter kvinnliga partiellt arbetsföra, under det att det finns rätt många sådana för manliga partiellt arbetsföra.

När jag framställde min interpellation var det särskilt två grupper av kvinnor som jag hade i blickpunkten, nämligen de äldre ensamstående kvinnorna och de mycket unga flickorna. De ensamstående kvinnorna på mellan 50 och 67 år lever i många fall i en besvärlig situation. De är ofta inte riktigt kvalificerade för någon av de hjälpformer som vi har i vårt sociala omvårdnadsprogram. De har inte så nedsatt arbetsförmåga, att de kan beviljas invalidpension eller sjukbidrag, men de är heller inte vid så god vigör, att de kan ta ett heltidsarbete. Det enda som återstår är socialhjälp, som ges på grund av — som det heter i lagen — »bristande kropps- eller själskrafter». Och den indikationen är ganska tänjbar och ges olika tolkning i olika kommuner, bortsett från att det för många ter sig motbjudande att ta emot socialhjälp.

Jag är rädd för att denna grupp av kvinnor liksom de ofullständiga familjerna, där det bara finns en familjeförsörjare mot normalt två, kommer att bli vårt största socialhjälpsskientel under de närmaste 10, 15 åren, om inte arbetsvården kan lösa problemet att ge dessa äldre kvinnor ett välbehövligt stöd till ny självstart och även kan spåra upp arbetstillfällen och arbetsobjekt. För dessa uppgifter behöver arbetsvården en personell utökning, först och främst vid länsarbetsnämnderna. Som det nu är hinner tjänstemännen där inte med mera än det löpande arbetet. De får ingen tid över till att söka kontakter för beredande av nya arbetsmöjligheter.

När det gäller den andra gruppen, de mycket unga flickorna, som på grund av missanpassning och bristande uthållighet har svårt att behålla ett arbete, är jag glad över att det så klart har utsetts i interpellationssvaret, att denna

grupp har samma möjligheter till arbetsvård som övriga på arbetsmarknaden handikappade. Jag tror inte, att denna utväg har förefallit lika självklar för vare sig barnavårdsnämnder, arbetsvårdsorgan eller för allmänheten.

Herr statsrådet erinrar slutligen om den utredning, som pågår rörande rehabiliteringsåtgärder i anslutning till sjuk- och yrkesskadeförsäkringarna. När denna undersöker möjligheterna att finna former för inkopplande av samhällets hjälpåtgärder för dem, som går med sjuk- och yrkesskadeersättning, medger då direktiven för utredningen, att även de äldre kvinnornas ställning — deras som varken är friska eller sjuka — kan bli föremål för en undersökning, som sedan kunde bli vägledande för arbetsvårds- och socialvårdsorganen? De äldre kvinnornas ställning är i detta fall likartad med deras, som har varit sjuka och fått sin arbetsförmåga nedsatt. Om vi tänker oss en person — vare sig man eller kvinna — som genom sjukdom har fått sin arbetsförmåga nedsatt med 55 procent, gäller det ju att taga vara på de 45 procenten arbetsförmåga som finns kvar. En nedsliten människa, hos vilken det inte kan påvisas någon direkt och bestämd sjukdom men som inte heller har större arbetsförmåga än 45 procent, är ganska likställd med denna andra, som har haft sin sjukpenning under sjukdomstiden.

Jag tycker mig skimta i svaret, att herr statsrådet inte är främmande för den tanken, att utredningen skulle kunna ägna särskilt ifrågavarande grupp av kvinnor uppmärksamhet vid sitt arbete. Det skulle emellertid vara värdefullt att på denna punkt få en något större klarhet, om det är möjligt.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ERICSSON:

Herr talman! Det är alldeles uppen-

Skogsvårdsavgiften

bart att de myndigheter och organ, som sysslar med arbetsvårdens problem, i allmänhet inte kan känna sig nöjda med de resurser samhället ställt till deras förfogande. Jag har också, såsom jag understrukit i interpellationssvaret, allt intresse av att det kan vidtas åtgärder, som åt samhället räddar den arbetskraft som står att vinna hos de partiellt arbetsföra.

Samtidigt som jag säger detta kan jag inte undgå att erinra om att det är få verksamheter, som under de senaste tio åren haft förmånen att få expandera så snabbt som denna verksamhet gjort. Särskilt gäller detta den tid, då arbetsmarknadsstyrelsen haft hand om verksamheten, alltså från år 1951. Det första anslaget till verksamheten lämnades år 1951/52 och utgjorde då 800 000 kronor. Nu är vi uppe i det tredubbla beloppet, och det måste ju sägas vara rätt raskt marscherat. Därmed är emellertid inte sagt att verksamheten är färdigutbyggd. Tvärtom måste resurserna undan för undan ökas på ett sådant sätt, att man kan tillgodose det behov som här föreligger.

Den utredning, som är omtalad i interpellationssvaret, skall avse alla som omfattas av sjuk- och yrkesskadeförsäkring, och det är uppenbart att däri skall ingå även den kategori, som fru Lindskog i första hand här talade om, nämligen den medelålders kvinnliga arbetskraften. Jag är överens med interpellanten om att det är ett mycket viktigt samhällsproblem att försöka på nytt koppla in dessa människor i produktivt arbete. Det kan betyda mer än många andra åtgärder, och jag har vid ett par tillfällen gett uttryck åt den meningen, att vi här ställes inför alldeles nya problem. Jag är också överens med fru Lindskog om att vi med förenade krafter och ansträngningar bör försöka finna sådana former för denna verksamhet, att vi kan nå de resultat som vi båda syftar till.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Föredrogs var för sig och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner:

nr 87, angående vissa frågor rörande verksamheten vid Apelvikens och Kronprinsessan Victorias kustsanatorier; samt

nr 89, angående vissa åtgärder för ökad intagning vid universitet och högskolor.

§ 5

Föredrogs den av herr *Gustafsson* i Borås vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet Hjalmar Nilson angående vissa vägförbättringar i södra delen av Älvsborgs län.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6

Föredrogs den av fröken *Wetterström* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående planläggningen av fullträffsäkra befolkningskyddsrum.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7

Skogsvårdsavgiften

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, såvitt propositionen angår det promilletal, varmed skogsvårdsavgiften för år 1956 skall utgå.

I statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t bl. a. föreslagit riksdagen besluta, att skogsvårdsavgift enligt förordningen om skogsvårdsavgift skulle för år 1956 utgå med en och en halv promille.

Skogsvårdsavgiften

Statsverkspropositionen hade i denna del hänvisats till bevillningsutskottet.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag angående skogsvårdsavgiften besluta, att skogsvårdsavgift enligt förordningen om skogsvårdsavgift skulle för år 1956 utgå med en och en halv promille.

Reservation hade avgivits av herrar *Velander* och *Nilsson* i Svalöv, som ansett, att utskottet bort hemställa att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag angående skogsvårdsavgiften besluta, att skogsvårdsavgift enligt förordningen om skogsvårdsavgift skulle för år 1956 utgå med en promille.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr *CASSEL* (h):

Herr talman! Frågan om skogsvårdsavgifterna hör till dem, som kommer tillbaka varje år. Jag skall därför fatta mig mycket kort.

Herrar *Velander* och *Nilsson* i Svalöv har fogat en reservation till utskottets utlåtande, vilken går ut på att skogsvårdsavgiften skall sänkas från 1,5 promille till 1 promille. En sådan sänkning borde enligt min mening ha skett redan år 1952, när man höjde taxeringsvärdena. Hade man gjort som vi då yrkade, hade skogsägarnas belastning inte ökat på det ganska omotiverade sätt, som nu blev fallet. Dessa avgifter är en objektskatt av i stort sett samma karaktär som fastighetsskatterna, och de bör därför principiellt tagas bort. Åtminstone bör de avvecklas i stället för att fortsätta att år efter år utgå med det maximalt möjliga beloppet, som just är 1,5 promille. Vi kan mycket väl förstå, att ett sådant borttagande inte kan ske på en gång utan att man här måste gå fram i etapper. Därför har vi yrkat, att man denna gång skall nöja sig med att

taga bort en tredjedel av avgiften och alltså sänka uttagningen från 1,5 promille till 1 promille.

Jag ber att få yrka bifall till denna reservation.

Herr *OLSSON* i Gävle (s):

Herr talman! Jag skulle kunna nöja mig med att yrka bifall till vad utskottet här föreslagit, betonande att alla medel som inflyter genom denna avgift går till skogsvårdande åtgärder. Det är väl bara till fördel så länge det finns möjligheter att på det sättet pumpa in pengar till skogsvården.

Jag kan emellertid inte underlåta säga, att jag blev en smula förvånad, när herr *Cassel*, som här ställer sig på reservanternas ståndpunkt, inte bara talar om vad man föreslog i fjol, nämligen att avgiften skulle sänkas till 1 promille, utan t. o. m. tar upp problemet om avskaffande på lång sikt av hela avgiften. Om detta ligger reservanterna och deras parti så varmt om hjärtat, borde man väl ha kostat på sig en motion därom i stället för att bara skriva in saken i en reservation, som — det måste man klart ha insett — icke kan föranleda någon åtgärd.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen; och biföll kammarerna utskottets hemställan.

§ 8

Föredrogs vart för sig bevillningsutskottets betänkanden:

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 2 §§ förordningen den 11 maj 1951 (nr 230) med provisoriska bestämmelser om särskilda investeringsfonder för ersättande av förlorade inventarier och lagertillgångar, m. m.,

Förmyndares förvaltning av omyndigas egendom m. m.

nr 14, i anledning av väckt motion om införande av särskild beskattning för sjöfolk, och

nr 15, i anledning av väckt motion om utredning angående möjligheterna för yrkesfiskare att erlagga preliminär A-skatt.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 9

Förmyndares förvaltning av omyndigas egendom m. m.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 11, i anledning av väckta motioner om vissa ändrade regler angående förmyndares förvaltning av omyndigas egendom m. m.

Första lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 335 i första kammaren av fru *Gärde Widemar m. fl.* och nr 276 i andra kammaren av herr *Cassel m. fl.* I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning för att utforma lämpliga regler angående placering av omyndigs penningmedel samt angående sakkunnig hjälp åt överförmyndarna och utvidgad kontroll över dessa».

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 335 och II: 276, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning för att utforma lämpliga regler angående placering av omyndigs penningmedel;

B) att motionerna I: 335 och II: 276, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fru *Sjöström-Bengtsson* samt herrar *Erik Svedberg*, *Theodor Johansson*, *Onsjö*, *Ekström*, *Jacobsson* i Sala och *Lundqvist*,

vilka ansett att utskottet bort hemställa, att förevarande motioner, I: 335 och II: 276, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **ONSJÖ** (bf):

Den motion som första lagutskottet här haft att behandla är ingen nyhet. Utskottet har tidigare haft att ta ställning till motioner i samma ämne, senast under höstriksdagen förlidet år, alltså för endast fyra månader sedan. Den motion, som då förelåg, avslogs av riksdagen på förslag av ett nära nog enhälligt första lagutskott.

Nu har motionärerna vunnit framgång så till vida, att majoriteten inom utskottet ansett sig kunna gå med på en utredning. Om detta har skett på grund av någon åsiktsförändring inom utskottet eller om utskottet har resignerat inför motionärerna lämnar jag därhän.

Det är klart att man kan resonera som så, att en utredning förpliktar inte till någonting. Vi är emellertid sju reservanter, som inte har velat vara med om ens en utredning. Vi anser nämligen, att om man skall besvara Kungl. Maj:t med begäran om en utredning bör man vara tämligen säker om att man både vill och kan åstadkomma en ändring.

Motionärerna syftar ju till att omyndigas penningmedel skall kunna placeras så, att de inte förlorar i värde på det sätt de nu gör genom penningvärdets fall. Det vore i och för sig riktigt, att de finge placeras i realvärden, men den saken är inte så enkel att ordna som motionärerna här tänker sig. Jag tar mig friheten att citera första lagutskottets utlåtande 1951, ty det är egentligen detta som reservanterna här stöder sig på. Utskottet skrev: »Utskottet vill icke bestrida, att vissa skäl tala för den av motionärerna framförda tanken att öppna vidgade möjligheter för placering av förmyndarmedel i real-

Förmyndares förvaltning av omyndigas egendom m. m.

värden. Emellertid är det uppenbart att en övergång till friare placeringsregler skulle draga med sig stora vanskligheter. För att i ett givet ögonblick kunna bedöma, huruvida en omyndigs tillgångar med trygghet kunna helt eller delvis placeras exempelvis i aktier, fordras ett stort mått av insikt och förutseende. Förmyndaren skulle vidare vid en sådan placering vara nödsakad att kontinuerligt följa utvecklingen på det ekonomiska området för att vid behov snabbt kunna övergå till annan placeringsform. En inflationsartad utveckling kan nämligen snart nog förbytas i sin motsats. Det torde därför vara ofrånkomligt, att ett visst moment av spekulering skulle vinna insteg, om det mera allmänt medgäves att placera förmyndarmedel i aktier. En sådan utveckling synes icke vara väl förenlig med trygghetsprincipen, vilken enligt utskottets mening alltjämt bör vara vägledande på detta område. Även placering i fast egendom kan vara en mycket chansartad och osäker affär. Härtill kommer att en övergång till friare placeringsregler torde komma att ställa alltför stora krav på överförmyndarna.» Sedan detta skrevs har såvitt jag kan förstå ingenting hänt, som motiverar en ändrad inställning.

Den gången remitterades motionerna till de institutioner, som kunde förut sättas ha möjlighet att bedöma saken. Dessa avstyrkte motionerna med ungefär samma motivering som utskottet. Advokatsamfundet t. ex. skrev: »Med hänsyn till de vanskligheter, som äro förknippade med regler om större frihet vid val av placeringsobjekt, vill styrelsen för sin del avstyrka motionerna. Botemedlet är i stället ett fast penningvärde.» Det sista påpekandet är ju riktigt. Stockholms förmyndarkammare och andra remissinstanser uttalade sig i liknande riktning.

Det finns ju författningsbestämmelser om hur förmyndaren skall placera förmyndarmedel. Han får placera dem i

obligationer, i fast egendom etc., men han har därutöver med överförmyndarens samtycke rätt att placera även i aktier. Det råder alltså inte förbud att placera förmyndarmedel i aktier. Överförmyndaren får i sin tur inte ge sådant samtycke utan särskilda skäl. Såvida jag inte är fel underrättad, har denna bestämmelse börjat tillämpas liberalare. Överförmyndarna i de stora städerna — jag tror att det mest är fråga om Stockholm och Göteborg som saken gäller — har medgett sådan placering i större utsträckning. Jag anser inte att detta är oriktigt. Men att släppa detta placeringssätt fritt över hela landet tror jag inte går, så länge det finns så många överförmyndare. Det skulle fordra — som motionärerna såvitt jag förstår också har tänkt sig — en omorganisation av överförmyndarinstitutionen. Jag är rädd för att detta skulle leda till att vi byråkratiserade denna institution, som inte från något håll har kunnat beskyllas för att inte fungera tillfredsställande.

Som sagt, herr talman, såvitt jag kan finna har ingenting hänt sedan 1951 och i varje fall inte sedan i höstas, som motiverar att riksdagen frångår den ståndpunkt den då intog och som också första kammaren intog när den i onsdags behandlade motionen och biföll reservationen med mycket stor majoritet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr RYLANDER (fp):

Herr talman! Det är riktigt, som herr Onsjö har sagt, att första lagutskottet tidigare — 1951 och 1952 — har intagit en annan ståndpunkt i denna fråga än nu. Däremot är det inte riktigt, att vi gjorde det under förra årets riksdag. Då var nämligen inte denna fråga uppe, utan det var endast ett detalj-spörsmål, som möjligen har samband med frågan, nämligen möjligheten att

Förmyndares förvaltning av omyndigas egendom m. m.

ställa expertis till överförmyndarnas förfogande.

Jag vill för min del erinra om att jag i debatten förra året sade, att man förmodligen inte i längden kan upprätthålla det stela placeringssystem man nu har beträffande förmyndarmedel. Jag skäms inte för att säga, att jag i det hänseendet har tänkt om. I motsats till herr Onsjö anser jag nämligen, att det hänt en hel del, och detta gäller även det senaste året. Jag skall i korthet redogöra för hur saken ligger till och för tidigare yttranden i den mån så inte redan har skett genom herr Onsjö. Dennes redogörelse tycker jag för övrigt var något ensidig.

Man skall normalt placera omyndigas penningmedel på vissa såsom särskilt säkra angivna sätt. Jag skall inte beröra dem nu. Man kan emellertid göra omyndigas penningmedel räntebärande också på annat sätt än genom de s. k. säkra sätten. Man kan exempelvis inköpa aktier — det är inget direkt förbud emot det, men man måste ha överförmyndares samtycke. I det sammanhanget finns emellertid ett mycket viktigt tillägg till lagbestämmelsen, nämligen att »samtycke må ej givas med mindre särskilda skäl därtill äro». Till råga på olyckan har det i motiveringen till detta tillägg till paragrafen, vilket infördes 1924 av det dåvarande första lagutskottet, lämnats en del restriktiva anvisningar om hur tillägget skall tolkas. Det kan för övrigt förtjäna nämnas, att när lagberedningen på sin tid framlade förslag till bestämmelser om placeringen, var denna sista punkt »ej må samtycke givas med mindre särskilda skäl därtill äro» inte medtagen utan tillades i första lagutskottet. Man hyste väl ännu på den tiden — måhända förklarligt nog — en viss misstro mot placeringen i aktier.

Sedan förhåller det sig så, som herr Onsjö också sade, att när frågan var uppe 1951 remitterades motionerna till olika berörda institutioner. Däremot

var det inte, som han sade, på det sättet att motionerna då bara avstyrktes; de tillstyrktes också i ett par instanser av betydelse. Svenska bankföreningen tillstyrkte sålunda i ett mycket utförligt yttrande, som för övrigt kan stå sig än i dag, och vidare tillstyrkte överförmyndarna i Göteborg. Förmyndarkammaren i Stockholm avstyrkte därför att den ansåg, att man numera kunde tillämpa denna lag på ett annat sätt än som från början var avsett vilket även skett.

En av anledningarna till utskottets ändrade standpunkt härvidlag är just, att bestämmelserna tillämpas olika i landets olika delar. I Stockholm och andra större städer medgives placering i aktier i en helt annan utsträckning än man avsåg när bestämmelsen infördes, under det att överförmyndarna ute i landet naturligt nog ställer sig tveksamma till förslag om placering i aktier med hänsyn till bestämmelsen »ej må samtycke givas med mindre särskilda skäl därtill äro».

Här har verkligen hänt någonting, men det har hänt så stilla under tidernas lopp. Under de senare åren har man kunnat märka, hur stiftelser och försäkringsbolag alltmer övergått till ett differentierat placeringssystem. Men inte nog med detta; även staten omhänderhar och förvaltar en stor mängd fonder, främst då donationsfonder för olika ändamål. Statskontoret omhänderhar de flesta, men även andra myndigheter svarar för förvaltningen av sådana fonder. Dessa uppgår till mycket stora belopp, och avkastningen är ju avsedd att tjäna vissa särskilda ändamål. Vi förstår, att garantier måste finnas för att dessa fonder är placerade på ett betryggande sätt. Inte någon av oss vill väl påstå, att statskontoret skulle vara benäget att förvalta dessa statliga medel på ett lättsinnigt sätt.

I och med ändringarna i penningvärdet har det visat sig, att dessa regler, som från början var avsedda att vara betryggande för bevarandet av kapi-

Förmyndares förvaltning av omyndigas egendom m. m.

talet, verkat så, att kapitalet så småningom just på grund av iakttagande av dessa bestämmelser håller på att försvinna. Detta har påkallat uppmärksamhet ifrån riksdagens revisorers sida. Dessa har sålunda inte mindre än tre olika gånger påtalat förhållandet och ansett att systemet beträffande placeringarna av dessa av staten omhändertagna fonder varit alltför stelt. Det skedde 1926, 1937 och nu senast under 1955. Jag tillåter mig att citera något av vad revisorerna anförde vid detta senaste tillfälle. I förbigående vill jag säga, att det vid de tidigare tillfällena satts i gång utredningar men att det av någon anledning stannat därvid. Revisorerna säger alltså 1955: »En fråga, som självfallet bör uppmärksammas särskilt vid en utredning i detta ämne, är reglerna om fondmedlens placering. Den förändring i penningvärdet, som inträffat sedan slutet av 1930-talet, innebär, att det reella värdet av de utav statskontoret förvaltade fonderna minskat avsevärt. En konsekvens härav är, att donationsmedlen icke i samma utsträckning som tidigare förmå att bestrida utgifterna för de samhällsnyttiga ändamål, för vilka desamma äro avsedda, eller med andra ord: möjligheterna att tillgodose donatorernas yttersta vilja beskäras.»

Bestämmelserna är, säger statsrevisorerna, i hög grad föråldrade, och årets revisorer anser liksom statsrevisorerna tidigare ansett, att bestämmelserna bör ersättas med mer tidsenliga föreskrifter.

»Det förefaller», säger revisorerna vidare, »att döma av utvecklingen under de senaste decennierna, som om en stel långtidsplacering i obligationer och motsvarande tillgångar med fasta nominella värden inte skulle vara så fördelaktig, att denna placeringsform bör utnyttjas i den utsträckning, som fallet är f. n. En större variation, när det gäller valet av placeringsobjekt, synes böra eftersträvas. Fondmedlen torde — — — böra fördelas på olika tillgång-

ar, så att fördelaktig avkastning, väl avvägd riskfördelning och bevarande av realvärdet i görligaste mån uppnås.»

Och vad gör nu statskontoret, detta verk som åtminstone inte jag vill beskylla för något slags lättsinnighet? Jo, det tillstyrker förslaget av varmt hjärta, och det har i november 1955 avlåtit en skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om sådan jämkning av de nu gällande reglerna, att ämbetsverket medgives rätt att i viss utsträckning för placering inköpa aktier och förlagsbevis. Vi har alltså här en tendens även beträffande andra tillgångar, som bör bevaras lika säkert som förmyndarmedel, att övergå till ett mera varierat system av placeringar.

Detta är orsaken till att jag och många med mig har ändrat ståndpunkt i denna fråga. Och även om förslaget nu faller — det har ju redan avslagits i första kammaren — är jag övertygad om att man inte kan behålla detta system, utan att frågan kommer tillbaka.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Det är med en trofasthet som tangerar gränserna till — jag höll på att säga — envishet, som reservanterna klamrar sig fast vid det utlåtande som första lagutskottet avgav i denna fråga år 1951. Ingen omständighet har, säger reservanterna, inträffat sedan dess, som är ägnad att föranleda annat bedömande. Det är nästan som om man hörde kammarkollegium tala. När kammarkollegium en gång på 1930-talet hade att yttra sig över en jordfråga — jag vill minnas berörande Varnhems kloster — skrev kammarkollegium att kollegium år 1682 hade haft att avgiva utlåtande i samma fråga. Detta utlåtande bifogades skrivelsen. »Sedan dess har intet inträffat», skrev kammarkollegium, »som har kunnat förmå

Förmyndares förvaltning av omyndigas egendom m. m.

kollegium att frånträda kollegii då in-
tagna ståndpunkt.»

Ja, herrar reservanter, det beror alldeles på vad man har för anspråk på händelser, men nog borde väl det förhållandet, att penningvärdet sedan år 1951 har fortsatt att sjunka, så att det nu är åtminstone tio—tolv procent lägre än då, med påföljd att de omyndiga, som det här är fråga om, har förlorat ungefär en tiondedel av sina tillgångar, vara någonting att tänka på. Och nog borde väl, som herr Rylander har sagt, de framställningar som har kommit från riksdagens revisorer också vara någonting att tänka på, liksom även den framställning om ändrad placering av statens fonder som statskontoret har gjort i november detta år.

Har reservanterna uppmärksammat att Kungl. Maj:t så sent som den 3 februari, alltså i förra månaden, ändrade på Nobelstiftelsens regler om placering av dess tillgångar, så att stiftelsen fick större möjligheter till placering i realvärden? Det går inte här att år efter år klamra sig fast vid formell säkerhet och därmed tro, att man vinner trygghet för de syften som man är ute efter. Det finns uppenbarligen en alldeles klar analogi mellan placering av donationsmedel och placering av omyndigas pengar, det kommer man inte ifrån. Lika viktigt som det är att donationsmedel bibehålls oskingrade, precis lika viktigt är det att omyndiga inte blir lidande.

Även reservanterna tycks vara fullt på det klara med att de nuvarande reglerna inte passar annat än vid fast penningvärde, något som vi inte har för närvarande. Orsaken till att reservanterna ändå vill hålla fast vid dessa regler är att de fruktar att råka ut för någonting ännu värre. De är nämligen rädda för att man, om man släpper något på dessa regler, skall råka ut för spekulation med förmyndarmedel, och något sådant vill naturligtvis varken motionärerna eller utskottets majoritet

vara med om. Vad vi begär är ju en utredning, som skall försöka lösa det mycket intrikata problemet att hålla undan för inflationens Scylla utan att fördenskull komma för nära spekulationens Karybdis, om jag så får uttrycka mig. Minoriteten tycks här ha gripits av någon sorts defeatism, en håglöshet som viskar till dem att det skulle vara en omöjlig utredningsuppgift. Men hur vet man det, när man inte har försökt? Ingen har, herr Onsjö, sagt att denna fråga är så enkel. Jag har aldrig velat göra gällande, att det är någon lätt sak att finna ut placeringsregler som skyddar mot alla möjliga faror som kan lura. Vad jag har velat säga nu och tidigare är, att man skall försöka sprida omyndigas kapital, att man inte skall lägga alla ägg i en korg och därmed ta stora risker. Sprid kapitaltillgångarna, placera somligt i realvärde, annat i värden, som är anknutna till den svenska kronan i form av obligationer och annat, och lägg något i fast egendom. Gör över huvud taget som varje annan förnuftig kapitalplacering gör.

Det är alldeles klart — och det har herr Rylander redan sagt — att om inflationen fortsätter kommer kraven på nya regler beträffande placering av omyndigas medel att växa i styrka undan för undan. Vi kommer aldrig ifrån att den saken måste lösas på något sätt. Den kommer väl att falla nu i denna kammare liksom den föll i första kammaren, men det hindrar inte att den kommer tillbaka. Den kommer tillbaka med naturnödvändighet, och jag vet inte vad det kan finnas för anledning att inte sätta i gång en utredning på detta område, en förutsättningslös utredning, som verkligen försöker skaffa de omyndiga den trygghet, som de mer än några andra människor har rätt att kräva.

Herr ONSJÖ (bf) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets ärade ordfö-

Förmyndares förvaltning av omyndigas egendom m. m.

rande sade att mitt påstående, att en motion i samma ämne behandlades vid höstriksdagen, var felaktigt. Jag vidhåller emellertid min uppfattning, ty motionen rörde samma ämne. Klämman var kanske inte exakt densamma, men motionen hade absolut samma syfte. Man ville då åstadkomma ökad kompetens för överförmyndarinstitutionen för att på den vägen så att säga möjliggöra den friare medelsplacering man tänkt sig. Såsom motiv för utskottets avstyrkande av denna motion anfördes de synpunkter vi reservanter anlagt på frågan om placeringsreglerna.

Utskottets ärade ordförande säger vidare att reglerna tillämpas olika på skilda håll. Detta är givetvis i och för sig beklagligt, men så länge denna institution skall finnas är det alldeles uppenbart, att man aldrig kan nå en exakt likformighet. Det blir under alla förhållanden en bedömningsfråga att avgöra vad som skall anses vara »särskilda skäl». Den ledning vi nu har på detta område är handboken »Förmyndare och gode män» av Stenbeck-Walin, ur vilken ett citat för övrigt intagits i utskottsutlåtandet. I denna handbok uttalas bland annat att den omständigheten, att penningvärdet faller, får betraktas som ett särskilt skäl till avvikelser från lagens normala placeringsregler. Att gå längre än så tror jag skulle vara farligt, alldenstund detta bedömande skall överlämnas till så många människor. Man kan inte, som herr Cassel gjorde, dra paralleller med Nobelstiftelsen och liknande institutioner, som givetvis har helt andra möjligheter att göra dessa bedömningar — om de sedan alltid bedömer saken rätt är en annan fråga.

Det vore naturligtvis önskvärt för alla människor som har besparingar, om de kunde få dem placerade i värdebeständiga aktier eller vad det nu kan vara. Man kan ömma lika mycket för dessa enskilda medborgare. I min bekantskapskrets har jag många som sparat

pengar, kanske i hela sitt liv, och haft dem på banken och menat sig därmed vinna en viss trygghet. Då borde vi göra något även för dem.

Herr talman! Vad som framkommit vid behandlingen av detta ärende har i varje fall inte givit mig anledning att ändra ståndpunkt. Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr RYLANDER (fp) kort genmäle:

Herr talman! I frågan huruvida de vid höstriksdagen behandlade motionerna avsåg samma ämne som de nu aktuella motionerna vill jag säga, att herr Onsjö givetvis har rätt i att den i dessa motioner föreslagna ökningen av förmyndarinstitutionens kompetens var en förutsättning för en ändring av placeringsreglerna. Motionerna kan emellertid inte sägas röra samma ämne.

Jag vill sedan framhålla, att det måste vara i hög grad otillfredsställande, att det i Stockholm och Göteborg tillämpas helt olika praxis i dessa frågor än på andra håll. Det av herr Onsjö återgivna uttalandet i handboken »Förmyndare och gode män» visar ju, att man anteciperat en ny lagregel. Det har ansetts att dessa lagbestämmelser skall tolkas på ett annat sätt än avsikten var från början. Vi har alltså anslutit oss till den tolkning, som Stockholms förmyndarkammare tydligen redan tillämpar. Förmyndarkammaren säger: »Det må vara att uppfattningen under förarbetena till stadgandet var, att dylik extra ordinär placering borde medgivas endast sparsamt, tydligen beroende på då rådande förhållanden inom det ekonomiska livet.» Och vidare: »Enligt förmyndarkammarens mening utgör stadgandet ej hinder mot att medgiva sådan placering i större omfattning, då väsentligt ändrade förhållanden inträtt — — —.»

Den som vill följa lagen får emellertid tillämpa de bestämmelser, som finns i lagen och som motiverades av de för-

Förmyndares förvaltning av omyndigas egendom m. m.

hållanden som var rådande vid lagens tillkomst. Eljest måste lagen ändras. Det är inte de som skriver kommentarer till lagarna som skall ändra lagarna, utan det skall vi här i riksdagen göra.

Herr JACOBSSON i Sala (s):

Herr talman! Det är ju alldeles riktigt som reservanternas talesman, herr Onsjö, yttrade i sitt anförande, att denna fråga varit föremål för behandling flera gånger. Jag har haft tillfälle att följa behandlingen under dessa år och vill uttrycka min synnerliga förvåning över att en sådan svängning har kunnat ske i utskottet, även om majoriteten endast var 8 mot 7. Herr Onsjö har också rätt då han säger, att när frågan var före 1951 genom de då föreliggande motionerna, gjorde första lagutskottet en synnerligen grundlig utredning i frågan, och det referat, som herr Onsjö gav av utskottets då intagna ståndpunkt, har sin betydelse också nu. Frågan kom som bekant tillbaka 1952 och kompletterades därvid med en utredning om hur bestämmelserna tillämpades i andra länder. Man kommer sålunda fram till att första lagutskottet har prövat dessa frågor på ett mycket ingående sätt vid de tillfällen de varit föremål för behandling i utskottet.

År 1955 gick motionärerna fram på en annan väg. De hakade på utskottets år 1951 gjorda antydningar om att friare placeringsregler skulle komma att ställa högre krav på överförmyndarnas kompetens, och de föreslog därför att det i lagen skulle uppställas krav på att överförmyndarna skulle ha erfarenhet av förmögenhetsförvaltning eller att särskild expertis skulle ställas till deras förfogande. Vid behandlingen av motionerna anförde utskottet att begreppet »erfarenhet av förmögenhetsförvaltning» var ett alltför svävande begrepp för att kunna uppställas som kvalifikationskrav på överförmyndarna. Även om det ibland förekomme mycket svåra avgöranden, som krävde sakkunskap,

funnes redan med den lagstiftning vi hade möjlighet att samråda med sakkunnig hjälp, och sådan hade ju heller aldrig vägrats när man hade krävt den. Man hade heller aldrig från överförmyndarnas sida begärt några åtgärder i den här riktningen.

Även den motionen avstyrktes av utskottet, och riksdagen följde utskottets förslag.

Men de motioner vi nu talar om skiljer sig från de föregående motionerna på så sätt, att man nu begär en utredning om dels regler för placering av omyndigs penningmedel, dels sakkunnig hjälp åt överförmyndarna och dels utvidgad kontroll över dessa. Jag vill bara då erinra om en sak som vi inte skall glömma, nämligen att vid all lagstiftning i dessa frågor, som berör en omyndigs tillgångar, är den röda tråden genom både förberedelser, behandling i utskott och beslut kravet på trygghet för myndlingens medel.

När den nuvarande lagen kom till 1924, uttalade lagberedningen att förmyndares förvaltning bör vara konserverande, och man tillade att egendomens bevarande framstår som ett långt viktigare intresse än avkastningens stegrande utöver vad som kan vinnas genom betryggande placering. Den dåvarande departementschefen instämde också i detta resonemang. Även första lagutskottet underströk att säkerhetskravet är av den största betydelse och i första rummet bör tillgodoses, även om den omyndige skulle få finna sig i en ringare avkastning på sitt kapital än som kan erhållas med mindre säker placering.

Sedan har utskottet också konsekvent bibehållit denna uppfattning ända till nu, när det åtminstone enligt min mening ganska omotiverat tillstyrkt en utredning om utformande av regler för placering av omyndigs medel och jämväl i sin skrivning ifrågasatt att i utredningen också frågan om rådgivande hjälp till överförmyndarna skulle ingå.

Förmyndares förvaltning av omyndigas egendom m. m.

Reservanterna har i varje fall den uppfattningen, att sedan dessa frågor tidigare har behandlats och med sakligt starka motiveringar avstyrkts av utskottet ingenting har inträffat som kan förändra den ställning utskottet och riksdagen förut intagit till dessa motioner.

Jag vill till sist erinra om att det ändå förefaller ganska överflödigt att belasta departementet med denna utredning med hänsyn till att det redan finns så många utredningar och man redan i nuvarande lagstiftning har sådana regler, som gör det möjligt att tillgodose vad motionärerna avser.

Vi har ju, som det sagts här, i 15 kapitlets 5 § föräldrabalken bestämmelsen om att förmyndaren efter att ha rådgjort med överförmyndaren kan placera myndlings medel på annat sätt än vad i 4 § sägs. Det finns således möjlighet att där särskilda skäl föreligger placera myndlings medel i aktier eller i annat realvärde, och det finns redan nu regler för placeringen. I 4 § har vi regler för den normala placeringen i vad man kan kalla guldkantade papper, och i 5 § medges placering i aktier och andra realvärden, där särskilda skäl föreligger. Den springande punkten här är väl vad överförmyndarna anser vara särskilda skäl. Men vi reservanter har i alla fall den uppfattningen, att den lilla haken bör finnas kvar när det gäller att tillgodose en myndlings säkerhet för sina medel. Man kan ändå under inga omständigheter, vilken placering man än gjort, vare sig i aktier, fast egendom eller obligationer, garantera att en absolut säkerhet finns.

Vi håller fortfarande på att inga nya omständigheter har inträffat, trots att herr Cassel raljerade något om detta uttalande från 1882. Det är ju rätt länge sedan. Men vad vi hänvisar till är ett uttalande från 1951, konfirmerat år 1952, där det konstateras att inga nya omständigheter inträffat. Jag vill också påpeka, att första lagutskottets majoritet i sin skrivning, som nu före-

ligger till behandling, säger: »Då utskottet tidigare haft att taga ställning till sådana motionsvis framförda yrkanden, har emellertid utskottet ställt sig avvisande till dessa förslag och därvid framhållit de stora vanskligheter, som åtföljde en övergång till friare placeringsregler. Särskilt har därvid betonats, att om det mera allmänt medgaves att placera förmyndarmedel i aktier, ett visst mått av spekulation ofrånkomligt skulle vinna insteg, vilket icke syntes utskottet förenligt med trygghetsprincipen. Vidare har mot friare placeringsregler invänts, att tillämpningen av sådana torde ställa alltför stora krav på överförmyndarna. De skäl, som sålunda anförts mot vidgade placeringsmöjligheter, ha väl alltjämt giltighet.»

Utskottet är alltså även nu på det klara med att riskerna är så pass stora att dessa vanskligheter och möjligheter till spekulation alltjämt föreligger, och vi reservanter hävdar heller ingenting annat.

När man gör jämförelser med den av statsrevisorerna påpekade placeringen av fonder och de medgivanden som skett där, skall vi ändå komma ihåg att vi talar om två helt olika saker. Vad statsrevisorerna avser är fonder, som skall placeras på mycket lång sikt, och man har där tillgång till all den expertis som behövs för att kunna följa utvecklingen av det ekonomiska livet och göra de omplaceringar som tid efter annan kan vara nödvändiga. Men så är det inte när det gäller förmyndarmedel, som kanske efter en kortare tid skall tas i anspråk av myndlingen. Om en utredning skulle gå med på en friare placering, skulle detta bl. a. innebära att den nuvarande överförmyndarinstitutionen inte skulle kunna arbeta på det sätt den nu gör utan helt eller delvis komme att ersättas av en expertis, och det är en utveckling som reservanterna inte kan godkänna.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Förmyndares förvaltning av omyndigas egendom m. m.

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Herr Jacobsson i Sala var vänlig nog att läsa upp ett långt stycke av majoritetens i första lagutskottet uttalande angående alla de skäl som skulle kunna tala emot en friare placeringsregel. Märkvärdigt nog slutade han mitt i stycket och läste inte färdigt. På de rader som kommer sedan står det: »Men det bör beaktas, att den efter hand fortskridande penningvärdeförsämringen alltmer skärpt olägenheterna av den rådande ordningen och givit ökad tyngd åt frågan, huruvida icke just trygghetsprincipen numera för sitt rätta genomförande krävde öka- de möjligheter att placera omyndigs medel i realvärden.»

Sedan framhålles det att Stockholms förmyndarkammare sagt, att den pågående penningvärdeförsämringen är ett sådant särskilt skäl som överförmyndaren kan åberopa för att medge placering i aktier. Det vill jag inte gå med på; det menar jag är att gå alldeles för långt. Skulle man godtaga detta — vilket är ett avsteg från lagens förarbeten — har man lämnat hela fältet fritt, och då skulle alla överförmyndare här i landet utan inskränkning kunna medge placering i aktier, eftersom det kriteriet vore uppfyllt, att det föreläge särskilda skäl, nämligen penningvärdeförsämringen. I så fall har man kommit alldeles för långt åt det hållet, mycket längre än jag hade tänkt mig. Jag menar att man borde söka finna ut sådana regler som på ett förnuftigt sätt delar upp placeringen och begränsar placeringen i aktier till viss del av förmögenheten.

Herr Onsjö frågar: Varför skall man just ömma för de omyndiga? Är det inte lika viktigt att andra människor som med stor möda samlat ihop ett kapital får detta skydd mot penningvärdeförsämringen? Jovisst, herr Onsjö, det är kolossalt viktigt, men det är dock en skillnad mellan en myndig människa och en omyndig. Den omyndige kan

inte själv träffa dispositioner om sin egendom, utan det gör någon annan, och därför är det väl särskilt viktigt att man utformar adekvata och riktiga regler för denne andres handlingsätt.

Sedan vill man inte se den parallelitet som föreligger mellan placering av fondmedel och placering av omyndigas pengar. Man säger att en fond alltid har någon huvudman som har tillgång till särskild expertis. Det är riktigt, men likheten mellan dessa placeringar är att man i bägge fallen söker nå fram till regler som verkar konserverande, att det inte gäller att få en hög avkastning, utan att finna säkra placeringsmöjligheter. Att det sedan rent organisatoriskt är mycket svårare när det gäller omyndigas medel än när det gäller fondmedel är en annan sak, som den blivande utredningen — som jag hoppas någon gång få se — skall reda ut.

Till sist vill jag säga till både herr Onsjö och herr Jacobsson, att man inte får se så likgiltigt på de förluster som de omyndiga har lidit. Låt oss antaga att herrarna för tio år sedan blivit utsedda till förmyndare för en pojke som ärvt 20 000 kronor efter sin far. Skulle ni tycka att ni fullgjort allt vad man kan begära av en förmyndare om ni när pojken blir myndig lämnar honom tillbaka hans 20 000 kronor? Formellt är det samma pengar, men i realiteten redovisar ni bara halva den förmögenhet ni mottagit till förvaltning. Det är inte rätt.

Det är nödvändigt att gå till botten med detta problem och söka sig fram till regler som skyddar barn och andra omyndiga från onödiga förluster.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Då jag i min egenskap av nationalekonom — en egenskap som det visserligen understundom bestrids att jag numera besitter — har intresserat mig för denna fråga sedan mycket

Förmyndares förvaltning av omyndigas egendom m. m.

länge, kanske jag får säga några korta ord, även om jag gärna vill understryka att utskottets talesmän så effektivt har fört utskottets talan, att det inte finns mycket att tillägga. Det är möjligen en eller två saker som kan förtjäna att ytterligare understrykas.

Såvitt jag har kunnat finna brukar motståndarna till friare placeringsregler, som möjliggör placering av viss del av omyndigas medel även i aktier, i regel ha för sig att det ofrånkomligen kommer med ett moment av spekulation om man köper aktier.

Till dem vill jag säga, att spekulation — d. v. s. risktagande med tanke på att framtiden är oviss — lika mycket kommer med i spelet om man köper t. ex. obligationer, ty det finns många risker för framtiden. Det är såsom jag ser det ett stort misstag att tro, att placering i fordringar och obligationer inte är någon spekulation. Jo, herr talman, det är en spekulation bl. a. i ett någorlunda stabilt penningvärde, och den spekulationen har tyvärr hittills icke visat sig vara särskilt lyckosam. De som har spekulerat på det sättet, därtill tvungna på grund av lagbestämmelser eller i andra fall frivilligt, har ju förlorat av den anledningen.

Slutsatsen av detta, att man måste ta risker, när man placerar för framtiden, bör väl vara riskfördelning. Riskfördelningen betyder då, att man tar olika slag av risker. Med en del av pengarna tar man den ena risken och med en annan del den andra, och så ökar man därmed tryggheten eller minskar otryggheten. Då blir slutsatsen, som herrar Rylander och Cassel framhållit, att man skall ha lov att fördela en del av pengarna i reallgångar, bland annat aktier.

Vidare är väl aktier säkrare nu än förr. Gamla föreställningar därvidlag är inte längre adekvata. För det första är det praxis i svenska bolag, i varje fall sådana som noteras på börsen, att spara en större del av vinsten än förr. För

det andra är konjunkturväxlingarna mindre utpräglade än förr. Och för det tredje måste man tyvärr säga, att inflationsriskerna i fredstid tycks vara något större än förr. Alla dessa tre omständigheter talar till förmån för realvärdeplacering.

Om man säger, att det inte går att komma ifrån att man då behöver särskild expertis, så vill jag i likhet med herr Cassel framhålla, att det finns möjlighet att begränsa den del av förmögenheten, som får vara placerad i aktier o. d. Man kan efter närmare utredning inskränka placeringen till vissa typer av aktier, t. ex. till sådana som är noterade på A-listan eller på annat sätt. Vidare finns det möjlighet att bestämma, att man skall köpa aktier i mer än ett bolag, om beloppet överstiger viss storlek. Då vågar jag hävda, att det inte krävs någon expertis, utan då kan man blunda och sätta fingret på två eller tre aktier och placera en del av det ifrågasvarande beloppet i dessa och uppnå en bättre riskfördelning och en större trygghet genom placering i en kombination av obligationer, fordringar och sådana aktier än man uppnår, om man har nuvarande snäva placeringsbestämmelser. Det finns alltså möjlighet att i själva bestämmelserna lägga fast sådana ramar, att krav på speciell sakkunskap inte kan framföras.

Erfarenheten, herr talman, är utan tvivel på utskottets sida. Avsikten med bestämmelserna är att skydda de omyndiga och inte att skada dem. Eftersom hittillsvarande bestämmelser har visat sig medföra skada, bör de väl, som utskottets ordförande nyss framhöll, ändras.

Herr ONSJÖ (bf):

Herr talman! Herr Ohlin började sitt anförande med att framhålla, att han var nationalekonom. Jag tyckte emellertid inte, att det han sade imponerade

Förmyndares förvaltning av omyndigas egendom m. m.

så särskilt mycket. Herr Rylander hade sagt det mesta förut. Emellertid vill jag i någon mån bemöta herr Ohlin. Han talade om att reservanterna hyser fruktan för spekulation. Det är reservanterna ingalunda ensamma om. Hittills har hela första lagutskottet och jag tror även motionärerna gjort det. Majoriteten av remissinstanserna har också stått på den ståndpunkten, och dessa remissinstanser är ganska respektabla institutioner.

Jag vill även bemöta utskottets ärade ordförande litet grand. Herr Rylander säger att det här inte gäller tolkningen utan lagen; det är inte fråga om vad t. ex. den som skriver en bok i detta ämne säger utan om vad lagen föreskriver. Vi kan emellertid inte skriva en lag, som exakt anger, att i ett visst läge skall pengarna placeras så och så. Det är alldeles riktigt som Stockholms förmyndarkammare säger, nämligen: »Vad angår själva saken kan det möjligen anses, att gällande föreskrifter om normal placering av omyndigs tillgångar icke äro avpassade efter nu rådande förhållanden å det ekonomiska området. Dessa förhållanden kunna emellertid komma att helt förändras, och det lär väl knappast vara möjligt att på området hava en lagstiftning, som i detalj ständigt följer de växlande förhållandena.»

Vi får väl utgå ifrån att förhållandena kan växla. Det är inte skrivet i stjärnorna att penningvärdet kommer att falla lika mycket undan för undan som det nu gjort. Vi hoppas att så inte skall ske. Då blir det till sist inte en lagstiftningsfråga utan en tolkningsfråga, vad som menas med »särskilda skäl». Herr Rylander erkänner, att tendensen är att vi börjat tolka detta så att säga välviligare, och då är det väl en utveckling som bör tillfredsställa vem som helst?

Vad som gör att åtminstone jag personligen liksom herr Jacobsson i Sala är betänksam är just att detta leder till — vilket sannolikt också motionärerna

åsyftar — en omorganisation av hela överförmyndarinstitutionen. Hela detta institut skall läggas i advokaternas händer och byråkratiseras, trots att ingen gjort gällande att den fungerat otillfredsställande.

Herr RYLANDER (fp):

Herr talman! Det förefaller som om herr Onsjö är beredd att acceptera den tolkning som här skett så länge det får inskränka sig till en tolkning i en kommentar, men däremot vill han inte vara med på att riksdagen skall godkänna denna tolkning. Han vill ha detta mångtydiga uttryck, att det skall vara »särskilda skäl», trots att detta uttryck tillämpas olika i Stockholm och Göteborg. Däremot har han ingenting emot att en lagtolkare säger att »särskilda skäl» skall anses föreligga vid sjunkande penningvärde.

Jag kan inte förstå detta resonemang. Jag kan heller inte förstå hur herr Onsjö kan finna att utredningsförslaget skulle vara ett angrepp på överförmyndarorganisationen. I ett tidigare sammanhang har jag sagt, att jag anser att denna organisation, som man gick in för 1924, är fast och bör vara som den är. Den har vunnit förtroende hos allmänheten, och det är huvudsaken. Vad man kan diskutera är frågan, huruvida det kan erfordras ytterligare expertis åt överförmyndarna, men som herr Ohlin påpekade torde det vara ganska lätt ordnat att se till att man undviker spekulation och sådant. Vanliga överförmyndare kan säkerligen med den hjälp de kan få av banker och annan sakkunskap som redan står dem till buds klara detta problem.

Herr ONSJÖ (bf):

Herr talman! Herr Rylander sade, att han inte förstod varför jag sammankopplade placeringsfrågan med överförmyndarinstitutionen.

Det är inte jag som först gjort det,

Ändring i lagen om allmän sjukförsäkring m. m.

utan motionärerna, och första lagutskottet gjorde det så sent som i höstas.

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Jag vill för min del betyga, att jag inte har den ringaste lust att komma överförmyndarinstitutionen till livs. Tvärtom har jag mycket goda erfarenheter av den. Vad jag velat göra är att stärka överförmyndarna, ge dem den hjälp som de behöver. Det kan uppkomma kinkiga ekonomiska problem, där de kan ha behov av någon att rådgöra med. Det har jag framhållit tidigare och det understryker jag även nu. Det är inte alls detsamma som att avskaffa nu existerande överförmyndare och ersätta dem med advokater. Det vill jag inte göra. Att jag förra året skrev något om att man borde ha överförmyndare, som hade erfarenhet av ekonomisk förvaltning, är väl ganska naturligt. Vad man måste kräva av en överförmyndare är att han skall vara någorlunda kunnig i att hantera pengar.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets förrevarande hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Onsjö begärde emellertid votering, vadan efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropo-

sitionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han ansåge tvekan kunna råda angående omröstningens utgång, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 53 ja och 68 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 10

Föredrogs vart efter annat andra lagutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av väckt motion om införande i hälsovårdsstadgan av viss föreskrift rörande yttertak till byggnad, som inrymmer boningsrum,

nr 8, i anledning av väckta motioner om effektiva åtgärder mot trafikbullret, och

nr 9, i anledning av väckt motion om överflyttning av frågor om indragning av körkort på grund av trafikförseelse från länsstyrelse till domstol.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11

Ändring i lagen om allmän sjukförsäkring m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 10, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 4 januari 1956 dagtecknad proposition, nr 22, vilken hänvisats till lagutskottet och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att

dels, jämlikt § 87 regeringsformen,

Ändring i lagen om allmän sjukförsäkring m. m.

antaga vid propositionen fogade förslag till

lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, samt

lag angående ändring i lagen den 14 maj 1954 (nr 243) om yrkesskadeförsäkring,

dels ock antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om ändrad lydelse av 7 § förordningen den 4 juni 1954 (nr 519) angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel.

Kungl. Majts förslag innebar en uppmjukning av stadgandena om reseersättning vid öppen läkarvård, en kompletterande bestämmelse om beräkning av sjukhjälpstid för nytillträdande sjukkassememstrar, regler för samordning mellan sjukpenning och statlig tjänstepension och statsbidrag för gottgörelse, som sjukkassee ämnade arbetsgivare för läkarvård eller andra sjukvårdande åtgärder, samt vissa av det internationella socialpolitiska samarbetet föranledda jämkningar i sjukförsäkringslagen, lagen om yrkesskadeförsäkring och förordningen om kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel.

I det genom propositionen framlagda förslaget till ändring i allmänna sjukförsäkringslagen hade 16 § första stycket denna lydelse:

Har försäkrad åtnjutit läkarvård, som i 14 § avses, skall ersättning utgå för utgifter för resor till och från läkaren, dock endast såframt resekostnaden överstiger fyra kronor för det första besöket hos läkaren och en krona för varje följande besök (återbesök). Därvid ersättes hela den överskjutande kostnaden, om försäkrad efter hänvisning av läkare sökt läkarvård vid allmänt sjukhus eller för enbart öppen vård avsedd sjukvårdsinrättning, vilken tillhör staten eller till vars drift statsbidrag utgår eller som drives av landsting eller stad, som ej deltagar i landsting; dock att ersätt-

ning icke må utgivas med högre belopp än som skulle hava utgått, om läkarvården söktes vid närmaste allmänna sjukhus, där vården kunnat meddelas. Har försäkrad sökt läkarvård vid allmänt sjukhus för skada, som drabbat honom genom olycksfall, skall, såframt det skäligen kunnat antagas att han till följd av skadan var i trängande behov av läkarvård vid sådant sjukhus, den överskjutande kostnaden ersättas enligt vad nu sagts ändå att hänvisning av läkare ej skett. I annat fall utgår ersättning med tre fjärdedelar av den överskjutande kostnaden; dock må högre belopp ej utgivas än som skulle hava utgått vid besök hos den provinsialläkare eller stadsläkare, inom vars distrikt den försäkrade vistas, och skall vid återbesök försäkrad svara för högst två kronor.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat

dels två i anledning av propositionen väckta likalydande motioner nr 463 i första kammaren av herr *Sundelin* och nr 598 i andra kammaren av herr *Königson m. fl.*, i vad motionerna rörde fråga om ändring av 16 § lagen om allmän sjukförsäkring,

dels ock en efter propositionens avlämnande väckt fristående motion nr 52 i första kammaren av herrar *Norling* och *Öhman*.

I motionerna I: 463 och II: 598 hade, såvitt nu vore i fråga, hemställts »att riksdagen för sin del måtte besluta att § 16 i lagen om allmän sjukförsäkring kompletteras med en bestämmelse om att icke blott som i propositionen föreslagits svårartat olycksfall utan även hastigt påkommande svårare sjukdom jämfästas med olycksfall i fråga om möjlighet till reseersättning, utan att hänvändelse till läkare skett, och att utskottet måtte utarbete erforderlig lagtext».

Motionen I: 52 utmynnade i yrkande att riksdagen måtte besluta om följande

Ändring i lagen om allmän sjukförsäkring m. m.

ändrade lydelse i lagen om allmän sjukförsäkring, nämligen

dels att 16 § första stycket skulle lyda sålunda:

Har försäkrad åtnjutit läkarvård som i 14 § avses, skall ersättning utgå för utgifter för resor till och från läkare.

dels ock att 17 § tredje stycket skulle erhålla denna avfattning:

Utgifter för försäkrads återresa från sjukvårdsinrättning ersättes enligt samma grunder som gäller för ersättning av resekostnader i samband med intagning.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen, med avslag å motionerna I: 463 och II: 598 i vad rörde fråga om ändring i 16 § sjukförsäkringslagen, måtte bifalla förevarande proposition, nr 22; samt

B) att motionen I: 52, i vad den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet anfört och under A) hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fru *Hamrin-Thorell* och herr *Königson*, vilka ansett att utskottet under A. bort hemställa att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring och med bifall till motionerna I: 463 och II: 598 såvitt rörde 16 § nämnda lag — måtte bifalla förevarande proposition, nr 22, med den ändringen att 16 § första stycket i förslaget till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring erhöle följande lydelse:

Har försäkrad — — — (= propositionen) — — — kunnat meddelas. Har försäkrad sökt läkarvård vid allmänt sjukhus för skada, som drabbat honom genom olycksfall, eller för hastigt påkommen svår sjukdom skall, såframt det skäligen kunnat antagas att han till

följd av skadan eller sjukdomen var i trängande behov av läkarvård vid sådant sjukhus, den överskjutande kostnaden ersätts enligt vad nu sagts ändå att hänvisning av läkare ej skett. I annat fall — — — (= propositionen) — — — två kronor.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru **NILSSON** (k):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag med den ändring som anges i motionen I: 52.

Herr **KÖNIGSON** (fp):

Herr talman! Jag vill bara säga några ord med anledning av den reservation, som är fogad till utskottsutlåtandet och som innebär, att hastigt påkommen svårare sjukdom skall när det gäller ersättning för resekostnader jämsställas med olycksfall. Jag anser detta så rimligt att jag helt kort inskränker mig till att yrka bifall till reservationen.

Fru **JOHANSSON** i Norrköping (s):

Herr talman! Jag kan fatta mig lika kort som övriga talare och bara yrka bifall till utskottets hemställan.

Jag tror att motionärerna själva nog har kommit till insikt om att det är i mycket få fall som den av dem föreslagna utvidgade rätten till resebidrag kan komma att spela någon roll, ty de som erhåller sjukhusvård är ju tillförsäkrade gottgörelse för sina resekostnader. Emellertid skulle det nog inte skada att frågan togs upp i ett större sammanhang, när man får lov att göra en översyn av lagen i dess helhet.

Herr talman! Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; samt 3:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring

Ändring i lagen om allmän sjukförsäkring m. m.

som föranleddes av bifall till motionen I: 52; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Königson begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 12

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckta motioner om viss ändring i lotteriförordningen.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande, nr 7, i anledning av väckta motioner om utredning angående de tekniska och ekonomiska möjligheterna att rena s. k. spillolja.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14

Till bordläggning anmäldes konstitutionsutskottets utlåtande och memorial:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960 ävensom i ämnet väckta motioner, och

nr 5, med förslag till ändringar i riksdagsstadgan;

statsutskottets utlåtanden:

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1956/57 under försvarets fonder m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 42, angående repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57 m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom,

nr 44, i anledning av väckta motioner om ersättning till Mattias Forsslund i Vojakkala för viss krigsskada, och

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1956/57 till avsättning till lotterimedelsfonden jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 56 § 3 mom. och 58 § 1 mom. uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272),

nr 17, i anledning av väckta motioner om viss ändring av förordningen angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst, och

nr 18, i anledning av väckta motioner om vidgad skattefrihet för allmänna samlingslokaler;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av väckta motioner angående översyn av gällande bestämmelser om skyldighet för statstjänstemän att undergå läkarundersökning,

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillfällig ökning av regeringsrådets antal,

nr 14, i anledning av väckta motioner om viss ändring av gällande bestämmelser rörande ersättning av kostnader för vittnen och försvarare vid domstol, och

nr 15, i anledning av väckt motion angående frihet från skyldighet att till förmyndare och överförmyndare gälda arvodesersättning för omyndigförklarad folkpensionärs pension;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av väckt motion om sänkning av den pensionsberättigande åldersgränsen för änkepension; och

nr 13, i anledning av väckt motion angående utredning av frågan om stöd i vissa fall till ensamstående förvärvsarbetande mödrar med barn under 16 år;

jordbruksutskottets utlåtande nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunderna för fortsatt stöd åt lin- och hampodlingen; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 8, i anledning av väckt motion om utredning angående förskolbarnens tillträde till biograflokalerna,

nr 9, i anledning av väckta motioner om vidgning av frikretsområdena för telefonsamtal på landsbygden, och

nr 10, i anledning av väckta motioner om utredning i syfte att minska riskerna för förväxling av läkemedel på grund av deras namnlighet.

§ 15

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkpropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1956/57 under tredje huvudtiteln, avseende anslagen inom utrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkpropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgif-

ter för budgetåret 1956/57 under sjunde huvudtiteln, avseende anslagen inom finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkpropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1956/57 under statens allmänna fastighetsfond, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i polislönereglementet m. m.;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag, avseende försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag, avseende ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde; och

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag, avseende justitiedepartementets verksamhetsområde.

Vidare anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, såvitt propositionen angår det promilletal, varmed skogsårdsavgiften för år 1956 skall utgå; och

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 2 §§ förordningen den 11 maj 1951 (nr 230) med provisoriska bestämmelser om särskilda investeringsfonder för ersättande av förlorade inventarier och lagertillgångar, m. m.

§ 16

Anmäldes, att till kammaren avlämnats följande Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 79, angående anslag till ersättningsanstalter för Långholmen och för kvinnofängelset i Växjö,

nr 88, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt,

nr 90, angående television, och

nr 91, angående anslag till skyddsympning mot polio.

Dessa propositioner bordlades.

§ 17

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 15.38.

In fidem
Gunnar Britth

Tisdagen den 13 mars

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollen för den 6 och den 7 innevarande mars.

§ 2

Svar på fråga ang. redogörelse för de åtgärder, som vidtagas för att bemöta i utländska publikationer förekommande oriktiga uppgifter om Sverige

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**, som yttrade:

Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr Braconier har riktat följande enkla fråga till mig: »Vill Ers Excellens ge andra kammaren en redogörelse för vilka åtgärder som utrikesdepartementet och departementet underställda myndigheter vidtager för att bemöta i utländska publikationer förekommande oriktiga uppgifter om Sverige?»

Till svar får jag meddela följande.

Inledningsvis vill jag anmärka, att generella regler för hur utrikesdepartementet och departementet under-

ställda myndigheter skall förhålla sig i det ena eller andra fallet inte finns. I regel måste det överlämnas åt vederbörande beskickningschef att avgöra, hur man skall förfara i det enskilda fallet. Vad som är riktigt och lämpligt i ett land kan helt förfela sin verkan i ett annat, och åtgärderna måste alltså lämpas efter de lokala förhållandena och grundas på god kännedom om och goda kontakter med pressen. För övrigt kan i många fall hindras, att felaktiga uppgifter om Sverige över huvud taget publiceras. Genom goda förbindelser med vederbörande lands press, respektive med utländska journalister verksamma i Sverige, kan man uppnå, att journalisterna gärna vänder sig till pressbyrån eller beskickningarna för att kontrollera uppgifter, som förefaller sensationella eller egendomliga, och det händer i sådana fall ofta att oriktig publicitet förebygges.

Åtskilligt utträttas slutligen på detta område tack vare det allmänna och mycket varierande upplysningsarbete, som utföres av Svenska institutet, Svensk-amerikanska och Svensk-internationella nyhetsbyråerna och andra.

Svar på fråga ang. redogörelse för de åtgärder, som vidtagas för att bemöta i utländska publikationer förekommande oriktiga uppgifter om Sverige

Härpå anförde

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag ber att till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena få framföra mitt tack för svaret, som kommit så snabbt.

Jag har i stora delar samma uppfattning som hans excellens utrikesministern. Det är alldeles riktigt som framhålles i slutet av svaret, att bl. a. Svenska institutet och Svensk-amerikanska och Svensk-internationella nyhetsbyråerna gör ett gott arbete, men vi vet ju alla, att det finns länder som icke nås av dessa byråers verksamhet. Jag skall bara erinra om ett fall, där mycket egendomliga uppgifter spreds om Sverige, och där jag icke vet, att uppgifterna i något avseende korrigerats.

När statsminister Erlander år 1952 reste till Amerikas förenta stater, innehöll den sovjetryska pressen mycket grava anklagelser mot både hans och andra svenskers besök i USA. Man framställde det som om herr Erlanders resa tillkommit för att tillfredsställa det »aggressiva amerikansk-engelska blocket» — så stod det i en ledare i Pravda den 20 april 1952.

Om man anser, att en svensk politikers resa till exempelvis Amerikas förenta stater är en mer eller mindre oneutral handling, kan man med samma brist på logik påstå att samme svensks resa till Sovjetunionen i dag också är en oneutral handling. Det visar, hur viktigt det är för oss att i vissa länder få ökade möjligheter att bemöta oriktiga uppgifter om vårt land och vår politik. Inte minst när det gäller Nordiska rådet har tidigare framförts utomordentligt skarpa anklagelser från vissa länders sida.

Å andra sidan är det uppenbart, som hans excellens utrikesministern framhåller, att om man har goda förbindelser med pressen i de demokratiska länderna, så kan värdefulla artiklar om

Sverige få stor spridning. Jag kan erinra om hur år 1953 två amerikanska kongressledamöter begärde, att i kongressens protokoll skulle in extenso införas ett par artiklar i amerikansk press om Sverige, som de ansåg gav en utomordentlig belysning av svenska förhållanden. Tyvärr har vi inte dessa möjligheter att framföra synpunkter i de länder, där pressen direkt är ett organ för statsledningen och främst ger uttryck åt dennas mening. Jag skulle dock inte hålla det för alldeles otänkbart, att man en gång i framtiden även i tidningar bakom järnridån skall få möjligheter föra fram klara fakta om vårt land, som kan vara ägnade att reducera felaktigheter i uppfattningen om Sverige och skapa större förståelse för vårt lands strävanden.

Frågan är inte enkel — detta är i själva verket ett stort problem. Även där en fri press finns kan det uppstå missförhållanden i detta avseende.

Det är rätt egendomligt att i den norska pressen av i dag t. ex. finna insändare, där man alltjämt säger att den norrman, som talar väl om Sverige i Norge, mer eller mindre betraktas som en landsförrädare. Det skulle vara lätt — om vi hade haft tillfälle till en längre debatt här i dag om saken — att återge yttranden om Sverige som visar, att man på sina håll utomlands helt saknar kännedom om vad som här sker. Jag tror, herr talman, att det är i högsta grad påkallat att vi ger våra myndigheter ökade möjligheter till den åsyftade upplysningsverksamheten. Det är alldeles riktigt, som hans excellens herr utrikesministern framhöll, att Svenska institutet därvidlag utför en god gärning, men på ledande håll i Svenska institutet anser man nog att det med de resurser det nu har inte alltid är lätt att ge de informationer om vårt land som är av stor betydelse för oss.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3

Svar på interpellation ang. återbetalningen av tyska Kalisyndikatets obligationer

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**, som yttrade:

Herr talman! Ledamoten av denna kammare, herr Cassel, har ställt två frågor till mig i anledning av beslut, som likvidationsnämnden fattat i samband med handläggningen av fordringar på grund av tyska Kalisyndikatets sjuprocentobligationer av år 1925.

Frågorna avser en av likvidationsnämnden utsatt frist för obligationsinnehavares rätt att återkalla bevakningar hos nämnden. Interpellanten önskar veta om jag anser att nämnden förfarit lämpligt, då den icke underrättat innehavare av Kalisyndikatets obligationer om fristen i fråga och om jag vill vidtaga åtgärder för att utsträcka fristen.

Jag vill framhålla att likvidationsnämnden intager en ställning, motsvarande en domstols. I brist på särskilda föreskrifter angående förfarandet tillämpas i görligaste mån domstolsregler. Nämndens avgöranden är enligt statsmakternas beslut slutgiltiga.

Det torde under sådana förhållanden inte vara riktigt, att jag i riksdagen inlåter mig på ett bedömande av likvidationsnämndens beslut eller underlåtenhet i vad avser de ifrågavarande obligationerna.

Därest interpellanten vill göra gällande att det ärende han berör icke tillhör den kategori av ärenden, vari nämnden fattar slutgiltiga beslut, borde rätta vägen ha varit besvär eller ansökan hos Kungl. Maj:t.

Härefter anförde:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka hans excellens herr ministern för utrikes ärendena för det svar som lämnats i anledning av mina båda frågor röran-

de statens likvidationsnämnds handläggning av ärendet beträffande tyska Kalisyndikatets obligationer av år 1925.

Sedan jag framfört detta tack nödgas jag emellertid med beklagande konstatera, att hans excellens utrikesministern funnit sig förhindrad att inlåta sig på ett bedömande av likvidationsnämndens handlingssätt. Jag har givetvis ingen rätt att göra några invändningar mot utrikesministerns ställningstagande, och jag lämnar därför härmed det aktuella fallet.

Herr talman! Inom förvaltningsrätten är det vanligt att myndigheter utfärdar vad man brukar kalla preklusionsbestämmelser, d. v. s. man utsätter en viss tid, inom vilken en ansökan skall ha kommit in eller en åtgärd skall ha vidtagits, vid äventyr att vederbörande, om han försitter denna frist, går miste om sin rätt eller eljest råkar ut för en påföljd. När detta sker anses rättssäkerheten kräva, att den som beröres av beslutet på ena eller andra sättet blir underrättad om dess innehåll.

Ofta finns tidsfristen utsatt direkt i författningen. Ett exempel på detta, som vi alla känner till, är när man säger att självdeklarationen skall vara avlämnad senast den 15 februari — vid äventyr att den skattskyldige eljest går miste om sin rätt att klaga över prövningsnämndens beslut. I andra fall sker underrättelse till den av beslutet berörde genom kungörelse eller genom delgivning. Allt detta äger rum för att ingen skall råka ut för en rättsförlust av den anledningen att han icke vetat om en stadgad tidsfrist.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Jag skall bara göra den erinran till herr Cassels inlägg att det gällde inte i detta fall en tidsfrist för bevaknings anställande, utan bevakningar hade kommit in och tidsfristen gällde möjligheten att återkalla dem. Det visade sig att några av dem som redan gjort bevakningar hade ånkrat sig

Svar på fråga ang. en redogörelse för de åtgärder, som vidtagits för ett samgående mellan försvar och jordbruk för säkerställande av totalförsvarets behov av hästar

och ville återkalla sina bevakningar. Det kanske var en åtgärd av alltför långt drivet tillmötesgående mot de enskilda, men detta har i varje fall inte alls samma innebörd som om en frist ställes för själva bevakningen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4**Svar på fråga ang. en redogörelse för de åtgärder, som vidtagits för ett samgående mellan försvar och jordbruk för säkerställande av totalförsvarets behov av hästar**

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **TORSTEN NILSSON** erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr von Seth frågat mig om jag kan lämna upplysning om vilka åtgärder som från arméns sida vidtagits med anledning av riksdagens beslut om samgående mellan försvar och jordbruk för säkerställande av totalförsvarets behov av hästar samt, om, därest några sådana ej vidtagits, det kan förväntas, att riksdagens beslut snart kommer att fullföljas.

Förra årets riksdagsbeslut om ändrad organisation av kavalleriet m. m. överensstämde med vad statsutskottet hade anfört i sitt utlåtande nr 128. Jag skall ur detta utlåtande citera den mening, som jag tror att herr v. Seth åsyftar, när han i sin fråga talar om riksdagens beslut. Utskottet anförde: »Utskottet finner — — — skäl tala för en samordning av olika åtgärder för tillgodoseendet av krigsmaktens och näringslivets behov av hästar och anser fortfarande angeläget, att denna fråga ingående prövas.» Av detta kan jag för min del inte utläsa, att riksdagen beslutat något mera än att samordningsfrågan bör undersökas. Innan en sådan undersökning göres måste man emellertid vara övertygad om att det verkligen erfordras

särskilda åtgärder för att — med nödig hänsyn tagen till näringslivets behov — säkerställa krigsbehovet av hästar. Detta är huvudfrågan, vilket även framgår av utskottets uttalande, att »en förutsättning för att arméns remontering skall kunna nedbringas på föreslaget sätt torde vara, att det för krigsbehovet nödvändiga antalet hästar säkerställas».

Vad beträffar huvudfrågan, huruvida hästtillgången i landet täcker krigsbehovet eller om särskilda åtgärder erfordras för att trygga tillgången, är denna självfallet svår att bedöma. För min del har jag emellertid funnit övervägande skäl tala för att det skall bli möjligt att i rimlig utsträckning tillgodose det totala hästbehovet, även sedan armén minskat sitt hästbestånd. Till belysande av frågan kan jag nämna att den del av arméns krigsbehov av hästar, som före den år 1955 beslutade omorganisationen icke kunde tillgodoses med arméns egna hästar, utgjorde i runt tal 35 000 stycken. År 1960 kan motsvarande siffra, om man bortser från vissa övergångsvis kvarstående hästar, beräknas till omkring 15 000. Det totala antalet hästar i landet utgjorde år 1955 290 000. Antalet beräknas år 1960 ha nedgått till 200 000. Av dessa siffror framgår, att den del av landets totala hästbestånd, som behöver tagas i anspråk av armén, kommer att nedgå från omkring 12 procent till omkring 7 procent. Om den totala häststocken minskar ytterligare, är det givet att den procentuella andel, som behöver tagas i anspråk av armén, kommer att öka. Så länge totalantalet hästar överstiger 100 000 synes det dock vara möjligt att i rimlig utsträckning tillgodose det totala hästbehovet. Även om armén nu skulle öka sitt hästbestånd med t. ex. 1 000 hästar — vilket skulle innebära en tredubbling av det beslutade stamridhästbeståndet — så komme vinsten för näringslivet bara att bli en halv procent flera hästar i krig. Även en så

Svar på fråga ang. en redogörelse för de åtgärder, som vidtagits för ett samgående mellan försvar och jordbruk för säkerställande av totalförsvarets behov av hästar

betydande ökning av arméns hästbestånd ger alltså mycket ringa effekt sett ur näringslivets synpunkt.

Mot bakgrunden av de förhållanden jag nu har redovisat har jag funnit, att särskilda åtgärder icke för närvarande erfordras för att säkerställa krigsbehovet av hästar. Jag vill i detta sammanhang nämna, att riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap i utlåtande över en skrivelse av lantbruksstyrelsen angående den ogynnsamma utvecklingen av hästaveln förklarar sig anse, att några särskilda beredskapsåtgärder för att inom näringslivet åstadkomma en större häststam i fred än som är betingad ur fredsekonomiska synpunkter icke är lämpliga eller möjliga utan att beredskapen i fråga om jordbrukets och skogsbrukets dragkraft bör tillgodoses på andra vägar.

Härpå anförde:

Herr von SETH (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet för svaret. När det gäller en enkel fråga får man ju inte del av svarets innehåll från början, men jag måste redan nu säga, att vi nog ser på denna sak från delvis olika utgångspunkter.

Jag vill först och främst betona, att jag med min fråga inte har haft någon som helst avsikt att ta upp en debatt angående försvarets förseende med hästar under fredstid, och framför allt har jag under inga förhållanden önskat, att det skulle tagas upp någon försvarsdebatt angående hästens vara eller inte vara. Däremot måste jag framhålla, att näringslivets förseende med hästar är en mycket viktig fråga inte bara under fredstid, vilket herr statsrådet berörde, utan lika väl under ofärdstid och vid mobilisering, ty arméns hästbehov blir vid en allmän mobilisering avsevärt. Om den avhästning — för att använda

det nya ord, som nu blivit gängse i vårt svenska språk — som redan ägt rum inte bara inom armén utan lika mycket inom jordbruket, skulle fortsätta, blir det ett mycket svårt problem att lösa för skogsbruket och näringslivet över huvud taget, om armén i och med ett försättande på krigsfot behöver ett större antal hästar.

Av herr statsrådets svar kunde jag också höra, att riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap ställer sig något annorlunda till frågan än kungl. lantbruksstyrelsen. Innan jag går in på detta spörsmål kan jag dock inte underlåta att trycka på att försvarsministern tydligen inte läser jordbruksutskottets utlåtande nr 28 för år 1955 och statsutskottets utlåtande nr 128 för år 1955 på samma vis som jag själv och många andra med mig. Statsutskottet säger nämligen i sitt enhälliga utlåtande nr 128, att »bland annat nyssnämnda spörsmål av Kungl. Maj:t tages under närmare övervägande och att i avvaktan på resultatet härav reduceringen av antalet hästar liksom av antalet remonter för arméns räkning icke forceras i den snabba takt, som Kungl. Maj:ts förslag innebär. — — — Under hänvisning till det anförda har statsutskottet vidare framhållit, att en förutsättning för att arméns remontering skall kunna nedbringas på föreslaget sätt är, att det för krigsbehovet nödvändiga antalet hästar säkerställs.»

Ser man på vad jordbruksutskottet säger i sitt utlåtande nr 28, som också var enhälligt och vars hemställan antogs av riksdagen, finner man på s. 27 uttalat, att jordbruksutskottet »delar statsutskottets åsikt, att vid en nedskärning av hästbeståndet på sätt nu föreslagits lämpliga åtgärder behöver vidtagas för att det vid en mobiliserings- eller krigssituation nödvändiga antalet hästar i möjligaste mån säkerställs. Likaså anser jordbruksutskottet, att det kan sättas i fråga, huruvida icke

Svar på fråga ang. en redogörelse för de åtgärder, som vidtagits för ett samgående mellan försvar och jordbruk för säkerställande av totalförsvarets behov av hästar

merkostnaderna härför bör bestridas av medel under nionde huvudtiteln eller ur statens hästavelsfond. Jordbruksutskottet finner sig därför, särskilt med hänsyn till att helt nyligen genomförts vissa åtgärder för att främja den inhemska hästaveln, böra ansluta sig till statsutskottets uttalande om en utredning rörande en samordning av skilda åtgärder för att tillgodose krigsmaktens och näringslivets behov av hästar.»

Hur man än läser detta, får man i alla fall förutsätta — det gör åtminstone jag — att när riksdagen har godtagit jordbruksutskottets och statsutskottets utlåtanden vid 1955 års riksdag i de här berörda punkterna, har vederbörande departementschef att rätta sig efter riksdagsbeslutet. Sedan är naturligtvis frågan den, hur armén kommer att ställa sig till avhästningen. Framför allt förstår jag fuller väl, att man, när vi nu har svårigheter att få miljonerna att räcka till för försvarshuvudtiteln, kan diskutera, hur denna sak skall finansieras utan att försvarsbudgeten behöver ökas. Härvidlag har jordbruksutskottet klart och tydligt talat om, att det anser, att kostnaderna »bör bestridas av medel under nionde huvudtiteln eller ur statens hästavelsfond».

När det gäller kostnaderna för att upprätthålla denna hästavel har vi också totalisatormedel att falla tillbaka på. I det avseendet har ju en förutvarande jordbruksminister, nuvarande riksdagsman Sköld, ordnat det hela på ett efter dåvarande förhållande mycket tillfredsställande vis.

I ett till Kungl. Maj:t avgivet yttrande angående hästfrågan av den 24 januari 1956 säger kungl. lantbruksstyrelsen, som ju enligt sin instruktion har att sörja för att försvarets behov av hästar blir behörigt tillgodosett — jag vill särskilt understryka att man enligt instruktionen har denna uppgift — att medan häststammen förr var så stor att den innefattade vissa reserver av dragkraft,

kommer dessa reserver i fortsättningen att vara helt borta. Härtill kommer att man i en mobiliseringssituation har att räkna med att jordbrukets och skogsbrukets behov av dragare kommer att öka väsentligt. Och lantbruksstyrelsen fortsätter: »Även om man vidtager långt gående åtgärder för att under en omställningstid trygga tillgången på flytande drivmedel till de traktorer, som finnas i jordbruket, torde det ej kunna undvikas, att svårigheter komma att uppstå att hålla traktorerna i gång i normal omfattning under denna tid. En omställning till gengasdrift medför erfarenhetsmässigt minskad effekt och bidrager på så sätt också till att öka behovet av annan dragkraft. Härtill kommer, att bristen i fråga om dragkraft kommer att öka ytterligare i den mån jordbrukets traktorer tagas i anspråk vid mobiliseringen.»

Statsrådet har här redan refererat vad riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap sagt i anledning av lantbruksstyrelsens yttrande. Men även om nämnden anser att vårt fredsbehov av hästar är säkerställt — och det har jag inte ett ögonblick ifrågasatt — så har man dock inte kunnat rikta någon gensaga mot lantbruksstyrelsens under tjänsteansvar avgivna berättelse om de stora risker som föreligger för att näringslivet skall bli lidande när krigsmakten tar ut de hästar den behöver för krigsbruk.

Jag vill även passa på tillfället att framhålla, att riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap förklarar att medan man förr ansåg hästen vara en reserv för motorerna, anser man honom nu utgöra ett nödvändigt komplement till dessa. Tesen att hästen kan ersättas med motorer av olika slag, vare sig det är fråga om bilar, traktorer eller annat, har vi ju fullt accepterat vid rationaliseringen inom jordbruket. Men när det gäller skogsbruket har man nu kommit till den erfarenheten att det på

Svar på fråga ang. en redogörelse för de åtgärder, som vidtagits för ett samgående mellan försvar och jordbruk för säkerställande av totalförsvarets behov av hästar

många håll blir alldeles för dyrt att företa skogskörslor med hjälp av traktorer. Även om tekniken går framåt för varje dag, har vi ännu inte den 13 mars 1956 fått sådana mekaniska redskap, att det i mellersta och norra Sverige är lönsamt att bedriva skogsbruk i oländig terräng med maskinella hjälpmedel. Jag vill ta ett exempel — denna fråga är så viktig att man nog måste, herr talman, ägna en viss tid åt att diskutera den. När det stora Uddeholmsbolagets chef för några år sedan gjorde en studieresa i Amerika fann han, att man inom skogsbruket där använde maskinella hjälpmedel vid verkets inte bara transport utan också utlunning, såsom det heter på fackspråk. Man gick därför inom Uddeholmskoncernen i stor utsträckning in för att ersätta hästarna med traktorer och annan mekanisk dragkraft. Ganska snart kunde man emellertid konstatera att det blev mycket dyrbart, och redan förra året gjorde Uddeholmsbolagets skogschef ett oförbehållsamt erkännande om att man hade misräknat sig när man övergick till maskinella hjälpmedel. För närvarande är det också inom de större skogsbolagen en allmän strävan att försöka få tag i hästar av sådan typ som lämpar sig för skogskörslor.

Skogens män har alltså kommit till insikt om att de behöver hästen som dragkraft. Även inom det mindre jordbruket har man kommit till insikt om att hästen är en, jag vill ingalunda säga omistlig men billigare och bättre hjälp än traktorer och andra maskinella hjälpmedel, vilka inte kan användas tillräckligt antal brukningstimmar för att bli ekonomiska. En annan sak är att man på många håll kanske ändå använder sådana maskiner, så länge ekonomin tillåter det, därför att man då bland annat får ungdomen att lättare stanna kvar inom jordbruket — de unga är ju ofta mer roade av att sköta maskiner än hästar.

Men vad jag nu närmast vill säga, herr statsråd, är det, att vid en mobilisering tas jordbrukets traktorer i ingalunda liten utsträckning i anspråk för krigsmaktens ändamål och det är just de större traktorerna som det då gäller. När vid de mindre jordbruken — framför allt de jordbruk där det endast är brukaren och hans, som vi ju alla vet, för varje år allt mindre familj som arbetar — mannen blir inkallad för att fullgöra sin militärplikt, blir det ytterligare ett svårt slag, om den häst som finns vid det lilla jordbruket också skulle bli inkallad. Kvinnor och barn kan sköta en häst vid de nödvändiga sysslorna under en mobiliseringstid. Det är dock ingalunda säkert — även om vi har duktiga kvinnor och barn vid våra jordbruk — att de kan sköta en traktor, framför allt inte en gengastraktor — i synnerhet om man inte hunnit få något gengasaggregat på traktorn. Man kanske över huvud taget inte har någon traktor.

Jag har därför, herr talman, velat peka på, att man på hästuppfödarhåll anser, att därest det beslut som riksdagen fattade år 1955 ej respekteras, hästaveln inom landet ställes i ett prekärt läge. Man kan konstatera att detta ingalunda är någon politisk fråga. Oberoende av politisk åskådning har vid såväl årets riksdag som föregående års riksdag inlämnats motioner, underskrivna av samtliga demokratiska partier. I år har i första kammaren lämnats en motion av herr Domö tillsammans med 16 andra motionärer. I denna kammare har lämnats en motion av herr Gustafson i Dädesjö tillsammans med 36 andra motionärer. Sålunda har 52 motionärer från skilda yrkesgrupper och från alla de demokratiska partierna i år motionerat om samma sak som förra året. Man anser att arméns avhästning bör ske i den takt som riksdagen fattade beslut om 1955.

I motionen i år säger man bl. a., att

Svar på fråga ang. en redogörelse för de åtgärder, som vidtagits för ett samgående mellan försvar och jordbruk för säkerställande av totalförsvarets behov av hästar

enligt riksdagens tidigare uttalande bör uppfödarna minst fyra år i förväg erhålla meddelande om ändring av det antal remonter som skall inköpas. Vidare säger man i motionen i första kammaren på sidan 3: »De merkostnader som armén förorsakats genom inköp och utbildning av ett större antal hästar än fredsbehovet kräver kan täckas på följande sätt.» Man talar sedan om hur man tänkt sig finansiera detta. Man hänvisar också till jordbruksutskottets utlåtande nr 28 från år 1955, ur vilket jag nyss citerade. Man talar om samgåendet mellan försvar och jordbruk, och att arméns remonter även är ett hästavelsintresse för sådana som inte använder varmblodiga hästar. Armén har nämligen i större utsträckning användning för de varmblodiga hästarna än för de kallblodiga. I den mån det riktas ett dråpslag mot uppfödningen av varmblodiga hästar, måste man vid krigsfall ta i anspråk hästar av nordsvensk typ i första hand. Man får även använda ardenner typer — inte endast den lättare typen utan kanske också typer som inte är skickade för de ansträngningar som de omedelbart kommer att utsättas för. Härigenom kommer det att bli en tidig och svår avgång på hästar. Detta visar också krigserfarenheterna från de länder, som under andra världskriget alltjämt använde hästar. Framför allt från första världskriget visar det sig med skrämmande tydlighet, att hästavgången under mobiliseringens första dagar var oerhörd.

Jag menar således, herr statsråd, att detta är en hästuppfödningsspörsmål av mycket stor betydelse. En häst kan inte uppfödning på lika kort tid som man utbildar en soldat. Vi har ju kort utbildningstid här i vårt land, men det är omöjligt att föda upp en häst på denna korta tid. Därför talar de 52 motionärerna vid årets riksdag om att uppfödarna minst fyra år i förväg bör erhålla meddelande om ändring av det antal

remonter som skall inköpas. Man underförstår här, att man vill ha reda på de ändringar som skall företas i arméns hästhållning. Hästuppfödarna befinner sig i dag i ett synnerligen svårt ekonomiskt läge, och jag vill såsom ordförande i Avelsföreningen för svenska ardennerhästen understryka, att det är en stark önskan bland alla uppfödare, att snarast möjligt få besked från försvarsministern hur man ser på denna fråga på lång sikt, Tyvärr måste jag säga att det inte är något hugnesamt meddelande som statsrådet lämnar uppfödarna i det svar, som han i dag varit vänlig att lämna mig.

Jag vill, herr talman, starkt understryka att denna fråga med stort intresse följs av landets lantbrukare — givetvis i första hand av hästuppfödarna. Med särskilt stort intresse följs den av de mindre jordbrukarna, där man har att söka den största procenten hästuppfödare. Dessa är ju så beroende av hästen. Jag vill understryka att hästen vid ett krigsfall har en mycket stor uppgift att fylla bakom fronten i civilförsvaret, i jordbruket, skogsbruket m. fl. områden. Hästen är ofta nödvändig för att man skall kunna företa sig en del praktiska ting utan att bli hindrad. Om ett krig skulle bryta ut, och vi inte kommer med — detta är knappast troligt, men om vi räknar med samma förhållanden för oss som under andra världskriget — och det då blir en ransonering på drivmedel och brist på olja och dylikt, då måste man redan nu tänka sig för, så att man inte skapar ett läge som raserar de möjligheter vi i dag har att bibehålla en reducerad häststam.

För att inte bli missförstådd av någon vill jag understryka, att vi som arbetar med hästaveln ingalunda syftar till att hästen skall få en renässans. Vad vi vill är att förebygga, att det goda avelsmaterial som nu finns i Sverige spolieras genom att avelsdjur skickas till slakt och aveln läggs ned.

Svar på fråga ang. en redogörelse för de åtgärder, som vidtagits för ett samgående mellan försvar och jordbruk för säkerställande av totalförsvarets behov av hästar

Jag vill också peka på det stora intresse som försvaret måste ha av att det ännu finns hästkunnigt folk i Sveriges land. Svenska ungdomar sätter sig gärna upp på en motorcykel eller bakom ratten på en bil eller en traktor och är förtjusta över att höra motorer surra, man de ungdomar är nu ganska få som är intresserade av att sköta djur.

Det goda förhållandet mellan försvar och befolkning i de landsändar där hästuppfödning pågått, t. ex. Skåne, är, inte minst psykologiskt sett, också en viktig faktor att ta hänsyn till.

Herr talman! Jag skulle vilja vädja till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet att han svarar på frågan huruvida inte riksdagens beslut 1955 innebar, att takten i arméns avhästning skulle bromsas och att man noga skulle undersöka möjligheterna att bevara en liten men dock god stam av hästar i vårt land. Detta kan inte ske utan ekonomiskt bidrag från staten. Jordbruksutskottet har pekat på vad hästavelsfonden och totalisatormedlen kan åstadkomma härvidlag. Mina synpunkter kan kanske gendrivs, men jag tror inte det är någon överdrift att påstå, att detta är en mycket viktig fråga för stora delar av vårt folk.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **TORSTEN NILSSON:**

Herr talman! Det var med ständigt stigande förvåning — det måste jag känna — som jag lyssnade till herr von Seths anförande. Han började med att i allmänna ordalag ur det svenska näringslivets och det svenska totalförsvarets synpunkt beklaga den allmänna avhästningen — o fula ord! — som ägt rum och som fortgår i detta land. Men allteftersom han fortsatte med sitt tal fick jag intrycket, att det långa talets korta mening — som han för resten också direkt uttryckte i slutet av sitt anförande — att avhästningen är en hästuppfödarfråga av mycket stor be-

tydelse. Jag kan förstå att den kan vara av mycket stor betydelse speciellt för hästuppfödarna, men jag förstår uppriktigt sagt inte varför man skall göra den till ett sådant problem, som herr von Seth sökte göra gällande att den var. Om det är riktigt som herr von Seth säger, att skogsbolagen och de privata skogsägarna — han tillhör ju själv dessa — så småningom har fått klart för sig, att den maskinella dragkraften inte är så fördelaktig som man tidigare hade föreställt sig utan att de behöver hästar, blir det ju inte något problem. Då kommer avhästningen att upphöra, och då uppkommer icke de stora risker som, enligt vad herr von Seth samtidigt ville göra gällande, vi stod inför.

Jag kan inte begripa vad arméns reparation har för betydelse för näringslivet i stort. Om armén skulle behöva öka sitt hästbestånd med låt oss säga 1 000 hästar, vilket skulle innebära en tredubbling av den nuvarande reparationen, skulle detta bara bli en halv procent av näringslivets totala behov, om vi räknar med att det 1960 kommer att finnas 200 000 hästar.

Risken att försvaret i en tillspetsad situation inte skall kunna ta ut hästar i tillräckligt antal kan, när vi behöver ta ut bara 15 000 hästar bland 200 000, inte vara så allvarlig, som herr von Seth ville göra gällande.

Om det skulle vara något man kunde vara intresserad av i detta sammanhang ur försvarets synpunkt, är det inte den varmblodiga hästaveln, som herr von Seth här varmt ordade för, utan den kallblodiga. Till och med i jägarförbanden kan man använda kallblodiga hästar, det har man erfarenheter av.

I det läge, vari jag befinner mig och där det gäller att ta vara på de anslagna medlen på bästa sätt, kan jag inte komma till annan slutsats än den som jag deklarerat i mitt svar, nämligen att det inte finns bärande skäl för att vidta andra åtgärder än dem jag

Svar på fråga ang. en redogörelse för de åtgärder, som vidtagits för ett samgående mellan försvar och jordbruk för säkerställande av totalförsvarets behov av hästar

redan vidtagit. Är det däremot så att man från det privata näringslivets sida, såsom herr von Seth gjorde gällande, har intresse av att ett större antal hästar skall bevaras än som svarar mot den nuvarande tendensen, ja, då skall väl också det privata näringslivet träda in och försöka att bevara hästbeståndet här i landet. Det skall väl inte vara så att staten, och allra minst försvaret, i en sådan situation skall hålla det privata näringslivet under armarna och ta ansvaret för denna sak, om det nämligen visar sig, såsom herr von Seth gjorde gällande, att det skulle vara fördelaktigt att begagna sig av hästdragkraften i stället för den maskinella.

Nej, jag kan därför inte komma till något annat resultat än jag har gjort. Dessutom skall jag be att få påpeka att man har gjort den iakttagelse, att i den mån armén ökar hästbeståndet och sålunda skaffar sig ett större antal ackordshästar, detta medför att de privatägda hästarnas antal nedgår i ungefär samma omfattning. Vad hjälper det då om vi från försvarets sida skall göra en insats för att bevara ett större antal hästar, vilket man inte anser vara rationellt i den nuvarande försvarsorganisationen?

När jag lyssnade tillräckligt länge på herr von Seths anförande gjorde jag faktiskt den reflexionen: tidigare fanns hästuppfödarna för kavalleriets skull, men nu fick jag närmast det intrycket att herr von Seth önskade att vi skulle ha kvar kavalleriet för hästuppfödarnas skull. Men jag måste konstatera att herr von Seth och jag blickar på detta problem utifrån olika utgångspunkter.

Herr von SETH (h):

Herr talman! Det kan genast konstateras att försvarsministern och jag tydligen är på olika våglängd i detta fall, men jag vill understryka att jag i mitt anförande har sagt, att jag inte har någon som helst tanke på att hästen skall

få en renässans; jag använde just det uttrycket. Jag skulle kanske känna mig alldeles förkrossad efter statsrådets sista uttalande, om jag inte visste att bakom mig står en stor del av sakkunskapen på detta område, den sakkunskap som måste se saken i stort.

Lantbruksstyrelsen, vars yttrande av den 24 januari 1956 jag delvis har citerat, säger ju med skärpa att häststammen måste innefatta vissa reserver av dragkraft. Styrelsen talar om att dessa reserver i fortsättningen helt kommer att försvinna om hästuppfödningen skall fortfara att gå nedåt såsom den nu gör.

Sedermera har statsrådet gjort en kringgående rörelse — som man ju skall göra när man är försvarsminister — och försökt göra gällande att jag skulle föra talan för den varmblodiga hästaveln. Jag vill föra talan för *hela* hästaveln, men det vill jag säga, att de större skogsbolagen, de större skogsägarna — till vilka jag ju själv räknas — och de större jordbrukarna nog kan klara sig men att det är de mindre jordbrukarna som kommer att bli särskilt illa ställda vid ett krigsfall. Statsrådet och chefen för försvarsdepartementet talade om att det är en sjunkande procent av hästbeståndet som tas i anspråk. Jag skall inte förutsätta annat än att denna uppgift är riktig, men i händelse av mobilisering måste ju, med den alltmer minskade häststammen, hästarna tagas i anspråk. Jag har då pekat på att arméns behov kommer att kunna tillgodoses bättre med varmblodiga hästar än vad som kanske blir fallet med de andra raserna.

Inom parentes vill jag för övrigt uttrycka min stora glädje över att jägarförbanden uppe i Kiruna kan använda även kallblodiga hästar vid de ansträngande strapatser de är utsatta för där uppe. Det visar ju att vi är på väg att få fram en härdig ras här i landet, något som både försvarsministern och alla

Svar på interpellation ang. sekretessbestämmelserna rörande handläggningen inom lantbruksnämnderna av stödlåne- och kontantbidragsärenden m. m.

andra har anledning att vara tacksamma för.

Man har sökt tyda mitt anförande så, att jag velat föra skogsbrukets eller det större jordbrukets talan. Även om något tonfall i mitt yttrande skulle ha kunnat inbjuda till denna tolkning, vill jag med stor skärpa vända mig emot denna tydning. Dessa kategorier har stora möjligheter att vid krigsfall klara sig på olika sätt. Göteborgs-Posten har emellertid haft en artikel med rubriken »Småbrukarens enda häst». Jag hade inte tänkt åberopa denna artikel, och jag omnämnde den inte heller i mitt första anförande. Enligt artikelförfattaren, som ingående studerat dessa förhållanden, ligger frågan emellertid i verkligheten till på det sättet, att tillgången på hästar i vissa lägen kan bli avgörande för hur man under en försvarsberedskap skall kunna utföra sysslor i jordbruket, i skogsbruket, över huvud taget för den del av försvaret som ligger bakom fronterna.

Jag tvekar inte att än en gång understryka, att det såväl för det militära försvaret som för det totala försvaret i dess helhet är önskvärt att klarare linjer erhålles beträffande vad riksdagens år 1955 fattade beslut i dessa frågor innebär. Det är möjligt att statsrådets i detta sammanhang deklarerade åsikt befinnes ha givit sådan klarhet. Jag betonar emellertid än en gång, att jag inte är nöjd med det resultat som statsrådet kommit till, och jag är övertygad om att det även finns stora grupper inom vårt land som heller inte kan vara nöjda med detta resultat.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. sekretessbestämmelserna rörande handläggningen inom lantbruksnämnderna av stödlåne- och kontantbidragsärenden m. m.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP, som yttrade:

Herr talman! I en med andra kammarrens tillstånd framställd interpellation har herr Andersson i Dunker frågat mig *dels* om jag anser att sekretessbestämmelserna rörande handläggningen av stödlåne- och kontantbidragsärenden är tillfredsställande eller om jag avser att vidtaga åtgärder i detta syfte, *dels* om jag anser att lantbruksnämndernas bedömning av kravet på säkerhet för stödlån varit för hård och i så fall vill medverka till en mildare bedömning i överensstämmelse med tidigare villkor.

I anledning av den första frågan har lantbruksstyrelsen upplyst att nämnderna vid handläggningen av stödlåne- och kontantbidragsärendena inhämtat upplysningar från — förutom ordsombuden — olika lokala förtroendemän, och att de i viss utsträckning även kallat sådana att delta i överläggningar inom nämnden rörande låne- och bidragsgivningen. Som exempel på förtroendemän, som på så sätt i olika former engagerats i nämndernas verksamhet, har av styrelsen nämnts ordförande eller ombud i hushållningsgille, ordförande i kommunalnämnd, ordförande eller annan funktionär i lokalavdelning eller ortsförbund av RLF samt representanter för föreningsnämnd och RLF:s länsförbund. För fullgörande av dylikt uppdrag är vederbörande berättigade att åtnjuta arvode och ersättning för sina av uppdraget direkt föranledda kostnader. Arvode och ersättning utgår i regel efter samma grunder, som gäller för ordsombud hos lantbruksnämnd.

I likhet med interpellanten anser jag det kunna förutsättas att dessa förtroendemän icke medverkar till att uppgifter om låne- och bidragssökandenas personliga och ekonomiska förhållanden på ett otillbörligt sätt sprides till offentligheten. Förtroendemännen, vilka regelmässigt är väl förfarna i allmänna

Svar på interpellation ang. sekretessbestämmelserna rörande handläggningen inom lantbruksnämnderna av stödlåne- och kontantbidragsärenden m. m.

värv, bör enligt min mening vara fullt medvetna om sina skyldigheter i detta hänseende. Beträffande den formella sidan av denna sak vill jag framhålla, att handlingar innehållande sådana uppgifter åtnjuter sekretesskydd — d. v. s. inte får utlämnas — enligt de särskilda föreskrifter som av Kungl. Maj:t utfärdats med stöd av sekretesslagen. Härav följer även att de personer som tar befattning med handlingarna inte får för obehörig yppa innehållet i desamma. Brott mot denna tystnadsplikt föranleder ansvar enligt 25 kap. strafflagen, såvitt angår ämbets- och tjänstemän. Det är osäkert om de förtroendemän varom här är fråga omfattas av dessa ansvarsregler i strafflagen. Detta spörsmål torde emellertid komma att klarläggas vid genomförandet av straffrättskommitténs förslag till brottsbalk, vilket för närvarande är föremål för beredning i justitiedepartementet.

Beträffande den andra av interpellanten framställda frågan, nämligen den som rör kravet på säkerhet för stödlån, får jag till en början erinra om att i såväl 1954 års som 1955 års stödlånekungörelse som allmän princip stadgas, att för lån skall ställas säkerhet, som lantbruksnämnden finner tillfredsställande ur det allmännas synpunkt. Från detta krav har dock enligt bägge kungörelserna lantbruksnämnden vissa möjligheter att göra eftergift. Bestämmelserna härom har fått en delvis olika utformning. Enligt 1954 års kungörelse får sådana eftergift göras, om lånebeloppet ej överstiger 3 000 kronor eller om det, vid lån å högre belopp, möter svårigheter för sökanden att ställa dylik säkerhet. I 1955 års kungörelse har motsvarande bestämmelser utformats så, att nämnden, förutom då sökanden har svårt att ställa säkerhet, äger eftergiva säkerhetskravet om så eljest finnes motiverat med hänsyn till beloppets ringa storlek och omständigheterna i övrigt. Eftergift förutsätter enligt bägge kungörelserna,

att nämnden finner sannolikt, att sökanden kommer att fullgöra sin betalningsskyldighet.

I propositionen 1955:203 underströk jag, att enligt min mening säkerhet alljämt som regel icke borde fordras i fråga om lån å högst 3 000 kronor. Jordbruksutskottet påpekade i anslutning härtill, att det, för att största möjliga enhetlighet vid tillämpningen av bestämmelserna skulle vinnas, enligt utskottets mening vore önskvärt, att lantbruksnämnderna erhöll sådana direktiv, att olika tolkningar om möjligt undveks. I anledning härav har lantbruksstyrelsen i skrivelse till lantbruksnämnderna särskilt framhållit, att säkerhet normalt icke skall krävas för lån å högst 3 000 kronor.

Vad härefter angår spörsmålet, hur förevarande bestämmelser tillämpats av lantbruksnämnderna, är här närmast av intresse, i vilken omfattning nämnderna eftergivit säkerhetskravet i fråga om lån å högst 3 000 kronor. I fråga om lånebelopp över 3 000 kronor har nämligen enligt upplysning från lantbruksstyrelsen sådan eftergift förekommit endast i rena undantagsfall.

Lantbruksstyrelsen har företagit en undersökning rörande de lån, som uppgått till högst 3 000 kronor. Undersökningen visar, att det otvivelaktigt fordrats säkerhet i avsevärt fler dylika fall år 1955 än år 1954. Som främsta anledning härtill har lantbruksnämnderna tämligen samstämmigt uppgivit, att lånesökandena år 1955 i stor utsträckning haft att dragas med en väsentligt ökad skuldbörda. Många av de jordbrukare, som sökt stödlån år 1955, har sålunda redan tidigare erhållit dylika lån, ofta två gånger. Efter omsorgsfull undersökning av sökandenas ekonomiska ställning har enligt uppgift lantbruksnämnderna i dylika fall i betydande omfattning måst bedöma sökandenas möjligheter att återbetala ytterligare ett stödlån såsom tveksamma och har av denna

Svar på interpellation ang. sekretessbestämmelserna rörande handläggningen inom lantbruksnämnderna av stödlåne- och kontantbidragsärenden m. m.

anledning sett sig nödsakade att begära sådan säkerhet, som sökandena kunnat ställa, även för lån å mindre belopp än 3 000 kronor.

Huruvida lantbruksnämndernas bedömning av ärendena varit för hård, kan icke avgöras utan en synnerligen detaljerad undersökning. Under tiden från det interpellationen framställdes har det, främst på grund av att lantbruksnämnderna varit fullt upptagna med att slutföra utbetalandet av stödlån och kontantbidrag, icke varit möjligt att göra en dylik undersökning. Jag vill emellertid understryka, att lantbruksnämnderna fått direktiv att normalt icke kräva säkerhet för lån å högst 3 000 kronor. Några åtgärder härutöver i det syfte, interpellanten avser, synes knappast kunna komma i fråga. Den, som är missnöjd med lantbruksnämnds beslut, får anlita utvägen att genom besvär underställa beslutet högre myndighets prövning.

Härpå anförde

Herr ANDERSSON i Dunker (bf):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för svaret på min interpellation. Jag måste nog säga att detta svar, särskilt vad beträffar den första frågan, närmast bekräftar de farhågor jag givit uttryck för i interpellationen.

Som bekant är det lantbruksnämnderna ute i länen, som behandlar de många stödlåne- och kontantbidragsärenden som uppkommit i samband med utlämnandet av statens hjälp på grund av de stora skördeskadorna i fjol. Men nämnderna sköter inte detta arbete ensamma, utan de anlitar också särskilt tillkallade medarbetare. Min fråga rörande sekretessskyldigheten gäller just dessa tillfälliga bisittare i nämnderna. Att de ordinarie ledamöterna i nämnderna samt de ämbets- och tjänstemän, som kan komma i beröring med

dessa ärenden, iakttar tillbörlig sekretess tar man för alldeles givet. Men att sådan sekretesskyldighet som skulle kunna medföra straffansvar om den inte iakttages föreligger för de tillfälliga medarbetarna i nämnderna synes — såsom statsrådet själv säger — vara osäkert.

Jag måste beklaga detta, då stor skada kan drabba enskilda personer genom lösmynthet i sådana frågor det här gäller. Den som söker lån eller bidrag måste ju till nämnden lämna fullständiga upplysningar om sin ekonomiska ställning och andra förhållanden som kan inverka på denna. Däröfver är inte någonting att säga, så länge de lämnade upplysningarna stannar inom nämnden. Men även de särskilt tillkallade medarbetarna får ju del av de lämnade upplysningarna rörande sökandens ekonomi och personliga förhållanden, och att det kan bli till stor skada för enskilda personer, om sådana upplysningar kommer till utomståendes kännedom, det förstår var och en som haft litet med affärer att göra.

Jag hoppas dock att det ligger till så som statsrådet sagt, nämligen att de förtroendemän det här gäller torde vara fullt medvetna om sin skyldighet att inte till ovidkommande sprida upplysningar som de i detta sammanhang erhållit. Jag tror också att de flesta iakttar tillbörlig sekretess, men det finns tyvärr sådana som inte gör det. Därför borde enligt min mening sekretessbestämmelser också ha utfärdats för dessa personer utanför nämnderna, om det ansågs nödvändigt att anlita dem vid behandlingen av ifrågavarande ärenden. Jag tänker exempelvis på sekretessbestämmelser av ungefär samma slag som för ledamot i taxeringsnämnd.

Nu torde det för denna gång vara för sent att göra något, då de flesta ärenden av detta slag nog redan är behandlade av nämnderna. Jag vill därför bara understryka den förhoppning statsrådet

Svar på interpellation ang. sekretessbestämmelserna rörande handläggningen inom lantbruksnämnderna av stödlåne- och kontantbidragsärenden m. m.

ger uttryck för, då han talar om att denna fråga kommer att behandlas vid justitiedepartementets beredning av straffrättskommitténs förslag till brottsbalk. Om det verkligen kommer att ske någonting i detta sammanhang, så att man kan ha klarare sekretessbestämmelser när saken kanske inom inte alltför avlägsen framtid blir aktuell på nytt, har ju alltid något vunnits, och jag är glad åt om min interpellation har bidragit därtill.

Av statsrådets svar på min andra fråga synes framgå, att de krav på säkerhet för utlämnade stödlån, som lantbruksnämnderna ställer, ofta är strängare än vad riksdagen avsett och författningen synes ge uttryck för. Av svaret framgår sålunda, att nämnderna fordrat säkerhet för stödlån under 3 000 kronor i avsevärt flera fall år 1955 än år 1954, och detta trots att i propositionen som statsrådet nämnde, nr 203/1955, som godkändes av riksdagen och som reglerar dessa frågor, underströks att som regel icke borde fordras säkerhet för lån å högst 3 000 kronor. Lantbruksnämnderna har som främsta anledning härtill uppgivit att lånesökandena år 1955 i stor utsträckning haft att dragas med en väsentligt ökad skuldbörda jämfört med år 1954. Det måste jag säga är en ganska kuriös motivering. — Därför att de lånesökande år 1955 var i ännu större behov av hjälp än de var 1954 — skulle de inte få något lån nu, om de inte kunde ställa erforderlig säkerhet. Så har säkerligen inte riksdagen menat.

Jag är därför glad åt statsrådets meddelande att lantbruksnämnderna fått direktiv att normalt icke kräva säkerhet för lån å högst 3 000 kronor. Man kan dock ibland undra om dessa direktiv har kommit alla lantbruksnämnder till handa. Jag kan berätta en liten episod, som jag tycker tyder på att det inte kommit fram överallt.

Det var en liten bonde i Norrland,

som sökte stödlån, vilket ej översteg 3 000 kronor. Han beviljades lånet på villkor att han kunde ställa fullgod säkerhet. Det kunde inte mannen, och han blev då vägrad att få några pengar. I sin nöd vände han sig till en av hemortens riksdagsmän här i kammaren och bad denne om hjälp för att förmå lantbruksnämnden ge honom lånet utan säkerhet. Vederbörande riksdagsman ansåg sig dock icke böra lägga sig i lantbruksnämndens åtgöranden i denna fråga. Men han fann ändå på råd. Han berättade om fallet för tre kamrater i kammaren och frågade om dessa tillsammans med honom ville gå i borgen för lånet. De lovade göra detta, och så meddelade riksdagsmannen lantbruksdirektören att han skaffat fullgod borgen för bondens lån. Men då lantbruksdirektören fick höra vilka borgensmännen var, då var han genast beredd att bevilja lånet utan borgen. Om nu detta var för att han underkände de fyra riksdagsmännen som säkerhet eller av andra skäl har han inte meddelat.

Ja, detta var bara ett litet exempel på att kraven på säkerhet för dessa lån inte alltid är så välgrundade.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen nr 79, angående anslag till ersättningsanstalter för Långholmen och för kvinnofängelset i Växjö;

till bevillningsutskottet propositionen nr 88, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt; samt

till statsutskottet propositionerna: nr 90, angående television, och nr 91, angående anslag till skyddsympning mot polio.

§ 7

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande och memorial nr 4 och 5, statsutskottets utlåtande nr 41—45, bevillningsutskottets betänkanden nr 16—18, första lagutskottets utlåtanden nr 12—15, andra lagutskottets utlåtanden nr 12 och 13, jordbruksutskottets utlåtande nr 6 och allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 8—10.

§ 8

Ordet lämnades på begäran till

Herr NILSSON i Svalöv (h), som yttrade:

Herr talman! Med hänsyn till omfattningen av det ärende, som avses i Kungl. Maj:ts proposition nr 88, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt, hemställer jag, att kammaren måtte medgiva, att tiden för avgivande av motioner i anledning av nämnda kungl. proposition utsträcker till det sammanträde, som infaller näst efter femton dagar från det propositionen kom kammaren till handa.

Denna hemställan bifölls.

§ 9

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 118, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 119, i anledning av väckta motioner om viss ändring i lotteriförordningen.

§ 10

Anmälades, att följande Kungl. Maj:ts propositioner tillställts kammaren:

nr 92, angående återbäring av vissa skattebelopp, m. m.,

nr 93, angående försäljning av vissa, allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter,

nr 94, angående vissa anslag till universitetssjukhusen m. m.,

nr 95, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1956/57,

nr 96, angående vissa anslag till epileptikervården för budgetåret 1956/57,

nr 98, angående anslag för budgetåret 1956/57 till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen m. m.,

nr 99, angående anslag till Aktiebolaget Atomenergi, m. m.,

nr 101, angående anslag för budgetåret 1956/57 till Svenska sjukhuset i Korea,

nr 102, angående anläggande av ett godsspår Morjärv—Karlsborgs bruk,

nr 103, angående anslag till kommerskollegium samt statens handels- och industrikommission,

nr 104, angående försäljning av viss, televerket tillhörig fastighet, och

nr 107, med förslag till lag om höjning av folkpensioner m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 11

Anmälades följande till herr talmanen under sammanträdet avlämnade motioner, nämligen

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 73, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 3 juni 1949 (314) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv, så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m. motionerna:

nr 654 och 655, av herrar *Regnéll* och *Nilsson* i Svalöv, samt

nr 656, av herrar *Gustafson* i Göteborg och *Antby*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 74, angående Sveriges anslutning till det reviderade allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) samt till av-

talet rörande Organisationen för handelssamarbete (OTC) m. m. motionen nr 657, av herr *Hansson* i Skegrie m. fl.; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 81, angående statstjänstemännens löner under år 1956 m. m. motionen nr 658, av herr *Senander* m. fl.

Dessa motioner bordlades.

§ 12

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 17.13.

In fidem

Gönnar Britth

Onsdagen den 14 mars.

Kl. 10.00

§ 1

Svar på interpellation ang. åstadkommande av ett enklare och mera lättförståeligt språk i deklara-tionsblanketterna

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! I en med andra kam-marens tillstånd framställd interpellation har herr Christenson i Malmö frågat mig, om jag vill ta initiativ i syfte att åstadkomma ett enklare och mera lättfattligt språk i självdeklarationsblanketterna.

I anledning härav får jag anföra följande.

Ett självfallet önskemål är att få blanketterna så enkla och lättbegripliga som möjligt. En långtgående förenkling är emellertid av många skäl svår att uppnå. En avvägning måste nämligen hela tiden ske mot synpunkten att blanketterna skall ge en riktig information åt deklaranterna. Långtgående förenklingar kan leda till att läsaren bibringas en annan uppfattning om taxeringsregler-nas innehåll än det som är lagens. Den irritation, med taxeringsbesvär som följd, som härav föranledes kräver sitt bestämda beaktande.

Det är givetvis vår i många stycken invecklade skattelagstiftning som är grunden till besvärligheterna. Jag tror ingen bestrider detta, och man vinner lätt instämmanden när man talar om att denna bör förenklas. Men erfarenheten visar hur svårt det är att nå resultat i denna riktning när man vill övergå från ord till handling. Det var under starka meningsmotsättningar som man gjorde några verkligt betydelsefulla framsteg på detta område för ett par år sedan. Jag åsyftar de nya reglerna för beskattning av egna hem och bostadsrättslägenheter. Åtskilliga andra uppslag i liknande syfte ansågs inte kunna realiseras. De gav nämligen skatteökningar för den ena eller andra gruppen inkomsttagare eller innebar att man fjärmade sig för mycket från det utslag av millimeterrättvisa som präglar vårt skattetänkande.

Även om blanketterna, mot bakgrunden av att de måste vara en spegelbild av lagstiftningen, för närvarande får anses vara i huvudsak tillfredsställande utformade, kan man givetvis ställa frågan om de likväl inte kan göras bättre. Jag delar helt herr Christensons uppfattning, att man inte bör spara mödan när det gäller att söka nå sådana förbättringar. Det kan därvid självfallet vara av värde, som herr Christenson

Svar på interpellation ang. åstadkommande av ett enklare och mera lättförståeligt språk i deklara-tionsblanketterna

ifrågasatt, att konsultera journalistisk expertis och reklammän. Vissa försök i denna riktning har också gjorts. Erfarenheterna var emellertid inte helt positiva. Jag förutsätter likväl att riksskattenämnden, som nu sedan åtskilliga år har att fastställa blanketterna, tar till vara alla de uppslag av värde som på sådana vägar kan framkomma. Jag vill tillägga, att en av anledningarna till att nämnden fick uppdraget att fastställa blanketterna var, att inom nämnden återfinns skatteexperter vid sidan av företrädare för jordbruk, företagare och löntagare, varför förutsättningar borde finnas för att få fram blanketter som innefattar en god avvägning mellan kravet på blanketternas överensstämmelse med lagstiftningen och deklaranternas önskemål om lättfattlighet och information.

Det kunde i och för sig vara frestande att här uppta en mer ingående diskussion om anledningen till att blanketterna har sin nuvarande utformning och om tänkbara uppslag till ändringar i dem. Jag tror emellertid att en sådan diskussion knappast skulle ge så mycket. Det bör få ankomma på riksskattenämnden att arbeta med denna uppgift. Jag inskränker mig bara till några påpekanden utöver vad jag förut sagt.

En av anledningarna till att huvudblanketten för fysiska personer, på vilken väl intresset i första hand inriktar sig, ter sig så relativt invecklad som fallet är, sammanhänger med att denna blankett skall kunna användas av *alla* fysiska personer. Man kan här framkasta tanken på ett antal olika huvudblanketter för skilda inkomsttagargrupper. Därigenom skulle åtskillig i det enskilda fallet överflödigt text kunna utgå och man fick större utrymme för ledtext och förklarande anvisningar för den, som skulle deklarerat på den för honom avsedda blanketten. Man har också övervägt en dylik ordning men funnit att uppslaget måste förkastas. De

skattskyldiga skulle nämligen ställas inför ett blankettval, ofta nog få oriktig blankett och använda denna med resultat att ofullständiga eller felaktiga uppgifter lämnades. Redan nu, när man bara har två huvudblanketter, visar det sig att inte så få felaktigt deklarerar på bolagsblanketten i stället för den för fysiska personer och vice versa.

Man har också övervägt blanketter så till vida starkt förenklade, att ledtext och anvisningar i huvudsak uteslutits för att i stället desto mer ingående upptagas i särskilda anvisningar. Inte heller detta har man velat ge sig in på. Det har nämligen ansetts, att det stora flertalet deklaranter inte vill och inte kommer att vid sidan av blanketten studera ett särskilt anvisningshäfte. Man har då bara försämrat läget.

Det bör också erinras om det mycket knappa utrymme, som står till förfogande med det format som måste väljas. För att öka möjligheten till ledtext och över huvud skapa ökat utrymme finns då möjligheten att — som i vissa andra länder — tillgripa sexsidiga blanketter. Dessa är emellertid otympliga att använda för såväl deklaranter som taxeringsmyndigheter och skulle knappast betraktas som någon förenkling.

För att återkomma till frågan om det förenklade ordvalet vill jag än en gång understryka att ledtexten inte får bli något slags »lagstiftning i blankettform». Texten får inte säga annat än vad lagen innehåller. Synonymer, som innefattar ett lättfattligt återgivande av hävdvunnet lagspråk, saknas ofta nog. Ett frångående av lagens ord tarvar därför ofta en ordrikedom, som utrymme inte medger. Eller också riskeras missuppfattningar eller ökad oklarhet.

Herr Christenson har särskilt observerat och kritiserat några ord och uttryck. Ett av dem är »restitution, avkortning eller avskrivning» etc. av vissa skatter. Visst låter det krångligt, men knappast föranleder detta länge bruka-

Svar på interpellation ang. åstadskommande av ett enklare och mera lättförståeligt språk i deklarationsblanketterna

de uttryck någon missuppfattning. Vetterligen har det aldrig förväxlats med det enda det rimligen skulle kunna förväxlas med, nämligen återbetalning av för mycket inbetald källskatt. Här är fråga om andra restitutioner, och när sådana skett har särskilda meddelanden härom utgått på förhand till vederbörande.

Vidare kritiseras att ordet »intäkt» användes i stället för »inkomst». Men dessa båda ord har olika innebörd. »Intäkt» avser bruttot och »inkomst» nettot efter avdrag för garantibelopp.

En anmärkning åt rakt motsatt håll synes mig vara herr Christensons uttalande att uttrycket »inkomst av tjänst» inte är entydigt. Kan man inte godtaga detta lättfattliga uttryck som en sammanfattning för vad det innefattar, skulle erfordras en ordrikedom, som säkerligen skulle mer förvilla än underlätta. Härtill kommer att på blanketten anges inom parentes »häri inbegripes pension, livränta, periodiskt understöd o. d.».

Det framgår av vad jag förut sagt, att min skepsis mot vissa av herr Christensons uppslag inte sammanhänger med bristande intresse att uppnå alla tänkbara förenklingar och förbättringar. Jag anser tvärtom att ansträngningar nu som tidigare bör inriktas härpå. Riksskattenämnden har resurser och förutsättningar för denna uppgift. Men jag tror, utifrån vunna erfarenheter, att det inte skulle vara realistiskt att räkna med att blanketterna i någon högre grad kan göras annorlunda än vad de är.

Härpå anförde

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för finansdepartementet för svaret på min interpellation. Jag noterar med tillfredsställelse, att herr statsrådet i stort sett delar den uppfattning som jag framfört i

interpellationen. Herr statsrådet anser att vår invecklade skattelagstiftning är grunden till besvärigheterna. Professor Carsten Welinder har i Svensk Skatte-tidning helt nyligen gjort några reflexioner om våra skatteförfattningar. Med hänsyn till deklarationsplikten anser professor Welinder, att vi måste skriva lättfattliga lagar så att även lek-männen kan förstå lagtexten, då lek-männen fortfarande har en betydande roll i taxeringsförfarandet.

Dessa lagstiftningsspörsmål hoppas jag, att finansministern ägnar uppmärksamhet åt. Professor Welinder är också kritisk emot den senare tidens lagstiftningsförfattare.

Vår nuvarande deklarationsblankett trycks i en upplaga på 12 miljoner exemplar. Deklarationspliktiga är som bekant alla medborgare med minst 1 200 kronor i årlig inkomst. Det har ofta från skattskyldigas sida krävts enklare deklarationsformulär. Vissa ansatser har gjorts, men det återstår mycket att göra. Varje år före den 15 februari lämnar tidningarna sina läsare utförliga upplysningar om deklarationsförfarandet och ställer också experter till förfogande. Jag undrar hur det skulle gå för den stora allmänheten, om denna service indroges. I så fall fick staten övertaga informationsverksamheten. Men det är säkerligen mindre kostbart med enklare deklaration.

Sedan jag väckt interpellationen, har jag fått många bevis på hur kritiskt folk ser på våra deklarationsblanketter. En ledamot av denna kammare påpekar bland annat svårigheterna med formuleringen av anvisningarna beträffande deklaration av tvåfamiljsfastighet. En polisman i överkonstapels ställning har berättat för mig, att han är rädd för att göra fel på grund av blankettens formuleringar, och trots att han endast är löntagare, anlitar han en expert för att vara på den säkra sidan.

När personer, som är vana vid att

Svar på interpellation ang. vissa menliga följder för aktiebolag och ekonomiska föreningar, som på grund av missuppfattning kommit att erlägga för lågt skattebelopp i samband med den år 1955 genomförda skattehöjningen

läsa och tolka författningar, har svårigheter med deklARATIONEN, då förstär man mycket väl, i vilken dilemma allmänheten befinner sig. Ett allmänt omdöme om vår deklARATIONSBLANKETT är att den är svårläst.

Blanketten är typografiskt dåligt uppställd och gamla människor klagat över petittstilen. I min interpellation pekade jag på en del kanslibetonade uttryck, som med lätthet borde uttryckts med ord som förekommer i allmänt språkbruk.

Jag har tagit del av den danska deklARATIONSBLANKETTEN och även låtit en sakkunnig person ta del av densamma. Man måste erkänna, att den är väl redigerad, lätt att tolka, överskådlig, har större stil och tydliga kolumner samt är lätt för deklARANTERNA att fylla i.

För tjugoo år sedan författade jag en bilaga till deklARATIONSBLANKETTEN, som rekommenderades att användas för arbetstagare med traktamente och stora reseutgifter. Skattemyndigheterna fann denna bilaga så bra, att den numera är officiell. Under tiden har den emellertid blivit tillkrånglad och fått fyrdubbel så mycket frågor och text. När jag jämför denna bilaga med den danska måste jag återigen ge de danska deklARATIONSFÖRFATTARNA en eloge för klarhet och enkelhet.

Jag vill till sist påpeka, att enligt riksskATTENÄMNDENS uppgift var det år 1953 inte mindre än 1,3 miljoner skatteavvikelser. Detta måste i mycket hög grad bero på deklARATIONSBLANKETTENS formuleringar.

Beträffande mitt förslag att konsultera journalistexperter och reklammän meddelar finansministern, att vissa försök gjorts i denna riktning men inte varit helt positiva. En uppmaning till riksskATTENÄMNDEN från herr statsrådets sida, som går ut på att nya försök borde göras för att förenkla deklARATIONSPLIKTENS fullgörande, gärna med den

danska uppläggnings som förebild, skulle säkerligen hälsas med tillfredsställelse.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2

Svar på interpellation ang. vissa menliga följder för aktiebolag och ekonomiska föreningar, som på grund av missuppfattning kommit att erlägga för lågt skattebelopp i samband med den år 1955 genomförda skattehöjningen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! I en med andra kamrarnas tillstånd framställd interpellation har herr Edström — under hänvisning till att det ålegat aktiebolag och ekonomiska föreningar att själva beräkna den merskatt, som de hade att erlägga preliminärt vid upp bördsterminerna i september och november 1955 samt januari 1956 i anledning av den våren 1955 beslutade höjningen av den s. k. bolagsskatten — till mig riktat följande frågor.

1. Anser statsrådet det rimligt, att de aktiebolag och ekonomiska föreningar, vilka haft att erlägga skatt utöver vad som tidigare debiterats dem i vanlig ordning och som vid framräkningen därav på grund av missuppfattning av härom utfärdat meddelande eller felräkning tillagt ett för lågt belopp till den tidigare debiterade skatten, blivit uppförda på restlängd och påförda restavgift?

2. Har statsrådet för avsikt att vidtaga några åtgärder för att mildra de menliga följder, som här uppstått för berörda skattskyldiga?

I anledning härav får jag anföra följande.

Innan jag övergår att närmare be-

Svar på interpellation ang. vissa menliga följder för aktiebolag och ekonomiska föreningar, som på grund av missuppfattning kommit att erlägga för lågt skattebelopp i samband med den år 1955 genomförda skattehöjningen

handla den av interpellanten upptagna frågan, vill jag meddela, att densamma varit föremål för regeringens ställningstagande i anledning av enskilda framställningar. Den 3 februari i år beslöts att dessa framställningar inte skulle föranleda någon åtgärd. Skälen härför framgår av det följande.

Genom beslut vid vårriksdagen 1955 höjdes skatten för bolag och ekonomiska föreningar på 1955 års inkomst från 40 till 45 respektive från 32 till 36 procent. Skälen för skattehöjningen var som bekant av samhällsekonomisk natur. Utan att närmare ingå härpå vill jag erinra att det ekonomiska läget var sådant att det bedömdes som synnerligen angeläget, att den höjda skatten omedelbart slog igenom i källskatteuppbörden. Företagen ålades därför att under de tre sista uppbördsterminerna uppbördsåret 1955/56 inbetala den högre skatten. Av tekniska skäl kunde det inte ifrågakomma att omdebitera preliminärskatten för 1955 och utfärda nya debetsedlar för senare hälften av uppbördsåret. I stället föreskrevs att företagen skulle vid de tre uppbördsterminerna inbetala — utöver de belopp som enligt debetsedeln då förföll till betalning — ytterligare 20 procent av nämnda belopp. För att underlätta företagens uträkning av merskatten angavs att det på skatteanvisningen upptagna beloppet fick jämkas nedåt till helt hundratal kronor, varefter $\frac{1}{5}$ därav skulle uträknas av företaget och inbetalas samtidigt med det på skatteanvisningen debiterade beloppet.

Om denna form för merskattens uträkning och uppbörd fattade riksdagen beslut. I samband därmed beslöts att underlåten inbetalning av merskatten skulle föranleda restföring och sedvanlig restavgift 4 procent. Självfallet var denna anordning nödvändig för att ernå den avsedda effekten, d. v. s. en omedelbar källskatteinbetalning.

Förslaget om skattehöjningen och uppbörden av merskatten förelades riksdagen i en den 29 april 1955 dagtecknad proposition. Författningar i ämnet utkom från trycket i Svensk författningssamling den 14 juni samma år, alltså nästan tre månader innan merskatten första gången skulle inbetalas. Nyssnämnda förslag väckte som bekant stor uppmärksamhet och blev föremål för en livlig debatt, inte minst i tidningspressen. Redan med hänsyn härtill måste antagas att företagen erhöll kännedom om sina åligganden i nu förevarande avseende. För att undanröja varje tvivel härom tillställdes emellertid samtliga företag genom de lokala skattemyndigheternas försorg individuella underrättelser, i form av ett tryckt meddelande, angående vad de hade att iakttaga. Meddelandet innehöll alla erforderliga upplysningar, och med exempel belystes hur merskatten skulle beräknas. Vidare angavs att den som underlät att öka sina inbetalningar på föreskrivet sätt omedelbart skulle bli restförd för den bristande inbetalningen.

Av det sagda framgår att vid sidan av det officiellt föreskrivna bekantgörandet genom publicering i Svensk författningssamling särskilda ansträngningar vidtogs för att informera företagen om deras åligganden. Att likväl vissa av dem underlåtit att iakttaga föreskrifterna eller begått misstag i fråga om beräkningen av merskatten är beklagligt men kan inte återföras till några brister i förberedelsearbetet från myndigheternas sida. Dessa har förfarit helt i enlighet med vad som förutsetts, d. v. s. såsom på förhand för riksdagen redovisats och av riksdagen utan erinringar godtagits. T. o. m. det exempel, som upptogs på den tryckta underrättelsen, är detsamma som angavs i propositionen i ämnet. Interpellanten vill för övrigt göra gällande att

Svar på interpellation ang. vissa menliga följder för aktiebolag och ekonomiska föreningar, som på grund av missuppfattning kommit att erlägga för lågt skattebelopp i samband med den år 1955 genomförda skattehöjningen

detta exempel skulle vara mindre väl valt och kunna föranleda missuppfattning i visst hänseende. Jag kan omöjligt dela den uppfattningen angående exemplet, helst som det här handlar om mycket kvalificerade skattskyldiga, men vill tillägga att om något bolag misstolkat exemplet på sätt interpellanden gör gällande, detta i det särskilda fallet innebär att på grund därav högst 80 kronor för litet inbetalats. Restavgiften härå utgör 3 kronor 20 öre.

Anledning att i nu avsedda fall göra avkall från de en gång föreskrivna påföljderna för försummad skatteinbetalning kan enligt min mening inte anses föreligga. Jag vill tillägga att den omständigheten, att de skattskyldiga själva haft att beräkna merskatten, ingalunda — såsom interpellanten vill hävda — kan anses strida mot grunderna för uppbördsförordningen. Det är ju nämligen så, att vårt uppbördssystem i mycket hög grad bygger just på självverksamhet från företagets sida, när det gäller att beräkna hur mycket källskatt som skall inbetalas vid risk av vissa påföljder. Det bör också understrykas, att i det nu avhandlade fallet fråga endast är om aktiebolag och ekonomiska föreningar, som i regel har en högt utvecklad kontorsorganisation. Även när så undantagsvis inte är fallet kan man beträffande dessa skattskyldiga ställa anspråken högre än beträffande andra skattskyldiga.

I anslutning till vad nu anförts får jag, som svar på den andra av interpellantens frågor, meddela att jag inte har för avsikt att ta initiativ till några ändringsåtgärder i efterhand.

Vidare anförde:

Herr **EDSTRÖM** (h):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få uttala mitt tack för interpellationssva-

ret. Skall jag vara uppriktig — och det bör jag väl vara i ett fall som detta — måste jag säga, att svaret var mycket negativt, till och med så negativt att statsrådet säger nej på både första och andra frågan. Statsrådet anser det sålunda vara rimligt att något sådant har uppkommit som jag påtalat. Jag måste också säga, att när jag hörde svaret upplåsas slog det mig hur negativt det samma var i sin utformning och hur totalt oförstående finansministern tycktes vara inför de problem, som de skattskyldiga åsamkas både av de höga skatterna och av det i många hänseenden krångliga och betungande uppbördssystemet.

Finansministern hävdar med bestämdhet att den omständigheten, att de skattskyldiga själva i det här aktuella fallet haft att beräkna merskatt, inte kan strida mot grunderna för uppbördsförordningen. Denna bygger, som finansministern påpekar, i mycket hög grad just på självverksamhet från företagets sida i vad gäller att beräkna hur mycket källskatt som skall inbetalas vid risk av vissa påföljder. Jag vill inte bestrida den rättsliga grunden för detta åläggande för skattebetalarna att själva ombesörja uppbörden och, som i detta fall, även debiteringen. Det är ju tyvärr ett av majoriteten i riksdagen fattat beslut som man här stöder sig på. Men jag ställer mig frågan, om inte det här aktuella fallet hjärt belyser de för den enskilde skattebetalarens vidkommande allvarliga olägenheter detta system medför. Det naturliga när det gäller debiteringen av skatt och uppförande på restlängd är, att myndigheterna föreskriver den skattskyldige hur mycket denne har att erlägga i skatt och att denne, om han av försummelse eller av annat skäl underlåter att inbetala sin skatt, uppföres på restlängd. I det aktuella fallet har man emellertid sträckt sig så långt som att den skattskyldige även får om-

Svar på interpellation ang. vissa menliga följder för aktiebolag och ekonomiska föreningar, som på grund av missuppfattning kommit att erlägga för lågt skattebelopp i samband med den år 1955 genomförda skattehöjningen

besörja debiteringen. Det hade därför syntts naturligt att åtminstone föreskrifterna om hur denna debitering skulle tillgå utfärdats med den största omsorg och noggrannhet. Så har icke skett. Herr finansminister, det har brustit i förberedelsearbetet från myndigheternas sida, i motsats till vad finansministern nyss framhöll. Tillämpningsföreskrifterna till den förordning som föreskriver debiteringsskyldighet för aktiebolag och ekonomiska föreningar kan inte sägas ha gjort anspråk på entydighet och erforderlig klarhet. Om så hade varit fallet, skulle misstag av den här berörda typen inte ha inträffat. Jag vill för övrigt framhålla, att det här inte är fråga om något enstaka fall, utan det gäller ett stort antal skattskyldiga. Än mer anmärkningsvärt är det förhållandet, att de flesta restförda företagen är sådana som annars aldrig förekommer på restlängd.

Jag tycker finansministern borde hålla med mig om att det måste kännas kränkande och en smula genant för just dessa företag att bli uppförda på restlängd. Det är möjligt att finansministern själv inte anser att det är så farligt att bli uppförd på restlängd, men jag är övertygad om att en stor del av de här berörda företagen betraktar det som förnedrande att på detta sätt oförvållandes komma på restlängd. Jag finner att finansministern litet undergräver skattemoralen genom att bagetellisera att eljest skattevilliga betalare blir uppförda på restlängd även om summan är liten. Jag efterlyser alltså större förståelse från finansministerns sida för de skattskyldigas problem. Det är därför med beklagande jag måste konstatera att finansministern inte tycks ha någon som helst tanke på att vidta någon åtgärd för att gottgöra de företag som fått stå för följderna av en hastigt tillkommen och föga väl övertänkt skattelagstiftning.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Jag tycker nog att den ärade interpellanten anslog litet väl allvarliga tongångar i sitt anförande nyss. Vi får väl ändå inte se bort ifrån att bakgrunden till den skärpta bolagsskatten var en spänning i samhällsekonomin, som föranledde regeringen att föreslå riksdagen den åtgärd i dämpande syfte, som en skärpt bolagsskatt innebar. Man kan ha delade meningar om nödvändigheten av denna åtgärd — och det hade riksdagen vid det tillfälle då den genomfördes — men om man vill vara ärlig, får man väl ändå i dag erkänna att den har haft en välgörande effekt, när det gällt att sänka temperaturen i samhällsekonomin, vilken för något år sedan låg farligt nära ett överslag till ett mera inflationsbetonat läge.

Hur som helst så tog riksdagen regeringens förslag, och om det skulle vara någon mening med förslaget, om det skulle ha någon effekt, var det ju nödvändigt att den skärpta skatten omedelbart trädde i tillämpning. Riksdagen fick en redovisning för vilka vägar man därvid rent tekniskt hade att gå fram på, och riksdagen accepterade dessa vägar. Detta spörsmål var, som jag också har framhållit i interpellationssvaret, en mycket uppmärksammat politisk fråga, och ingen kunde gärna vara obekant med vad det hela rörde sig om. Det svarade ju vår energiska tidningspress och radion samt det politiska intresset i samhället för. Till yttermera visso tillställdes också företagen ett besked om hur skatten var konstruerad och hur den skulle betalas — ett besked som till och med illustrerades med exempel.

Jag kan inte förstå att man kunde göra något därutöver, och jag har inte heller funnit hos interpellanten något alternativ i fråga om tekniken för denna skatteuppbörd, om man vill nå det

Svar på interpellation ang. handläggningen av ärenden rörande tillstånd till yrkesmässig trafik med buss

väsentliga, d. v. s. denna omedelbara effekt i inflationsbekämpandet, som var motivet för den speciellt skärpta bolagsskatten. Man kan naturligtvis vara indignerad över skatten, och det är väl det som gör att herr Edström nu tar till ganska allvarliga ordvändningar — han talar om allvarliga olägenheter och om det kränkande för företagen att bli uppförda på restlängd, etc. Men nöden har ingen lag, och det var nödvändigt att göra denna neddämpning av en temperatur som var för hög. Någon annan teknik stod oss inte till buds, och då menar jag att detta, oavsett om man gillar beskattningen, är en annan sak än vad vi diskuterar i dag.

Fanns det andra vägar att gå fram på? Jag tror det inte. Och jag har den uppfattningen tills herr Edström presenterar något alternativ, som i fråga om debitering och uppbörd skulle vara mer smakligt, ett alternativ som emellertid måste ge samma effekt som det nu tillämpade förfarings sättet.

Herr **EDSTRÖM** (h):

Herr finansminister! Jag vill inte diskutera nödvändigheten av skatten som sådan. Den frågan har jag inte alls tagit upp vare sig i min interpellation eller i mitt anförande nyss, och om jag är på något sätt indignerad över skatten, så är det inte av den anledningen som jag tar i. Nej, vad som upprör oss är det sätt, på vilket skatten har in-drivits. Det måste väl få sägas, för att ta ett exempel från Göteborg, att om 200 à 300 oförvitliga bolag, som eljest aldrig varit uppförda på restlängd, med ens kommer upp på sådan, så är det ett fel någonstans. I Malmö är antalet företag som uppförts på restlängd ungefär det-samma. Det måste ha varit något som klickat, och då är det väl det sätt, på vilket ifrågavarande meddelande läm-nats.

Finansministern efterlyser ett alter-

nativ. Ja, ett sådant är ju att man kunde varit litet mera liberal vid uppförandet på restlängd — då hade det aldrig blivit så mycket diskussion om saken. Att företagen skulle betala skatten behöver inte alls diskuteras här, ty det var deras skyldighet. Men om de nu skulle ha betalt in exempelvis 80 kronor för litet i skatt, så spelar väl detta inte så stor roll, ty det rör sig om preliminärskatt. Det är ju den slutliga skatten som blir avgörande. Den skatt det här är fråga om är en förskottsskatt, och för att bolagen inte betalt dessa få kronor i förskottsskatt, skall de behöva figurera på restlängden. Sådant är upprörande, och det bidrar inte till att göra företagen mera välvilliga till den mängd av skatter som skall betalas.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på interpellation ang. handläggningen av ärenden rörande tillstånd till yrkesmässig trafik med buss

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **ANDERSSON**, erhöll på begäran ordet för att besvara fru Sandströms interpellation angående handläggningen av ärenden rörande tillstånd till yrkesmässig trafik med buss.

Svaret hade före sammanträdet i stencilerad form tillställts kammarens ledamöter, och herr statsrådet Andersson gav nu endast en kort sammanfattning av dess innehåll.

Det inom kammaren utdelade svaret var av följande lydelse:

Herr talman! Fru Sandström har med anledning av en i december 1949 av Kungl. Maj:t utfärdad föreskrift om visst remissförfarande vid handläggningen av vissa trafik tillstånds ärenden till mig riktat följande fråga:

»Vad är herr statsrådets mening rent

Svar på interpellation ang. handläggningen av ärenden rörande tillstånd till yrkesmässig trafik med buss

principiellt om att ett kommande riksdagsbeslut föregripes på sätt som här sker?»

Till svar härpå får jag anföra följande.

Enligt 1940 års förordning om yrkesmässig biltrafik bör trafiktillstånd, om förhållandena därtill föranleder, begränsas att omfatta vissa slag av transporter eller viss kortare tid. Trafiktillstånd, som icke av sådan anledning begränsas skall, såvitt ej särskilda omständigheter till annat föranleder, i allmänhet gälla tills vidare. Tillståndet skall ställas å viss fysisk eller juridisk person; tillstånd till beställningstrafik må dock meddelas juridisk person »allenast om särskilda skäl därtill äro».

Föreskriften om att trafiktillståndet skall ställas å viss fysisk eller juridisk person upptogs i propositionen nr 115 till 1940 års riksdag i överensstämmelse med de förslag, som framlagts av tillkallade sakkunniga. Med anledning av att det under remissbehandlingen av de sakkunnigas förslag från olika håll ifrågasatts, huruvida — bl. a. med hänsyn till den möjlighet som skulle finnas till fri handel med trafikrättigheter, som innehades av juridisk person — trafiktillstånd borde meddelas juridisk person, lämnade departementschefen följande redogörelse för sina synpunkter på frågan.

»I likhet med trafikutredningen finner jag lämpligt, att möjlighet finnes att meddela tillståndet till fysisk eller till juridisk person och att sålunda tillståndsgivningen icke inskränkes till allenast fysisk person. Vilketdera av dessa, som i det särskilda fallet är att föredraga, synes böra bestämmas snarare genom prövning av den tillståndsgivande myndigheten än genom lagstiftning. I stort sett synes den nuvarande lagstiftningen, enligt vilken tillstånd till beställningstrafik i regel begränsas till fysiska personer men däremot tillstånd till linjetrafik åtminstone

i större skala kan medgivas även åt juridiska personer, ändamålsenlig.»

Detta departementschefens uttalande lämnades av riksdagen utan erinran.

Mot bakgrunden av detta uttalande läser förordningens bestämmelser innebära, att tillstånd till linjetrafik bör kunna meddelas juridisk person, då fråga är om linjetrafik i större omfattning; dock allenast under förutsättning, att meddelande av dylikt tillstånd finnes lämpligt ur övriga på frågan inverkan omständigheter.

I direktiven för busslinjeutredningen framhölls — efter ett återopande av riksdagens skrivelse 1948: 338, vari riksdagen anhållit, att Kungl. Maj:t ville överväga bl. a. på vad sätt åtgärder kunde vidtagas för att landets busslinjer ej blev föremål för prisjobberi vid försäljningar — att förordningens bestämmelser inte varit effektiva, då det gällt att förebygga det övernormala vinster uppkommer framför allt inom busstrafiken samt att, då i anledning härav överpriser betalas vid överlåtelse av trafikrörelse, förhindra att dessa övervältras på trafikanterna. Dessa olägenheter har, framhölls det vidare, i sin tur försvarat ett tillfredsställande ordnande av busstrafiken på vissa platser, bl. a. då en sammanslagning av olika privata trafikföretag ansetts lämplig eller då kommunal eller statlig drift av trafiken ansetts erforderlig för att lösa föreliggande trafikproblem. Enligt de allmänna riktlinjer, som uppdrogs för utredningsarbetet, skulle till särskild behandling upptagas frågan om kontroll av villkoren vid överlåtelser av andelsrätter. Här om anfördes i direktiven:

»Då trafiktillstånd meddelats för juridisk person innehas tillståndet medelbart av delägarna eller medlemmarna av den juridiska personen. Det faktiska innehavet kan i sådana fall ändras genom överlåtelse av andelsrätter. Enligt gällande författningar saknas i sådana fall möjlighet att kontrollera

Svar på interpellation ang. handläggningen av ärenden rörande tillstånd till yrkesmässig trafik med buss

villkoren för överlåtelsen och förhindra att överpriser erläggas. I princip bör dock i detta avseende skillnad ej göras mellan fysiska och juridiska personer.»

I skrivelse den 30 juni 1949 framhöll busslinjeutredningen, hurusom det redan några år efter förordningens ikraftträdande konstaterade överförandet av busslinjer från fysiska till juridiska personer fram till utgången av maj 1949 fortgått och även något stegrats samt att en undersökning av överlåtelserna visat, att särskild ersättning för trafikillståndet såsom sådant i regel utgått. Utredningen anförde därefter:

»Utan att nu vilja göra något uttalande om önskvärldheten eller icke-önskvärldheten från det allmännas sida av ett överförande från fysiska till juridiska personer av busslinjer, vill utredningen under påpekande av den rådande tendensen framhålla den svårighet, som kan uppstå vid ett införande av kontroll av villkoren vid överlåtelse av andelsrätter i juridisk person, som driver busslinjeförmedling. Då det dessutom torde kunna förmodas att de för utredningens arbete givna direktiven blivit allmänt kända av dem, vilkas näring därav beröres, och att i anledning härav ökad bolagsbildning kan vara att förvänta, kan, om icke åtgärder snarast vidtagas, en reglering av förevarande spörsmål ytterligare försvåras, ja, kanske i realiteten omöjliggöras. Arbetet med lagstiftning på förevarande område kan förväntas pågå ännu en tid. Utredningen vill därför uttala önskvärldheten av ett provisoriskt vidtagande av sådana åtgärder, att icke resultatet av utredningen äventyras. För närvarande torde tillstånd för juridiska personer att utöva busslinjetrafik regelmässigt lämnas tills vidare. Därest tillstånd i stället lämnades för viss begränsad tid, förslagsvis 3 år, skulle kontroll kunna erhållas över de för juridiska personer meddelade trafikillstånden och därigenom svårigheter vid det förevarande

lagstiftningsarbetet undanröjas. I fall, där meddelande av tillsvidare tillstånd icke kan tänkas försvåra en kommande reglering, bör likväl sådant tillstånd allttjämt kunna lämnas. Utredningen avser främst det fall att önskad rationalisering av en trafikrörelse nödvändiggör exempelvis kapitaltillskott genom bolagsbildning och garantier mot missbruk kunna sägas vara för handen.»

Över busslinjeutredningens framställning avgavs utlåtanden av flertalet länsstyrelser, statens biltrafiknämnd och Svenska omnibusägareförbundet. Vid länsstyrelsernas utlåtanden hade i vissa fall fogats yttranden av omnibusägareförening i länet.

Genom beslut den 2 december 1949 förordnade Kungl. Maj:t, att de tillståndsbeviljande myndigheterna tills vidare icke fick — med visst undantag som ej är av intresse för förevarande fråga — för juridisk person meddela tillstånd till utövande av linjetrafik för personbefordran med buss eller tillstånd att från fysisk person övertaga dylikt tillstånd utan föregående remiss av ärendet till, förutom eljest författningssenkligt ifrågakommande myndigheter och sammanslutningar, busslinjeutredningen.

I skrivelse den 16 maj 1955 har utredningen lämnat en redogörelse för sitt dittills utförda arbete med ifrågasvarande ärenden. I skrivelsen anfördes bl. a.:

»Hittills har utredningen avgivit yttrande i 359 ärenden. Därvid har utredningen i 105 ärenden hemställt, att vederbörande trafikillstånd måtte bli tidsbegränsat. Av sistnämnda ärenden hava 18 avsett sådana fall, där vederbörande trafikutövare varit fysisk person och ombildat sitt företag till att i fortsättningen drivas i form av ett aktiebolag eller handelsbolag under hans ledning, och 18 sådana fall, där ett trafikutövande aktiebolag från annan person förvärvat trafikillstånd. Återstå-

Svar på interpellation ang. handläggningen av ärenden rörande tillstånd till yrkesmässig trafik med buss

ende 69 ärenden hava — med undantag för några få fall, som gällt ansökningar från industriföretag om tillstånd till linjetrafik för transport av företags personal mellan bostadsorten och arbetsplatsen — avsett ansökningar från trafikutövande aktiebolag eller kommanditbolag om utökning av tidigare bedriven linjetrafik till nya vägsträckor. Övriga ärenden — i vilka utredningen icke ansett skäl föreligga till tidsbegränsning av trafik tillstånden — hava avsett ansökningar från trafikutövande juridiska personer om utökning av linjetrafiken till eller övertagande av sådan trafik å vägar, som helt legat inom vederbörande trafikföretags naturliga trafikområde och anledning till rationalisering av trafikförhållandena inom området icke ansetts föreligga. I de ärenden, i vilka utredningen föreslagit tidsbegränsat trafik tillstånd, ha de tillståndsbeviljande myndigheterna — i den mån tillstånd över huvud taget beviljats — följt utredningens rekommendation angående tidsbegränsningen utom i 22 — — — fall, i vilka tillståndet i stället förklarats gälla tills vidare. Av sistnämnda fall hava 7 avsett sådana, där trafikutövaren varit fysisk person och ombildat företaget till att i fortsättningen drivas i form av aktiebolag eller handelsbolag, och 5 sådana, där trafikutövande aktiebolag från annan person förvärvat trafik tillstånd, samt 10 sådana, där fråga varit om utökning av trafikutövande aktiebolags linjetrafik till nya vägsträckor. I — såsom ovan framgår — nära en tredjedel av de till utredningen remitterade ärendena har utredningen ansett skäl föreligga till tidsbegränsning av trafik tillstånden. Utredningen har anledning förmoda, att, därest de tillståndsbeviljande myndigheterna icke skulle hava ålagts inhämta yttrande från busslinjeutredningen i de föreskrivna fallen, myndigheterna i fråga under den gångna tiden skulle ha haft att pröva

ett betydligt större antal ärenden, än vad nu varit fallet, angående överförande av trafik tillstånd från fysisk person till nybildat aktiebolag under den förutvarande trafikutövarens ledning. Sedan busslinjeutredningens synpunkter på dylika ärenden blivit mera allmänt kända bland trafikutövarna, har den omständigheten att en fysisk person, som innehar trafik tillstånd gällande tills vidare, vetat att tillståndet vid överlåtelse av detsamma till ett aktiebolag kunde komma att tidsbegränsas, av allt att döma verkat hämmande på dylika överlåtelser. Detta tyder på att det alljämt i åtskilliga fall, där innehavaren av trafik tillstånd är fysisk person, förefinnes ett intresse att överflytta trafik tillstånd till juridisk person. Anledning synes vidare föreligga till antagande, att innan ännu beslut fattats angående reglering av hithörande frågor de tillståndsbeviljande myndigheterna kunna komma att återknyta till tidigare praxis beträffande giltighetstiden för beviljade trafik tillstånd även i de fall, där det ur de intressen, som i förevarande sammanhang böra tillvaratagas, skulle vara önskvärt att tillståndet tidsbegränsades.»

Vid skrivelsen var fogad en förteckning över de fall, i vilka tillstånds givande myndighet ej anslutit sig till busslinjeutredningens synpunkter på frågan om tidsbegränsning av trafik tillstånd.

Den 29 juni 1955 överlämnades busslinjeutredningens betänkande II. Det utredningen i direktiven lämnade utredningsuppdraget var därmed slutfört. Intill dess annorlunda förordnas, tillkommer det utredningen att i egenskap av remissinstans avge yttranden.

Av det förestående torde framgå följande. Den nu gällande författningen ger inte någon ovillkorlig rätt för juridisk person att erhålla ett tillstånd till busslinjetrafik att gälla tills vidare. Avgörandet om tillståndets varaktighet

Svar på interpellation ang. handläggningen av ärenden rörande tillstånd till yrkesmässig trafik med buss

torde böra träffas på grundval av samtliga på frågan inverkan omständigheter, varibland särskilt må nämnas trafikrörelsens omfattning och den därmed ofta sammanhängande frågan om dess behov av kapitaltillskott utifrån ävensom de önskemål från det allmännas sida, som kan finnas beträffande rationalisering eller omläggning av trafiken i det område, där trafiken skall framgå.

Av undersökningar, som gjorts vid olika tidpunkter under 1940-talet, framgår en alltmer ökad tendens att överföra busstrafiken till drift av juridisk person. Ävenså har det visat sig att de tillståndsgivande myndigheterna schablonmässigt, oavsett omständigheterna i det enskilda fallet, meddelat trafik tillstånd för juridisk person att gälla tills vidare.

Då en översyn av förordningens bestämmelser blev aktuell fanns det, såsom busslinjeutredningen framhållit, anledning vänta, att genomförandet av en ändrad reglering av villkoren för juridisk person att driva busstrafikrörelse skulle — oavsett på vilket sätt en dylik reglering genomfördes — avsevärt försväras, om inte den förut påvisade tendensen kunde brytas.

Vid ställningstagandet till den av busslinjeutredningen väckta frågan stod det klart, att ett överförande av busslinjetrafik på eller nyöppnande av sådan trafik av juridisk person ur de synpunkter, som här var aktuella, icke under en övergångstid behövde få menliga följder, därest myndigheterna alltfört hade sådana möjligheter att sörja för trafikens framtida gestaltning, som i någon mån motsvarade de kontrollmöjligheter myndigheterna hade beträffande av fysisk person utövad trafik. En sådan möjlighet var att tidsbegränsa tillstånden. En föreskrift om generell tidsbegränsning ansågs icke kunna komma i betraktande redan av den anledningen att en dylik föreskrift

skulle drabba även sådana företag, vilkas — för att nämna ett exempel — storleksordning eller behov av kapitaltillskott utifrån klart verifierade behovet av att driva trafiken i den juridiska personens form. Därest åter de synpunkter på tillståndsgivningen i föreliggande fall, som kan utläsas ur författningen och dess förarbeten, verkligen beaktades av myndigheterna, syntes de mest påfallande olägenheterna av den påvisade tendensen och rådande praxis kunna undanröjas. Det syntes då — eftersom i varje särskilt ärende hänsyn skall tagas till de speciella omständigheterna däri — naturligt att låta de tillståndsgivande myndigheterna inhämta utlåtande av det organ, som hade att ägna hithörande frågor en ingående granskning. Efter sedvanligt remissförfarande fattades så beslut om inhämtande i ifrågavarande ärenden av busslinjeutredningens yttrande.

Busslinjeutredningen har självfallet ingen som helst beslutanderätt i dessa ärenden; den är blott en av de, ofta flera, myndigheter eller enskilda till vilka ansökningar berörande yrkesmässig biltrafik regelmässigt remitteras. Den tillståndsgivande myndigheten har att själv och på eget ansvar fatta sitt beslut.

Att de tillståndsgivande myndigheterna i flertalet fall funnit anledning att i de ärenden det här är fråga om ändra på sin praxis visar enligt mitt förmenande, att de grundsatser, på vilka förordningen om yrkesmässig biltrafik vilar, genom busslinjeutredningens yttranden bragts till myndigheternas kännedom och att syftet med den inrättade remissinstansen således i huvudsak uppnåtts.

Att busslinjeutredningen i skrivelse till Kungl. Maj:t lämnat redovisning för sitt hittillsvarande sysslande med dessa remissärenden är inget anmärkningsvärt. Utredningen har lämnat denna redovisning på eget initiativ. Om så

Svar på interpellation ang. handäggnings- och trafikförhållanden av ärenden rörande tillstånd till yrkesmässig trafik med buss

ej skett, hade Kungl. Maj:t för närvarande svävat i okunnighet om, huruvida det resultat, som genom inrättandet av utredningen som remissinstans förväntades, uppnåtts eller ej.

Interpellanten har uttalat, att de företaget, som under busslinjeutredningens tid som remissinstans velat ekonomiskt konsolidera rörelsen genom bildande av aktiebolag, drabbats av tidsbegränsningen tre år, något som ställt företagen i ett helt annat läge. I anledning härav må erinras om att utredningen ansett, att tillsvidare tillstånd alltså kan lämnas bl. a. då önskad rationalisering av en trafikrörelse nödvändiggör t. ex. kapitaltillskott genom bolagsbildning och garantier mot missbruk kan sägas föreligga. Jag har från utredningen under hand inhämtat, att utredningen i dylika fall också tillstyrkt tillsvidare tillstånd, såvida inte särskilda omständigheter förelagat, som redan de enligt utredningens förmenande bort utgöra hinder för meddelande av ett tillstånd gällande tills vidare.

Av det sagda framgår, att åläggandet för de tillståndsgivande myndigheterna att i ärenden av nu berörd natur inhämta utlåtande av busslinjeutredningen ingalunda innebär »att gällande lag redan på detta stadium skulle ändras». Kungl. Maj:t har genom denna åtgärd fastmer tillvaratagit intresset av en korrekt och enhetlig tillämpning av 1940 års förordning. Om något föregripande av ett eventuellt kommande riksdagsbeslut kan det sålunda inte vara tal.

Härefter anförde:

Fru SANDSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag har att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet framföra mitt tack för svaret på min interpellation. Detta tack borde, om vanlig praxis skulle följas, innefatta en antydning om huruvida jag är nöjd eller missnöjd med svaret. Vad

jag personligen tycker i den här frågan har emellertid ringa betydelse i jämförelse med de sakförhållanden, som beröres i denna interpellation. Den utmynnade i en enda fråga, nämligen vad statsrådets egen mening var rent principiellt. Frågan formulerades på detta sätt närmast med hänsyn till att jag ville undvika att ge den en kritiserande form och måhända kollidera med de författningar, man nu i annat sammanhang diskuterar tolkningen av.

Den försiktiga frågan om statsrådets principiella inställning — varmed menades statsrådets egen mening om saken — är obesvarad. Statsrådet svarar i Kungl. Maj:ts namn, och kärnan i svaret är den egendomliga meningen — och nu citerar jag, inte den kortfattade redogörelse statsrådet lämnade här utan det skriftliga svaret — att Kungl. Maj:t »tillvaratagit intresset av en korrekt och enhetlig tillämpning av 1940 års förordning». Denna mening föregås av ett avsnitt av svensk trafikpolitisk historia i valda delar, men inte ens de utvalda delarna kan enligt min åsikt ge belägg för den slutsats, statsrådet kommit till.

Herr talman! Må det tillåtas också mig att lämna ett bidrag till historiskskrivningen! Vi kan börja med 1940 års förordning om yrkesmässig trafik, den lag som alltså gäller. Om denna lag säger statsrådet, att tillstånd till yrkesmässig trafik skall ställas till fysisk eller juridisk person. När det gäller beställningstrafik skall tillstånd till fysisk person meddelas endast om särskilda skäl är för handen. Om vi alltså bortser från beställningstrafik och håller oss till reguljär yrkesmässig trafik, gäller sålunda enligt lagen, att tillstånd skall kunna ges åt fysisk eller juridisk person utan inskränkningar för den senare.

I 17 § säges i fråga om giltighetstiden att tillståndet skall gälla »tills vidare». Om man undantar de i 12 §

Svar på interpellation ang. handläggningen av ärenden rörande tillstånd till yrkesmässig trafik med buss

omtalade fallen, som kan ges för kortare tid, innebär alltså gällande lag i fråga om reguljär trafik, att såväl fysisk som juridisk person erhåller tillståndet »tills vidare». Ser man på förarbetena till lagen finner man att den formuleringen av tillståndets giltighetstid kom till för att ge myndigheterna möjlighet att indraga tillstånd, om alldeles speciella skäl därtill uppkom. I 19 § anges också dylika skäl, exempelvis »svåra eller upprepade överträdelser av bestämmelserna» eller »underlåtenhet att begagna tillståndet».

Som en liten parentes just här skulle jag vilja inskjuta att i juni 1955 innehade statens järnvägar linjetrafiktillstånd på en sammanlagd väglängd av närmare 240 mil, fördelade på ungefär 290 delsträckor, där tillståndet *inte utnyttjades*. Överrevisorerna för statens järnvägar finner inte detta tillfredsställande och anser att på sådana sträckor, där trafiken inte skall påbörjas eller inte återupptagas inom den närmaste framtiden, bör tillstånden återkallas. Eftersom det är Kungl. Maj:t som är tillståndsgivande myndighet åt statens järnvägar, torde påpekan det gälla Kungl. Maj:ts egen övervakning av tillämpningen av 1940 års förordning. Detta som sagt dock endast som en parentes i sammanhanget.

När alltså inte särskilda skäl är för handen skall givna tillstånd till såväl fysisk som juridisk person gälla tills vidare, och innebörden av lagen är att tillståndet sålunda *inte* skall tidsbegränsas. Under förarbetena diskuterades tidsbegränsning av tillstånd, men denna väg avvisades. En trafikutövare som erhållit tillstånd till linjetrafik kan alltså, om han sköter sig, utöva sin näring i förvisningen om att han inte utan vidare kan fråntas detta tillstånd. Såvitt jag kan finna kan åt denna lag inte ges annan innebörd förrän riksdagen beslutat härom, och det har riksdagen inte gjort. Alltså bör 1940 års förord-

ning gälla i dag och intill dess lagen ändras. Om vi är överens om detta, kan historieskrivningen fortsätta.

Jag kan då gå in på det avsnitt i statsrådets svar, som berör den år 1948 tillsatta busslinjeutredningen. Statsrådet erinrar om direktiven till denna utredning och citerar bland annat det avsnitt, som berör överpriser vid överlåtelse av trafikrörelse. Ehuru detta spörsmål inte har något direkt samband med vad jag frågat om i min interpellation, går statsrådet in på saken, och jag skall gärna följa honom en bit.

Busslinjeutredningen tillsattes bland annat med uppgift att ägna sig åt s. k. goodwillvärden vid försäljning av trafikrörelse. Utredningen har för länge sedan framlämnat förslag i ämnet, men dessa har inte blivit föremål för några åtgärder. Fråga är, om utvecklingen numera ger anledning härtill. Den störste uppköparen av trafikföretag är staten själv, och enligt den av överrevisorerna för SJ i år avgivna berättelsen var goodwillvärdets andel av den totala köpeskillingen störst under tiden närmast före och närmast efter andra världskriget. Sedan har goodwillvärdens andel av köpeskillingen successivt nedgått. År 1945 var goodwillvärdet inom de av SJ gjorda billinjeköpen 73 procent av köpeskillingen, och 1954 var siffran 19 procent. Enligt de av statsrådet här återgivna direktiven till busslinjeutredningen gällde kontrollen av överlåtelser främst att överpriser skulle elimineras och att man i princip härvid inte skulle göra åtskillnad mellan fysiska och juridiska personer.

Av någon anledning fann emellertid busslinjeutredningen redan 1949 att utvecklingen inom linjetrafikväsendet blivit sådan, att allt flera företag övergått från fysiska personer till juridiska personer och man ansåg denna utveckling oroande. Statsrådet har haft vänligheten att citera den skrivelse, som busslinjeutredningen tillställde Kungl. Maj:t i

Svar på interpellation ang. handläggningen av ärenden rörande tillstånd till yrkesmässig trafik med buss

juni 1949. Innan jag går närmare in på denna märkliga skrivelse, vill jag med några ord beröra det förslag, som busslinjeutredningen nu framlagt i sitt senast avgivna betänkande, då utredningsarbetet också var slutfört.

Busslinjeutredningen föreslår bland annat, att tillstånd till yrkesmässig trafik skall ges förutom åt fysiska personer *allenast åt aktiebolag*, som har till huvudsakligt ändamål att bedriva sådan trafik, och att bolagets namn skall innehålla ordet »busstrafikaktiebolag». Utredningen föreslår vidare att ingen skall få förvärva aktier i sådant bolag »med mindre förvärvet godkänts av myndighet Konungen bestämmer». Detta är en nyhet av stort intresse; rätten att förvärva aktier sätts under statlig kontroll enligt detta förslag. Om man till äventyrs vill inropa aktier på exekutiv auktion, måste myndighets medgivande till sådant förvärv företes, innan inropet sker — annars är detta ogiltigt. Och brott mot denna förordning straffas med dagsböter.

Utredningen förordar också i sitt lagförslag, att när lagen träder i kraft skall alla tillstånd, som innehåller av *enskild* juridisk person, *upphöra att gälla efter tre år*. Det innebär alltså, att vid den tiden skall myndigheterna kunna pröva alla tillstånd på nytt. Man vill härmed nå fullständig överlåtelsekontroll och även kontroll av aktieinnehavarna, som jämföras med utövarna av trafiken. Vid tillståndsgivning eller överlåtelse skall *aktieägarnas lämplighet för innehav av aktier* prövas!

När busslinjeutredningen alltså tänkte föreslå en rad nya lagar, ville utredningen föregripa den kommande utvecklingen genom att hindra lagenliga tillstånd till linjetrafik åt juridiska personer. Då skriver utredningen alltså till Kungl. Maj:t och säger bland annat följande: »Utan att nu vilja göra något uttalande om önskvärdheten eller icke önskvärdheten från det allmännas sida

av ett överförande från fysiska till juridiska personer av busslinjer, vill utredningen under påpekande av den rådande tendensen framhålla *den svårighet, som kan uppstå vid införande av kontroll av villkoren vid överlåtelser av andelsrätter å juridisk person, som driver busslinjerörelse*. Då det dessutom torde kunna förmodas att de för utredningens arbete givna direktiven *blivit allmänt kända av dem, vilkas näring därav beröres* och i anledning härav ökad bolagsbildning kan vara att förvänta, kan, *om icke åtgärder snarast vidtages, en reglering av förevarande spörsmål ytterligare försvåras, ja, kanske i realiteten omöjliggöras*.» Arbetet kommer att fortgå ännu en tid, säger utredningen 1949, och därför vill man ha Kungl. Maj:ts hjälp till vidtagande av sådana åtgärder, »*att icke resultatet av utredningen äventyras*».

Låt oss nu översätta det här till vanlig svenska. Här har vi en utredning, som ämnar föreslå de mest genomgripande förändringar i lagstiftningen vi hittills haft på trafikområdet. I stället för att — som andra utredningar — utarbeta betänkandena, lämna fram dem och avvakta resultatet av remissförfarande, proposition, utskottsbehandling och beslut, är utredningen så säker på resultatet av sitt arbete och så rädd för att något i utvecklingen skall hindra genomförandet av dess förslag i full utsträckning, att utredningen begär Kungl. Maj:ts medverkan till en provisorisk anordning, ägnad att leda utvecklingen redan nu in i de spår man hoppas på när arbetet är färdigt.

Vad utredningen begärde 1949 var helt enkelt att Kungl. Maj:t ville utfärda en cirkulärskrivelse till biltrafiknämnden, överståthållarämbetet och länsstyrelserna med innehåll att »under den tid arbetet med översyn av bestämmelserna i KF 25/10 1940 angående yrkesmässig automobiltrafik m. m. pågår, tillstånd

Svar på interpellation ang. handläggningen av ärenden rörande tillstånd till yrkesmässig trafik med buss

till utövande av linjetrafik för personbefordran med omnibus i princip skall lämnas juridisk person icke tills vidare utan endast för viss begränsad tid, högst tre år».

Låt oss nu erinra om att 1940 års lag, som allttjämt gäller, innebär att tillstånd skall ges åt såväl fysiska som juridiska personer »tills vidare» och att detta innebär att tillstånden i princip *icke* skall vara tidsbegränsade. Vad utredningen sålunda ville var, att Kungl. Maj:t i en cirkulärskrivelse helt enkelt skulle sätta gällande lag ur kraft och göra detta helt vid sidan om riksdagens beslutanderätt! Vad gjorde nu Kungl. Maj:t? Naturligtvis vågade inte Kungl. Maj:t sätta gällande lag ur spel genom en sådan skrivelse. I stället sändes en cirkulärskrivelse ut, som ålade myndigheterna att, förutom till de vanliga remissinstanserna, också remittera tillståndsärenden till busslinjeutredningen, som alltså upphöjdes till remissinstans i tillståndsärenden.

Vad hände därefter? Utredningen har vid det här laget yttrat sig över bortåt 400 ärenden — när utredningen redovisade sitt fögderi på detta område i maj 1955 hade man behandlat 359 ärenden — och utredningen redovisar att myndigheterna följt dess rekommendation om tidsbegränsning i alla fall utom 22, som utredningen funnit sig böra överlämna till Kungl. Maj:ts kännedom. Vidare säger utredningen: »Utredningen har anledning förmoda att därest de tillståndsbeviljande myndigheterna icke skulle hava ålagts inhämta yttrande från busslinjeutredningen i de föreskrivna fallen, myndigheterna i fråga under den gångna tiden skulle ha haft att pröva ett betydligt större antal ärenden, än vad nu varit fallet, angående överförande av trafiktillstånd från fysisk person till juridisk under den förutvarande trafikutövarens ledning. Sedan busslinjeutredningens synpunkter på dylika ärenden *blivit mera allmänt kända* bland trafikutövarna, har den omständigheten att en

fysisk person, som innehar trafiktillstånd gällande tills vidare, vetat *att tillståndet vid överlåtelse av detsamma till ett aktiebolag kunde komma att tidsbegränsas*, av allt att döma verkat hämmande på dylika överlåtelser.»

De meningar utredningen här ger uttryck åt är enligt min uppfattning något alldeles enastående i svensk förvaltning. Här har vi alltså en vanlig svensk utredning, som begär att den lag, utredningen tänker föreslå ändrad, redan innan utredningen är färdig sätts ur spel och att åt densamma ges det innehåll man ämnar föreslå. Sedan erhåller utredningen rätt att liksom andra i gällande lag angivna remissinstanser yttra sig över ärendena och föreslår då i strid med gällande lag tidsbegränsning av tillstånd. Myndigheterna följer dessa rekommendationer utom i ett begränsat antal fall, som anmäls till Kungl. Maj:t. Sedan konstaterar utredningen belåtet, att när dess uppfattning »blivit mera känd», så aktar sig innehavare av trafiktillstånd att ombilda sina företag till aktiebolag, därför att företaget då får tillståndet begränsat till tre år.

Hade det inte varit riktigare att helt enkelt utfärda en kungörelse, så att alla fått reda på detta? Det hade i varje fall varit renhårigare mot yrkesutövarna, som nu endast under hand och i den mån ryktet spred sig fick reda på att deras lagliga tillstånd plötsligt kunde befinnas vara tidsbegränsat. Men om Kungl. Maj:t utfärdat en sådan provisorisk kungörelse, hade Kungl. Maj:t överskridit sina befogenheter. Skall 1940 års lag ändras, skall det ske över riksdagen. Bara detta påpekande visar hur oriktigt hela detta förfarande egentligen är. Och det mest anmärkningsvärda: den utredning som fullbordat sitt arbete och avlämnat sina betänkanden *har fått rätt att sitta kvar som remissinstans i tillståndsärenden!* Varför? Utredningen lämnar själv förklaringen: »Anledning synes föreligga till antagande att innan

Svar på interpellation ang. handläggningen av ärenden rörande tillstånd till yrkesmässig trafik med buss

ännu beslut träffats angående reglering av hithörande frågor de tillståndsbeviljande myndigheterna kunde komma att återknyta till tidigare praxis beträffande giltighetstiden för beviljande av trafik-tillstånd.»

Herr talman! Den kommentar som vore naturlig till dessa uttalade meningar från utredningens sida beträffande myndigheternas åtgöranden sedan utredningen blivit remissinstans och de av utredningen befarade åtgöranden, som bleve följderna av utredningens upphörande som remissinstans, den kommentaren skall här inte uttalas.

Med vad jag här återgivit och redovisat vill jag nu slutligen återknyta till statsrådets svar på min fråga, och då vill jag ställa denna fråga: Kan det verkligen vara statsrådets mening, att den begränsning av tillstånden som här skett med de motiv som åberopats är en »korrekt och enhetlig tillämpning av 1940 års förordning»? Den sista meningen i statsrådets svar löd så här: »Om något föregripande av ett eventuellt kommande riksdagsbeslut kan det sålunda inte vara tal.» Men, herr statsråd, kan det verkligen inte det?

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **ANDERSSON:**

Herr talman! Fru Sandström har ju i och för sig inte kommit med någonting i sitt anförande, som jag skulle behöva bemöta, eftersom bemötandet redan finns i mitt långa svar. Jag medger dock, att dessa frågor är litet svåra att omedelbart fånga in, och därför kanske vi skall översätta det hela till svenska, som fru Sandström ville.

Då vill jag bara — för att göra det, som jag tror, begripligt — erinra om att riksdagen år 1948 skrev till Konungen och begärde en undersökning om det prisjobberi — det var det uttryck riksdagen använde — som förekom vid överlåtelser av busslinjer, framför allt

från fysiska personer, alltså från enskilda bussägare, till aktiebolag. Busslinjeutredningen tillsattes då, och när den hade börjat arbeta, kom den ganska snart underfund med att övergång till aktiebolagsform var en mycket vanlig företeelse. Skillnaden mellan fysiska och juridiska personer är här, att när det är fråga om överlåtelser från fysisk person till annan fysisk person har myndigheterna, d. v. s. bl. a. länsstyrelserna, försäljningspriserna under kontroll, men när det gäller ett aktiebolag kan myndigheterna inte kontrollera försäljningen av aktier.

Riksdagen ville alltså, att Konungen skulle tillvarata allmänhetens och trafikanternas intressen, eftersom det är trafikanterna som med högre taxor får betala överpriser och prisjobberi.

Busslinjeutredningen framhöll, sedan den hade sett på dessa frågor, att om förordningen tillämpas såsom meningen var att den skulle tillämpas av myndigheterna, skulle man kunna tillmötesgå riksdagens önskan att stödja trafikanterna och allmänheten. Det är om detta fru Sandström och jag slåss. Innebär den nuvarande förordningen rätt för myndigheterna, alltså länsstyrelserna och biltrafiknämnden, att tidsbegränsa ett tillstånd? Jag ber kammarens ärade ledamöter att se på första sidan av mitt interpellationssvar. Där står texten i 1940 års förordning alldeles klart återgiven, nämligen att Konungen eller myndigheterna har denna rätt att tidsbegränsa tillstånden. De kan gälla tills vidare eller också tidsbegränsas. Busslinjeutredningen påpekar, att eftersom det kommer att dröja med den lagstiftning, som riksdagen önskar för att hindra prisjobberi, är det kanske lämpligt att man i tillämpningen utnyttjar de möjligheter, som förordningen av år 1940 ger. När departementet fick denna skrivelse från busslinjeutredningen, skickades den på remiss, och, fru Sandström, inte mindre än 18 läns-

Svar på interpellation ang. handläggningen av ärenden rörande tillstånd till yrkesmässig trafik med buss

styrelser plus överståthållarämbetet i Stockholm var eniga med utredningen om förordningens tolkning. Det var bara tre länsstyrelser förutom biltrafiknämnden som menade, att begränsningen var olämplig.

Jag tror nog, att överståthållarämbetet och dessa 18 länsstyrelser jämte andra, som har sysslat något med denna fråga om huruvida förordningen kan tolkas såsom den sedan har tolkats, har minst lika stora förutsättningar som fru Sandström att tolka en förordning. Därför är det alldeles orimligt, när fru Sandström gör gällande, att vi på något sätt har föregripit riksdagen i denna fråga. Rent principiellt är det, som jag har sagt i svaret, så ställt, att den gällande förordningen ger möjlighet för myndigheterna att tidsbegränsa tillstånden. Och varför vill vi tidsbegränsa dem i vissa fall? Jo, det är för att slå vakt om de intressen, som riksdagen gjort oss uppmärksamma på i samband med förekomsten av överpriser vid vissa försäljningar. Om man vill ha sådana företeelser under kontroll har man möjligheter att få detta bland annat genom att inte låta tillstånden bli permanenta omedelbart, ty det höjer också försäljningspriserna. Jag säger rent ut som det är, att det genom tidsbegränsning av vissa tillstånd naturligtvis blir svårare att få ut stora överpriser. Det är då bara fråga om vilket intresse man vill slå vakt om: allmänhetens och trafikanternas eller andra intressen. Jag tror, att det närmast är i detta fall som fru Sandström och jag har råkat bli oeniga på nytt.

Egentligen har jag nog nu översatt till ren svenska vad fru Sandström och jag tvistar om. Min mening är den, att när fru Sandström vill ge en annan tolkning av förordningen än den myndigheterna ger, tillvaratar hon inte den stora allmänhetens intresse och i varje fall inte det intresse, som riksdagen

var så rörande enig om år 1948 att vi skulle bevaka, så att det inte förekommer överpriser, som allmänheten i onödan får betala.

Fru SANDSTRÖM (fp):

Herr talman! Statsrådet upplyste kammaren om att fru Sandström och han slåss. Men, herr talman, jag slåss inte, och sedan jag nu har hört herr statsrådets litet ansträngda anförande, vill jag ännu mindre slåss. Jag tycker det nästan vore som att slå under bältet.

Herr statsråd! Ni har ju inför kammaren försökt att till svenska översätta 1940 års förordning så vitt avser tillståndens giltighet. Jag är rädd för att statsrådet inte lyckades med översättningen, och därför skall jag gärna hjälpa till, ty jag tror, herr statsråd, att jag också kan tala svenska.

Det står i förordningen, att tillstånden kan begränsas, men det står också att denna begränsning skall ske för juridiska personer när det är fråga om beställningstrafik. Jag talade nu om linjetrafik, det försökte jag klargöra från början. Om man läser förarbetena till lagen, får man den uppfattningen, att vad man ville var att ge tillstånden lång giltighetstid. Men man gav tillstånden den lagliga utformningen av »tillstånd tills vidare», inte för att ge myndigheterna godtyckliga möjligheter att när som helst dra in ett tillstånd utan för att ge dem möjligheter att när *särskilda skäl* finns dra in tillstånden.

Det är detta som vi nu talar om, men det är inte detta som min interpellation gäller.

Herr statsrådet har här så värtaligt berättat hur det gick till 1948, när riksdagen begärde att man i trafikanternas intresse skulle eliminera överpriser vid försäljningen av tillstånd, därför att trafikanterna, om det skulle betalas så-

Svar på interpellation ang. handläggningen av ärenden rörande tillstånd till yrkesmässig trafik med buss

dana överpriser, måste betala högre taxor. I sådana fall — när riksdagen alltså begärt en utredning på ett angivet område — har jag aldrig under mina år här i riksdagen varit med om att någon av oss och ännu mindre ett statsråd ansett, att riksdagen skulle vara tillfredsställd, om de intentioner som låg bakom denna begäran sedan effektueras utan att riksdagen tillfrågas. Riksdagen har inte blivit tillfrågad! Det kan inte hjälpas, herr statsråd: 1940 års lag gäller, 1940 års lag innehåller att vanliga reguljära tillstånd skall gälla tills vidare. Förarbetena till 1940 års lag ger anvisning om hur detta skall tolkas, och riksdagen har, när man tidigare behandlade saken, *avvisat* tanken på tidsbegränsade tillstånd för reguljär trafik.

Sedan uppehåller sig statsrådet vid att prisjobberiet var så viktigt att stoppa. Det är det nog, men den största prisjobbaren på detta område är tydligen staten själv, som efter vad det nu har visat sig har betalat överpriser på långt över 50 procent.

Men jag skall inte heller gå in på detta, för det är inte prisjobberiet vi nu skall tala om utan den saken, att busslinjeutredningen begärde av Kungl. Maj:t, att tillstånd för juridiska personer skulle tidsbegränsas. Kungl. Maj:t utfärdade inte något cirkulär med det innehållet, något som är mycket förståeligt, men Kungl. Maj:t ålade myndigheterna att hänskjuta alla ansökningar om sådana tillstånd till busslinjeutredningen för yttrande. Nu vill jag naturligtvis inte påstå, att myndigheterna inte handlar självständigt. Jag vill heller inte påstå att busslinjeutredningen har dekreterat något, men busslinjeutredningen har uttalat en mening som myndigheterna har följt. Jag skall inte kartlägga vilka myndigheter som har följt utredningens anvisningar och under vilka omständigheter de har gjort det. Men när statsrådet nu säger,

att 18 länsstyrelser och överståthållarämbetet måste begripa denna sak bättre än jag, måste väl biltrafiknämnden med detta betyg i dag känna sig underkänd av Kungl. Maj:t.

Statsrådet vidhåller att riksdagen inte på något sätt har blivit föregripen. Jag kan inte fatta detta. Om det nu hade varit så förfärligt viktigt att företa något med anledning av vad busslinjeutredningen kommit fram till i fråga om goodwillvärdet, varför har vi inte fått förslag om detta, som vi kunnat ta ställning till? Det har vi inte fått!

Jag förmodar att statsrådet menar att gällande lag inte har satts ur spel. Men på sidan 54 i busslinjeutredningens betänkande finns i anslutning till ett stycke mitt på sidan en liten not, där det står »Denna praxis temporärt *satt ur tillämpning* som en följd av busslinjeutredningens framställning till Kungl. Maj:t den 13 juni 1949». Nu har utredningen här gjort sig skyldig till en liten felskrivning. Den skriver att »praxis» satts ur tillämpning.

Det skulle egentligen stå, att lagen satts ur tillämpning. Det är klart att det är utredningen obetaget att, om den så vill, kalla lag för praxis. Däremot kan man inte kalla praxis för lag. Det är den lilla skillnaden.

Statsrådet tog till brösttoner och sade, att jag inte, som ju han gjorde, tillvaratog allmänhetens intressen. Om man på detta sätt temporärt sätter en lag ur spel, om man belåtet konstaterar, att om en yrkesutövare, som vet vad gällande lag innebär, plötsligt ryktesvis får höra talas om att om han konsoliderar sitt företag och ombildar det till aktiebolag får sitt tillstånd begränsat till tre år, vilket ger en oerhörd osäkerhetskänsla, tillvaratas då allmänhetens intressen? Har vi kommit därefter här i landet, att folk ryktesvis skall behöva höra sig för vad det är för lag som tillämpas för att kunna rätta sig därefter?

Svar på interpellation ang. handläggningen av ärenden rörande tillstånd till yrkesmässig trafik med buss

Tillvaratas allmänhetens intresse på det sättet?

Herr statsråd, jag vidhåller att riksdagens rätt att besluta om lagändringar här har föregripits. Jag vidhåller min mening, att en vanlig utredning här upphöjts till remissinstans med en befogenhet, som en utredning inte skall ha. Jag vidhåller även den meningen att man inte på detta sätt tjänar allmänhetens intresse — sedan må man hänga så många vackra girlander som helst i och med de vanliga klyschorna omkring detta beslut. Herr statsrådet har inte alls övertygat mig — och jag tror inte heller kammaren — på denna punkt. Om jag får anknyta till vad jag sade i början av mitt anförande vill jag dock inte ytterligare kräva några svar på dessa frågor ty, som sagt, jag slåss inte.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag förstår mycket väl varför inte fru Sandström vill »slåss» i denna fråga, ty hon har faktiskt fått detta om bakfoten. Det är hela sanningen.

Riksdagens ledamöter kan genom att läsa de första tio raderna i interpellationssvaret klara ut detta. 1940 års förordning är bl. a. godkänd av denna kammare. Den kan tillämpas så, att tillstånd till linjetrafik för t. ex. bussar får ges under en begränsad tid. I 17 § i denna förordning står följande enkla och klara ord: »Trafiktillstånd, som icke, på sätt i 12 § sägs, begränsas till viss kortare tid, skall, såvitt ej särskilda omständigheter till annat föranleda, gälla tills vidare.» Varje ledamot måste säga sig, att möjligheter här står öppna dels att ge tillstånd tills vidare, dels att ge tillstånd på kortare tid.

När fru Sandström — för att nu klara upp detta ordentligt — åberopar vad som står på någon sida här i busslinje-

utredningens förslag, där man hänvisar till att detta inte hade varit praxis fram till 1949, då är det all right. Myndigheterna, länsstyrelserna och biltrafiknämnden, hade låtit tillstånden gälla tills vidare, trots att förordningen klart medger tidsbegränsade tillstånd. Det var först när riksdagen slog alarm och skrev till Kungl. Maj:t och begärde att man skulle undersöka detta prisjobberi som busslinjeutredningen upptäckte, att det fanns möjlighet att tillämpa förordningen på det sätt som är angivet i 12 och 17 §§, under det att det tog lång tid att ändra lagstiftningen. Det var genom att få tillstånd en ändrad praxis som man ville komma till rätta med ett här aktualiserat problem. Förordningen medger denna ändring av praxis. Innan busslinjeutredningen fick som den ville, nämligen bli remissinstans för att för myndigheterna påvisa dessa möjligheter, så lät vi myndigheterna själva uttala sig, om förordningen kunde tillämpas på det sättet. Det är här de aderton länsstyrelserna plus överståthållarämbetet kommer in. Man säger att det är klart att lagen kan tillämpas på detta sätt. Vi har tidigare följt en annan praxis, säger man, och sedan radar man upp en massa skäl för att ändra praxis, om vi nu skall komma till rätta med det riksdagen kallat prisjobberi.

Det är följaktligen ganska orimligt när en ledamot i denna kammare säger, att myndigheterna föregripit riksdagen. Kungl. Maj:t har ju inte tagit ställning till en enda av dessa överlåtelse. Detta har i stället länsstyrelserna och biltrafiknämnden gjort. Riksdagen har inte fått ta ställning till busslinjeutredningens förslag, ty 1953 års stora trafikutredning skall först granska detta. Man kan inte rycka ut det ur det stora trafikpolitiska sammanhanget. Det måste komma i samband med andra förslag till ändringar av denna förordning, vilka man arbetar med inom 1953 års tra-

Svar på interpellation ang. handläggningen av ärenden rörande tillstånd till yrkesmässig trafik med buss

fikutredning. Just därför att vi har 1940 års förordning, som ger oss möjligheter att hålla det hela i vår hand, kan vi vänta med detta.

Jag har talat med ganska många framstående jurister om detta problem. Jag är övertygad om att om fru Sandström vänder sig till de framstående jurister som finns inom hennes eget parti i denna kammare så skall hon få klart för sig, att det inte finns någon som skulle vilja stå upp och säga att myndigheterna tillämpar denna förordning felaktigt.

Om det är som jag säger är det nog förklarligt, att fru Sandström inte vill »slåss». Det hade varit bättre om fru Sandström dragit sig ur spelet sedan det blev alldeles klart, att denna interpellation byggde på fullkomligt felaktiga slutsatser.

Fru SANDSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag förstår inte varför statsrådet ideligen återvänder till det jag sade, att jag inte vill slåss. Jag är en rätt fredlig människa, och jag trodde att vi skulle diskutera enkelt och sakligt här, men all right, herr statsråd, låt oss slåss då!

När Ni, herr statsråd, läste ur 1940 års förordning snubblade Ni litet grand. Paragraf 12 i 1940 års förordning innehåller att tillstånd skall meddelas den, som med hänsyn till erfarenhet, vederhäftighet och andra omständigheter befinnes lämplig att utöva trafiken. Vidare står det att tillstånd skall ställas till viss fysisk eller juridisk person. Tillstånd till *beställningstrafik* må meddelas juridisk person endast om särskilda skäl finns därtill, och ett *sådant* tillstånd kan tidsbegränsas, det är riktigt. Men så kommer vi till paragraf 17. Där står det som herr statsrådet snubblade över: där trafiktillståndet ej på sätt som sägs i paragraf 12 gäller för kortare tid — d. v. s. där det icke är fråga om ett begränsat tillstånd för ju-

ridisk person att utöva beställningstrafik — skall tillståndet gälla tills vidare. Sedan medger jag att det är klart att det finns möjlighet för myndighet att begränsa tillståndet, d. v. s. dra in det, när tillståndet gäller »tills vidare». Men när riksdagen år 1940 *avvisade* tanken på tidsbestämda tillstånd och förutsatte att tillstånden *icke* skulle vara tidsbestämda och när det vidare står i lagen vad jag nyss återgav ur paragraf 12 beträffande tillstånd för kortare tid, då kan jag fortfarande, herr statsråd, inte förstå att man försvarar vad som här har skett.

Myndigheterna har kanske inte gjort någonting olagligt, eftersom ett tillstånd som gäller »tills vidare» naturligtvis som sagts kan dras in, men det bör ju dras in i enlighet med de intentioner som lagstiftarna har haft. Varför har tillstånden nu tidsbegränsats till tre år? Jo, därför att busslinjeutredningen har uttalat önskemål om detta, och det är klart och tydligt att den har gjort detta för att inte utvecklingen skall springa ifrån den. Mycket talande är den lilla meningen i busslinjeutredningens skrivelse som innehåller tanken att, innan ännu beslut fattats angående reglering av hithörande frågor, skulle det kunna tänkas att man, om busslinjeutredningen avträdde från arenan, skulle *återknyta till tidigare praxis* och tolka lagen som den ursprungligen var avsedd att tolkas. Vilket alltså inte skulle vara bra. Och därför sitter nu utredningen kvar och tjänstgör som remissinstans. Jag vet inte när det någonsin har hänt förut att en utredning fått sådana befogenheter. Det kanske finns några sådana undantag, men jag kan inte här just nu verifiera dem. Jag tycker i varje fall att det är någonting alldeles egenartat som här har skett.

Vi kanske får tillfälle att återkomma till detta, herr statsråd. Herr statsrådet håller envist fast vid sin uppfattning att riksdagens rätt inte på något sätt har

Svar på interpellation ang. ombyggnad av bandelen Dannemora—Hargshamn

trätts för nära. Jag vidhåller att riksdagen ännu inte har ändrat 1940 års lag. Jag vidhåller dessutom att det inte bara är prisjobberifrågan som ligger bakom busslinjeutredningens önskan nu att ha detta »i sin hand», som det heter, utan att det också är en rad andra saker som man vill ändra. Det är riktigt, herr statsråd, att riksdagen år 1948 har beställt en utredning. Den skulle innefatta mycket mer än statsrådet här har sagt — man ville t. ex. undersöka om inte stat och kommun skulle få rätt att exproprierade privata busslinjeföretag. Men beställningen måste väl effektueras på vanligt sätt, så att vi får en proposition att ta ställning till. Men låt oss inte fortsätta med tidsbegränsade tillstånd på det sätt som nu sker. Det är inte förenligt med allmänhetens intresse att gällande lagar sätts ur spel.

Herr talman! Jag är ledsen att jag måste vidhålla min uppfattning. Sedan får herr statsrådet behandla mig hur som helst. Var så god och fortsatt att slåss!

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag vill inte gå in mera på tolkningen av denna förordning, den är fullt klar i vad avser de av fru Sandström åberopade §§ 12 och 17. Jag vill bara säga att jag förklarar varför riksdagen ännu inte fått någon proposition i ämnet. Det beror på att man näppligen kan framföra denna fråga isolerat. Jag tror inte detta kan vara ett intresse från något håll, ty det gäller, som fru Sandström sade i sitt sista anförande, inte bara prisjobberiet, utan en mängd andra frågor är berörda, och det hela hänger intimt samman. Därför tror jag nog att man kan vänta, och diskussionen här i dag gäller såvitt jag förstår heller inte detta dröjsmål, utan frågan är huruvida den praxis, som man numera tillämpar efter påpekande av bl. a. busslinjetrafikutredningen, står i överensstämmelse med lagen eller inte.

Jag hävdar fortfarande bestämt, att den gör det.

Fru SANDSTRÖM (fp):

Herr talman! Herr statsrådet stämde ned tonen litet i sitt sista anförande, och därför skall inte heller jag från min sida fortsätta denna debatt med någon förhöjd ton.

Det är självklart, herr statsråd, att det ur en synpunkt kan vara svårt att komma till rätta med praxis på detta område. Här i riksdagen ändrar vi ju ibland lagar på löpande band, *men vi tillämpar inte den nya lagen förrän den är antagen*. Det är detta förhållande jag hela tiden velat framhålla, men saken har tydligen ändå inte blivit fullt klarlagd. Herr statsrådet har sin mening och jag har min mening, och sedan får väl protokolläsaarna och kammaren döma. Det är tydligen meningslöst att fortsätta diskussionen. Jag är emellertid glad över att jag fått ge uttryck åt vad jag anser vara riktigt och vad jag anser vara fel, exempelvis att vi accepterar att en lag tillämpas innan den är antagen.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag vill bara säga att man ju inte i brådrasket behöver ändra en lag som visat sig vara så bra för sitt syfte som den nuvarande förordningen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. ombyggnad av bandelen Dannemora—Hargshamn

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som anförde:

Herr talman! Herr Åhman har frågat mig

Svar på interpellation ang. ombyggnad av bandelen Dannemora—Hargshamn

1) om jag delar uppfattningen, att en ombyggnad av den 3,5 mil långa smalspåriga bandelen Dannemora—Hargshamn är väl motiverad med hänsyn till att därigenom skulle skapas kortare transportmöjligheter under vintern för den norrländska exporten och importen samt möjligheter öppnas för industrierna utefter järnvägslinjerna Gävle—Uppsala att få tillgång till en näraliggande djuphamn, liksom med hänsyn till att näringslivets och befolkningens behov i norra Uppland skulle tillgodoses på ett bättre sätt än hittills; samt

2) om så är fallet, huruvida jag inom den närmaste tiden ämnar framlägga förslag till riksdagen om ombyggnad av förenämnda bandel, vilket enligt interpellanten inte torde kräva längre utredning, samt även beträffande hela järnvägsnätet i Roslagen.

Den smalspåriga järnvägen Dannemora—Hargshamn är 39 km lång och har en sidolinje på 8 km Knaby—Ramhälls gruva. Järnvägen äges av Stockholm—Rimbo järnvägsaktiebolag, som även äger hamnen i Hargshamn.

Frågan om järnvägens framtida gestaltning är — som även interpellanten omnämnt — under behandling inom 1943 års järnvägskommitté. Enligt vad jag inhämtat, lär kommittén snart vara färdig med sin utredning, och ett betänkande i ärendet torde vara att vänta under vårens lopp. Under sådana förhållanden synes det icke lämpligt att jag nu går in på någon bedömning av de i interpellationen berörda spörsmålen.

Härpå yttrade:

Herr ÅHMAN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för svaret, som visserligen inte innehåller något som helst svar på det jag frågade om men

som dock innehåller meddelandet att den kommitté, som skall utreda frågan om de berörda järnvägarnas framtida gestaltning, snart lär vara färdig med sin utredning och att betänkande i ärendet kan beräknas vara att vänta under vårens lopp. Det var emellertid egentligen inte det jag frågade om. Jag har begärt att få veta statsrådets mening i denna fråga, och jag vill en liten aning opponera mig mot den av regeringen ständigt använda metoden att, om någon väckt en interpellation, antingen krypa bakom en pågående utredning eller tillsätta en ny utredning för att slippa svara på de framställda frågorna.

I det aktuella ärendet är det dock en ganska stor bygd som är berörd av detta problem och som säkert är intresserad av att veta hur regeringen och statsrådet anser att denna fråga skall lösas och om den över huvud taget skall lösas eller om det förmenas att Roslagen fortfarande skall slumra sin törnrosasömn utan något som helst stöd från statsmakternas sida.

När herr statsrådet här meddelade att järnvägen Dannemora—Hargshamn ägs av Stockholm—Rimbo järnvägsaktiebolag, borde han enligt min mening även ha meddelat att detta järnvägsaktiebolag äges av staten och att det gjorts flerfaldiga framställningar om att denna järnväg liksom övriga roslagsbanor skulle överföras till SJ:s vanliga organisation, vilket säkerligen skulle vara fördelaktigt för denna järnväg ur flera synpunkter, framför allt för den personal, som arbetar vid järnvägen och som anser sig missgynnad i förhållande till övriga statsanställda vid järnvägar. Jag hoppas att statsrådet tar och tittar litet närmare på detta problem och att vi kan förvänta en framställning från regeringens sida så att denna fråga ordnas på normalt sätt. Jag vet att hela Roslagen och speciellt de som är anställda vid denna järnväg är intresserade av att få denna fråga löst.

Det är, herr talman, inte endast sva-

Svar på interpellation ang. ombyggnad av bandelen Dannemora—Hargshamn

rets knapphet som gjort mig en liten aning missbelåten. När jag på föredragningslistan såg att min interpellation skulle besvaras i dag, hade jag inte underrättats därom i förväg. Jag fick i går per telefon ett meddelande att jag skulle ringa upp departementet, och då jag gjorde det frågade man om jag var beredd att ta emot ett interpellationssvar. Då jag svarade att jag var tacksam att få svaret vid den föreslagna tidpunkten, meddelades jag att man tyvärr inte kunde sända över svaret samma dag, då det ännu inte var utskrivet. När jag i dag fick svaret blev jag rätt förvånad över att dessa enkla rader skulle tarva så lång tid. Jag har nämligen klockan 9.10 i dag måst ringa till departementet och fråga om jag skulle få en avskrift av svaret. En sådan kom mig till handa vid halvtiotiden i dag. Detta förfarande är ju, herr statsråd, litet nonchalant mot interpellanterna, och det tillhör inte vanlig ordning. Men det är ju möjligt att man anser att folkpartister inte skall besvara regeringen, att de över huvud taget inte skall lägga sig i hur regering och myndigheter handlägger ärenden i detta land. I vårt län förefaller det åtminstone vara på det sättet. Där har inte regeringspartierna eller vederbörande myndigheter ansett det vara lämpligt och klokt att placera någon folkpartist vare sig i styrelsen för dessa statsägda järnvägar eller i länsvägnämnden eller i länsarbetsnämnden, länsbostadsnämnden eller lantbruksnämnden. Vi har alltså, herr statsråd, inga andra möjligheter än interpellationsvägen att komma till tals och framföra de problem vi anser böra vinna beaktande. Vi kommer givetvis att i fortsättningen besvara regeringen, och vi uttalar självfallet också då förhoppningen att vi skall få svar på det vi har frågat om.

Det är ju en hel del saker i detta sammanhang som är fullt i stil med vad jag nu har sagt. Vi har givetvis inte

heller någon representant i styrelsen för det statsägda bussbolaget i länet.

Vidare var det en gång en person från vår socken som begärde en ändring av en busslinje. Förslaget remitterades till kommunalnämnden, som tillstyrkte framställningen och begärde att ett par representanter — en av dem var jag — tillsammans med ledningen för bussbolaget skulle få diskutera frågan och göra upp förslag till ordnande av bussförbindelserna i trakten. En tid efteråt fick vi meddelande — med en rätt underlig och delvis felaktig motivering — att framställningen inte föranledde någon åtgärd från vederbörande statsägda bolags sida, utan att vi på något sätt fått framföra våra synpunkter.

Jag bör kanske även påpeka att den ändring som var ifrågasatt skulle göra det möjligt för befolkningen på orten att skicka sina barn till läroverket i Uppsala med buss. Den som begärde ändringen fann det efter avslaget lämpligt att söka sig till annan ort, där man hade bättre kommunikationer.

Det hade tidigare gjorts en framställning om en annan ändring, och den behandlades på fullständigt likartat sätt. Det förefaller som om mentaliteten uppifrån och ner är ungefär densamma.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag är mycket ledsen över att herr Åhman i ett avseende har blivit missgynnad, nämligen så till vida att han inte har fått interpellationssvaret i tid. Jag skall undersöka varpå detta kan ha berott, och det kan jag på departementets vägnar be om ursäkt för. När det gäller interpellationer brukar vi försöka se till att interpellanterna får svaren i tid.

Nu kan det ju inte gärna vara så, herr Åhman, att vi inte vågade lämna ut svaret i går med hänsyn till innehållet. Det har ju herr Åhman konstaterat.

Svar på interpellation ang. ombyggnad av bandelen Dannemora—Hargshamn

Jag skall inte gå in på någon diskussion om varför jag inte i dag är beredd att meddela någon uppfattning om hur det skall gå med denna smalspåriga bana. Det är väl ändå ganska rimligt, när nu järnvägskommittén har sagt att de skall komma med sitt betänkande i år, att jag vill vänta och se vad de som har fått i uppdrag att utreda hela saken säger. Samma är förhållandet med alla våra smalspåriga järnvägar i hela landet. Det ges inga besked åt någon, eftersom utredningar pågår inom järnvägsstyrelsen, inom 1953 års trafikutredning och slutligen, när det gäller de sista banorna, nämligen Lelångenbanan och järnvägen Dannemora—Hargshamn, inom 1943 års järnvägskommitté. Det är tillräckliga skäl, tycker jag, för att uppskjuta en diskussion, som ju kan komma ganska snart ändå.

Herr ÅHMAN (fp) kort genmäle:

Herr talman! När statsrådet här meddelar att han har inhämtat att utredningen snart skall vara klar förmodar jag att statsrådet även hade kunnat inhämta vartåt utredningens resultat lutar.

Att svaret har kommit mig till handa så sent beror givetvis inte på statsrådet, utan på någon tjänsteman inom departementet, men det är rätt anmärkningsvärt att det på det exemplar jag har står en överstruken text: »Förslag till svar tisdagen den 6 mars 1956.» Vederbörande kvinnliga tjänsteman svarade mig, när jag begärde att få avskrift, att svaret inte var färdigskrivet, så herr statsrådet får väl inte anse annat än att jag kan ha anledning att vara förvånad.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag skall inte på något sätt blanda mig i frågan om vad sig i Stockholms län tilldragit haver. Jag fick det intrycket, att herr Åhman i främsta rummet ville lämna en redogörelse för den saken. Jag har begärt

ordet för att understryka vikten av att vi kan få en breddning av roslagsbanan.

När det gäller kommunikationer — oavsett om det är fråga om järnvägar, bussar eller annat — instämmer jag fullt och helt i herr Åhmans uppfattning, att det är staten som skall ha hand om den saken. Staten sköter denna drift bäst, och den sköter personalen på ett sådant sätt att personalen på roslagsbanan anser att staten fortast möjligt bör ta hand om järnvägslinjen, både förvaltningsmässigt och personalmässigt. Därvid kan bl. a. personalen vid roslagsbanan få möjligheter att söka tjänster inom hela SJ.

Därför skulle jag till kommunikationsministern uttala den förhoppningen, att roslagsbanorna skall göras statliga i den bemärkelsen att de införlivas med SJ och att detta skall kunna ske fortast möjligt. För detta kommer personalen och de människor som bor i Roslagen att vara statsrådet mycken tack skyldiga. Det är bara detta jag har velat understryka, att ärendet är brådskande och att det behövs snabba åtgärder.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr ERIKSSON i Sandby (s):

Herr talman! Då jag är bosatt och verksam i en kommun där ändpunkten för denna järnväg ligger, nämligen Frösåkers kommun, har jag ansett mig ha anledning att framför ett par synpunkter.

Denna fråga är inte ny. Det blir om någon månad 20 år sedan undertecknad jämte andra representanter för norra Roslagen till länsstyrelsen i Stockholms län första gången framförde frågan om breddning av roslagsbanan. Frågan har ju därefter vid oräkneliga tillfällen varit föremål för överläggningar, debatter och framstötter, inte minst här i riksdag-

Svar på interpellation ang. möjligheterna att stanna snabbgående tåg i händelse av stopptecken vid bevakade järnvägsövergångar

gen. Detta har väl bl. a. resulterat i att frågan överlämnats till 1943 års järnvägskommitté. Jag tror emellertid inte att det är någon överdrift om jag säger att denna kommitté tagit mycket rundlig tid på sig. Det var först hösten 1953 som man beräknade att avge sitt förslag, och ganska säkert skulle det sedermera komma hösten 1954. Nu har vi mars 1956, och nu säger statsrådet att det kan väntas inom kort. Jag hoppas att statsrådet skall få rätt i detta sitt uttalande.

Det saknas anledning att i dag ta upp någon större debatt på denna punkt. Frågan kommer såvitt jag förstår på nytt tillbaka till riksdagen, och det blir då anledning att yttra sig. Men jag kan ändå inte underlåta att i detta sammanhang understryka vad som har sagts av herrar Ahman och Lundberg. Det är ett livsvillkor för den norra länsdelen att detta breddningsarbete kommer till stånd. Den olyckliga befolkningsutvecklingen, jag syftar på avfolkningen av norra delen av Stockholms län, sammanhänger ju direkt med kommunikationssvårigheterna, med omöjligheten att få industrier förlagda hit därför att det smalspåriga järnvägsnätet utgör ett hinder. Jag har själv såsom kommunal representant deltagit i en mängd förhandlingar och överläggningar med industriföretagare, som haft för avsikt att till norra Roslagen förlägga industrier men som på grund av det smalspåriga järnvägsnätet backat ut och förlagt sina industrier på annat håll. Svårigheten att få anknytning till statsbanan har i regel alltid utgjort det hinder, som planerna har strandat på.

Nu vet jag visserligen att järnvägsstyrelsen anser att denna fråga är löst därför att man skaffat ett antal s. k. överföringsvagnar, som i och för sig naturligtvis innebär en förbättring jämfört med tidigare förhållanden men som ändå av förklarliga skäl i det långa loppet måste betecknas endast såsom

rena surrogatet eller nödlösningen. Behovet av en breddning av järnvägen kvarstår alltså, och det borde i detta sammanhang enligt förmenande vara synnerligen angeläget för SJ och för staten som sådan att skapa bättre förutsättningar för utnyttjandet av denna i stort sett isfria djuphamn, som ju ändå är i statens ägo och som i sitt nuvarande skick och med det smalspåriga järnvägsnätet inte kan i tillräcklig grad utnyttjas.

Jag vill också understryka herr Lundbergs synpunkter på personalens vid roslagsbanan möjligheter att i alla avseenden bli jämställd med den övriga SJ-personalen.

Herr talman! Jag har velat anföra dessa synpunkter. Jag hoppas att 1943 års järnvägskommitté skall komma med ett positivt förslag i denna fråga och att ett beslut också skall komma mycket snart.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. möjligheter att stanna snabbgående tåg i händelse av stopptecken vid bevakade järnvägsövergångar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Stenberg hänvisat till ett pressreferat, enligt vilket det vid åtskilliga bevakade järnvägs korsningar är tekniskt omöjligt att stanna tågen om bommarna inte är nedfällda.

I anknytning härtill har herr Stenberg frågat mig, huruvida jag vill redogöra för om de högre hastigheterna med tågen leder till att anförda påstående är med verkligheten överensstämmande, och i så fall om järnvägsmynd-

Svar på interpellation ang. möjligheterna att stanna snabbgående tåg i händelse av stopptecken vid bevakade järnvägsövergångar

digheterna har för avsikt att ändra på detta förhållande.

Med anledning härav vill jag lämna följande upplysningar, som jag inhämtat från järnvägsstyrelsen.

Sedan gammalt har vid bomskyddade järnvägs korsningar funnits signaler, som varnar lokföraren om bommarna inte är nedfällda. Om signalen visar att bommarna är uppe skall lokföraren försöka stanna tåget och dessutom upprepade gånger använda lokvisslan för att varna eventuella vägtrafikanter. Eftersom signalen är placerad på själva bomanordningen erbjuder den ej någon hundra procentig garanti för att tåget under alla förhållanden skall hinna stoppas före korsningen.

Ju mer tåg hastigheterna höjs, desto större krav måste ställas på att signalen kan uppfattas på långt håll. Åtgärder i detta syfte har också vidtagits. En äldre typ av signallykta håller nu på att i ökande utsträckning bytas ut mot lykta av strålkastartyp. Utbytet skall ske vid alla bomförsedda korsningar. Vidare har järnvägsstyrelsen under år 1955 låtit göra en allmän undersökning vid korsningarna rörande möjligheterna för en lokförare att se signalerna i god tid. De förbättringsåtgärder, som härvid visat sig önskvärda, kommer att vidtagas inom den närmaste tiden, i den mån de inte redan genomförts. För att ytterligare höja säkerheten vid korsningarna strävar järnvägsstyrelsen dessutom efter att byta ut manuellt manövrerade bommar mot automatiska anordningar så snabbt tillgängliga kapital- och arbetskraftsresurser tillåter.

Till sist vill jag erinra om att innan en vägtrafikanter passerar en järnvägs korsning så är han skyldig förvissa sig om, att något tåg inte nalkas. Detta gäller även om det finns bommar men dessa inte har fällts ned.

Vidare anförde:

Herr STENBERG (fp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra ett tack för det svar jag erhållit. Svaret vill jag kommentera på ett par punkter. På en punkt tycker jag det är direkt oroväckande.

Det verkar som om statsrådet i någon mån velat mildra min fråga. Statsrådet säger att jag tagit del av ett pressreferat, och där har jag observerat att det är åtskilliga bevakade järnvägs korsningar, där det är tekniskt omöjligt för tågen att stanna, även om bommarna inte skulle vara nedfällda.

Jag har inte tagit vilket pressreferat som helst, utan det är ett pressreferat, där man återgivit vad ett juridiskt ombud för vid SJ anställd personal meddelat inför domstol och där ombudet yttrat att det vid massor av bevakade järnvägsövergångar på stambanan var tekniskt omöjligt att stanna.

Detta att det vid massor av bevakade järnvägsövergångar förhåller sig på det sättet, att ett tåg inte kan stanna, även om bommarna inte skulle vara fällda, tycker jag är direkt oroväckande.

Ännu mera oroväckande är att, såvitt jag kan finna, statsrådet i svaret icke bestrider, att det förhåller sig på detta sätt. Tvärtom tycks det vara så, att det icke finns hundra procentig säkerhet för att man kan stanna tågen.

När man då säger, att detta är beroende på att man av gammalt har de bomskyddade järnvägs korsningarnas signaler anbringade på själva bomanordningen, måste det väl finnas tekniska möjligheter att lösa en sådan sak. Själva stoppsignalerna för lokföraren bör inte vara anbringade på bommarna. Såvitt jag förstår kan det mycket lätt tekniskt ordnas så att stoppsignalerna placeras på så långt avstånd från bommarna, att det vore möjligt för lokpersonalen att i god tid upptäcka att en järnvägsövergång, som skall vara

Svar på interpellation ang. möjligheterna att stanna snabbgående tåg i händelse av stopptecken vid bevakade järnvägsövergångar

bevakad, nu är obevakad på grund av att bommarna inte är fällda.

Statsrådet svarar att man inom järnvägsstyrelsen under 1955 låtit göra en allmän undersökning rörande möjligheterna för lokpersonalen att se signalerna i god tid vid järnvägs korsningar. När man i svaret säger, att det av gammalt förhåller sig på det sättet, att stoppsignalerna är anbringade på bommarna, tycker jag det är väl sent att först 1955 sätta i gång med en undersökning för att förbättra förhållandena. Jag vill beteckna det såsom anmärkningsvärt att man inte försökt komma till rätta med detta tidigare, även om jag tycker det är tacknämligt att man nu har vaknat för att man måste göra om dessa tekniska anordningar på något sätt.

Slutligen erinrar statsrådet om att en vägtrafikanter, innan han passerar en järnvägs korsning, är skyldig att förvissa sig om att något tåg inte nalkas. Detta gäller även om det finns bommar men dessa inte är fällda.

Oavsett att vägtrafikförordningen innehåller bestämmelser om att man måste iaktta försiktighet även vid bevakade övergångar är det emellertid vedertagen praxis och gammal sedvänja att vägtrafikanterna liksom litar på bevakningen vid järnvägs korsningar. Men om det nu är på det sättet, att man inte får lita på de bevakade järnvägsövergångarna, tycker jag det vore anledning att undersöka, huruvida man inte skulle kunna få andra stoppsignaler, som verkligen talar för vägtrafikanterna vid varje aktuell övergång, att denna järnvägsövergång är visserligen bevakad men detta betyder inte att ni är säker, ni måste själv förvissa er om att det inte kommer något tåg. Det är nästan orimligt att räkna med att vägtrafikanterna själva skall iakttaga sådant utan särskilt påpekande, ty det har växt in i medvetandet, att när det är en bevakad övergång så tror man på det. Det

visar sig nu att man likväl är skyldig att förvissa sig om att bevakningen fungerar, så att det inte händer någon olycka. Jag tycker det är märkvärdigt att när man är så noga att på annat sätt markera för vägtrafikanter, hur de skall uppföra sig på vägarna, man inte med skärpa gjort klart för dem deras skyldigheter vid järnvägsövergångar.

Om det nu skulle vara så, att man av tekniska skäl inte kan göra de bevakade övergångarna tillförlitliga, tycker jag att man skulle undersöka, om man inte på ett bättre sätt skulle kunna fästa vägtrafikanternas uppmärksamhet på att de måste iakttaga särskild försiktighet även vid en bevakad järnvägsövergång. Nuvarande förhållanden kan jag icke anse vara tillfredsställande.

Jag har visserligen sagt i min interpellation, att min fråga i första hand gäller de tunga, snabba tågen, men det är ju kommunikationsministern väl bekant att det även händer att rälsbussar inte kan stanna, när föraren observerar att bommarna inte är fällda. Det är ju ännu mer anmärkningsvärt, men jag utgår ifrån att detta är rena undantag, och därför har jag inte berört det i min interpellation.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Det är så att varje trafikant är skyldig att se upp, om det kommer ett tåg, vare sig bommarna är fällda eller inte. När vi i fjol skulle genomföra ändringar i vägtrafikförordningen, övervägde vi, om man inte skulle, liksom enligt lagstiftningen i vissa andra länder t. ex. USA, helt enkelt införa stoppskyldighet för vissa motorfordon vid järnvägs korsning, så att man måste stanna, oavsett om det finns tåg på linjen eller inte. Jag ansåg emellertid inte att detta var möjligt med hänsyn till våra många järnvägs korsningar. En bestämmelse om iakttagande av för-

Svar på interpellation ang. möjligheterna att stanna snabbgående tåg i händelse av stopptecken vid bevakade järnvägsövergångar

siktighet vid järnvägsövergång finns redan, och det bör rimligen vara lättare att hålla ett motorfordon under kontroll vid en järnvägs korsning än ett snabbt framrusande snälltåg som på vissa ställen inte hinner stanna, om bommarna av någon anledning inte skulle vara fällda.

Naturligtvis finns det möjligheter att komma till rätta med detta på andra vägar än de angivna. Men jag vill erinra om att det inte är så, att SJ plötsligt har upptäckt detta, utan denna förändring att sätta strålkastarlyktor på bommarna har pågått flera år. Den 1 januari i år var över 800 bommar klara av 2 600. Detta pågår alltså sedan flera år tillbaka.

Nu har SJ under de två senaste åren med hänsyn till att antalet olyckor ökat vid järnvägsövergångarna gjort en inventering, som visar vilka sträckor som är farligast. Där håller man nu på att snabbt åstadkomma förbättringar. Om dessa åtgärder är till fyllest, vågar jag inte uttala mig om, men jag tror det är nödvändigt att SJ får fullfölja desamma. De är ganska kostsamma. Det är åtgärder som man snabbt kan vidta för att åstadkomma så stor säkerhet som möjligt.

Herr STENBERG (fp):

Herr talman! Jag har ingenting att erinra emot att man vid statens järnvägar håller på med dessa anordningar, och jag kanske också kan vara införstådd med att de skett tidigare. Men i interpellationssvaret anges bara, att man 1955 låtit göra en allmän undersökning. Det var det som jag närmast tyckte var anmärkningsvärt, att man inte haft sin uppmärksamhet riktad på detta tidigare. Det är möjligt att man i viss utsträckning gjort det förut, men att man 1955 gjort en större undersökning.

Man kanske inte kan lösa svårighe-

terna vid övergångarna genom att endast sätta upp signalanordningar och strålkastare på bommarna. Vad statsrådet sade om siktförbättring torde vara av mycket stor betydelse. Jag har ifrågasatt, om man inte skulle kunna tänka sig en annan teknisk lösning, så att stoppsignalerna blir placerade på längre avstånd från övergången och inte på själva bomanordningen. Det är bevisat att lokföraren vid många tillfällen har upptäckt, att bommarna inte var fällda, men inte kunnat stanna. Detta måste kunna ordnas bättre såvitt jag förstår.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6

Föredrogos var för sig följande Kungl. Maj:ts på bordet liggande propositioner; och remitterades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 92, angående återbäring av vissa skattebelopp, m. m.,

nr 93, angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter, och

nr 94, angående vissa anslag till universitetssjukhusen m. m.

Vidare föredrogos Kungl. Maj:ts proposition, nr 95, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1956/57; och hänvisades propositionen, såvitt angick jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Härefter föredrogos och hänvisades till statsutskottet propositionerna:

nr 96, angående vissa anslag till epileptikervården för budgetåret 1956/57,

nr 98, angående anslag för budgetåret 1956/57 till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen m. m.,

nr 99, angående anslag till Aktiebolaget Atomenergi, m. m.,

nr 101, angående anslag för budget-

Lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960

året 1956/57 till Svenska sjukhuset i Korea,

nr 102, angående anläggande av ett godsspår Morjärv—Karlsborgs bruk,

nr 103, angående anslag till kommerskollegium samt statens handels- och industrikommission, och

nr 104, angående försäljning av viss, televerket tillhörig fastighet.

Vid slutligen skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 107, med förslag till lag om höjning av folkpensioner m. m. hänvisades propositionen, såvitt angick anslag under femte huvudtiteln, till statsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

§ 7

Föredrogos var efter annan följande å kammarens bord vilande motioner; och hänvisades därvid

till bankoutskottet motionerna:

nr 654 och 655, av herrar *Regnéll* och *Nilsson* i Svalöv, samt

nr 656, av herrar *Gustafson* i Göteborg och *Antby*;

till bevillningsutskottet motionen nr 657, av herr *Hansson* i Skegrie m. fl.; samt

till statsutskottet motionen nr 658, av herr *Senander* m. fl.

§ 8

Lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960 ävensom i ämnet väckta motioner.

Till konstitutionsutskottet hade kamrarna den 18 januari 1956 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 11, vari Kungl. Maj:t

föreslagit riksdagen att antaga följande

Förslag

till

Lag

med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960

Med avseende å val och särskilda röstsammanräkningar för besättande av plats i riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960 förordnas härigenom, att 56 § 3 mom. lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen icke skall gälla, att i stället för ettvar av följande lagrum i 1920 års lag, nämligen 56 § 4 mom., 59 § andra stycket, 79 § första stycket, 81 § och 87 §, skola gälla de bestämmelser, som under motsvarande lagrumsbeteckning finnas upptagna i lagen den 30 maj 1952 med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1953—1956, att vad i 57 § 2 mom. tredje stycket och 72 § sjätte stycket 1920 års lag sägs om samma lag skall gälla jämväl beträffande 1952 års lag och nu ifrågasvarande lag, att det i 59 § fjärde stycket 1920 års lag angivna formuläret skall ersättas av formulär av den lydelse bilaga vid 1952 års lag utvisar samt att i 88 § andra stycket 1920 års lag orden »enligt 87 § lagen om val till riksdagen» skola utbytas mot orden »enligt lagen med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960».

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

I lag eller särskild författning förekommande hänvisning till stadgande, vilket ersatts av bestämmelse i denna lag, skall avse sistnämnda bestämmelse.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen i anledning av

Lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960

propositionen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen dels de likalydande motionerna nr 161 i första kammaren av herrar *Lindblom* och *Hagberg* och nr 216 i andra kammaren av herrar *Håstad* och *von Friesen*, dels motionen nr 640 i andra kammaren av herr *Dahlén*, dels ock motionen nr 641 i andra kammaren av herr *Nyberg*.

I motionerna I: 161 och II: 216 hade hemställts dels att riksdagen måtte avslå propositionen, dels att riksdagen för sin del måtte antaga lagändringar avseende ett utjämningssystem vid andrakammarval grundat på principen om tilläggsmandat och utformat så att varje valkrets med undantag av Gotland skulle erhålla ett tilläggsmandat, vidare att såsom ett villkor för att ett parti skulle få delta i utdelningen av tilläggsmandat uppställdes att partiet i fråga erhållit mandat vid besättandet av primärmandaten samt att rätt för partierna åter infördes att å valsedlar under partibeteckning använda underpartibeteckning.

I motionen II: 640 hade hemställts — sedan motionären framhållit, att han i första hand anslöte sig till den i motionerna I: 161 och II: 216 framförda uppfattningen — att riksdagen vid behandlingen av propositionen för sin del måtte besluta, att den i den föreslagna valmetoden ingående divisorn för framräknande av jämförelsetalet för ett partis första mandat skulle sättas till 1,3 i stället för av Kungl. Maj:t föreslagna 1,4.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen måtte antaga det i förevarande proposition nr 11 framlagda förslaget till Lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960; samt

- 2) att motionerna
 - a) I: 161 och II: 216,
 - b) II: 640 samt
 - c) II: 641,

i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet under 1) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits:

1) av herr *Wahlund*, utan angivet yrkande;

2) av herrar *Englund*, *Weiland*, *Ragnar Bergh*, *von Friesen*, *Håstad*, *Hammar* och *Dahlén*, som ansett att utskottet bort hemställa,

a) att riksdagen i anledning av motionerna I: 161 och II: 216 måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till innevarande riksdags vårsession angående sådan ändring av lagen om val till riksdagen, att ett system med tilläggsmandat infördes att tillämpas vid årets andrakammarval i enlighet med de i motionerna uppdragna riktlinjerna, samt

b) att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 11 måtte avslås.

3) av herr *Dahlén*, som därest de i reservationen nr 2) här ovan under a) och b) upptagna yrkandena skulle avslås, subsidiärt hemställt om bifall till sitt i motionen II: 640 framställda yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr HÅSTAD (h):

Herr talman! Valsystemsdebatter är inte särskilt uppbyggliga och inte heller särskilt angenäma att delta i. Men en sådan valsystemsdebatt måste även i år bli oundviklig.

Jag vill här först, utan att gå in på någon mera omfattande historik, framhålla, att den ståndpunkt, som det parti, vilket jag företräder, liksom också folkpartiet har intagit i fråga om valsättet, sedan detta aktualiserades 1949 genom en bondeförbundsmotion, märk väl genom en bondeförbundsmotion, har varit konsekvent. I konstitutionsutskottet 1949 uttalade sig alla

Lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960

partier, även socialdemokraterna, i första hand för en lösning i enlighet med systemet med tilläggsmandat. I valsätts- och referendumkommittén avgav herr Bergvall och jag ett särskilt yttrande, där vi i första hand hävdade, att ett system med tilläggsmandat var det enda, som i längden kunde tillfredsställa kraven på rättvisa. Vid 1952 års riksdagsbehandling intog vi samma ståndpunkt, även om vi då vi inte hade något eget utarbetat förslag och i sista ögonblicket, kanske något förhastat, kastade oss över en metod som herr Englund hade utarbetat och som nog inte hunnit tillräckligt penetreras. Vad beträffar 1954 års debatter om valsättet kan excellensen Erlander inte sväva i tvivelsmål om att vi helst hade sett, att man även beträffande landstingen borde ha genomfört ett tilläggsmandatssystem. Emellertid meddelades då från regeringens sida, att förhandlingarna måste baseras på den förutsättningen, att 1,4-metoden skulle gälla vid landstingsvalen, och det var från den utgångspunkten, som vi utan frångående av vår principiella uppfattning ansåg oss böra göra det bästa möjliga av situationen. Jag vill dessutom framhålla, att 1954 förefanns ett visst skäl för att göra ytterligare ett experiment utöver 1952 års riksdagsmannaval. Vidare gällde ju under år 1954 ännu lagen av 1952 angående ett provisoriskt valsystem. Slutligen tillmötesgick oss regeringen — vilket jag här vill ge regeringen ett erkännande för — med åtskilliga ändringar rörande mandat-tilldelningen och valkretsarnas storlek, som ju i någon mån neutraliserade verkningarna av 1,4-metoden.

Nu, 1956, när den provisoriska lagen om valsättsmetoden skall utlöpa, återkommer regeringen emellertid precis som om ingenting hade hänt med den gamla 1,4-metoden. Vad jag här först vill framhålla och fastslå, herr talman, är att det, enligt vår mening, är näs-

tan oförklarligt, att regeringen dessförinnan inte velat träda i några förhandlingar med oppositionspartierna i denna fråga. Jag uppfattade ett svar av statsministern till herr Dahlé under höstsessionen i fjol som beredvilighet från regeringens sida att öppna sådana förhandlingar, men så långt jag känner till — och jag har ändå orienterat mig med herr Hjalmarson — har regeringen aldrig tagit något initiativ i denna riktning. Jag förstår mycket väl, att det ej finns någon legal skyldighet för regeringen att denna gång förhandla på det sätt som man gjorde 1954, men i så känsliga frågor som om valsättet borde det ligga i regeringens eget intresse att såvitt möjligt undvika en diskussion och åstadkomma en uppgörelse som alla partier kan godta. Det skulle — jag vågar bestämt hävda detta — ha visat mindre brist på god vilja hos regeringen till en överenskommelse i denna fråga än att bara skicka en proposition utan några nya förhandlingar med partierna.

Jag vill ännu en gång betona — även om jag inte behöver gå så långt tillbaka som till 1952 i fortsättningen — att när herr Bergvall och jag medverkade till en kompromiss i valsättsutredningen om en metod byggd på en valkvot, som ligger som en utgångspunkt för 1,4-metoden men ändå inte är densamma, så hade vi faktiskt den uppfattningen, att vederbörande socialdemokrater företrädde det socialdemokratiska partiet och att en uppgörelse alltså hade utsikt att stå sig.

Nu har vi i år en proposition, som är så kortfattad som möjligt, medan det i 1952 års proposition fanns ett visst siffermaterial, som belyste effekten av 1,4-metoden. Jag skall nöja mig med, herr talman, att återge dessa siffror med tillägg för hur 1,4- och 1,3-metoderna skulle ha verkat vid 1952 års val. Det gäller alltså riksdagsvalen

Lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960

från 1932 till 1952. Högern skulle jämfört med riksproportionaliteten under denna tid sammantaget enligt 1,3-metoden ha fått ett mandat för litet och enligt 1,4-metoden 10 mandat för litet. Bondeförbundet skulle enligt 1,3-metoden fått 17 för mycket och enligt 1,4-metoden 14 för mycket. Folkpartiet eller liberaler och folkfrisinnade skulle fått 3 för litet enligt 1,3-metoden och 7 för litet enligt 1,4-metoden. Socialdemokraterna skulle fått 22 för mycket enligt 1,3-metoden och 36 för mycket enligt 1,4-metoden. Kommunister skulle ha fått en underrepresentation på 20 mandat enligt 1,3-metoden och 24 enligt 1,4-metoden. Sedan hade vi ju ett par socialistiska partier 1932 och 1936, men dem tar jag inte med i denna beräkning.

Detta är alltså det resultat vi kan räkna fram. Jag vill blott konstatera, att det är två partier som gynnas av denna metod och det mycket starkt, nämligen socialdemokrater och bondeförbundare.

Det kan kanske också sägas något om valresultatet vid landstingsmannavalen. Jag vill gärna medge, att inte minst tack vare de rektifieringar och ändringar beträffande mandatantalet i valkretsarna och dessas förstoring, som då genomfördes, blev verkningarna inte så tokiga, men en viss överrepresentation kom även där det största partiet till godo. Väsentligare är dock, tycker jag, de erfarenheter som då gjordes, nämligen att valresultatet blev fel i två landstingsområden. I Kalmar läns norra landstingsområde var det en klar borgerlig majoritet, men det blev en socialdemokratisk landstingsmajoritet. I Blekinge var förhållandet det rakt motsatta. Där hade socialdemokraterna en majoritet bland folket, dock icke så utpräglad som de borgerliga i Kalmar läns norra, men de borgerliga erhöll majoriteten i landstinget. Och i ett så stort län som Stockholms län, som

hade tio valkretsar, var det en ren sinkadus att valresultatet blev riktigt. Om inte länsstyrelsen godkänt ett totalvalseklar för kommunisterna i Huddinge, skulle högern fått ett mandat där, och det skulle i så fall skapats en borgerlig majoritet trots att det inte fanns någon grund för en borgerlig majoritet i Stockholms län vid detta tillfälle. Jag betonar att jag inte betvivlar riktigheten av vad länsstyrelsen gjorde beträffande valsedlarna; jag utgår från att det var fullkomligt korrekt.

Experimentet 1954 visade således, att det finns ganska betänkliga fel i denna metod vare sig 1,3- eller 1,4-metoden eller uddatalsmetoden tillämpades. Vårt huvudskäl mot att acceptera uddatalsmetoden — och det gäller både om det skall vara 1,3 eller 1,4 — skulle jag vilja sammanfatta ungefär på följande sätt.

När vårt land kommit in i det politiska läge vi nu befinner oss i, enligt vilket ett parti har ungefär eller nästan hälften av väljarna, ligger det enligt min mening utomordentlig makt uppå att man har en valmetod, som ger största möjliga garanti för att majoriteten av folket åtföljes av majoritet i representationen och tvärtom. När vi hade proportionaliteten 1911 osv. hade vi tre partier, som var praktiskt taget jämnstora. Intet av dem stod i närheten av majoriteten, och under sådana förhållanden spelade det inte så utomordentligt stor roll, att det proportionella systemet var så fint utmejslat, som det nu gör ifrån rent politisk synpunkt. Jag tycker att detta krav på ett såvitt möjligt exakt valsysteem stegras i allra högsta grad när man tänker på de defekter, som vidlåder det system enligt vilket första kammaren utses. 1954 hade socialdemokraterna 47,4 procent av rösterna vid kommunalvalen, som ju ligger till grund för landstingsmannavalen. 1950 hade samma

Lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960

parti 48,6 procent och 1946 44,4 procent. Detta är de tre kommunalval som har avseende på den nuvarande första kammarens sammansättning. Icke förty har det socialdemokratiska partiet, trots att det aldrig har haft majoritet bland folket, fått majoritet i första kammaren. Jag skyndar mig emellertid att tillägga, att inte heller de borgerliga har haft någon sådan majoritet bland folket. Det är dock ett egendomligt system, eftersom det leder till att det för ett parti, som så att säga svänger mellan 40—50 procent, är mycket lätt att erövra majoriteten i första kammaren. Men om vi nu har ett system, som ger ett sådant resultat för första kammaren, så måste det ju ligga så mycket större vikt uppå att man åtminstone beträffande andra kammaren försöker komma fram till ett mera rättvisande system.

Min andra huvudanmärkning är, att den modifierade uddatalsmetoden till hela sin natur är behäftad med sådana fel, som kan kallas slumpens verkningar. Valresultatet 1952, som ju diskuterades mycket ingående i denna kammare vid remissdebatten 1952 och, vill jag minnas, även 1953, var något överraskande mot bakgrunden av hela den serie vi annars har från år 1932. Jag skulle tro — och det var man nog ganska överens om vid det tillfället — att den omständigheten, att resultatet den gången icke gav så stort utslag till förmån för det största partiet just var dessa slumpens verkningar. Sannolikheten — grundad på den omständigheten att inga större förändringar inträtt i partibilden sedan 1932 — måste tala för att man i synnerhet med 1,4-metoden gynnar det större partiet. Så länge vi har ett system, som är så behäftat med slumpverkan som vårt nuvarande, tycker jag inte att vi i framtiden har några garantier för att folkmeningen verkligen på ett riktigt sätt återspeglas i riksdagens sammansättning.

Så min tredje anmärkning. Det har från regeringens och statsministerns sida vid många tillfällen förklarats, att vi inte bör ha något system med tilläggsmandat, därför att det befrämjar uppkomsten av småpartier. Det framhölls också i propositionen till 1952 års riksdag, att just den modifierade valmetoden skulle vara ägnad att befrämja uppkomsten av stabila regeringar. Vad då först partisplittringen beträffar, så är det väl matematiskt fullkomligt evident, att inget system till hela sin matematiska natur är så ägnat att befordra uppkomsten av småpartier som just 1,3- eller 1,4-systemet. Genom slumpens verkningar underlättar ett sådant system möjligheterna för en liten grupp att bli representerad. Systemet med tilläggsmandat däremot, som har tillämpats sedan 1949 och som till sina riktlinjer utvecklas i den av mig väckta motionen, innebär att antalet primära mandat i varje valkrets blir ett mindre. Dessutom ligger den d'Hontska metoden till grund för detta system, och därigenom blir det svårare för en liten grupp att erövra mandat.

Allt tal om att den modifierade uddatalsmetoden skulle vara ett motverkande medel mot partisplittring är för mig alldeles obegripligt, sett ur matematiska synpunkter, och eftersom hans excellens statsministern är gammal matematiker och bl. a. hedersordförande i Lunds matematiska förening, så tycker jag att det inte borde vara alldeles omöjligt för oss att komma överens om att där har regeringen 1952 förhastat sig i sina uttalanden.

Vad sedan de stabila regeringarna beträffar är det klart, att om man medvetet eller omedvetet skapar ett system, som skänker ett överskott av mandat utöver riksproportionaliteten åt ett stort parti, så kan man naturligtvis därigenom lättare skapa en majoritet. Jag har många gånger polemiserat mot en sådan uppfattning, som är mig fullstän-

Lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960

digt främmande, men alldeles bortsett härifrån vill jag fråga: Menar verkligen statsministern att det i vårt land skulle föreligga behov av en stabil majoritet eller ett stabilt regeringssystem? Finns det något land utom Sovjetunionen, som har ett mera stabilt regeringssystem än Sverige haft under senaste decennier — vi har ju haft socialdemokratiska regeringar eller regeringar ledda av socialdemokrater ända sedan 1932?

Jag har tidigare i denna kammare frågat, och jag upprepar det nu: Vet egentligen svenska folket vad regeringskriser är? Nej, det uttrycket har alldeles försvunnit, det är inte längre allmänt bekant. Ungdomen vet inte vad det innebär. Att därför hålla på att manipulera med valmetoder, avsedda att skapa en »stabil regering» — närmast för åren 1956—1960 — kan jag inte finna några realpolitiska skäl för.

Slutligen har vi begreppet rättvisa. Det har framhållits att vi icke skall skapa någon millimeterrättvisa på detta område och att det skulle vara verklighetsfrämmande att söka förverkliga sådana önskemål. Jag ser emellertid frågan så — och då jag ser att justitieministern sitter i bänken bakom statsministern, vänder jag mig till båda två — och frågar: Kan man över huvud taget komparera ordet och begreppet rättvisa? Antingen har man väl ett rättvist system, eller också har man det inte. Om rättvisan sedan blir hundra procentig i varje ögonblick är ett annat problem, men själva strävan efter rättvisa är väl någonting som icke kan modifieras utifrån andra synpunkter.

Jag har ställt mig den frågan många gånger när man diskuterat valsystemet och jag ställde den senast i utskottet: Hur kan man psykologiskt förklara, att man på alla andra områden av samhällslivet eftersträvar rättvisa men inte beträffande valsystemet? Beträffande valsystemet säger man att det är nonsens att eftersträva »millimeterrättvisa»,

utan att man bör skapa en relativ rättvisa. Vad är det för skäl egentligen som talar för att man härvidlag skall tumma på begreppet rättvisa? Skulle socialdemokraterna inta samma attityd som de gör i dag, om det skulle visa sig, att denna modifierade valmetod inte skulle bereda partiet rättvisa? Skulle kanske inte också det socialdemokratiska partiet då fråga: Varför skall vi inte ha det rättvisaste valsystemet? Varför skall vi bara ha ett relativt rättvist valsystem, ett system som gynnar vissa andra grupper?

Hur har man sett på detta spörsmål exempelvis i Tyskland? Vad har socialdemokraterna där intagit för ståndpunkt? Vi har under åtskilliga år sett hur man i den västtyska republiken fört en ständigt fortgående debatt om valsystemet, och det är inte obekant för oss, att Adenauer försökt göra allt för att med stöd av valsystemet stärka sin ställning. Vilken attityd har socialdemokraterna i Tyskland intagit? Jo, det är just kravet på rättvisa man hävdar, kravet på proportionell rättvisa. Det är mig mycket svårt att förstå, att det skall råda så oerhört olika mentalitet mellan socialdemokraterna i Tyskland och i Sverige i detta hänseende.

När det gäller division 1,3 eller 1,4 vill jag säga, att det för högerpartiet i varje fall är ganska likgiltigt vilket tal man väljer. Om jag föredrar 1,3 framför 1,4, beror det på att 1,3 motsvarar det ursprungliga kompromissförslaget och dessutom på att 1,3 enligt den sifferuppställning som jag nyss givit lämnar ett resultat, som är närmare riksproportionaliteten än med 1,4. Men vi vill verkligen inte ha några orättvisa mandat. Vi vill på allt sätt medverka till att åstadkomma ett valsystem, om vilket man kan säga, att dess strävan är att skapa rättvisa åt alla håll, även om slumpen aldrig gör det möjligt att hundra procentigt genomföra detta.

Till sist, herr talman, skall jag skyn-

Lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960

da mig att säga att vad som föreslås i denna proposition kan självfallet inte jämföras med vad som föreslagits i Tyskland från Adenauers sida. Men börjar man på att till grund för valsyste- met lägga andra värderingar än rätt- visa, då är vi inne på godtycklighetens gungfly. Vi saknar då fasta värderingar och vi får då en strid, en ofrånkomlig strid om valsättet. Den diskussion, som t. ex. har förts i Norge, i Italien, i Tysk- land och nu under de senare åren även i Sverige, denna strid om valsättet har inte varit ägnad att stärka demokratin eller koncentrera våra krafter på att göra det bästa möjliga, socialt, kultu- rellet osv. av vårt folks belägenhet. Vi har kommit in på en diskussion om formalia, där man misstror varandra; jag kan inte underlåta att säga detta därför att tendensen i dessa siffror går i en och samma riktning.

Ingenting kan dock hindra oss, som har den uppfattningen, att denna modi- fierade valmetod inte är rättvis, från att hävda denna mening i fortsättning- en precis som vi hittills hävdat den. Så länge vi nödgas ha — jag upprepar det till sist, herr talman — dessa debatter om valsättet, så länge vi inte kan nå en överenskommelse, som jag inte alls tror det skulle vara omöjligt att träffa, och så länge inte regeringen lagt allt intresse i dagen för att åstadkomma en sådan överenskommelse, så måste detta bland många människor ute i landet uppfat- tas såsom en skugga över demokratin.

Jag ber, herr talman, att få yrka bi- fall till den reservation, som även jag varit med om att underteckna.

Herr PETERSSON i Norregård (bf):

Herr talman! När utskottet har be- handlat denna proposition har vi ut- gått ifrån vad departementschefen har skrivit, att det på grund av vissa om- ständigheter inte varit möjligt att få fram ett definitivt förslag, varför han föreslår att nuvarande provisoriska sy-

stem skall gälla under ytterligare en valperiod.

Vi har diskuterat denna fråga både 1952 och 1954, och det finns ingen an- ledning att återuppta den debatt som då fördes. Utskottet har uttalat — och det är också min mening — att man vill ha ett definitivt valsystem. Det vore bättre och lugnare att slippa en sådan här debatt före varje val. Men nu har vi inte haft någon annan väg att gå än att godkänna detta provisori- um, som vi har prövat och som är ungefär likställt med det kartellsystem, som det gamla valsystemet innebär.

Reservanterna menar nu, att ett nytt förslag borde utformas, alltså ett pro- visorium på detta provisorium, som skulle tillämpas vid höstens val och som skulle tillfredsställa alla parter. Vi tror inte att detta är möjligt, och man frågar sig, om förslaget är allvar- ligt menat och om ens reservanterna själva kan tro på det. Jag tror som sagt inte på det.

Jag har nog den meningen, och det kanske finns flera som hyser den, att siffran 1,3 är en nyans bättre än siffran 1,4, åtminstone ur bondeförbundets synpunkt. Men man får se realistiskt även på denna fråga och tänka efter, vilka förslag som verkligen kan genom- föras. Jag finner det omöjligt att få ge- hör för siffran 1,3, och att vi skulle komma tillbaka till det gamla kartell- systemet är det väl intet parti som önskar. Därför är det bättre att ta det förslag som här föreligger.

Kommentarerna i oppositionspres- sen till det provisorium, som föreslagits i propositionen, har kännetecknats av en rörande omsorg om bondeförbundet. Man har varit mycket ängslig för att bondeförbundet skulle förlora något mandat. Vi borde väl känna oss rörda av detta, men jag tror det finns all anledning att i detta fall misstänka även dem som kommer med skänker. Jag tror inte att någon omsorg om bon-

Lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960

deförbundets mandat legat bakom argumenteringen i de tidningar, som oppositionen förfogar över, utan man har velat göra politisk affär av saken och återupprepa den diskussion, som tidigare förts.

De gränsfall, som oppositionstidningarna har fört fram och som skulle vara hotande särskilt för bondeförbundet men även för andra partier i gränfallen, är inte bärande som underlag för kritiken. Det är variationer på några små siffror. Teoretiskt låter sig detta räknas ut, men det kan ju bli stora förskjutningar vid det kommande valet. Jag kan som ett exempel peka på det senaste riksdagsmannavalet i Jämtland 1952, där förskjutningen blev utomordentligt stor, trots att endast en mycket kort tid förflutit sedan det förra ordinarie valet som blev överklagat tills omvalet skedde. Att vi inom bondeförbundet inte är rädda för att ta förslaget beror på att vi är optimistiska och tror att en förskjutning kan ske återigen, så att de teoretiska siffrorna visar sig inte hålla.

Jag skall inte uppta tiden längre. Jag är tillfredsställd med att departementschefen skrivit i propositionen att det nuvarande provisoriet under rådande förhållanden bör förlängas ytterligare en period. Departementschefen hoppas att författningsutredningen skall komma med ett definitivt förslag, och det är också utskottsmajoritetens mening, att vi till ett annat val bör få fram ett definitivt system, så att vi slipper dessa debatter.

Innan jag slutar, vill jag bara med några få ord bemöta herr Håstad. Han talar om fördelen med tilläggsmandat, men det måste nog, herr Håstad, finnas en spärr även i detta system för att det inte skall bli alltför äventyrligt, och därför kan det inte bli så mycket bättre än det nu föreliggande.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Jag skall be att få inleda med att instämma i vad herr Håstad yttrade i början av sitt anförande, att valsättsdebatter inte är något särskilt upplyftande. Den debatt, som vi nu för med anledning av konstitutionsutskottets förslag, hotar att i stort sett bli en upprepning av den diskussion, som vi hade då förslaget ursprungligen antogs 1952. Några nya argument för den ena eller andra ståndpunkten lär väl inte kunna anföras.

Det för mig mest anmärkningsvärda i Kungl. Maj:ts proposition i år är, att justitieministern, dvs. regeringen, har funnit sig föranlåten att föreslå en förlängning av provisoriet utan några överläggningar med oppositionspartierna. Detta strider såvitt jag kan förstå klart mot förutsättningarna för beslutet 1952. Jag kan erinra om vad justitieministern själv yttrade under debatten i första kammaren, dels att han inte tyckte att förslaget var idealiskt — och däri kan man ju instämma med honom — dels att det rörde sig om ett provisorium och att det fanns anledning att pröva sig fram.

Nu har enbart detta skett, att provisoriet förlänges — det förlänges utan att några verkliga avgöranden eller överväganden har skett om en ändring. Regeringen skjuter författningsutredningen framför sig. Man har gjort en förfrågan, upplyses det, hos författningsutredningen och där fått det beskedet, att utredningen för sin del inte har funnit anledning att ta upp frågan redan till detta år. Utredningen skulle ju enligt direktiven ta upp även en sådan sak som att pröva frågan om ett helt annat valsysteem, majoritetsval. Det förefaller mig dock inte vara ett tillräckligt skäl för justitieministern och för regeringen att nöja sig med att bara krypa bakom detta besked ifrån författningsutredningen. Om man från regeringens sida verkligen hade någon

Lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960

avsikt att göra en efterprovning av detta provisorium och få fram en mera definitiv ordning, nog hade det då funnits tillfälle att göra det.

Gentemot konstitutionsutskottets ärade vice ordförande skulle jag nu vilja säga, att då han en smula dunkelt talar om de överväganden, som tydligen har varit före i regeringen, att det väl hade funnits en möjlighet bland kontrahenterna i regeringen att göra den lilla modifikationen i detta förslag, som det innebär att ändra siffran 1,4 till 1,3. Det hade inte krävts några större överväganden; det hade blivit en uppgörelse mellan de båda parterna, och någon medverkan ifrån författningsutredningens sida hade inte fordrats. Även om jag inte är beredd att godta hela det system, som man med ett litet olämpligt namn kallar den modifierade uddatalsmetoden, utan vill ha ett annat, hade enligt min mening åtminstone ett sådant förslag ifrån regeringen varit bättre än att bibehålla den överrepresentation av det största partiet, som sker genom att man godtar siffran 1,4, och som tydligen bondeförbundets representanter i regeringen utan vidare har funnit sig i.

Jag skall inte närmare gå in på herr Petterssons i Norregård förmodanden om bakgrunden till förslaget om den modifikationen av Kungl. Maj:ts förslag, att man redan nu skulle ta 1,3 i stället för 1,4, var omsorg om bondeförbundet. Nej, herr Pettersson i Norregård, omsorgen var helt enkelt den — vilket också utvecklades av herr Håstad i hans anförande här — att man inte vill skapa ett valsystem, som medvetet ger det ena eller andra partiet fördelar. Utgångspunkten måste hela tiden vara att skapa ett system, som ger den största möjliga rättvisa, och det råder väl ingen tvekan om att 1,3 ger ett större mått av rättvisa sett från rikspportionalitetens synpunkt än vad 1,4 gör.

Nu förhåller det sig på det sättet, att

döma av direktiven för författningsutredningen, att man inom regeringen och inom stora delar av det socialdemokratiska partiet umgås med tanken på ett helt annat valsystem, att ersätta de proportionella valen med majoritetsval i enmansvalkretsar. Personligen skulle jag vilja framhålla — liksom jag gjort i tidigare debatter — att i och för sig och rent principiellt är detta en valmetod, som har många tilltalande drag. Om den verkar som den borde verka, kan den ge ett större utrymme åt personligheterna, åt de enskilda människorna, åt kandidaterna i stället för åt partierna. Det var det som gjorde, att jag tidigare fann, att detta vore ett system att föredra framför proportionalismens något stela och partibundna system. Men hur har i själva verket majoritetsvals-systemet verkat i de länder, där man har tillämpat det? Röstar man verkligen längre t. ex. i England på personer? Gör marginalväljarna ett val mellan olika *personer* i en valkrets? Är det inte i stället så, att det är på *partierna* som man i första hand lägger sin röst, alldeles oberoende av den kandidat, som det är fråga om? Visserligen fungerade ju det sista majoritetsvalet i England på ett sådant sätt, att man fick det som också är en av majoritetsvals-systemets huvuduppgifter, nämligen en stabil regeringsmakt, men hur har det varit vid tidigare tillfällen? Riskerar inte majoritetsvals-systemet, som i själva verket förutsätter två partier stående mot varandra, att också utvecklas så, att det inte heller i det avseendet kan ge en tillfredsställande lösning? Det är intet rättvist system, men risken finns, att det inte heller kan lösa regeringsproblemet, och då frågar man sig: Har det verkligen någon uppgift i vårt samhälle? Jag tror, att det för vårt folks kynne och läggning ter sig naturligare med ett rättvist system, såsom proportionalismen är eller i varje fall kan bli, än med ett majoritetsvals-system.

Lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960

Den metod, som vi har förordat — och det var sannerligen inte i går, som man från den meningsriktnings sida, som jag företräder, pläderade därför — är ett utjämningsförfarande med tilläggsmandat. Det är i alla fall ett system, som innebär en rättvis tillämpning av proportionalismen, så långt man över huvud taget kan komma. I över 20 år har företrädarna för folkpartiet drivit den satsen, att om man kunde enas just om ett sådant system som föreslås i den större av de båda här föreliggande reservationerna, så skulle man komma ifrån de upprepade och ganska olustiga stridigheterna om valsystemet.

De invändningar, som göres mot det sålunda föreslagna systemet, går först och främst ut därpå, att systemet tar mindre hänsyn till kretsarna och större hänsyn till partierna. I själva verket är detta, herr talman, en utveckling som redan har pågått ganska länge; vi är numera ganska bundna av de politiska partierna, många gånger kanske alltför bundna. Vi kommer emellertid icke ifrån att det har ägt rum en sådan utveckling, och jag tror inte att det innebär någon missaktning av väljaren i valkretsen, om man skapar ett sådant utjämningsförfarande som här föreslagits, då man har den spärren att endast de partier, som blir representerade med åtminstone ett mandat i valkretsen, kan komma i åtnjutande av tilläggsmandat.

Det har knappast, herr talman, anförts några skäl, som motsäger det påståendet att det system, som jag sålunda talar om, i alla fall är det som — alldeles oberoende av konjunkturernas växlingar, av partiernas storleksförändringar från tid till annan — bäst tillgodoser det krav som det proportionella valsystemet avser att fylla, nämligen att skapa största möjliga rättvisa.

Jag ber, herr talman, att få instämma i det yrkande, som här tidigare framställt av herr Håstad.

Herr FAST (s):

Herr talman! Man har här uttalat önskemål om att vi skulle kunna undgå de ideligen återkommande diskussionerna om valsystemet, men ingen har framfört något förslag om hur detta skulle gå till. Vad man nu vill åstadkomma är ett nytt provisorium, som också måste ersättas med någonting av mera definitiv karaktär, och det betyder väl inte att man kommer bort från diskussionerna om valsystemet, utan att det i stället blir ytterligare sådana diskussioner.

Jag kan inte tänka mig att regeringen skulle — med hänsyn till vad man numera erkänner vara innebörden av författningsutredningens uppdrag — alldeles nonchalera de givna direktiven och säga: »Det där struntar vi i. Vi lägger nu fram ett förslag till ändringar av det nuvarande provisoriet. Sedan får vi väl ta författningsutredningens förslag under omprövning, när det väl är färdigt, och i anledning därav lägga fram ett nytt förslag.» På det sättet brukar man inte gå till väga, utan när en viss fråga befinner sig under utredning och denna utredning i huvudsak är tillkommen även med riksdagens medverkan, så bör man väl avvakta resultatet av denna utredning och sedan i vanlig ordning både föra de underhandlingar och ordna med det remissförfarande som anses påkallat.

När det således gäller att förlänga ett provisorium, kan man inte enligt mitt förmenande ställa samma krav på förberedelse, underhandlingar och dylikt som om det vore fråga om införandet av ett nytt valsystem eller vidtagandet av väsentliga ändringar i det tidigare gällande. Man har alltså inte nu annat att göra än att, i avvaktan på att författningsutredningen skall komma med ett förslag, tillämpa det provisorium som har vunnit riksdagens bifall och varom det ändå i olika sammanhang förhandlats rätt mycket. Det har tidigare under behandlingen av detta ärende rent av gjorts gällande, att författningsutred-

Lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960

ningens direktiv vore sådana, att utredningen inte hade detta uppdrag angående valsystemet, men den saken är väl nu fullständigt klarlagd sedan kammarens ledamöter fått tillfälle att ta del av såväl propositionen som utskottets utlåtande, där författningsutredningens direktiv i berörda avseende blivit avtryckta. Det gläder mig att i varje fall den föregående ärade talaren öppet erkände, att så var förhållandet. Den som fortfarande tvivlar i detta avseende skulle jag vilja hänvisa till att läsa vad utskottet i sin recit har anfört.

Vid en revision av hela vårt författningsväsen, sådan som nu åligger författningsutredningen, kan det väl inte undgås, att man tar ställning även till andra frågor som har samband med den här ifrågavarande. Man bör väl också ta hänsyn till vad riksdagen tidigare uttalat önskemål om, nämligen att vi skulle få ett valsystem, där personlighetsprincipen kunde göra sig mera gällande än vad fallet är inom det nuvarande systemets ram. Därest författningsutredningen då eventuellt kommer till det resultatet, att det proportionella välsättet bör bibehållas, huvudsakligen utformat på sätt som tidigare eller med vissa ändringar, är det väl naturligt att författningsutredningen framlägger förslag därom och då även tar upp frågan om sammanräkningsmetoden.

Vilket beslut i positiv riktning riksdagen i dag än skulle fatta, kan det icke bli fråga om något annat än ett provisorium. Men om kamrarna nu skulle stanna i olika beslut — första kammaren har redan tagit sin ståndpunkt — så blir följden att det gamla systemet med valkarteller och underpartibeteckningar träder i tillämpning, och det är väl inte många i denna kammare som vill ha tillbaka det systemet.

Det är väl ingen som kan bestrida, att med det nuvarande provisoriet har man inriktat sig på att i första hand åstadkomma samma samma fördelning mellan par-

tierna som genom det gamla systemet med valkarteller. Är det någon som kan bestrida, att detta resultat också har uppnåtts ungefärligen så, som man räknade med? Valstatistiken talar här sitt tydliga språk. Även herr Håstad sade i sitt anförande, att marginalerna är mycket små, vare sig man tillämpar 1,4 eller 1,3 som första divisor.

När man nu från vissa håll kräver, att det proportionella valsystemet skall så utbyggas, att full proportionell rättvisa skapas i mandatfördelningen, är det inte längre mandatfördelningen inom valkretsarna man håller sig till utan man resonerar som om hela landet vore en enda valkrets. Man måste ju erkänna, att sådan rättvisa inte är möjlig med tillämpning av något av dessa divisionsantal, utan för att komma dithän måste vi ha tilläggs- eller riksmandat. Man kan ju inte gärna bestämma sammanräkningsmetoden sedan valet har skett och man har sett hur rösterna blivit fördelade mellan de olika partierna. Mandatfördelningen kan ju skifta från val till val medan partiernas samlade röstetal för hela riket i det närmaste blir orubbade beroende av att mandatet är bundna till valkretsarna. Även ur denna synpunkt vore det fördelaktigt med erfarenheter från ytterligare ett val innan man skapar nya provisorier. Det behöver inte ske mera än smärre omslag i ett par av valkretsarna för att med det lilla spelrum, som nu finns med tillämpning av 1,4-regeln, det parti som i dag är gynnat skall bli t. o. m. något missgynnat. Större är inte variationerna.

Vill man ha full proportionalitet måste man sålunda frigöra sig helt från valkretsindelningen. Men här tror jag ni misstror er i fråga om svenska folkets vilja. De flesta svenskar, oavsett vilket parti de tillhör, vill säkert ha mandatet bundna till valkretsarna. Om man frigör sig från valkretsarna, kommer man allt längre bort från personlighetsprin-

Lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960

cipen, och partibeteckningen blir i allt högre grad avgörande vid valet.

Förhållandena i England har åberopats. Där har, påstår man, parlamentskandidatens personlighet numera trätt tillbaka för partitillhörigheten. Det är självklart, att man inte kan se bort ifrån partitillhörigheten och den grundläggande idéåskådningen. Men mycket stora delar av väljarkåren både i vårt land och i England är ju politiskt obundna och just för den rörliga delen av valmanskåren blir personligheten av stor betydelse.

Jag vill inte vara med om sådana ytterligare finputsningar av den proportionella valmetoden, att proportionaliteten blir det mest betydelsefulla i valsystemet. Jag vill, herr talman, upprepa vad jag tidigare en gång från denna talarstol har sagt, nämligen att om man fortsätter att finslipa den proportionella valmetoden — och därvid måste man slutligen hamna i ett system med riks- och tilläggsmandat — blir detta valsysteem så tråkigt och opersonligt, att det inte kommer att dröja länge förrän svenska folket i större utsträckning än hittills kräver övergång till majoritetsval i enmansvalkretsar. Det är sålunda inte uteslutet, herr talman, att de som i dag vill fullända den proportionella valmetoden, blir detta systems dödgråvare.

Även om anhängarna av det proportionella valsättets finputsning förnekar, att det i vårt land finns risker för uppkomsten av småpartier och för regeringsmaktens försvagande, vågar de dock inte dra ut konsekvenserna av denna uppfattning utan anser att vissa spärrregler ändå bör finnas. När man säger så bestickande, att alla röster som är avgivna skall ha lika värde, då får man om man skall vara konsekvent inte ha några spärrar alls, utan då får man tillämpa ett system med riksmandat, även för de partier eller grupper som inte har erhållit något mandat i en valkrets, ty

i annat fall blir det inte något annat än en halvmesyr. Herr talman! Skall alla röster verkligen ha samma värde, måste vi uppsamla små röstklickar i varenda valkrets och sammanslå dem till ett riksmandat. Men ett sådant system har inte någon vågat bli talesman för.

Om man medger att åtminstone sådana spärrar är försvarbara eller kanske nödvändiga, har man gjort ett sådant avsteg från rättvisesynpunkten, att det mera är fråga om en gradskillnad än om en artskillnad mellan ståndpunkterna här i dag. Därför borde vi kanske tala med litet mindre bokstäver.

När man nu med sådant patos talar om — inte minst i vissa tidningar — att varje röst skall ha lika värde, känns detta tal rätt uppfriskande för den som varit med under rösträttstidens strider, det vill jag gärna medge. Det känns uppfriskande när man tänker tillbaka på alla de olika faser, som utvecklingen av den allmänna rösträtten genomgått i vårt land, från det man tog principiell ställning och vidare över den period då man tog bort alla hindrande streck fram till den slutliga demokratiska segern. Då fick nämligen människorna och icke ägodelarna det politiska inflytandet.

Jag vill också, herr talman, erinra om att alla partier går ut i en valstrid med förhoppning om att vinna framgång på de medtävlade partiernas bekostnad. Detta är, så att säga, pudelns kärna i en valstrid. Enligt valstatistiken från det senaste andrakammarvalet — liksom även kommunalvalen — har vi med tillämpningen av systemet 1,4 kommit därhän, att det är mycket litet som skiljer oss från den fulla matematiska rättvisan. Denna skillnad är inte större än att — som jag förut nämnde — rätt små förskjutningar i bara ett par valkretsar kan leda till att en utjämning kommer till stånd eller också att ett förut gynnat parti till och med kan bli missgynnat. Här är det sålunda rasande litet att spekulera i. Det bör väl ändå

Lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960

finnas någon spänning i valet, det tror jag att man borde kunna bli överens om — åtminstone tror jag att valmännen vill ha det så. Skulle det bli så, att valslagets segrare — det må vara vilket som helst av partierna — skulle gynnas med ett eller två mandat, så skulle jag ingalunda anse att detta vore någonting särskilt att klaga över.

Till sist vill jag, herr talman, säga ett ord om de reservationer som föreligger. Vi kan väl ändå vara överens om att den reservation är ganska orimlig som yrkar på att Kungl. Maj:t till innevarande års riksdag skall framlägga ett förslag till ett annat provisorium än det som nu gäller. I första kammaren ställdes icke ens något yrkande om bifall till denna reservation. Jag vill erinra om att detta skulle betyda, att man skulle behandla en och samma fråga två gånger vid samma riksdag. Jag skall inte gå in på något försök till grundlagstolkning i detta sammanhang, men det är väl ändå fullständigt orimligt att ta ett sådant förslag på allvar. Man kan väl inte tänka sig, att regeringen vid denna tidpunkt i riksdagsarbetet skall hinna göra det nödvändiga arbetet och lägga fram ett sådant förslag, att det kan antas under denna vårriksdag — vilket ju skulle vara nödvändigt. Denna reservation är sålunda omöjlig att bifalla.

Jag vill ytterligare framhålla, herr talman, att det inte är alldeles klart att något sådant skulle kunna ske utan ändringar i grundlagen. Jag tillhör dem som menar, att detta knappast låter sig göras. Jag skall inte ta upp någon debatt om detta rätt intressanta spörsmål, ty egentligen är förslaget ganska dödfött med hänsyn till yrkandets allmänna karaktär.

På tal om den andra reservationen — det gäller här ändring av divisions-talet från 1,4 till 1,3 — så sade herr von Friesen — och jag tror att man även kan uppfatta herr Håstads yttrande på

samma sätt — att det här i och för sig rörde sig om en ganska liten fråga. Efter första kammarens beslut, herr talman, gäller det dock huruvida kamrarna skall stanna vid olika beslut och därmed om det gamla valsystemet med karteller skall träda i tillämpning. Detta kan väl inte vara meningen. Om man inte vill löpa den risken — och det tror jag inte att något parti vill — då tycker jag att man borde kunna avkorta denna debatt och gå på bifall till utskottets hemställan, till vilken jag yrkar bifall.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr DAHLEN (fp):

Herr talman! Herr Fast sade, att det i debatten flera gånger uttalats önskemål om att man skulle slippa debatter av detta slag, och han ställde frågan hur man skall kunna undgå dem. Det första svaret, herr Fast, det är väl att man skall försöka att uppnå en samförståndslösning varje gång ett tillfälle ges. Detta tycker jag är ett ganska självklart svar. Herr Fast menade väl att den repliken skulle komma, och därför sade han att regeringen inte nu, när författningsutredningen arbetar, kan strunta i denna utredning och komma med ett helt nytt förslag till valsystem och att därför överläggningar fick vänta.

För det första skulle jag vilja säga, herr talman, att en förändring av talet 1,4 till 1,3 när det gäller valmetoden inte är något nytt valsystem. På den punkten kan det inte finnas några svårigheter. Jag skulle inte tro, att författningsutredningen på något sätt skulle känna sig trampad på tårna, om man ändrade en decimal. Jag förutsätter emellertid, att det var längre gående förändringar herr Fast åsyftade.

Herr Pettersson i Norregård tog också upp frågan om författningsutredningens ställning i detta sammanhang,

Lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960

och jag skall därför, herr talman, be att få säga några ord på den punkten. Herr Fast sade, att det rått tveksamhet om huruvida författningsutredningen hade direktiv om att framlägga något förslag till valsystem. Jag måste säga, att jag är mycket förvånad över denna tveksamhet. Jag kan inte förstå att det kan råda någon tvekan om att författningsutredningen skall lägga fram ett förslag; det står ju i direktiven att vi skall göra det. Det man kan vara tveksam om är *när* detta förslag skall läggas fram.

Jag skall be att få nämna att jag, när jag läste direktiven i den utredning där jag själv är ledamot, i min oskuld trodde att det var meningen att vi skulle få fram ett annat valsystem till detta val. Det var flera som trodde det. Direktiven är ju inte heller på denna punkt särskilt klart skrivna och i utredningen frågades det därför om det verkligen var meningen att vi skulle bryta ut valsystemet. Jag skall be att här få säga ifrån — ty det är för mig en väsentlig fråga i detta sammanhang — att det besked vi fick var, att författningsutredningen skulle göra en översyn av hela vår författning, bilda sig en överblick över demokratiens funktions sätt och se om vår nuvarande författning passade. Sedan man gjort det skulle man komma med förslag på detaljpunkterna. Det var ett mycket auktoritativt besked beträffande tolkningen av författningsutredningens direktiv som gavs oss ledamöter, och jag föreställer mig att det är riktigt. Författningsutredningen hade alltså inte någon möjlighet att komma fram med förslag i år. Jag antar att det inte finns någon som föreställer sig att de mycket stora projekt, som framlagts i direktiven, skulle kunna lösas på denna tid.

Jag återgår till herr Fasts fråga hur man skall komma ifrån debatter av denna art. Som jag redan nämnt torde utvägen vara att försöka åstadkomma

samförstånds lösningar. Som herrar Håstad och von Friesen redan anfört ställde jag i höstremissen till statsministern en fråga om han hade för avsikt att ta upp några underhandlingar med partierna om valsystemet. Det verkade som om han inte haft för avsikt att göra det, men ordalydelsen i hans uttalande ger vid handen att han menade att man nog ändå kunde överväga att ta upp sådana förhandlingar, då frågan därom kommit upp. Tyvärr har det inte blivit något av detta, och jag måste beklaga att vi i dag har att behandla denna fråga i det, som jag tycker, något otrevliga stämningsslag som föreligger. Det rör ju dock, herr talman, en fråga där alla partier är inblandade och inget kan mäla sig ut ur sammanhanget, och riskerna för att allmänheten uppfattar manipulationer med valsystemet — som någon uttryckte sig i en tidigare riksdagsdebatt — på ett för demokratiens anseende inte särskilt önskvärt sätt är mycket stora.

För att inte trötta kammaren skall jag inte gå in på alla de argument som under tidigare år anförts för vår ståndpunkt. Jag kan instämma i vad herrar Håstad och von Friesen sagt på den punkten. Jag har den uppfattningen att det för närvarande synes vara svårt att få ett rättvisare valsystem på annat sätt än genom att gå på tilläggsmandatsystemet.

Jag begärde ordet för att kommentera den motion jag väckt om en mindre förändring i det förslag regeringen lagt fram, d. v. s. ändring av första divisorn från 1,4 till 1,3. Herr Pettersson i Norregård förklarade att det kanske inte spelar så förfärligt stor roll vilken divisor man har. Ändå uppsände han nu från sitt innersta en suck, varav det tydligt framgick att han nog själv skulle ha velat ha divisorn 1,3, men det var omöjligt. Herr Pettersson i Norregård sade inte varför, men det kan ju inte råda någon tvekan om vem

Lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960

det är som lagt hinder i vägen. Jag antar att det inte är herr Hedlund utan en annan partiledare.

Vad spelar då en förändring av den första divisorn från 1,4 till 1,3 för roll? I min motion har jag anfört — och de siffrorna finns också på annat håll — att om man tar alla andrakammarval från år 1940 till år 1952, så visar det sig att socialdemokraterna med 1,4 som första divisor fått 21 mandat i överrepresentation. Om man använt 1,3 som första divisor skulle denna överrepresentation ha gått ned till 12 mandat. Mot denna bakgrund förefaller det ju uppenbart att en första divisor av 1,3 ger ett rättvisare utslag av valen. Herr Pettersson i Norregård trodde inte att det var enbart omtanken om bondeförbundet som gjort att ett förslag om 1,3 hade framkommit. Herr Pettersson: I dag dig, i morgon mig. Det kan gälla oss alla. Vi vet inte vad som kan inträffa, och eftersom vi inte vet det är det så mycket angelägnare att vi får ett system, där sannolikheten talar för att resultatet blir rättvisare än om vi har ett annat system, där vi vet att det är mycket sannolikt att resultatet kommer att avvika från det som tydligen både herr Pettersson och jag uppfattar som ett rättvist valsystem.

Herr Fast sade, att det är mycket små förskjutningar det här är fråga om, ett litet antal mandat. Ja, det är riktigt. Jag har låtit göra en beräkning som visar att det bara är några tiondelar som ett eller annat parti kan behöva förlora här och där för att en väsentligt större förändring i mandatutslaget skall äga rum, om ingenting annat inträffar. Därför är detta dock inte så små frågor, även om man ser på dem kvantitativt. Det väsentliga är emellertid frågan, vilket valsystem som är det riktiga, och då hävdar jag, att om vi måste hålla oss till det system som regeringen nu föreslagit, så är den enda

möjligheten att få större rättvisa att låta första divisorn vara 1,3.

I det lagförslag som föreligger i propositionen är det — det skall jag erkänna — mycket svårt att infoga en lagtext som det går att votera om. Om kammarens ledamöter gör sig besvär med att se på det lagförslag som föreläggs riksdagen och som är citerat på första sidan i konstitutionsutskottets utlåtande nr 4, skall de finna att det består av 15 rader och att allt innehålls i en enda mening. Jag måste säga att den som på rak arm kan säga, efter att ha läst denna enda mening på 15 rader, vad det är vi beslutar om, han är verkligen duktig. Jag skulle vilja säga, herr talman, att detta är ett monstrum till lagförslag och att det är av sådan karaktär, att det egentligen icke borde föreläggas riksdagen.

Det är mycket svårt att göra ett yrkande som fogar in en ändring av decimalen i 81 § i den provisoriska lag det är fråga om. Därför kommer jag, herr talman, till den uppfattningen, att enda möjligheten att få en riktigare ordning är att ställa ett yrkande om återremiss till utskottet, som då får klara av den lagtekniska sidan.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Det har varit en så stillsam debatt omkring valsystemet, att den som upplevde striderna 1952 och diskussionen 1954, då vi ändå hade nått till enighet, inte riktigt känner igen vare sig debattörerna eller debattämnet. Jag skall inte störa denna fridfullhet, men jag skulle vilja säga ett par ord med anledning av att den senaste talarren hänvisade till en fråga som han riktade till mig i en kammardebatt i höstas, om det inte skulle vara klokt att ta upp resonemang mellan partiledarna om en överenskommelse, så att man kunde slippa diskussioner kring

Lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960

detta för demokratin så väsentliga problem.

Den ärade talaren tyckte att jag liksom ändå gav på hand, att det här kanske var någonting att tänka på. Det är alldeles riktigt att jag i första ögonblicket tänkte att det kunde vara värt att ta upp en diskussion tvärsöver parti-gränserna, men det var innan jag granskat direktiven för den sittande författningsutredningen.

Det förhåller sig inte bara så, att denna författningsutredning skall diskutera hur valsystemet på lång sikt skall ordnas i vårt land, utan där har uttryckligen upptagits till behandling även frågan om det nuvarande valsystemet. Jag vill gärna än en gång hänvisa till vad som står där och ta in det i kammarens protokoll: »Vid en översyn av vår författning från nu angivna utgångspunkter måste frågan om valsystemet inta en central plats.» Sedan erinras det om att vi nu har ett provisoriskt valsystem, som gäller för perioden 1955/58, och tillägges: »Det är angeläget att det nuvarande provisoriet snarast möjligt ersättes med en definitiv ordning.»

Därmed är klart uttryckt att författningsrevisionen har till uppgift även att syssla med de nu provisoriskt gällande reglerna, och jag måste säga att det ger ett underligt intryck när två aktade medlemmar av denna författningsrevision, nämligen herrarna Håstad och Dahlén, efter varandra anklagar regeringen för att den inte agerar och försöker åstadkomma förändringar eller förbättringar i det provisoriska valsystemet. Om dessa två herrarna, som utgör en betydande del av författningsrevisionen, hade den uppfattningen, att detta var mycket bråttom, så hade de ju alla möjligheter i världen att på Kungl. Maj:ts uppdrag söka forcera fram en lösning.

Man har sagt här, att debatter kring valsystemet är otrevliga. Ja, det beror

väl på hur de debatterna förs. Det är klart att vi alla hade en stark olustkänsla vid debatten 1952, då regeringspartierna beskyldes för fuffel och fiffel med valmetoden i syfte att därigenom trygga sin maktställning. Anklagelser av den art som både herr Ohlin och herr Hjalmarson då strödde omkring sig bidrar naturligtvis inte till att skapa respekt för demokratin. En sådan debatt är otrevlig, och det är med stor glädje jag konstaterar att vi har kommit ifrån detta.

Det är också rätt otrevligt när en debatt om valsystemet läggs upp såsom gjorts i större delen av folkpartiets och högerns press, där det verkar som om det viktigaste vore att hitta på ett tvistemåne mellan bondeförbundet och socialdemokraterna, som om det skulle vara så kolossalt viktigt att försöka locka bondeförbundet med ett par mandatvinster genom en ändring av provisoriet. En sådan uppläggning av debatten ger en otrevlig känsla av att vad man diskuterar icke är principer, utan små taktiska finter. Det ger också ett otrevligt intryck av att politik är någonting som inte kan fånga en vakent allmänhetsintresse i något större mått.

Om detta är en syndabekännelse från högern och folkpartiet, att det sätt på vilket debatten om valsystemet upplagts gör att debatten blir otrevlig, så håller jag helt med dem, men annars är detta en kolossalt viktig fråga, som sannerligen mår bra av att debatteras. Den är oerhört viktig därför att det i alla länder liksom i vårt eget land är fråga om att försöka hitta en kompromiss mellan två principer, som inte är lätta att förena. Å ena sidan strävar vi alla efter en så stor rättvisa som möjligt. En rättvis mandatfördelning är självfallet ett önskemål för alla de politiska partierna. Å andra sidan eftersträvar alla som har deltagit i denna debatt, både i andra och i första kammaren, att förhindra att det svenska politiska livet blir ett

Lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960

Frankrike, som man kallade det i första kammaren, eller, som man har uttryckt det här: man vill icke acceptera en total rättvisa spridd över hela landet, eftersom det skulle medföra en risk för att småpartier i alltför stor utsträckning uppstode, så att vi fick en ödesdiger splittring i vårt politiska liv. Det är inte jag som sagt detta utan, som herr Fast påpekar, alla talare i debatten ställer sig på precis samma principiella linje: Vi måste ha något slags spärrsystem. Till och med de som varmt förordar rikstilläggsmandat accepterar ändå att man har en spärr, att man har garanti för att ett parti, som skall få tilläggsmandat, åtminstone i en valkrets skall kunna slå sig fram till ett mandat.

Men, ärade kammarledamöter, då beror det ju fullkomligt på hur stora man gör valkretsarna. Om man gör mycket små valkretsar, t. ex. med tre mandat eller redan med fem mandat, är jag övertygad om att ett parti, som inte kan hävda sig i någon tremannavalkrets, skulle komma att känna sig mycket mera kränkt än enligt både den gamla valmetoden och de nu diskuterade uddatalsmetoderna med 1,4 och 1,3. Jag noterar alltså att alla som deltagit i denna diskussion eftersträvar största möjliga rättvisa, men alla är rädda för att driva proportionalismen till sin spets, så att man kommer till vad man i första kammaren kallade ett Frankrike.

Nåväl, det är inte dåligt om dessa principer skulle kunna tränga ut och bli föremål för diskussion inom den politiskt vakna opinionen i stället för de besynnerligheter, av vilka diskussionen 1952 överflöddade.

Nu vill jag dessutom betona, att när regeringen tillkallade författningsutredningen, tillmätte vi frågan om valsyste- met en mycket stor betydelse både i direktiven och i vårt eget sätt att resonera. Vi har skrivit — och vi står fortfarande fast vid det — att man vid utformningen av ett valsystem skall för-

söka få en så stor rättvisa som möjligt men också att man skall försöka knyta väljaren och den valde så nära varandra som möjligt. Vi har sannerligen tillräckligt mycket av partimaskineri här i landet för att vi skall behöva öka det ytterligare genom en finsnickring av det proportionella valsyste- met. En intimare kontakt mellan valman och vald är en styrka för demokratin. Man vinner enligt vår uppfattning den kontakten bäst genom att göra valkretsarna så små som möjligt, så att individen kan komma i så nära förbindelse med sin representant som möjligt. Däri ligger ju majoritetsvalens fördel. Men från detta resonemang är det ju lätt att komma fram till att vad som absolut är ett hot emot personlighetens styrka i vårt politiska liv är just riksmantalen. Det är en ytterlighet, och det skulle enligt min mening vara mycket beklagligt om man hamnade i ett sådant system, låt vara att man då naturligtvis finge ta små valkretsar för att det inte skulle bli en fullkomligt olidlig parti- byråkratisering av vårt politiska liv.

Men likväl har regeringen sagt till författningsutredningen, att det är så viktigt att komma fram med en rättvis valmetod att frågan om tilläggsmandat skall förutsättningslöst prövas. Jag föreställer mig att om jag satt i författnings- utredningen skulle jag ta det direktivet så, att jag undersökte vilka möjligheter det finns att genom en minskning av valkretsarnas storlek motväga den brist på kontakt, som rikstilläggsmandaten skulle komma att föra med sig. Nu sitter inte jag i författningsutredningen, och jag har ingen anledning att ge några direktiv för hur man där skall tycka och tänka, men man kan väl få lov att tänka högt om en undersökning efter de här riktlinjerna såsom ett uppslag för diskussionen.

Det andra som framhålles i direktiven är att man skall ha ett valsyste- m, som visserligen är rättvist men som för-

Lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960

hindrar den splittring jag nyss talade om. Jag kan inte förstå annat än att det är en stor fördel för demokratin om vi får diskutera detta så mycket som möjligt. Det är mycket stora och väsentliga ting. Demokratiens principer är vi alla överens om. Men vi är också överens om att det finns metoder för dessa principers omsättning i verkligheten, som leder till en förflamning av demokratin på det sätt som vissa av de länder, som åberopats i debatten, ger sorgliga exempel på.

Jag vill upprepa vad jag sagt flera gånger förut: Tro inte att en mycket långt driven proportionalitet är ett uttryck för respekt för väljarens synpunkter! Skulle man tro det, då skulle praktiskt taget alla som har deltagit i debatten, även högerens och folkpartiets representanter, sakna vilja att låta väljarens synpunkter komma fram, eftersom vi alla är överens om att en spärr i någon form måste skapas. Det är inte sant när man säger att det engelska systemet med majoritetsval är ett uttryck för mindre respekt för demokratiens principer än en långt driven proportionalism, som omöjliggör för väljaren att över huvud taget få något gehör för sin uppfattning. Det är inte sant att en partisplittring, där varje partiledning ängsligt vakar över fåren så att de inte skall glida in i den andra parti-gruppens fålla, är ett ideal som vi har att sträva efter. Det kan hända att en frigörelse från ett proportionalistiskt valtänkande skulle kunna medföra ökad rättvisa åt den enkla mannen på gatan, som herr Hjalmarson brukar tala om, eller åt vardagsmänniskan, i varje fall att hans önskemål kan ha lättare att gå igenom i ett valsysteem som är mera känsligt för opinionsriktningar än vad det proportionella valsysteem har visat sig vara.

Med detta har jag inte tagit någon ställning till frågan om majoritets- eller proportionalitetsval; det är en av

de frågor som skall grundligt diskuteras. Därför slutar jag, herr talman, mitt anförande med att säga, att vi inte skall vara ledsna för att en av demokratiens huvudfrågor tas upp till diskussion. Om det är förnedrande eller stärkande för demokratin beror, herr talman, helt på vad som sägs i debatten.

Herr FAST (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Dahlén frågade varifrån jag hade fått detta, att det i vissa kretsar har rått tveksamhet angående författningsutredningens direktiv. I det hänseendet ber jag endast att få hänvisa herr Dahlén till diskussionen i utskottet under den första dagen då vi behandlade detta ärende. Jag vet inte om herr Dahlén var närvarande då, men om han var det vet han varpå jag syftar, och då vet han också att jag hade fog för mitt uttalande nyss.

Herr Dahlén säger att vi skulle komma ifrån diskussionerna om valsättet om vi övergick från 1,4 till 1,3 som första divisionstal, eftersom författningsutredningen säkert inte skulle vara ledsen över att vi gjorde en sådan sak. Då vill jag fråga herr Dahlén om hans ställning till en fråga, och det är en mycket intressant fråga. Vad herr Dahlén säger förutsätter att alla dessa anhängare av utjämningsmandat, antingen man nu vill tala om riksmandat eller tilläggsmandat, skulle lägga ned sina krav. Herr Dahlén! Jag hade trott att denna opposition inte skulle låta nöja sig med det provisorium som en ändring från 1,4 till 1,3 innebär, utan att de skulle fortsätta att kräva den fulla proportionella utjämningen, som man skulle få om hela landet vore en enda valkrets, och därför tror jag att jag inte behöver fortsätta denna debatt.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Först vill jag säga till herr Fast, att en förändring i riktning mot större rättvisa alltid är välkommen.

Lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960

Detta torde väl vara det riktiga svaret på frågan, om även de som anser att tilläggsmandatsystem är det riktiga skall få fortsätta att ha sin uppfattning. Jag är alldeles säker på att man på alla håll skulle hälsa en sådan förändring mot ett rättvisare system med glädje, även om man inte tycker att det hela blir fullständigt bra.

Sedan vill jag säga någonting om vad statsministern anförde. Herr statsministern försökte i sin vanliga stil att slå fast att författningsutredningen även har nuvarande valsystem till utredning. Ja visst, men det är bara det att statsministern, när han refererar sådana här saker, i regel glömmet bort någonting. Jag vet inte vad det beror på. Han skulle ju mycket lätt ha kunnat påvisa att utredningen har till uppdrag att först utreda frågan om majoritetsval i enmansvalkretsar.

Så här står det i direktiven: Utredningen bör förutsättningslöst undersöka frågan om införande av majoritetsval med och utan modifikationer av detta system. Därest utredningen emellertid skulle stanna för att i princip bibehålla den proportionella valmetoden — — — etc. Det är alltså sedan man har utrett det första alternativet som det andra skall övervägas. Det är väl då, herr statsminister, uppenbart att vi med den direktivskrivningen först måste ta frågan om majoritetsval och sedan, om vi stannar för att detta system är omöjligt, får tänka på den proportionella valmetoden. Jag kan inte tänka mig att delade meningar kan råda på den punkten.

Statsministern sade vidare, att om jag tyckte det var bråttom kunde jag ju påskynda arbetet med utredningen. Herr statsminister! Jag tog vid kommitténs första sammanträde i september 1954 — mitt under den mest hektiska perioden av valrörelsen — upp frågan, om vi inte skulle försöka få fram ett sådant system att vi kunde ha någon-

ting att hålla oss till för år 1956. Jag hade läst direktiven ungefär lika dåligt som statsministern och trodde att man kunde hoppa på den proportionella valmetoden först. Den uppfattningen togs jag snabbt ur.

Jag hoppas vidare att statsministern eller i varje fall justitieministern vet under vilka förhållanden författningsutredningen arbetar. Efter det nu nämnda sammanträdet fanns det inte förutsättningar för något nytt sammanträde förrän i februari 1955. Under hösten 1955 har icke några sammanträden ägt rum. Jag anklagar ingen för denna sak. Det är tyvärr så, att det är så utomordentligt folk — med undantag av mig — som sitter i författningsutredningen att de skickas på uppdrag åt olika håll. Jag har varit tillgänglig, men det är andra som inte har varit tillgängliga. Det torde göra klart att författningsutredningen inte kunnat komma med förslag. Förslag som fordrar grundlagsändring kunde ju heller inte genomföras för 1956 års val.

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Den kritik man från vårt håll har riktat mot regeringen och i främsta rummet mot statsministern är ju den, att statsministern inte gjort något som helst försök under innevarande år eller i slutet av föregående år att åstadkomma någon samförstånds lösning i denna fråga om valsyste met. Samförstånds lösningar i alla stora frågor måste anses eftersträvarvärd a i en demokrati. Vi har också försökt uppnå sådana i många stora och väsentliga frågor. Det är väl alldeles uppenbart att en sådan fråga som den om val sättet, som ju angår alla partier och där man försöker eftersträva största möjliga rättvisa, om någon är av den storleksordningen att den borde höjas över partierna och att man från regeringens sida, där man har att lägga

Lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960

fram förslag om detta, borde vara angelägen om att nå kontakt med övriga meningsriktningar för att om möjligt söka få fram en sådan lösning. Vår kritik innebär som sagt, att statsministern tydligen inte ens har gjort något sådant försök.

Vidare utgick statsministern i sitt anförande, då han kritiserade tilläggsmandatsystemet, ifrån att vi i detta sammanhang eftersträvar en metod med riksmandat, alldeles skilda från kretsarna. Visserligen finns ett sådant system, och det är även redovisat av valsätsutredningen, men det är inte det vi tänker på i detta sammanhang, utan vi har ju tänkt, att mandaten skall återgå till kretsarna.

Med anledning av statsministerns uttalande om att man inte får lov att kritisera den engelska demokratin, eller hur han formulerade det, vill jag förklara, att det varit mig fullständigt främmande att kritisera ett land med så djupgående politisk kultur som England. Jag har bara velat ifrågasätta, om majoritetsvals systemet med hänsyn till erfarenheter vi har av detta systems verkningar längre förtjänar att prövas, då det inte fyller sin huvuduppgift att skapa ett stabilt regeringssystem, och att i första hand fästa uppmärksamheten på personerna och inte på partierna.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag nödgas återkomma. Jag tillbakavisar med allra största bestämmdhet herr von Friesens mycket besynnerliga historieskrivning. Jag skulle inte vara intresserad av att det åstadkoms en samförståndslösning i fråga om valmetoder! Det är självklart efter alla de ansträngningar som gjorts på den punkten, att det finns ett bestämt intresse från regeringens sida att få fram en lösning, som tillfredsställer

alla eller i varje fall så många som möjligt. Jag tror inte att partiledningarna kan förebrå den sittande regeringen för någon brist på samförståndsvilja 1954. Då gällde det att för första gången ta ställning till om provisoriet skulle tillämpas vid landstingsval. Då fanns det alltså någonting, om vilket man verkligen på allvar kunde resonera för att komma fram till en samförståndslösning. Men vad som inträffat nu är ju, att det just för att försöka hitta förnuftiga lösningar, accepterade av så många som möjligt, tillsatts en författningsutredning, som fått i uppdrag som en av sina centrala uppgifter att undersöka hur vals systemet skall se ut. Jag undrar om det över huvud taget har förekommit, att man under pågående utredning har tänkt sig modifikationer i ett provisorium som redan är infört. Är det inte någonting underligt, att man under sådana förhållanden säger: Det beslut som fattades 1952 och som man då avsåg skulle gälla till 1956 får förlängas under den tid som strävandena i författningsutredningen att hitta en lösning pågår?

Jag förstår mycket väl att det kan ha varit besvärligt i författningsutredningen av skäl som inte herr Dahlén kan hjälpa. Men det enda jag säger är ju, att det är orimligt, att två ledamöter av författningsutredningen, som måste ha mycket större chanser än alla andra att påverka denna diskussion, anklagar regeringen för att den ingenting gör. Det är då jag säger: Prova själv hur lätt det är. Ni har haft alla tillfällen att göra det, när ni sitter i en författningsutredning med så utomordentligt vidsträckta direktiv. Jag tillbakavisar således alldeles bestämt dessa insinuationer om att det inte finns något intresse. Varför skulle inte vi ha det? Hur skulle det ha kunnat skada oss på något sätt att ta upp resonemang med partiledarna? Det förhåller sig som jag här skildrat, och det tycker jag verkligen, att man

Lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960

skulle kunna erkänna även från oppositionens sida.

Herr HÅSTAD (h) kort genmäle:

Herr talman! På dessa tre minuter hinner jag blott med några få synpunkter, och jag ber att få återkomma senare.

Den diskussion som statsministern nu fört förefaller mig synnerligen egenomlig. Vad har hänt här? Det har hänt det, att herr Dahlén i författningsutredningen frågade, om vi skulle ta upp frågan om valsättet för 1956 års val. Herr Dahlén fick svar av ordföranden, att det skulle vi inte göra. Sedan fick vi året därpå en skriftlig förfrågan, huruvida vi ville tillstyrka 1,4-metoden. Alla, ävenså socialdemokraterna, sade, att så får inte en fråga behandlas, utan då får regeringen själv ta ansvaret. Hur går det till i en kommitté? Man förutsätter väl alltid, att ordföranden och regeringen samverkar, och man brukar inte opponera sig mot en ordförande, ty han har ju tillsatts av regeringen för att leda arbetet. Det går inte, herr statsminister, att i detta fall skylla på kommittén. För övrigt förhöll det sig ju så, att regeringen inte heller 1952 visade någon samförståndsvilja. Regeringen förändrade i hög grad ett kommittébetänkande, som var en kompromiss, och sedan fick vi, kompromissarier och partiledarna, plötsligt i tidningarna läsa om det.

Inte heller i år har statsministern, som ändå varje dag i riksdagen träffar partiledarna, tagit upp denna fråga, i varje fall inte med herr Hjalmarson, och det har dock funnits mycket stor anledning därtill.

Sedan vill jag, herr talman, under den minut jag har kvar, säga, att vi inte i något avseende har frångått vår uppfattning från 1952. Vi ansåg även då, att det inte fanns något skäl att göra dessa avvikelser från kommitté-

förslaget, som alla gick i en och samma partipolitiska riktning. Den uppfattningen vidhåller vi fortfarande, därför att vi strävar efter rättvisa.

Slutligen tar statsministern här upp Frankrike. Vilket Frankrike menar statsministern? Menar statsministern det Frankrike som hade majoritetsval praktiskt taget under hela tredje republiken med undantag av åren 1919—1927? Detta Frankrike med majoritetsval var ju precis lika partisplittrat som det Frankrike vi hade under åren 1919—1927 och efter det andra världskriget. Det finns ju ingen skillnad i Frankrike på partisystemet, vilken valmetod som än har tillämpats.

Detta — och därmed måste jag sluta för denna gång — visar, herr talman, att det inte alls är säkert att verkningarna av ett majoritetsval blir de och de. Verkningarna blir olika i olika länder, och ingen kan i dag exakt förutse, vilka verkningar som majoritetsval i vårt eget land skulle få.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber först att få konstatera att statsministern retirerat från sin position i första anförandet, att det hade lekt regeringen i hågen att vi skulle få ett helt nytt valsystem till 1956 års val. Skulle vi haft majoritetsval i enmansvalkretsar krävde ju detta grundlagsändring, och därmed är väl den diskussionen avklarad.

Sedan tyckte statsministern att det var orimligt att en ledamot av författningsutredningen anklagade regeringen. Jag skall inte gå in på detta. Jag bara frågar statsministern mot bakgrunden av det som statsministern här talat om, alla de färor som kan uppstå på grund av ett olämpligt valsystem detta målande Frankrikes och andra länders vedermodor: Det är väl inte tanken på en förändring från 1,4 till 1,3 som därvid lekt statsministern i hågen? Men inte

Lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960

ens denna förändring har man velat vara med om.

Herr Petterssons i Norregård uttalande visar att bondeförbundet varit intresserat, men statsministern har tydligen inte varit det. Men det är väl inte Frankrike som har varit avskräckande? Det är väl mera närliggande spörsmål som inverkat?

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Det tycks inte kunna undvikas att de ärade opponenterna gör en diskussion i valmetoden till en ganska besynnerlig tillställning. Nu diskuteras inte längre den fråga, som skall diskuteras, utan nu diskuteras varför jag inte tagit kontakt med partiledarna för att åstadkomma en samförståndslösning.

Jag har uppgivit det som jag tycker för mig bindande skälet, att nu sitter en författningsutredning med representanter för de demokratiska partierna, och där får man väl diskutera sig fram till en lösning. Man accepterar inte denna min bedömning. Det kan jag inte göra någonting åt, men att fortsätta med anklagelserna tycker jag verkligen är häpnadsväckande.

Till herr Håstad vill jag säga: Är verkligen herr Håstad nöjd med den beskrivning av det franska valsystemet som herr Håstad lämnat, där han utan vidare deklarerade att det var ett majoritetsvals-system? Är det inte något som herr Håstad känner behov av att tillägga i denna beskrivning, när han får ordet i sitt nästa anförande, så att inte kammarens ledamöter kan råka ut för en eller annan missuppfattning?

Det är självklart att jag icke riktar någon anklagelse mot författningsutredningen för att den tar tid på sig. Det är ju tvärtom ett uttryck för att det är en svår och för hela vår demokrati central fråga. Vad jag sagt är ingenting annat

än att de herrar som i författningsutredningen har möjlighet att brottas med detta problem borde veta, att denna fråga har många aspekter och att den därför inte löses genom improvisationer. Denna min replik gäller givetvis emot dem som tror, att man här till årets riksdag skulle kunna komma med ett förslag om tilläggsmandat. De personer som i författningsutredningen har möjlighet att se, hur centralt valsyste-met är för hela vår demokrati, borde ha avstått från en sådan demonstration.

Om man sedan går till frågan om en sänkning från 1,4 till 1,3 kommer vi ned till betydligt mindre väsentliga frågor. Då har jag anförts såsom skäl emot att handla dels att man inte rubbar på provisorier medan en utredning pågår och dels samma skäl som jag återopade, när riksdagen med stor majoritet antog detta. Ingenting har hänt under de två val, som vi haft, som visar att 1,4 var ett dåligt val. Men lika väl anser man att det är så väldigt viktigt att få till stånd en ändring till 1,3, så att vi skulle bryta mot en praxis, som alltid annars tillämpas, genom att vänta på en sittande utrednings arbete. Gäller det verkligen livet här? Är det så kolossalt betydelsefullt att man inte kan följa den tradition som vi i vanliga fall följer? Det verkar på det sättet. Det verkar som om det vore så viktigt att nu driva denna linje. Den tidningsdiskussion som har förts avslöjar vad det är som gör, att det är så viktigt att bryta mot riksdagens traditionella arbetsmetoder och köra fram i diskussionen detaljfrågan 1,4 eller 1,3. Det som är det viktiga enligt den borgerliga pressens uppfattning är ju att bondeförbundet skulle vinna två mandat på 1,3. Högern, folkpartiet och kommunisterna blir det ingen skillnad för, men bondeförbundet skulle vinna två mandat. Det är en rörande omsorg om den ena delen av regeringskoalitionen, och som regeringschef noterar jag med tillfredsställelse, att man

Lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960

är så ivrig att bryta sönder vår vanliga arbetsmetodik i riksdagen för att nå detta syfte. Emellertid ställer tidningsdiskussionen hela frågan i dess rätta belysning. Det är valtaktiska manipulationer det hela, om jag nu skall använda mig av 1952 års vokabulär, som inte har att göra med principer.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag hade, herr statsminister, inte tänkt blanda mig i denna debatt. Jag skall bara göra ett litet inlägg med anledning av vad herr statsministern yttrade i sitt första anförande. Det otrevliga i valsysteemdebatten är inte något av det statsministern berört, det otrevliga ligger på ett helt annat område. Det ligger helt enkelt i det förhållandet, att socialdemokratien strävar efter att bevara en överrepresentation i riksdagen, att skaffa sig en extra tilldelning av mandat, för vilken stöd saknas i de avgivna rösterna; detta är det otrevliga. Från majoritetshåll i konstitutionsutskottet har ju tidigare till och med sagts ut, att det skulle vara alldeles i sin ordning att en regeringsmajoritet fick en viss råge på mandatutdelningen i anslutning till valutslaget. Herr talman! Det är en ståndpunkt som majoriteten tydligen alltjämt vidhåller. Så länge så är fallet finns inte heller någon anledning att ta tillbaka något av vad som sagts från vårt håll i denna fråga, t. ex. före 1952 års val, herr statsminister. Hade regeringen varit intresserad av ett samarbete med oppositionen i denna fråga inför årets val — vi måste ju ta ställning till frågan före årets val — hade regeringen självfallet mycket lätt kunnat etablera ett sådant samarbete oberoende av den långsiktiga författningsutredningen. Nej, regeringen har lika litet i denna som i andra betydelsefulla frågor, där olika meningar förelegat, velat ha något konstruktivt samarbete med oppositionen. Regeringen är som alltid sig själv nog.

Herr HÅSTAD (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag återkommer ännu en gång till frågan om författningsutredningen, som plötsligt blivit till ett så stort argument i statsministerns mun. Vad skulle vi ha gjort, vi som fick meddelandet från den av Kungl. Maj:t förordnade ordföranden när han meddelade, att frågan om valsättet för 1956 års val inte skulle tas upp? Skulle vi ha lämnat kommittén eller höjt upporsfanan? Är det svårförklarligt att vi, med tanke på att ordföranden stod i förbindelse med regeringen, respekterade hans uppfattning? För övrigt var det här inte fråga om något nytt valsystem utan om ett provisorium. Här hade en överenskommelse förvisso kunnat träffas, om den goda viljan funnits.

Jag vidhåller att regeringen inte visat denna goda vilja vare sig 1952 eller 1954. Nu kanske statsministern frågar: Men vad har högern eller folkpartiet visat i gengäld? Jag hänvisar ännu en gång till att herr Bergvall och jag visserligen alltid förklarat oss vara principiella anhängare av ett renhårigt utjämningssystem men ändock voro beredda att träffa en kompromiss för att pacificera den ömtåliga frågan. Sedan frångick regeringen förslaget utan att vi på något sätt tillfrågades. 1954, när även jag var med på ett hörn och förhandlade, visade oppositionen den goda viljan när vi lyckades träffa en uppgörelse angående landstingsmannavalet. Det har alltså inte saknats vilja från vår sida att flytta bort denna fråga från stridsfältet. Det är hos regeringen denna goda vilja saknas.

Statsministern sade något om Frankrike, som jag inte kunde förstå innebörden av. Det har ju förhållit sig så att statsministern inte bara här i dag utan även tidigare vid flera tillfällen sysslats med Frankrike när han polemiserat mot högern och folkpartiet beträffande valsättet. Detta är ju vad som skett också i andra kammaren i dag, och då ställer

Lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960

jag frågan: Vad finns det för sammanhang mellan tredje republikens majoritetsval och det förslag i fråga om proportionalismen som föreligger från högerns och folkpartiets sida? Det finns ingen sådan koordination, det finns icke något sådant samband, och då tycker jag att diskussionen om Frankrike i denna debatt är en ovidkommande fråga.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Det var åtskilligt som förvånade mig i statsministerns yttrande för en stund sedan. Han ansträngde sig tydligen att här locka fram en mycket häftig debatt och kom med egenomliga yttranden om diskussionen 1952. Han strödde också beskyllningar omkring sig, som om det var lämpligt att nu gräva i gamla protokoll för att se vad regeringen och oppositionen sade och inte sade 1952. Jag vet inte vad statsministerns avsikt var, men hans ord rimmade inte på något sätt med hans tal om vilken ståndpunkt som är naturlig, när det gäller riksdagsbehandlingen av den fråga, som nu är föremål för utredning. Det låg uppriktigt sagt en ton av grälsjuka i statsministerns ord, när han talade om 1952.

Låt mig därför än en gång slå fast vad herr Håstad redan framhållit. Regeringen hade 1952 att utgå ifrån ett utredningsförslag, i vilket man gjort en politisk kompromiss, och utan att rådföra oppositionspartierna valde regeringen ett annat system och visade icke någon som helst vilja att minska de orättvisor som enligt då föreliggande statistiskt material kunnat följas med systemet och bli ganska väsentliga. Man vet ju aldrig exakt hur det kommer att slå i enstaka fall.

Jag måste emellertid erkänna att regeringen 1954 ändrade hållning en smula. Debatten 1952 gjorde nog därför någon nytta. Regeringen vågade inte 1954

framhärda i den attityd man intog 1952, utan regeringen gick oppositionen till mötes på några punkter. På det sättet uppnåddes en viss pacificering av debatten — även om regeringens medgivanden var ganska blygsamma. I år hade det varit möjligt för regeringen att fråga, om vi inte kunde fortsätta där vi slutade 1954 och försöka göra upp. Då hade det inte varit otänkbart med något mindre medgivande från båda sidor, och då hade det varit naturligt att diskutera en ändring av procenttalet från 1,4 till 1,3. Men regeringen har inte varit intresserad härför, och därför finner jag herr Hjalmarsons karakteristik av regeringens uppträdande vara i allt väsentligt berättigad.

Sedan skall jag begagna tillfället att ta upp även en del andra frågor, som här har berörts. Statsministern säger att vi alla är överens om att vi skall sträva efter rättvisa, men att man inte skall göra det lätt för småpartier att bli representerade. Men det resonemanget kan väl inte föras med någon större styrka mot förslaget att nu i år pröva 1,3-procentsmetoden. Statsministern tror väl ändå inte att det 1956 plötsligt skall växa upp nya partier som svampar ur jorden, om regeringen går oss till mötes på den punkten!

Beträffande statsministerns tal om att vi alla vill större rättvisa vill jag fråga: Om regeringen vill positivt eftersträva en rättvis fördelning mellan alla partier, som i den meningen fyller kvalifikationskravet att de har en någorlunda betydande anslutning bland landets väljare, då kunde vi väl tänka oss en förhandling inom den sittande utredningen med välsignelse från regeringen att något sådant bör eftersträvas. En dylik välsignelse finns emellertid inte medtagen i direktiven.

Statsministern säger också att man skall knyta väljaren och den valde nära till varandra. Låt mig påpeka att

Lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960

reservationen icke innebär någon upplösning av bandet mellan den valde och valkretsens väljare.

Vidare säger statsministern att man inte skall tro att en långt driven proportionalitet ökar respekten för väljarnas uppfattning. Herr statsminister! Inte ligger det väl något magiskt i en konstruktion, som överrepresenterar det största partiet, inte blir väl väljarnas uppfattning därigenom bättre företrädd! Det har inte visats att en systematisk överrepresentation för det största partiet är den bästa lösningen på rättviseproblemet, som är ett uttryck för en strävan att låta varje röst väga lika tungt.

Statsministern underlät att ta upp herr Dahléns betydelsefulla påpekande att det nuvarande systemet leder till en överrepresentation för det största partiet. Det är väl inte så noga med den saken, menade tydligen statsministern, eftersom det ju nu finns en utredning som arbetar på frågan. Jag undrar nu: Är det så viktigt att inte vidta några förändringar medan en långtidsutredning arbetar, att man i valet mellan större rättvisa och obenägenheten att ändra ett provisorium medan utredningen pågår måste vägra hänsyn till den större rättvisan såsom den viktigare frågan?

Statsministern talade här om förhållandena i Frankrike. Herr Håstad har där redan kommit med ett tillrättaläggande. Jag tillåter mig emellertid framhålla att statsministern både i första kammaren och här enligt min mening har missbrukat jämförelsen med Frankrike på ett ytterst betänkligt sätt. Han försökte rent av ibland ge intryck av att det i Frankrike är på något sätt så som oppositionen i detta fall vill ha det. Men i Frankrike har man ju ingalunda ett valsysteem, som leder till någon matematisk rättvisa! Där har man i stället ett system, som i hög grad underrepresenterar vissa partier. För

att kunna karakterisera oppositionspartiernas ståndpunkt såsom någonting ägnat att leda till allehanda olyckliga resultat målar statsministern ut vår uppfattning som på något sätt närbesläktad med det i Frankrike använda systemet — men detta är fullständigt felaktigt. Det finns inte någon grund för statsministerns försök att på det sättet rädda sig från en debatt!

Statsministern sade också att det är litet bedrövligt att oppositionen är så intresserad av att flytta över ett eller annat mandat från det ena regeringspartiet till det andra. Det ger en otrevlig känsla av småtaktiska finter, sade statsministern, ty det kan väl inte vara så betydelsefullt med en sådan överflyttning. På det vill jag svara, att vi tar inte ställning till frågan om valsysteem — som statsministern tycks göra — utifrån ett antagande att en i dag bestående koalition skall upphöra eller att den skall bestå. Vi anser att möjligheter därvidlag bör man hålla utanför en diskussion om valsysteem. Statsministern utgår ifrån att det är en självklar ordning, att koalitionen skall bestå under den tidsperiod framöver som det gäller — det skulle väl strängt taget vara till 1960. Detta var egentligen dagens mest intressanta upplysning från statsrådsbanken hittills, ty en hel del av det andra som yttrats har ju inte varit av något större värde. Men vi vägrar absolut att ta ställning till representationsfrågor på det sätt som statsministern gör.

Det är principiella skäl som motiverar en strävan efter större rättvisa. När det säges här att det bara gäller ett par mandat — ja, men ett par mandat kan vara betydelsefulla, så som den svenska riksdagen är sammansatt — då invänder statsministern: Jaså, det är alltså *inte* rättvisa, det är *inte* principer det är fråga om. Det är bara det att ni liksom vill komma åt socialdemokratien!

Lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960

Herr talman! Skulle rättviseskäl bli mindre vägande därför att de *också* kan bli politiskt betydelsefulla? Kan det verkligen vara möjligt att landets statsminister skall stå upp här och försöka sådana trollkonster och tro, att han får bort rättvisesynpunkten bara genom att säga: Jaså, ni tänker på att detta kan bli politiskt betydelsefullt.

Vi har väl både rättighet och skyldighet att tänka på att det finns rättviseskäl och att det också finns politiska skäl samt att man inte bör vänta för länge med denna fråga. Det ena skälet stöder det andra. Det ena betyder inte att det andra skälet försvinner.

Får jag säga ett ord till herr Fast som sade att det kan väl inte bestridas, att i England spelar personligheten en större roll vid ett val. Jag hoppas att författningsutredningen skall publicera materialet från England. Jag har själv försökt att följa utvecklingen där så gott jag kunnat under ett antal år, och jag har fått det intrycket, att när valvinden i England blåser från det ena partiet till det andra, slår det med alldeles förbluffande jämnhet mellan de olika valkretsarna. Det är klart att det slår inte exakt med samma procentsats överallt, men det tycks vara så att man i England numera röstar mer och mer på parti och mindre och mindre på person. Detta är väl i och för sig inte heller svårt att förstå, eftersom det ena partiet vill göra om samhällsordningen och socialisera ett stort antal industrier medan det andra partiet inte vill det.

Det finns nu i England praktiskt taget bara två partier av någon större betydelse. Då är det inte så lätt för t. ex. en konservativ väljare, som tycker att socialdemokraten mr Anderson är den bäste i en viss valkrets, att säga: Jag röstar på mr Anderson, ehuru jag är konservativ, jag röstar på bäste man. Ty då kan han därigenom medverka till att England blir ett socialistiskt

land. Det är inte så lätt för socialdemokraten mr Peterson, som tycker att den konservative kandidaten mr Jones är den bäste, att resonera som så: Jag är visserligen socialist men röstar på Jones därför att jag vill ta hänsyn till personligheten. Ty då måste han samtidigt säga sig: Men i så fall kanske jag motverkar den socialisering jag är intresserad av.

När skillnaderna mellan partierna blivit så stora som de är nu, bortfaller en avgörande förutsättning för att majoritetsvalet skall ha den verkan det måhända tidigare hade i England. Därför tror jag inte att man skall ta så lätt på dessa spörsmål som herr Fast gjorde.

Han yttrade ju bl. a. att det är väl inte så noga med rättvisan. Om den segrande vid ett val får två mandat för mycket, skall herr Fast inte beklaga sig. Nej, herr Fast, det är *en* sak om att segraren i valet får två mandat extra. Det är inte *den* saken det gäller. Men skall man i förväg ordna så, att det största partiet sannolikt får ett antal mandat extra — vare sig det vinner eller förlorar? Det är någonting helt annat. Om det större partiet utöver vad som svarar mot dess andel bland väljarkåren får några mandat extra, kan detta i hög grad komma att försvåra en lösning av regeringsproblemet, någonting som man ofta brukar hänvisa till i detta sammanhang.

Vill herr Fast föreslå en ordning som innebär, att segraren får en liten överrepresentation, skall vi med intresse studera ett sådant valsysteem. Det är något alldeles nytt från svensk horisont. Det var detta herr Fast talade om.

Det säges att utredningen pågår. Ja, den pågår och pågår ganska långsamt, av skäl som herr Dahlén här pekade på. Den har direktiv som binder ordningsföljden i utredningsarbetet. Statsminister Erlander frågade för en stund sedan: Varför kan inte ni i utredningen, som har alla möjligheter att söka på-

Lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960

skynda arbetet, göra någonting därvidlag? Herr Dahlén har redan svarat: Vi är ålagda genom direktiven att först knäcka den stora frågan om majoritetsval. Direktiven hindrar oss från att dessförinnan sysselsätta oss med andra valordningsspörsmål. Härtill genmäler statsministern: Jag tillbakavisar varje tal om att regeringen har något ansvar. Men det är ju regeringen som har svaret för direktiven!

Jag tillåter mig därför att fråga statsministern: Vill statsministern gå med på en ändring av direktiven som tills vidare skjuter frågan om majoritetsval och den definitiva ordningen åt sidan och som innebär, att författningsutredningen får i uppgift att med förtursrätt behandla frågan om en sådan provisorisk lösning av frågan om valsättet vid 1958 års val, att man kan uppnå en mera mot valmännens röstning svarande sammansättning av riksdagens första kammare? Ett ja på den frågan skulle i icke ringa mån backa upp statsministerns tal om att man på regeringssidan strävar efter rättvisa. Men vill man inte vara med om att påskynda detta arbete, utan vill man i stället använda direktiven som instrument för att dirigera, så att arbetet skall ske på visst sätt och i en mycket långsam tågordning, då är detta en svag grund för talet om rättvisa och ett dåligt motiv för att man — under det icke ringa antal år denna utredning kommer att pågå — icke vill göra ens en sådan obetydlig förändring som att justera siffran 1,4 till 1,3.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Det är inte ofta som jag inför kammaren uttrycker min beundran för herr Ohlin, men när det nu för en gångs skull sker, skall jag väl göra det med all uppriktighet. Herr Ohlin har verkligen lyckats förvandla en diskussion om en stor och viktig fråga,

som jag tycker är spännande och fascinerande, till någonting nästan lika tråkigt som en ekonomisk debatt här i andra kammaren. Det är verkligen skickligt gjort att kunna komma med dessa gamla saker och inte tillföra diskussionen en enda ny synpunkt — ja, inte ens försöka tillföra den något nytt.

Nu har jag berömt herr Ohlin, och då får jag väl ändå mera gräl på mig. Jag berömde tidigare oppositionen för att den var så mycket förståndigare 1956 än 1952, och då har oppositionsledarna hoppat upp som stungna av ormar och sagt: »Nej, vi är likadana som 1952, så ödsla intet beröm på oss!» Och det skall jag inte göra. Jag beklagar, att alla insinuationer om fiffel och fuffel är ord, som herrarna alltjämt är beredda att ta i munnen. Jag trodde, med anledning av den debatt som förts, att vi skulle ha kommit bort från detta tal, men jag noterar att ni vill behålla det, och detta skall vi väl respektera.

Herr Ohlin säger, att inte skall väl statsministern försöka göra gällande, att detta bara är en diskussion om ett par mandats förskjutning till bondeförbundet. Jag har varit angelägen om att inskräpa, att i kammaren har debatten förts på ett annat sätt, men i hela den borgerliga pressen har intet argument tillmätts en så oerhörd betydelse som detta. Det var vad jag tillät mig påpeka. Om det är felaktigt och inte överensstämmer med herr Ohlins uppfattning, kan jag inte hjälpa att han har en press, som så utomordentligt illa avspeglar folkpartiets intentioner. Folkpartipressen har skildrat detta som en stor och viktig fråga, och allmänheten har väl fått lov att dra den slutsatsen, att det viktiga var att försöka sätta in en kil mellan bondeförbundet och socialdemokraterna i regeringsställning. För att ge belägg för att denna fråga ansågs så dominant kan jag hänvisa till både ledaravdelningarna och förstasidorna i den press, som står herr Ohlin nära.

Lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960

Frankrike! Låt mig bara konstatera, att det är inte jag som fört in Frankrike i debatten, utan det var två av de borgerliga talarna i första kammaren, som för att illustrera att de inte ville, att vi i vårt land skulle råka in i ett system med för många små partier, hänvisade till Frankrike och sade: »Vi vill inte veta av ett Frankrike!» Detta har jag tolkat på det sättet, att man inte vill medverka till en för långt gående partisplittring. Hur denna partisplittring uppstått, är ju en sak som inte varit föremål för diskussion. I Frankrike kan den på ett sätt ha varit historiskt motiverad. Vi tror för vår del, att här i landet skulle en vidare utbyggnad av det proportionella valsystemet på sätt som föreslagits kunna vara ett incitament till en utveckling liknande den som delvis av andra skäl ägt rum i Frankrike, med den svaghet, det virrvarr, som den utomordentliga partisplittringen där medför.

Vad har jag, herr Ohlin, att ta tillbaka av detta? Det finns inte ett ord däri som är felaktigt. Det råder en partisplittring i Frankrike — det finns en mängd småpartier. Vi tror, att en utveckling av proportionalismen skulle bidra till en liknande utveckling i vårt land. Får man då inte lov att säga, att det franska exemplet är för oss ett varnande exempel?

Samförståndsviljan! Vi demonstrerade vår samförståndsvilja 1954, säger man. Javisst, men innebär inte författningsutredningens tillsättande, med representanter för alla de demokratiska partierna och med uttryckliga direktiv att i första hand ta upp dessa ting och göra dem till en central punkt, en vilja att visa tillmötesgående mot oppositionen? Jag kan inte förstå annat. Det är ingen mening i att fortsätta en diskussion, där den ena parten inte vill i något avsnitt förstå vad den andra parten säger. Jag tror att ett närmare studium av vad som förevarit skall visa,

att det är min skildring som ligger närmare verkligheten.

Slutligen: jag har icke med ett ord, vare sig nu eller tidigare, klandrat författningsutredningens arbete. Vad jag sagt, herr Ohlin, är att de som sitter i författningsutredningen bör mer än några andra förstå, att detta är en invecklad fråga, som man inte löser genom improvisationer. Jag har inte ett ord att ta tillbaka i fråga om det omdömet.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall be att få hänvisa statsministern till det stenografiska protokollet, utan några ändringar, där det av statsministerns första anförande kommer att framgå, att han först yttrade, att herrarna Håstad och Dahlén hade stora möjligheter att söka forcera fram frågan. Statsministern kommer inte ifrån, genom att två gånger bestrida det, att detta är sagt. Herr Dahlén har nu påpekat, att det är regeringens direktivskrivning plus arbetsförhållandena inom utredningen som tar ifrån honom och herr Håstad dessa möjligheter.

Statsministern talar, eftersom han inte vill bemöta alla de många synpunkter som här har framförts, om att oppositionspresen har sysslat så mycket med bondeförbundet. Jag förmodar, att tidningarna liksom säkert många ledamöter av denna kammare anser, att rättvisesynpunkten är så uppenbar — det behöver man inte skriva många nya ledare om — men om saken nu har den speciella aspekten, att den medför konsekvenser för mandatfördelningen mellan regeringspartierna, är det mycket naturligt, att man påpekar detta nya.

Nu säger statsministern: »Jaså, det är bara det man fäster vikt vid.» Jag trodde ändå, att statsministern kände så mycket till journalistik, att han visste, att en aktuell ledare i regel har tyngdpunkten på det s. k. speciella i dagens

Lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960

läge. Principfrågorna beröres relativt lätt, när de är behandlade många gånger förut. Det tror jag inte, att statsministern kan bestrida.

Beträffande Frankrike skall jag bara säga, att statsministerns försök både i första kammaren och i någon mån här att använda Frankrike som slagträ mot oppositionen ändå är rätt misslyckat, när man tänker på att detta land inte har sådant valsysteem, som oppositionen föreslår, och f. ö. har helt andra förutsättningar och traditioner i sitt politiska liv än Sverige.

Vad författningsutredningen beträffar, kan det väl inte betraktas som ett tillmötesgående från regeringens sida mot oppositionen, när denna kräver ökad rättvisa och regeringen skjuter fram direktiv om majoritetsval, som är något helt annat än att tillgodose rättvisesympunkterna. Jag skall inte spekulera över varför det största regeringspartiet har börjat bli så intresserat av majoritetsval numera, vilket det inte varit tidigare. Det har förekommit en del spekulationer i pressen om att man möjligen tänker på 60-talets socialdemokratiska valde.

Låt mig till sist, herr talman, svara statsministern, när han säger, att jag inte kommit med några nya synpunkter. Detta är en väldig kritik mot hans eget anförande. Jag har ju kritiskt diskuterat statsministerns synpunkter, och de var tydligen inte så nya.

Herr FAST (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ohlin ville göra gällande, att jag hade alldeles fel, när jag hänvisade till England och till att där personlighetsprincipen kom bättre till sin rätt än vad fallet var med vårt svenska system, ävensom till att rörligheten var större. Jag vill fästa uppmärksamheten vid att jag framhöll som självklart, att den rent politisk-ideologiska uppfattningen är samlande för den stör-

re delen av väljarkåren men att det finns en del väljare, som flyttar från det ena partiet till det andra vid olika val. Om herr Ohlin vill vara vänlig och studera speciellt de s. k. extravalen i England, undrar jag, om inte de ger belägg för den uppfattning, som jag här gjort mig till tolk för.

Antingen hade herr Ohlin missuppfattat mig eller också sade han det med flit, när han fällde ett yttrande om att jag skulle vilja ha ett valsysteem, som ovillkorligen gav den segrande två mandat extra. Nej, herr Ohlin, jag argumenterade utifrån det provisoriska valsysteem, som vi har, och menade, att det slår så nära, att det parti, som bara får framgång i två å tre valkretsar inte blott kan jämna ut två felande mandat, utan det hela kan t. o. m. slå över i sin motsats. Så nära har vi kommit den fulla proportionella rättvisan. Jag skall dock inte vara gramse på det parti, som går ut som segrare i ett val och eventuellt får två extra mandat. Jag tror inte, att det är riktigt att lägga in något annat i mitt uttalande. Jag har nämligen aldrig gjort mig till direkt förespråkare för majoritetsval i enmansvalkretsar. Vad jag ständigt har velat framhålla är att om man fortsätter på det sätt man nu är inne på, kommer det att ske ett sådant omslag både i riksdagen och hos svenska folket, att man löper risk att människorna blir så trötta på detta finslipade valsysteem, att de kommer att begära något annat, helt motsatt, med allt vad därav följer.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HEDLUND:

Herr talman! I detta skede av debatten skall jag fatta mig kort. Låt mig till en början säga att jag har mycket svårt att förstå oppositionens uppträdande här i dag och tidigare i tidningspressen i denna fråga. Vad är det egentligen som nu skall ske? Jo, vi har för

Lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960

närvarande ett valsystem med karteller, vilket har tillämpats i årtionden, och nu gäller det att sätta detta ur kraft för att få fram ett bättre system.

Finns det då fog för att säga att det system regeringen förordar är bättre än det nuvarande systemet? Ja, obetingat. Först och främst skulle jag vilja hänvisa till det förhållandet att eftersom vi i dag och väl också vid tiden för valet har en koalition mellan bondeförbundet och socialdemokratien, så är det inte möjligt att använda karteller på samma sätt som förut. Man kan på sin höjd ha kartell mellan folkpartiet och högern. Hur slår då detta? Jo, om jag utgår från de senast kända röst-siffrorna, alltså 1954 års siffror, skulle högern, bondeförbundet och folkpartiet tillsammans få 107 mandat. Det är det bästa läge man kan tänka sig för de tre småpartierna vid valet, under förutsättning att koalitionen består och att bondeförbundet alltså är förhindrat delta i någon teknisk samverkan med högern och folkpartiet. Med det av regeringen föreslagna systemet — uddatalsmetoden med spärren 1,4 — skulle däremot dessa tre partier tillsammans få 112 mandat. Det är inte så liten skillnad mellan 107 och 112 mandat.

Det kan finnas anledning att påminna om det ståhej som fördes före 1952 års val. Jag trodde att det skulle vara slut därmed, sedan man gått till val 1952 och då kunnat konstatera, att det var överord som användes när man talade om fiffel med valsystemet o. s. v. När valet var över kunde var och en konstatera, att det nya systemet med spärren 1,4 hade gett precis samma utdelning åt de olika partierna som det gamla systemet med karteller över hela linjen skulle ha gjort. Man hade alltså fått ett nytt system som utan karteller gav samma utbyte som det gamla systemet med karteller. Att detta måste betraktas som en betydande fördel, framstår för mig som uppenbart.

Det talas om att bondeförbundet skulle bli så misslottat genom ett sådant system som regeringen föreslagit. Inte heller detta påstående har någon reell bakgrund. Med det gamla systemet och med en borgerlig kartell över hela linjen skulle, om man utgår från 1954 års siffror, bondeförbundet ha fått 22 mandat. Det nya provisoriet ger, med utgångspunkt från samma siffror, bondeförbundet 23 mandat. Skulle det däremot inte komma till stånd någon lagändring utan det gamla systemet skulle bli gällande och bondeförbundet inte komma att gå i kartell med högern och folkpartiet vid valet, då skulle bondeförbundet bara få 16 mandat. Jag vill inte insinuera att detta är vad oppositionen helst skulle önska — trots allt tror jag inte så illa om oppositionspartierna.

Men är då inte systemet med spärren 1,3 bättre? Ja, kanske ett system med spärren 1,1 ur vissa synpunkter vore ändå bättre. Vi har inom bondeförbundet låtit göra en uträkning om verkningarna av det system som oppositionen här presenterat som sitt huvudalternativ, nämligen systemet med tilläggsmandat. Ätminstone räknat med utgångspunkt från 1954 års siffror blir resultatet efter vad jag kan förstå närmast horribelt även ur oppositionens egen synpunkt. Jag har ingen anledning tro annat än att de, som gjort dessa uträkningar åt oss, har räknat rätt, och enligt dessa uträkningar, skulle oppositionens förslag innebära att socialdemokraterna får 116 mandat i stället för med regeringens förslag 113.

Det är den nakna sanningen i fråga om oppositionens huvudalternativ, och det kan hända att oppositionen har anledning att känna sig lycklig över att första kammaren redan har fattat beslut, så att det inte låter sig göra att socialdemokratiska partiet eventuellt går oppositionen till mötes och tar dess förslag.

Lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960

Man skall naturligtvis inte dra för långt gående slutsatser av sådana här uträkningar, men en slutsats bör man dock draga: det är bäst att gå mycket varligt fram med improvisationer när det gäller en ny valordning. Det går inte att hugga till med vad som helst och tro att det slår väl ut. Det behöver göras mycket noggranna undersökningar och utredningar. Nu är det emellertid fråga om ett provisorium, som redan prövats vid tvenne valtillfällen. Det förefaller mig då som om det skulle behövas ganska starka invändningar mot detta provisorium för att man helt plötsligt under provisorietiden — märk väl detta — skulle kasta sig över på ett helt nytt provisorium.

Mot den bakgrund jag här försökt skissera kan jag inte finna annat än att ett väsentligt motiv för oppositionens hållning här i dag är, att man vill börja en valrörelse redan nu. Man vill inleda valet med att misstänkliggöra det system som man prövade 1952 och som oppositionen före valet starkt kritiserade, men som man efter valet yttrade sig ganska lågmält om — ett system, som man för övrigt år 1954 ansåg sig kunna träffa en uppgörelse om, det vill jag understryka. Med tanke på detta förstår jag, som sagt, ytterligt litet av oppositionens aggressivitet i denna fråga.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG:

Herr talman! Vad som i sak skall sägas i denna fråga har, enligt min mening, så övertygande framförts först av utskottets talesman och sedan av herr Fast, statsministern och nu senast av inrikesministern, att jag inte tycker jag behöver ytterligare uppehålla mig vid detta. Jag har, herr talman, begärt ordet för att säga några ord i anledning av herr Dahléns påstående, att lagtexten var så obegriplig. Kanske borde även

den formella frågan ägnas några ord i denna långa debatt.

Utgångspunkten för hela ärendet är ju, att det redan nu föreligger en provisorisk lagtext som gäller tills vidare. I sak är ju frågan, vilket inrikesministern nu senast underströk, så pass enkel, att det endast gäller att bibehålla detta provisorium i stället för att göra något så besynnerligt som att utbyta ett provisorium mot ett nytt sådant för något enstaka valtillfälle. Detta förhållande avspeglas också i lagtexten. Den innehåller endast en mening. Meningen är lång, det är sant, men den innebär i stort sett endast, att de provisoriskt antagna lagparagraferna fortfarande skall gälla. Detta är orsaken till att texten blivit så komprimerad och endast omfattar en enda mening.

Om man jämför den föreslagna texten med den nu gällande provisoriska lagtexten finner man, att den är nästan likadan som den hittillsvarande ingressen, vilken innehåller en uppräkningslista av de olika paragraferna. Där står dock att dessa skall ha det innehåll som anges därefter. I den nya texten står det att innehållet skall vara detsamma som i den nuvarande lagtexten. Om herr Dahléns ändå har svårt att läsa detta, skulle jag vilja rekommendera honom att göra ett litet uppehåll efter varje »att» som finns med särskilt spärrad stil. Det vållar inte så stora svårigheter att begripa när det med spärrad stil står *att* ett visst moment inte skall gälla. Vidare står det *att* vissa paragrafer skall ha samma lydelse som de nuvarande. Konstigare än så är det inte med den enligt hans mening obegripliga lagtexten.

Vad som emellertid skulle kunna vålla honom svårigheter är om han i denna lagtext vill få in en ny liten detalj från en tidigare paragraf. Jag förstår att det berett honom tekniska svårigheter att i lagtexten ändra 1,4 till 1,3. Detta är i så fall ett ganska lustigt formellt uttryck

Lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960

för det besynnerliga i att utbyta ett provisorium mot ett annat.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte så mycket gå in på det justitieministern sade här i sitt försvar av lagtexten. En mycket enkel reflexion är, att det kanske kunde ha varit av intresse för kammarens ledamöter att få den aktuella lagtexten i provisoriet redovisad. Det skulle då ha varit åtskilligt lättare att göra de önskvärda invändningarna. Jag antar emellertid att det var en för enkel slutsats. Från riksdagens synpunkt tror jag dock att den är berättigad.

Sedan vill jag bara säga ett par ord till statsrådet Hedlund. Intrycket av statsrådet Hedlunds anförande blir det, att han så uteslutande ser till mandatfördelningen — framför allt vad gäller 1956 års val. Under en rad år har vi ju försökt framhålla, att det avgörande är att vi får ett system som med rätt stor sannolikhet kan vara rättvisande på längre sikt. Nu antar jag att kanske ingen håller på det system vi nu har — oavsett om vi använder talet 1,4 eller 1,3 som första divisor. Även på den punkten kan man emellertid göra vissa jämförelser. Jag ber därför, herr talman, att få anförda de olika medelavvikelser som den första divisorn ger enligt den proposition som lades fram för 1952 års riksdag.

Om man använder 1,25 som första divisor blir för fem andrakammarval avvikelserna från det vi kan kalla fullständig rättvisa 6,8 mandat. Siffran 1,3 ger 7,8 mandat och siffran 1,4 10 mandat. Regeringen hade tre olika alternativ att välja på som första divisor. Man valde det som utan tvekan — om man skall ta hänsyn till erfarenheten — åstadkom den största avvikelserna från ett relativt rättvist system. Det förefaller åtminstone mig som om den ståndpunkten är svår att jäva, att regeringen verkligen tog detta system

med avsikt. Jag förstår nu att statsrådet Hedlund är tvungen att fortsätta med försvaret, även om, som jag antar, det inte är så utomordentligt angenämt.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HEDLUND:

Herr talman! Herr Dahlén tycktes vara av den uppfattningen, att bondeförbundet uteslutande har tagit sikte på 1956 års val. Så är ingalunda fallet. Vid 1952 års riksdag, när vi behandlade valprovisoriet, presenterades resultatet ifrån ett flertal val. Då klarlades från vår sida, att det nya provisoriska systemet var väsentligt bättre än det gamla systemet, eftersom det gav varje litet parti minst lika stor utdelning som den som partierna hade fått tidigare genom kartellsamverkan. Detta var ett utomordentligt framsteg. Jag understryker än en gång vad jag sade, att vi inte nu utan mycket starka skäl skall hoppa över till ett helt annat provisorium utan att vi i stället bör avvakta herr Dahléns och andras utredning om vilket förslag som kan passa oss bäst.

Herr HÅSTAD (h):

Herr talman! Jag skall inskränka mitt anförande till ett par minuter. Jag får ju tillfälle i författningsutredningen att brottas med alla de mycket delikata valsätsfrågor, som bragts under diskussion här i dag.

Jag begärde ordet närmast för att säga några ord till herr Fast. Han lämnar den uppgiften, att denna stora författningsutredning också i vad den avser valsättet skulle vara rekviderad av riksdagen. Riksdagen har aldrig rekviderat någon utredning om valsättet. Det är regeringen som satt i gång denna på eget bevåg.

Herr Fast sade också, att om vi nu skulle införa låt oss säga tilläggsmandat här i Sverige för att åstadkomma

Lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960

en förfining eller vad vi nu vill kalla det av det proportionella valsystemet, skulle valdeltagandet bli lågt. Folk skulle uttråkas. Denna hotelse kastar herr Fast ut i rymden. Det mest fin-slipade valsystém som vi har i världen är det danska, och vilken procent har valdeltagandet haft i Danmark? Från 1943 till 1953 har valdeltagandet hållit sig mellan 80,6 och 89 procent och alltså legat skyhögt över det svenska valdeltagandet vid åtskilliga tillfällen. Vi var ju uppe i 82 procent en enda gång, men nu håller vi oss ju under 80 procent. Detta visar, att herr Fasts påstående inte rimligen kan ha någon grund, i varje fall inte i nordiska erfarenheter.

Han säger också, att valen kommer att bli så oerhört tråkiga, om vi skulle få ett tilläggsmandatsystem. Jag har upplevt danska valstrider, och några roligare val har jag aldrig varit med om. Det är de festligaste val, som över huvud taget finns. Nu kan det hända, att detta inte har direkt samband med valsystemet; det kan också bero på att danskarna är trevliga. Men faktum kvarstår, att de val som jag har sett i andra länder och i Sverige inte på något sätt kan jämföras i livlighet med dem som brukar äga rum i Danmark. Även i det fallet kastar alltså herr Fast en skugga över detta system, och det är nog ganska svårt att finna en saklig grund även för detta slags invändningar.

Inrikesministerns uttalande om den faktiska innebörden av den reservation, som även jag har varit med om att underteckna, har jag litet svårt att begripa. Om herr Hedlund studerar valsättsutredningens betänkande, finner han exempel på system som ger hundraprocentigt utslag. Om bondeförbundet hade varit intresserat av denna metod, så skulle det inte ha varit någon svårighet att åstadkomma ett utomordentligt valsystém, som skulle ha gi-

vit bondeförbundet all rättvisa. Bondeförbundet vägrade dock att medverka härtill. Hur skall det förklaras? Jag kan, även om jag har den bästa vilja i världen att vara hederlig mot andra politiska partier, inte förklara detta på annat sätt än så, att uddatalsmetoden gav bondeförbundet en överrepresentation som det inte skulle ha fått enligt ett riktigt utjämningsssystem.

Jag vill, herr talman, erinra om att jag ställde följande fråga i början av debatten till hans excellens statsministern: Skulle socialdemokraterna ha reagerat på samma sätt, om det hade visats upp, att de hade förlorat på 1,4-regeln? Något svar på den frågan har jag inte fått, och uteblivandet av det svaret är betecknande för hela denna diskussion. När man har sagt, att man velat undvika att ändra ett provisorium i avvaktan på den stora utredningen om majoritetsval eller ej, vill jag framhålla, att de orättvisor, som enligt vår mening, även om de inte är av jätteomfång, följer med i det nuvarande systemet, inte blir lättare att bära därför att de upprepas.

Herr inrikesminister! Jag har aldrig suttit och räknat ut hur mitt parti skulle vinna varje år på den ena eller andra finessen i valsättet. Jag har endast lagt till grund en beräkning för en lång serie av val. För oss har principen om största möjliga rättvisa fått vara avgörande, och härvid menar jag rättvisa åt varje parti.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav först propositioner beträffande det under överläggningen framställda yrkandet om ärendets återförvisande till utskottet för ny behandling, nämligen dels på bifall till nämnda yrkande dels ock på avslag därå; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Dahlén begärde emellertid votering, i anledning varav efter

Repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57 m. m.

given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren avslår yrkandet om återförvisning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 4 till utskottet för ny behandling, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit nämnda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Dahln begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 131 ja och 84 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså avslagit yrkandet om återförvisning av ärendet till utskottet.

Härpå framställde herr talmannen propositioner i fråga om utskottets hemställan, nämligen dels på bifall till samma hemställan dels ock på bifall till den av herr Englund m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Håstad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Englund m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Håstad begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 131 ja och 85 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 9

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial, nr 5, med förslag till ändringar i riksdagsstadgan.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1956/57 under försvarets fonder m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—36

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 37

Lades till handlingarna.

§ 11

Repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57 m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 42, angående repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57 m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57 m. m.*Punkten 1*

I propositionen nr 1 hade departementschefen under fjärde huvudtiteln (punkt 1, s. 10—13 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 januari 1956) framhållit, att han räknat med att med vissa enstaka, smärre jämkningar inställa repetitionsövningarna under budgetåret 1956/57.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf m. fl.* (I: 405) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarson m. fl.* (II: 484), dels ock en inom första kammaren av herr *Hagberg* väckt motion (I: 172).

I motionen I: 172 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att repetitionsövningar i normal omfattning skulle anordnas under budgetåret 1956/57 samt för detta ändamål anvisa ett belopp av 67,7 miljoner kronor utöver vad Kungl. Maj:t äskat under fjärde huvudtiteln.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 405 och II: 484 samt I: 172, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört.

I motiveringen hade utskottet bl. a. yttrat följande:

»Då utskottet nu icke vill motsätta sig en begränsning av repetitionsövningarna i av departementschefen föreslagen omfattning, sker det under den bestämda förutsättningen, att anordningen i fråga endast är att betrakta som en engångsåtgärd.»

Reservationer hade avgivits:

a) av herrar *Svärd*, *Staxäng* och *Hjalmarson*;

b) av herrar *Karl Andersson*, *Akerström* och *Pettersson* i Degerfors, utan angivet yrkande.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **HJALMARSON** (h):

Herr talman! Det är synd att vi valt namnet »repetitionsövningar» på de ordinarie inkallelseperioderna efter första tjänstgöringen. I verkligheten är det ju fråga om fortsatt utbildning, respektive i sista skedet omskolning, som led i en värnplikstjänstgöring, väsentligt kortare än på flertalet andra håll i världen.

Vad betyder förslaget om repetitionsövningarnas slopande nästa budgetår? En engångsåtgärd, säger försvarsministern, och utskottet instämmer. Självfallet anser också jag det värdefullt att detta har sagts ut, men jag tror att uttrycket »engångsåtgärd» kan ge en alldeles felaktig bild av ingreppets verkliga karaktär. Det gäller en åtgärd som sträcker sina verkningar många år framåt i tiden. Vi nedlägger mycken möda och en hel del pengar på att skaffa vårt försvar modern, effektiv materiel enligt ett långtidsprogram som riksdagen har godkänt. Det kan då inte ur någon synpunkt te sig förnuftigt, att en ingalunda ringa del av våra värnpliktiga först efter en lång tidrymd blir i tillfälle att lära sig hur denna materiel skall utnyttjas eller i en mängd fall aldrig får detta tillfälle. Vi håller t. ex. på att modernisera vårt fältartilleri, en högst angelägen sak, bl. a. genom köp av franska 15-centimeters haubitser. En del av dessa kommer nu tills vidare inte att kunna användas. Detta är verkligen inte en rationell försvarspolitik, herr talman.

Det slöas inte med värnpliktiga i den försvarsorganisation som vi lagt upp i händelse av krig. Vi är ett litet folk som har att försvara stora landområden. Sanningen är, att vi har oerhörda svårigheter att få männen i värnpliktsåldrarna att räcka till för de absolut nödvändiga anspråken. Att kompensera denna underlägsenhet i antal med nya tekniska resurser skulle kräva väldiga ekonomiska insatser. Vi får inrikta oss på att någorlunda söka skapa teknisk

Repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57 m. m.

jämbördighet i förhållande till den tänkbare motståndaren.

Regeringslinjen innebär att ett flertal av våra operativa förband, motsvarande drygt 15 procent av vår armé, vid mobilisering inte blir i stånd att lösa sina uppgifter. De kan inte omedelbart sättas in i en försvarsstrid utan risk för mycket stora förluster i människoliv. Propositionen utgör ett utomordentligt allvarligt avsteg från den ordning för värnpliktsutbildningen, varom vi här i riksdagen kunde bli eniga först efter segslitna strider och ingående utredningar.

Försvarsministern meddelade oss sitt beslut i försvarsberedningen, men vägrade att ingå på några som helst förhandlingar i sak, ville inte ens ge oss en enda dags uppskov för att vi skulle få ta del av de ansvariga militära myndigheternas uppfattning. Samma kväll höll försvarsministern sitt anförande i radio. Detta, herr talman, är ett handlingssätt, som i varje fall inte stämmer överens med våra begrepp om hur man bör gå till väga i en demokrati. Det ger tvärtom obehagliga associationer till helt andra styrelsesätt än vårt.

Varför har det synts oss så angeläget att eftersträva ett sakligt samarbete i försvarsfrågan helt utanför de vanliga politiska motsättningarna? Främst av tre skäl. För det första: ingen fråga kan i vikt mäta sig med den som gäller möjligheterna att skydda själva vår existens som fri nation. För det andra: det är lätt att riva ner en försvarsorganisation, men att bygga upp den kräver ett intensivt och långsiktigt planeringsarbete. Detta måste kunna fortgå oberoende av förskjutningar i de politiska styrkeförhållandena. Följderna kan eljest bli djupt ödesdigra för försvaret. För det tredje: Enighet kring försvaret stärker respekten för Sverige i andra länder och ger oss där en ingalunda föraktlig goodwill och ökar vår utrikespolitiska handlingsfrihet. Denna är kärnan i vår utrikespolitiska linje.

Försvarssamverkan förutsätter självfallet enighet i de grundläggande försvarspolitiska värderingarna. Det har vi haft i Sverige, herr talman. Vi har varit ense om att motstånd mot angrepp skall göras till det yttersta i varje läge och att den operativa målsättningen skall vara att hela landet skall försvaras. Är man överens om dessa utgångspunkter, blir i själva verket marginalen ganska liten för åsiktsdifferenser om den totala ramen för försvaret, ganska liten också för olika ekonomiska bud i försvarsfrågan.

Jag har velat understryka detta därför att vi ibland får höra, att våra synpunkter på försvaret bör balanseras mot deras på den demokratiska kanten som nu förordar ganska hårda besänkningar av vårt försvar. Förslagen här om från en grupp inom regeringsblocket går icke att förena med den operativa grundidén. Vill man liksom väga vår inställning mot denna grupps, ifrågasätter man riktigheten av den militära målsättning till vilken man eljest oförbehållsamt anslutit sig.

Samarbete måste man emellertid vara minst två om, och samarbetsviljan måste vara ömsesidig. Givetvis har inte minst vi anledning att tänka på detta, vi som är en mindre part i det aktuella sammanhanget. Det förslag till en kompromiss om repetitionsövningarna som vi har lagt fram är ett uttryck härför. Det riktiga enligt vår mening är att dessa övningar äger rum i vanlig ordning. Regeringen har häremot åberopat samhällsekonomiska svårigheter. Kanske har därutöver funnits irrationella funderingar, som inte redovisas i en kungl. proposition.

Vi har likväl sagt oss: Låt oss ta största möjliga hänsyn till Kungl. Maj:ts uppfattning! Ta i år in åtminstone den mest angelägna tredjedelen av dem som normalt nu skulle ha fullgjort sin repetitionsövning och slå ut de återstående två tredjedelarna på de närmast följande tre budgetåren!

Repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57 m. m.

Att detta förslag är tekniskt genomförbart har vi fått bekräftelse på under behandlingen i statsutskottets första avdelning, men naturligtvis finns det svagheter i förslaget i jämförelse med den sakligt bästa lösningen. Det är inte lika bra att ordna kompletterande inkallelser några år framåt som att planenligt fullfölja det tidigare fastställda programmet.

Det gör emellertid ett egendomligt intryck när denna invändning mot högerförslaget framförs från håll, där man accepterar regeringslinjen. Försvarsministern säger — och utskottet ansluter sig därtill — att om den utrikespolitiska situationen så skulle föranleda, bör åtgärder givetvis vidtagas för att genomföra även de repetitionsövningar som nu föreslås inställda. Ställ här emot överbefälhavarens kärva ord: »Det är ytterligt osäkert om vi inför en skärpning av det utrikespolitiska läget får erforderlig tid att komplettera utbildningen. Det måste vidare konstateras att vår utbildningsorganisation inte har en sådan kapacitet, att den rår med någon väsentlig utsvällning av den nuvarande utbildningsvolymen. Såväl kapacitet som effekt blir givetvis ännu lägre i samband med allmän mobilisering, om det då över huvud taget finns några utbildningsmöjligheter.»

Det är nu regeringsmajoritetens tur att i handling visa prov på litet god vilja. Ingen lär kunna påstå, att vårt erbjudande företräder någon utrerad ståndpunkt. Det är ännu inte för sent för majoriteten att ta det lilla steg som skulle behövas för att godta den skisserade kompromissen. Vore det ändå inte en handling av politisk klokhets att göra det?

Om regeringsgruppen inte ens på detta område vill göra ett försök till sammanjämkning, så är det en omedgörlighet som måste uppfattas som ett dåligt varsel för framtiden. Att, som regeringen och dess majoritet i riksdagen gör i praktiskt taget varje fråga

där meningsskiljaktigheter föreligger, inta en i stort sett avvisande attityd till något slags praktiskt samarbete med oliktankande kan icke i längden undgå att i hela den politiska arbetsatmosfären skapa en tristess som inte blir till gagn för någon.

Vårt förslag, herr talman, har alltså byggt på förhoppningen att även regeringen skulle önska visa tillmötesgående. Kommer denna förhoppning på skam, har huvudmotivet för vår framstöt förfallit, och det riktiga är då enligt vår mening att rösta för repetitionsövningar i normal omfattning enligt den motion som lagts fram av herr Hagberg i första kammaren.

Vi har tidigare från vårt håll deklarerat, att utrymme för förslag såväl till utgiftsökningar som till skattelättnader utöver regeringens planerade ram bör beredas genom motsvarande begränsningar av statsutgifterna, och denna linje tänker vi fullfölja även nu. Kommer vi i det läget, att vi anser oss böra rösta för herr Hagbergs motion, ämnar vi, förutom en del besparingar på driftbudgeten, föreslå kortare uppskov med vissa investeringar på kapitalbudgeten, företrädesvis inom kommunikationsverken. Det har förefallit oss vara en naturlig lösning. Det råder enighet om att repetitionsövningarna skall återupptas efter nästa budgetår. Det har alltså i relation till regeringens budgetplanering gällt att skapa täckning för en merutgift enbart närmast följande budgetår. Med statsbudgetens uppläggning för 1956/57 kommer ju både kapital- och driftutgifter att betalas ur skattemedel.

Ett kortvarigt uppskov med vissa oförentliga investeringar, hur betydelsefulla i och för sig dessa än är, måste enligt vår uppfattning vara en väsentligt mindre olägenhet än den allvarliga försvagning av vårt försvar med konsekvenser för lång tid framåt, som skulle bli följden av ett bifall till propositionen. Även om propositionen skulle

Repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57 m. m.

segra vid voteringen, kommer vi att presentera de besparingsförslag som hänger ihop med våra yrkanden i denna fråga, detta för att vi vid riksdagens slut skall kunna lägga fram ett sammanhängande budgetalternativ på det sätt vi har gjort sedan ett antal år tillbaka.

Herr talman! Jag ber att få vänta med att ställa något yrkande till dess att vi har fått besked från regeringsgruppens talesmän om hur man där ställer sig till det erbjudande, som vi här har velat göra.

Under detta anförande tog herr förste vice talmannen ånyo ledningen av förhandlingarna.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Vid detta utlåtande har vi tre ledamöter anmält en blank reservation därför att vi är missnöjda främst med den skrivning, som utskottet har presenterat för kamrarna. Självfallet bottenar detta i någon annan bedömning av hela frågan om vårt svenska försvar än den, som högerledaren herr Hjalmarson före mig har redogjort för. Det är klart att vi inte kan ansluta oss till den uppfattningen, att man skall vägra pengar till förstärkning av järnvägsbroar, som är mer eller mindre livsfarliga, för att möjliggöra att dessa repetitionsövningar för kommande budgetår kan genomföras i tidigare känd omfattning.

När det gäller utskottets skrivning vet jag att man har gjort gällande att den står i god överensstämmelse med vad statsrådet och chefen för försvarsdepartementet har anförut. Jag vågar hävda att det inte är en så god överensstämmelse med vad han har anförut. Om kammarens ärade ledamöter läser vad som anförut av departementschefen och som är citerat på s. 4 i detta utskottsutlåtande och sedan ser efter i utskottets skrivning och då hittar ett enda ord av detta redovisat, så måste jag säga att ni

upptäcker någonting som jag inte har kunnat upptäcka.

Här har utskottet valt att avstå från att redovisa vad departementschefen ändock har kunnat anföra som något av en motvikt mot de eventuella förluster i fråga om utbildningen, som man skulle få genom att dessa övningar inställes. Departementschefen anför här: »Jag vill heller icke underlåta att peka på den lättnad i det för närvarande hårt ansträngda truppbefällets arbetsbörda som temporärt ernås genom repetitionsövningarnas inställande. I anslutning här till vill jag framhålla betydelsen av att utrymme nu kan ges åt en intensifierad verksamhet för det aktiva befällets egen fortbildning under nästa budgetår. Vidare förutsätter jag att särskilda åtgärder vidtas för att i möjlig utsträckning ordna tjänstgöring och utbildning av den reservpersonal som avsetts skola fullgöra tjänstgöring vid repetitionsövningsförband under hösten 1956 och våren 1957.»

För egen del måste jag nog tillägga, att när statsrådet sagt detta är det inte full täckning för vad han sedan säger när han också, enligt min mening alltför starkt, beklagar detta förslags verkningar. Men det hindrar ju inte att det är en uppenbar skillnad mellan statsrådet och utskottet. Man gör gällande att man har citerat statsrådet riktigt. Jag vill bara be kammarens ledamöter att i fjärde huvudtiteln läsa sidan 10 längst ned och jämföra med vad utskottet skrivit. För egen del får jag fram en skärpning i utskottets skrivning jämfört med Kungl. Maj:ts.

Man anför sedan, vilket är gemensamt för utskottet, statsrådet och de militära myndigheterna, att dessa repetitionsövningar är en fortsatt kompletterande utbildning av de värnpliktiga. När man säger så tänker jag på de meniga värnpliktiga, och då är det väl en sanning med modifikation. När man även erinrat om att övningarna är nödvändiga för att de skall bli i tillfälle att lära

Repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57 m. m.

känna nya vapen, har jag i statsutskottet hävdad, att om endast detta är det avgörande skälet, så kan det ske på mycket kortare tid än vad repetitionsövningarna tar. Jag tror att det befäl, som har att föra trupp eller som sitter på staberna i samband med de manövrer man kan ordna under repetitionsövningarna, har ännu större behov av denna kompletterande utbildning. Jag tror att det vore riktigt att betona det och inte uteslutande liksom föra de värnpliktiga framför sig — jag tänker härvid på de meniga — som de vilka repetitionsövningarna uteslutande är till för.

Jag har opponerat mig emot vad utskottet har skrivit, vilket delvis överensstämmer med men också innebär en skärpning av vad Kungl. Maj:t har sagt. Jag har önskat få bort detta stycke, andra stycket på s. 5 i motiveringen.

Sedan kommer ett stycke längre ned på samma sida, vilket jag anser vara den större skönhetsfläcken i denna skrivning. Där säger utskottet: »Då utskottet nu icke vill motsätta sig en begränsning av repetitionsövningarna i av departementschefen föreslagen omfattning, sker det under den bestämda förutsättningen, att anordningen i fråga endast är att betrakta som en engångsätgård.»

»Den bestämda förutsättningen!» Här har man skärpt Kungl. Maj:ts skrivsätt — det är inte fråga om något annat.

Herr talman! Jag har här behov av att ställa ett yrkande som går ut på att detta av mig nu citerade stycke skall utgå ur motiveringen. Det kan ju ändock inträffa, att utvecklingen trots alla pessimister går i den riktningen, att vi får anledning att överväga någonting rörande dessa repetitionsövningar för framtiden. För egen del skulle jag nog anse, att man kunde avkorta repetitionsövningarna något. Jag anförde i statsutskottet, att man nog skulle kunna klara sig med tjugo dagar eller högst tjugotre för framtiden. Jag betraktar det

så att det är svårt att tänka sig sådan prövning, om riksdagen följer utskottet i det här lilla stycket.

De skäl som i dagens läge har motiverat, att regeringen föreslagit repetitionsövningarnas inställande, kan återkomma. Det är inte bara de här nämnda närmare 68 miljonerna som folkhushållet sparar. Vi måste ju ändock utgå ifrån att det är folk i de mest produktiva åldrarna. Försök att räkna igenom vad det betyder för folkhushållet! Det är säkerligen tre gånger, kanske fyra gånger den här summan som det betyder för hela det svenska folkhushållet. Vi kan komma i en situation, där vi får väga mot varandra de här synpunkterna, å ena sidan önskvärdheten av den fortsatta kompletterande utbildningen och å andra sidan hänsynen till en föreliggande ekonomisk situation av mer eller mindre bristande samhällsekonomisk balans, samt därvid på nytt göra en bedömning, som innebär en viss inskränkning i dessa repetitionsövningar. Det är för att för egen del, om jag skulle vara med den gången kunna plädera för den tanken, som jag återupprepar, att jag nu yrkar, att det här stycket på s. 5 längst ned, som börjar med: »Då utskottet nu icke vill motsätta sig...» och slutar med »endast är att betrakta som en engångsätgård» utgår i föreliggande utskottsmotivering.

Häruti instämde herrar *Spångberg* (s) och *Lundqvist* (s), fru *Torbrink* (s) och herr *Dahl* (s).

Herr talmannen återtog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **PETTERSON** i Degerfors (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att avge en deklaration. Jag sade redan i statsutskottet, att jag inte kommer att gräla i kammaren om detta, men det är vissa saker som jag inte kan sätta mitt namn under, sådan som skrivningen nu är.

Jag vill försäkra att vi tre reservan-

Repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57 m. m.

ter inte har annan mening än utskottet angående den inskränkning som här har föreslagits — där är vi alla överens — men jag vill i likhet med herr Åkerström hänvisa till skrivningen. Det talas i utlåtandet om de menliga konsekvenserna av denna inskränkning, men jag är för min del inte övertygad om att det kommer att bli några menliga konsekvenser. Det är givetvis beroende av tidsläget, men eftersom ingen tror på en skärpning av läget inom den allra närmaste tiden, kan inte de menliga konsekvenserna vara så stora.

Den andra frågan har också herr Åkerström tagit upp, och det är att detta skulle vara en engångsföreteelse. Ponera t. ex. att avspänningen i världen fortsätter! Då är det väl att i onödan binda riksdagen, om man följer utskottet. Jag är övertygad om att utskottets talesman kommer att svara, att då får vi pröva detta från andra utgångspunkter, och det må vara hänt. Men denna skrivning kan nog betraktas såsom en spärr, om tidsläget skulle bli sådant, att man skulle vilja våga sig på nya inskränkningar.

Jag är angelägen att säga, att bakom denna deklaration föreligger från min sida i varje fall inte några försvarsnihilistiska synpunkter utan en rent praktisk bedömning.

Herr talman! Jag hade inte ämnat ställa något yrkande, men eftersom herr Åkerström yrkat på strykning av viss del av motiveringen ber jag att få avsluta mig till detta yrkande.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Jag vill med några ord motivera, varför jag för min personliga del stöder den motion, som avgivits av herr Hagberg i Malmö. Innehållet i det majoritetsutlåtande från statsutskottet, som i dag behandlas, har stärkt den övertygelse, som jag haft och givit uttryck åt sedan försvarsministern förra hösten gjorde sitt dramatiska framträ-

dande i radion, nämligen att det knappast finns någon hållbar saklig grundval för regeringens förslag om repetitionsövningarnas inställande under nästa budgetår. Utskottet understryker också kraftigt det betänkliga i denna åtgärd och säger bestämt, att den icke får upprepas. Det är klart, att denna utskottets ståndpunkt i den nu rådande situationen är mycket värdefull. Samtidigt måste man ju fråga sig vad förklaringen är till att denna enligt utskottets mening mycket betänkliga åtgärd, som icke får upprepas, skall vidtagas just nu? Enligt min mening saknas en tillfredsställande sådan förklaring.

Varken regeringen eller utskottet har försökt sig på att åberopa världslägets utveckling som motiv, och något skäl av denna art finns, som jag strax skall återkomma till, enligt min mening icke. Från början gjorde försvarsministern, såvitt jag kunde finna, stort nummer av statsfinansiella skäl. Men det måste väl ha varit, innan regeringen själv hade budgetprognosen för 1956/57 klar för sig. Eljest ställes försvarsministerns uttalanden i höstas i en ganska egendomlig dager.

I detta sammanhang vill jag också säga ett ord till herr Hjalmarson, vars argumentering jag för övrigt i denna fråga i långa stycken kan följa. Vad tjänar det egentligen till att återigen upprepa, att högern skall föreslå kostnadsminskningar, som uppväger kostnaderna för repetitionsövningarna? En sak är i varje fall fullständigt klar. Uttalanden av det slaget måste verka som en hjälp till regeringspartierna att hos allmänheten underhålla en föreställning, som saknar grund i verkligheten, att repetitionsövningarnas upprätthållande under nästa budgetår skulle nödvändiggöra reduktioner på andra håll i statsbudgeten. Var och en som vill och även högern kan naturligtvis av andra skäl föreslå vilka inskränkningar man kan finna befogade. Men i ett läge, där vi nästan drunknar i budgetöver-

Repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57 m. m.

skott, kan det inte på något sätt gagna försvarets intressen att ge intrycket att sådana inskränkningar skulle utgöra något slags förutsättning för att repetitionsövningarna skulle kunna upprätthållas.

För mig utgjorde försvarsministrarnas förhastade avgörande i höstas ett varsel om att en mera lättvindig syn på försvarsproblemen kanske höll på att vinna insteg i regeringskretsen. Jag tänkte då inte endast på de faktiska skadeverkningar för försvaret, som repetitionsövningarnas uteblivande under ett år skulle förorsaka. Dessa verkningar skall ingalunda negligeras. En tillfredsställande motivering för att dessa nackdelar över huvud taget skall vållas försvaret saknas, och detta är skälet för mitt ställningstagande i själva sakfrågan. Men om riksdagen menar allvar och ställer sig bakom statsutskottets utlåtande, synes emellertid åtminstone vissa garantier uppnås för att dessa nackdelar i framtiden skall kunna övervinnas.

Men jag vill gärna säga, att bakom min oro också ligger mera allmänna bedömanden av den militärpolitiska utvecklingen över huvud taget i världen och de reaktioner inom olika folkopinioner, även i Sverige, som har betydelse för denna, en utveckling där det finns tendenser av betänklig karaktär. Får jag, herr talman, med några ord motivera varför jag anser detta.

I den stämning som rådde efter det andra världskrigets slut och under den första fasen strax därefter, sökte uppenbarligen den demokratiska sidan med Förenta staterna och Storbritannien i spetsen mycket ivrigt att uppnå goda, vänskapliga normala relationer med kommunistisidan och Sovjetunionen. En snabb nedrustning skedde i de båda demokratiska stormakterna, medan Sovjetunionen i mycket stor utsträckning behöll sin militärapparat på krigsnivå. Händelseutvecklingen under detta skede blev inte oppmuntrande. I hela den

kedja av länder, som på gränsen mellan öst och väst sträcker sig mellan Svarta havet och Östersjön, slog kommunismen, stödd av Sovjets militära styrka, snabbt ner alla strävanden till demokratiska regimbildningar, och järnridån fälldes ned framför dessa länder.

Efter Atlantpaktens tillkomst började en andra fas, då försvarsansträngningarna åter kraftigt ökade på västsidan. Denna fas sammanfaller i tiden med att den kommunistiska aggressionspolitiken nådde sina i varje fall temporära gränser. Att här också finns ett orsakssammanhang torde vara klart.

Jag anser, herr talman, att det är skäl att mot den bakgrund jag här tecknat även se på den tredje fasen i efterkrigsutvecklingen som nu börjat. Vi har noterat en omsvängning i Sovjetunionens yttre attityd. Allmänt tal om samarbete och fredsvänliga tongångar ingår nu i denna, omväxlande med fortsatta utfall mot den demokratiska världen. Denna förändring, samtidigt som nya direkta kommunistiska angreppshandlingar uteblivit, har på flera håll i Västerlandet och ingalunda endast i Sverige framkallat gryende föreställningar om en verklig avspänning i det internationella läget. Varma förhoppningar om att sådana föreställningar skall visa sig berättigade hyser vi naturligtvis alla. Men hittills saknas enligt min mening varje verklig grund härför. Inga som helst säkra tecken till en begynnande demokratisk utveckling inom ryskt samhällsliv eller rysk statsledning kan spåras. Sovjet underhåller alltjämt den största aktionsberedda krigsmaskinen i världen. Trots detta har tydligen den nya kommunistiska attityden även medfört antydningar till en förändrad, mera lättvindig inställning till försvarsproblemen här och var inom västdemokratierna, icke endast i Sverige. Jag har all respekt för de ideella motivbildningar som ligger bakom pacifistiska målsättningar. Men de vaga stämningar, som redan nu vill diskon-

Repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57 m. m.

tera ljusa förhoppningar om framtiden i minskade försvarsanstängningar, oror mig. Att framkalla stämningar av detta slag och om möjligt reducera västerns försvarskraft är naturligtvis ett av huvudsyftena med den nya sovjetryska attityden. Lyckas detta, samtidigt som kommunistblocket behåller eller förstärker sin militära styrka, växer, herr talman, enligt min mening krigsriskerna på ett farligt sätt.

Erfarenheten ger nämligen, såvitt jag förstår, bittra exempel på hur den ideella pacifismen kan dra över världen just de olyckor den vill undvika. Diktaturer, våldsmentalitet, angreppslust hämtar på ett beklämmande sätt sin styrka och näring ur de hyggliga, demokratiska, frihetsälskande och fredskära folkens naturliga ovilja mot rustningar och därav följande svaghet. Min avsikt är inte att överdriva eller att framställa det nuvarande världsläget så att risker av detta slag skulle vara överhängande. Min avsikt är att åter erinra om att vaga men tydliga tendenser, som kan leda till en förstärkning av dessa risker, finns och att det är bättre ju förr de uppmärksammas. Utan att vilja dra några paralleller vill jag erinra om att få slagord innehåller en så fruktansvärd sanning som Churchills beskrivning av det andra världskriget, när han kallade det »det onödiga kriget». Händelseförloppet mellan 1918 och 1939, i all synnerhet mellan 1929 och 1939 är en lika klar som skrämmande illustration till hur en diktatur fick möjligheter att tillvälla sig makten, växa i styrka och störta världen i krig främst på grund av att en ärlig fredskärlek inom de demokratiska nationerna fick motivera en i praktiken katastrofalt vankelmodig och misslyckad utrikes- och försvarspolitik, framför allt i Storbritannien, misslyckad kanske främst därför att diktaturen tilläts uppnå ett försprång i rustningar, som kom den att tro sig vara oövervinnlig.

Under utrikesdebatten för en vecka

sedan sades, vilket var fullständigt riktigt, att det icke räckte med ett militärpolitiskt jämviktsläge för att striden mellan de kämpande ideologierna skulle få en ur västerländsk synpunkt acceptabel utveckling. Det är fullständigt klart att positiva åtgärder på en rad av områden för att mildra eländet och svårigheterna i de väldiga underutvecklade områdena måste till. Men detta innebär naturligtvis å andra sidan icke att vi får glömma bort, — det tror jag också sades i utrikesdebatten — att ett jämviktsläge beträffande rustningarna är en nödvändig förutsättning för att demokratierna skall kunna känna en rimlig grad av trygghet. Kan detta jämviktsläge uppnås på en lägre rustningsnivå än den nuvarande, så är detta så mycket bättre. Men inträffar en förskjutning i militär styrka till kommunistidans förmån, t. ex. genom förhastade reduktioner av försvarsanstängningarna i väster, blir läget ytterst allvarligt. Jag tror att den tredje fasen i efterkrigsförloppet då lätt kan övergå i en fjärde fas, då kommunistidans attityd i känslan av militärt försprång åter förändras och demokratierna kan ställas inför långtgående krav på eftergifter av olika slag.

Vi har små möjligheter att påverka utvecklingen i dessa avseenden i stort. Men vi har ansvar för oss själva i vårt alliansfria men utsatta hörn av den demokratiska världen. Regeringens lättvindiga behandling av frågan om repetitionsövningarna behöver, om den förblir en isolerad företeelse i vår försvarspolitik, icke tillmätas en alltför stor betydelse. Är den däremot ett första tecken på att regeringens ständaktighet håller på att uppluckras, när det gäller att motstå förstälige men orealistiska oluststämmningar gentemot försvaret, då har de, som icke för sitt samvetes skull kan vara lika sangviniska, ingenting annat att göra än att gå sin egen väg. Jag hoppas varmt att vad som skett i år beträffande vårt försvar verkligen

Repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57 m. m.

skall bli en engångsföreteelse och att vi i fortsättningen skall kunna i enighet dela ansvaret. Därvid tror jag, att en god ledstjärna är de kända orden, att den, som i en hotfull värld vill bevara freden, skall hoppas på det bästa men vara beredd på det värsta.

Herr THAPPER (s):

Herr talman! När herr Wedén talar om det flödande budgetöverskottet, som tydligen han och hans parti skulle kunna använda både till ökade utgifter och större skattesänkningar, så delar jag inte hans uppfattning. Detta är så mycket mera naturligt som jag har biträtt den meningen att vi måste iaktta återhållsamhet även när det gäller utgifterna för försvaret. En sådan återhållsamhet måste iakttagas på olika punkter i budgeten, och då är det naturligt att denna strävan även kommit till uttryck i detta speciella fall. En sådan återhållsamhet i försvarsfrågor är så mycket mera angelägen som den sittande försvarsutredningen och försvarsministern själv brottas med svårigheterna att hindra försvarsutgifterna från att stiga alltför kraftigt. Visserligen har en mindre stegring av försvarskostnaderna skett även i år, men det är sådana automatiska stegringar, som det inte är mycket att göra åt.

Det är med hänsyn till denna återhållsamhet som statsutskottets majoritet har biträtt försvarsministerns förslag att inställa vissa repetitionsövningar i år. Vi har inom utskottet kommit till den uppfattningen att vi på det sättet gör minst skada. Som framgår av utskottets skrivning har vi emellertid varit betänksamma mot denna åtgärd, i varje fall om repetitionsövningarna skulle komma att inställas flera gånger. Försvarsministern har dock förklarat att så icke kommer att ske.

Till herr Hjalmarson vill jag säga att vi inom utskottet har varit angelägna om — åtminstone har detta varit

min strävan — att skapa samförstånd i försvarsfrågan, vilket emellertid inte betyder att vi skall gå med på högerns propåer. I stället får debatten präglas av ömsesidiga hänsynstaganden.

Som redan nämnts, har vi inte velat vara med om någon ytterligare ökning av försvarsutgifterna, och det gör väl ingenting att jag här säger till herr Hjalmarson, att när vi i utskottet diskuterade de i högerns motion föreslagna 25 miljoner kronorna, så deklarerade jag att jag personligen inte hade någonting emot att anslå den summan, om motionärerna bara kunde anvisa någon annan post under fjärde huvudtiteln, där vi kunde pruta motsvarande belopp. Jag talar emellertid bara för mig själv i det stycket, och jag är medveten om hur oerhört svårt det är att företaga en sådan nedskärning, speciellt om man biträder de materielanskaffningsplaner, som vi får diskutera om vid debatten om fjärde huvudtiteln, och som omspanner en följd av år. Det skulle säkerligen vara till större men för försvaret, om vi rubbade denna materielanskaffning genom nedskärning av kostnaderna med de 67,7 miljoner kronor, som vi nu sparar på att inställa ifrågavarande repetitionsövningar under föreslagen tid.

Jag förstår innerligt väl de från militärt håll anmälda betänkligheterna mot nämnda åtgärd, och jag förstår när ÖB »talar kärva ord», som herr Hjalmarson säger. Men till syvende og sidst måste ju den beslutande parlamentariska institutionen här ha sitt ord med i laget. Man kan bedöma riskerna olika, men jag tror att vad som här föreslås från statsutskottets sida i nuvarande läge icke innebär några större risker. Det är inte någon oreparabel utan det är en väl försvarbar åtgärd.

Andra personer tycker däremot — i likhet med herr Åkerström — att utskottet skulle ha gått längre än det gjort. Herr Åkerström reagerar mot utskottets skrivning att det här är fråga

Repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57 m. m.

om en engångsåtgärd. Detta tolkar herr Åkerström så att utskottet menat att den aldrig får upprepas ens om liknande förhållanden skulle uppstå i en nära framtid. Så tror jag inte att utskottets skrivning skall tolkas. Jag vet också att bl. a. bevillningsutskottet har använt samma formulering i sina utlåtanden och att detta inte har hindrat att händelsen upprepats.

När vi i första avdelningen har delat och t. o. m. understrukit försvarsministerns betänkligheter i här förevarande avseende, så har vi gjort det i medvetande om att åtgärden kommer att betyda att en sjättedel av armén inte är utbildad för strid, om någonting skulle hända. Det är givet att om repetitionsövningarna inställes även nästa år, så blir denna icke stridbara del av armén två sjättedelar, vilket helt naturligt måste göra betänkligheterna mycket starkare än om det får gå en lång period utan att övningarna inställes. I sistnämnda fall bör betänkligheterna icke vara så stora. Det är så man får tolka utskottets skrivning. Utskottet har ju också klart redovisat att det betraktar den vidtagna åtgärden som en engångsföreteelse, vilken icke utan stora risker kan upprepas kommande år.

Föregående talare i denna debatt har varit berömvärdt kortfattade i sina inlägg, och det skall jag också försöka vara. Jag ber därför, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Liksom de föregående talarna skall också jag försöka begränsa mig till det allra nödvändigaste i denna fråga. Jag tror sålunda att det utskottsutlåtande som föreligger inte ger anledning till någon diskussion om försvarsvilja och pacifism och skäl för och emot i det fallet, utan att man kan inskränka sig till några synpunkter på den rent konkreta fråga som föreligger.

Från folkpartiets sida har vi vid behandlingen av detta regeringsförslag liksom tidigare bemödat oss om att arbeta för största möjliga enhet och samling kring försvaret. Vi har sett det principiellt på det sättet att det är utomordentligt värdefullt att kunna ha försvarsfrågan lyft över partierna, och vi har ju under en lång följd av år här i riksdagen, om man tar kriget med, lyft försvaret över partistriderna. Olika meningar har förelegat endast beträffande vissa detaljfrågor.

I år måste jag emellertid säga att försvarsministern genom sättet att framlägga detta förslag tyvärr bidrog till, för att inte säga framtvang en diskussion som hade varit ganska onödig. När detta förslag framlades i november var det självklart att de partier, som icke varit med och diskuterat detta, måste reagera emot metoden — jag är angelägen att understryka att invändningarna gäller det sätt på vilket förslaget presenterades. Sedan man under en följd av år samverkat om försvarsfrågans lösning får vi helt plötsligt en vacker dag höra, att regeringen utan att samråda med övriga grupper gör ett ganska radikalt ingrepp i försvarsorganisationen. Jag tror att försvarsministern själv måste förstå att detta inte verkade som tecken på en önskan att fortsätta det inledda samarbetet i försvarsfrågan.

Jag tror därför man måste konstatera att ur försvarssynpunkt har detta icke verkat lyckligt, det har haft menliga verkningar för själva samlingsviljan och ansträngningarna till enighet. Man kanske kan säga som försvarsministern vid något tillfälle, tror jag, har gjort, att det var nödvändigt att regeringen tog detta på sitt eget ansvar. Jag kan hänvisa till vad herr Thapper sade alldeles nyss, då han gav en inbjudan till högern att spara de 25 miljonerna någon annanstans på försvarshuvudtiteln. Vad hade hindrat att man i varje fall fått ett tillfälle att diskutera olika alternativa lös-

Repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57 m. m.

ningar? Jag tror att atmosfären kring ärendets behandling hade blivit en annan, om försvarsministern hade framfört förslaget i beredningen och inte hade lagt fram det någon dag efter det att frågan var avgjord.

Jag skulle vilja hemställa till försvarsministern att överväga om man inte, nästa gång han har överraskningar i beredskap, kunde skjuta undan eventuella taktiska motiv, som här kan ha legat i bakgrunden, och i stället ta en överläggning öppet och rakt på sak, precis som vi diskuterar allting annat inom den krets som nu sysslar med försvaret. Vi har mångfaldiga gånger diskuterat tanken på ett försvarsråd, och den försvarsberedning som nu sitter skulle mycket väl i den situationen ha kunnat fungera som ett sådant försvarsråd.

Om man, som försvarsministern kanske gör, invänder att de ekonomiska konsekvenserna måste dock regeringen ta, så vill jag härtill svara att finansieringen av det ena eller det andra är väl ändå inte liktydigt med ändringar på försvarshuvudtiteln. Det är ju inte det vi talar om, hur finansieringen skall gå till. Fattas bara att oppositionen skulle vilja binda regeringen på den punkten. Men om det är allvar med talet om enighet kring försvarsfrågan, skall man också överlägga om den. Regeringen kan väl ändå inte mena att den i alla situationer skall finna enighet omkring just regeringens lösning. Jag beklagar alltså själva tillvägagångssättet vid framläggandet av detta förslag. Jag tror det varit lyckligare för samlingen kring försvarsfrågan om man från början valt en annan metod, även om den kanske utåt sett sig mindre gynnsam ur politisk-taktiska synpunkter.

När sedan frågan handlagts inom utskottet och utskottsavdelningen har ju högern haft en linje, som gått ut på en ökning av 25 miljoner kronor och som herr Hjalmarson tidigare här presenterat, och dessutom den linje som tydligen

nu kommer att bli högerns, nämligen repetitionsövningar i vanlig ordning. Under utskottsbehandlingen har emellertid högern hållit fast vid de 25 miljonerna, medan däremot utskottsmajoriteten, regeringspartierna, hållit fast vid regeringsförslaget.

Jag vill gärna omtala att från vår sida i avdelningen gjorde vi i detta läge en undersökning, huruvida det fanns intresse för att uppnå enighet kring ett ännu något lägre bud än de 25 miljonerna. Vi sade vid detta tillfälle ifrån, att vi var de sista att vilja överdriva det militära värdet av ett sådant förslag, ty redan 25-miljonersförslaget är ju, som herr Hjalmarson också här konstaterat, av relativt ringa värde, men det skulle ha varit en stor tillgång om ett sådant bud hade kunnat samla fortsatt enighet. Detta var vår tanke.

Det visade sig då att herr Gillström, som representerade majoritetspartierna, liksom högern förklarade att man inte ansåg sig kunna vara intresserad av en sådan lösning, och därmed fanns ingen anledning för oss att föra fram ett tredje alternativ. Då var frågan: vilket var det väsentligaste ur enighetens och ur försvarets synpunkt? Jag skall gärna konstatera att så som utskottsutlåtandet nu är skrivet — det bör ändå innebära en garanti för att det gäller en engångsföreteelse — tror jag det är ur försvarssynpunkt lyckligare och värdefullare än en särlinje på några miljoner, en linje som icke kunde bli mer än en demonstration, en manifestation av en starkare försvarsvilja.

Detta är vår synpunkt på de önskemål som föreligger. Jag tror att det för dagen inte finns anledning att polemiserat vare sig hit eller dit. Med det goda handlag, som försvarsministern besitter, bör det vara möjligt att i fortsättningen få försvarsfrågorna behandlade så, att vi slipper en sådan här sönderdelning och i stället får en uppgörelse i enighetens tecken.

Repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57 m. m.

Herr talman! Jag kan inte förstå, att det i dagens situation och efter det yrkande, som här har ställts av herr Thapper, finns möjlighet att tänka sig en kompromiss kring något ytterligare yrkande. Vid denna tidpunkt i debatten vill jag därför hemställa om bifall till utskottets förslag, som vi från folkpartiets sida i nuvarande situation stöder.

Herr förste vice talmannen SKOGLUND (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har begärt replik därför att det, såvitt jag förstår, var till mig i egenskap av högerns representant i utskottet som herr Ståhl skulle ha gjort det erbjudande i försvarsfrågan, som han nyss nämnde om. Om jag förstod honom rätt, skulle han ha sökt finna en lösning som kostade inte 25 miljoner, såsom den av oss föreslagna, utan något mindre.

Tillåt mig då säga — jag hoppas att ingen misstycker, om jag ger en ganska öppen redovisning — att jag tidigare hade, som jag tyckte, både uppriktiga och angenäma samtal med herrar Ohlin och Ståhl angående högerns förslag. Vederbörande sade mig, att de ville göra en undersökning i sin grupp, huruvida det kunde vinnas något större anslutning för ett kompromissförslag. Jag fick intet besked om något resultat av denna undersökning, vilket jag uppfattade som att man konstaterat, att det inte gick att få någon enighet kring ett förslag, som låg i linje med högerns motion.

Det var först under behandlingen i utskottet som herr Ståhl rent i förbigående kastade fram tanken, att det skulle kunna finnas en möjlighet att enas om 17 å 18 milj. kr. Jag tror inte att någon av de närvarande uppfattade detta som särskilt allvarligt menat. Det har sagts mig, att under debatten i första kammaren har en socialdemokratisk ledamot förklarar,

att han inte uppfattade tanken som så allvarligt menad. — Det är bara detta jag velat öppet redovisa, att vi har ingalunda stått främmande för samarbete, men vi fick inte det gensvar, som vi hade hoppats på.

Får jag bara, eftersom jag ändå har ordet, säga att jag uppfattar repetitionsövningarnas inställande som en mycket allvarlig sak särskilt ur den synpunkten, att repetitionsövningarna numera har långt viktigare innebörd än för några år tillbaka. Det är nu i mycket stor utsträckning fråga om nyinlärning inte bara repetition av de inkallade, sedan vi efter 1953 fått ett stort tillskott av nya vapen. En liten nation kan ju inte tävla med större länder i fråga om kvantiteten, men vi får lov att se till att vi så långt möjligt inte blir underlägsna när det gäller kvaliteten.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom händelseförloppet på första avdelningen spelat en något överdriven roll i första kammaren och i viss mån även här, skall jag be att få precisera vad som inträffade. Avdelningen hade en föredragning av statssekreteraren i försvarsdepartementet, och under denna ställde jag en fråga om kostnaderna för att ta in visst manskap, nämligen servispersonal på nya vapen, som tidigare inte hade övats på dessa vapen. Vi fick en ungefärlig kostnadsuppgift.

Jag skall gärna yppa, att jag, när föredragningen var slut och statssekreteraren hade avlägsnat sig, i den överläggning som följde riktade en fråga till representanterna för regeringspartierna och för högern, huruvida de var intresserade av att försöka nå enighet kring ett bud av den storleksordning, som angivits under statssekreterarens föredragning. Om ett sådant intresse förefanns, skulle jag återkomma med ett yrkande.

Den förste som svarade på frågan var

Repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57 m. m.

herr Skoglund, som — såvitt jag förstod på högerns vägnar, eftersom herr Skoglund var den ende högermannen vid bordet — förklarade att han inte kunde finna den av mig skisserade vägen framkomlig.

Ögonblicket därefter svarade på regeringspartiernas vägnar förstakammarledamoten herr Gillström, att man inte heller på det hållet var intresserad för en sådan lösning. Jag förklarade då precis detsamma, som jag sagt i dag, herr talman, nämligen att jag inte ville överdriva betydelsen ur militär synpunkt av ett sådant bud, men jag påpekade, att det med tanke på att även i år få enighet och samling kring försvaret skulle vara värdefullt. När det icke gick att få resonans från någondera sidan för en sådan kompromisslösning, förklarade jag också då — det behöver jag inte göra om här, herr talman — varför jag lät detta bud falla. Jag beklagar, att det inte kunde accepteras, inte så mycket kanske — jag upprepar det gärna — ur försvarssynpunkt som med hänsyn till det önskvärda i enighet och fortsatt samling.

Herr förste vice talmannen **SKOGLUND** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag känner herr Ståhl i hans egenskaper av både publicist och riksdagskamrat som en frimodig man, som brukar säga ut vad han vill och tänker. Att han i detta fall skulle vara så försynt, att han bara kom med antydningar, som var svåra att uppfatta, är mig fullständigt främmande. Enligt min mening är det här, när herr Ståhl talar om samling kring försvaret, inte så mycket fråga om en samling för försvaret som snarare en samling mot detsamma.

Herr **STÅHL** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste säga, att om herr Skoglund hade så svårt att uppfatta vad jag talade om vid bordet i första avdelningen, förvånar det mig

att han då hade så lätt att ge svar på den fråga, som jag framställde. Svaret kom ögonblickligen, och herr Skoglund var den förste som svarade. Det förefaller litet anmärkningsvärt att det är nu efteråt — först i pressen och sedan i dag i riksdagen — som min propos har råkat bli så grumlig och svåruppfattbar. På avdelningen var den inte det, eftersom både herr Skoglund och herr Gillström svarade omgående och mera prompt, det skall jag erkänna, än jag vågat hoppas. Detta verkar en smula egendomligt.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **TORSTEN NILSSON**:

Herr talman! Eftersom herr Hjalmarson gick ut i denna debatt på ett vida stillsammare sätt än högerpartiets representant i första kammaren gjorde, anser jag, att jag kan begränsa mitt svaromål i förhållande till vad jag fann mig vara tvingad att göra i medkammaren.

Jag skall först säga några ord beträffande tillvägagångssättet vid beslutets om repövningarna fattande och offentliggörande. Herr Hjalmarson gjorde gällande, att detta tillvägagångssätt egentligen var värdigt ett annat styrelseskick än vårt, vad han nu kunde mena därmed. Vad som skedde var i själva verket ingenting annat än att regeringen med utgångspunkt ifrån sin syn på det samhällsekonomiska läget lade fram ett förslag, som var betingat därav.

Det är tydligen fortfarande inte klart vilken ställning, som den sittande försvarsberedningen skall ha. Min syn kan i det avseendet inte överensstämma med vare sig herr Hjalmarsons eller herr Ståhls. Till att börja med tar jag fasta på att man inte inom fjärde huvudtitelns anslagsram har funnit något hållbart alternativ till det förslag, som jag lagt fram. Nu säger herr Ståhl, att jag inte har gett de övriga partiernas representanter tillfälle att diskutera dessa ting. Hur kan han komma med ett sådant påstående? Här sitter han själv

Repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57 m. m.

som medlem av statsutskottets första avdelning och statsutskottet i dess helhet som ju har alla möjligheter att fingranska regeringens förslag och med utgångspunkt därifrån komma med ett annat alternativ än repetitionsövningarnas inställande. Själv hade jag den meningen, att man antagligen inte skulle kunna komma fram till ett hållbart alternativ, men det har gjorts gällande både av oppositionens representanter och av dess tidningar, att sådana möjligheter skulle kunna finnas. Men varför har Ni inte plockat fram dem i statsutskottet? Vadan denna degradering av statsutskottet, som herr Ståhl gör sig skyldig till, när han anser, att jag inte har berett de olika partiernas representanter möjlighet till andra alternativ inom fjärde huvudtitelns ram? Det är för mig rätt obegripligt.

Vad sedan den andra saken beträffar, är det verkligen meningen, att försvarsberedningen skall ta ståndpunkt till och besluta om eller över huvud taget diskutera de förslag, som läggs fram av regeringen i årets aktuella budget? Jag har den uppfattningen, att så icke är fallet. Försvarsberedningens uppgift är att på längre sikt leta sig fram till en utformning av vårt försvar, om vilken vi helst skall kunna enas och som står i överensstämmelse med de krav, som kan resas med tanke på den militärtekniska utvecklingen. Om försvarsberedningen skall ta ståndpunkt till fjärde huvudtiteln, sedd i relation till andra huvudtitlar — ty det är just med utgångspunkt därifrån, som regeringen fattar sina beslut — innebär det i själva verket, att försvarsberedningen skall sätta sig ned som en extra statsrådsberedning och genomgå regeringens förslag. Försvarsberedningen kan inte fatta ett beslut om de åtgärder, som vi vidtar beträffande fjärde huvudtiteln, isolerad från vetenskapen om de åtgärder, som vi tvingas vidtaga inom budgeten i dess helhet. Det är därför jag inte alls betraktar det som så orim-

ligt, som man gör gällande, att regeringen handlat på sätt som skett.

I första kammaren sadades det att om mina synpunkter i detta fall var riktiga, kunde jag ha nöjt mig med att per radio underrätta försvarsberedningen om den åtgärd regeringen tänkte vidta. Jag medger att det är precis vad jag borde ha gjort, men anledningen till att så inte skedde var, att jag givit försvarsberedningen löfte om en föredragning av hur jag ämnade lägga upp nästa års försvarsbudget. Under sådana förhållanden ansåg jag, att jag borde underrätta försvarsberedningen om den tilltänkta åtgärden innan jag gav offentlighet åt förslaget. Jag var med andra ord bunden av detta löfte; det var skälet till att försvarsberedningen underrättades på sätt som skedde. — Detta beträffande tillvägagångssättet.

Vidare måste jag säga, att jag finner det underligt att högerens representanter inte märker, att de själva genom det förslag, som de nu framställt, understryker de synpunkter jag gjort mig till tolk för. Enbart det förhållandet att högeren, för att någonstans ta igen de 25 miljonerna, efter vad jag hört tänker föreslå en reduktion av SJ:s kapitalinvesteringar med 10 miljoner, av vattenfallsverkets med 14 miljoner och av telegrafverkets med 2 miljoner, visar ju att om man skall kunna komma med alternativa förslag till mitt förslag och inte vill göra inskränkningar på fjärde huvudtiteln, måste det bli fråga om en bedömning av budgeten i dess helhet.

Märker man inte att man gräver en fallgrop för sig själv och sin argumentation när man framställer dessa förslag? Det visar ju bara att riksdagen, på samma sätt som tidigare regeringen, måste ta ståndpunkt till frågan om huruvida man i stället skall skära ned investeringarna för statens järnvägar med allt det trassel detta kan medföra i form av fördröjda rationaliseringar och nyanskaffningar, något som bland annat skulle innebära att bristen på godsvag-

Repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57 m. m.

nar kommer att bli kännbar även i framtiden. Vidare blir det riksdagens sak att precis som regeringen ta ståndpunkt till frågan om huruvida man skall pruta 14 miljoner på vattenfallsverkets stat, vilket innebär att byggandet av en rad kraftverk kommer att fördröjas. Det är inte bara mitt föregående som kommunikationsminister utan också mina synpunkter på den allmänna gradering av investeringsbehoven, vilken måste ske, som gör att jag kommer till den slutsatsen, att ett sådant uppskov skulle vara mindre välbetänkt, kanske t. o. m. ur försvarets synpunkt, eftersom kraftverken behöver underjordiska, bombsäkra lokaler.

Vidare skulle jag vilja göra högern och även oppositionens representanter i övrigt uppmärksamma på en sak, när man talar om den fruktan man hyser för att det skall ske en uppluckring av försvarsviljan bland annat inom regeringen. Det gäller att se på tingen i sin helhet, inte bara när det gäller det budgetmässiga utslaget på fjärde huvudtiteln och andra huvudtitlar utan också när det gäller de krav, som man ställer på staten om att den skall tillvarata samhällsmedborgarnas intressen på olika områden, och de resurser, som man i detta avseende vill ge staten. Man har som sagt trott sig på olika håll iaktta en uppluckring av försvarsviljan. Jag vill säga, att så länge oppositionspartierna med sina ledare i spetsen ständigt och jämt återkommer till kravet om skattesänkning, ständigt och jämt riktar förebråelser mot regeringen för att den i detta avseende inte skulle tillräckligt tillgodose de enskilda medborgarnas intressen och ständigt hävdar, att staten och kommunerna bör avhändas en del av skattemedlen till förmån för de enskilda medborgarna, så länge är det inte så märkvärdigt, herr Hjalmarson, att en del av befolkningen i vårt land drar den slutsatsen, att regeringen borde tillmötesgå dessa krav ge-

nom att i viss utsträckning minska på försvarsutgifterna.

Jag vet inte, om högern kommer med något överbud på finansministerns förslag om skattesänkning, men därest så sker förutsätter jag, att man lämnar hållbara alternativ till de besparingar som måste göras, och jag frågar mig hur detta kommer att te sig ur försvarets intresse. Jag hoppas att jag inte skall göras ansvarig för någon uppluckring av försvarsviljan, men jag vill slå fast att samtidigt som den militärtekniska utvecklingen, genom de alltmer finslipade vapen och invecklade ting av olika slag som kräves för att vårt försvar skall kunna hållas i nivå med försvaret i andra länder, obönhörligt medför ökade kostnader. Detta ackompanjeras med ideliga förebråelser mot regeringen för att vi inte vill tillmötesgå herr Hjalmarsons och andras krav på skattesänkningar. Jag undrar vilka verkningar detta kommer att ha på lång sikt. Jag tror inte att man kan isolera utgiftssidan i statsbudgeten från inkomstsidan.

Vidare vill jag säga någa ord om de följdverkningar, som ett inställande av repetitionsövningarna kan komma att få. Jag har inte försökt att dölja, att jag betraktar den åtgärd, som regeringen har vidtagit som allvarlig. Jag har erkänt, att det innebär att man eftersätter en del av den utbildning som skulle vara önskvärd. Å andra sidan finns emellertid inte någon anledning att överdriva verkningarna av detta. Jag förstår militärerna, när de gör gällande att en sjättedel av armén skulle bli stridsoduglig. Militärerna anför sådana argument, därför att de har det omedelbara ansvaret för det trim, i vilket försvaret befinner sig. Men man kan inte komma ifrån, att det bara är en mindre del av de 85 000 som skall omskolas för lokalförsvaret och för de nya vapnen. Den största delen behöver inte inhämta sådana nya lärdomar. Jag skall dock medge, att det är av vikt att dessa

Repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57 m. m.

repetitionsövningar äger rum, därför att befälet skall bli i tillfälle att träna med större förband än vad som blir fallet därest man inställer övningarna. Men jag vill sålunda ha slagit fast, att det är en mindre del som behöver nyutbildas i detta sammanhang. Detta har för resten också högern gett eftertryck åt, eftersom den kompromiss som högern har lagt fram i själva verket är en illustration till vad jag här har sagt.

Sedan kan jag försäkra herr Wedén, att det inte finns någon i regeringen som har någon lättsinnig syn på dessa ting. Självfallet följer regeringen med största uppmärksamhet vad som sker på det utrikespolitiska fältet. Vi vill inte dra några förhastade slutsatser om det utrikespolitiska läget, men vi bortser inte från den ljusning vid horisonten, som vi anser oss kunna skymta. Det är dock inte detta förhållande som har föranlett detta beslut, det har deklarerats gång efter annan från regeringen. Det kan knappast sägas vara tal om uppluckring av regeringens mening om försvarets betydelse, när vi lägger fram en försvarsbudget som slutar på 2 170 miljoner kronor, om jag räknar med både drifts- och kapitalbudgeten. Det bör väl kunna räknas regeringen till godo, allrahelst som den anser att försvaret skall vara ett stöd för den utrikespolitik vi vill föra och om vilken det i varje fall formellt inte tycks vara delade meningar mellan partierna.

Vad möjligheterna till samförstånd om försvaret beträffar, vill jag säga att vi aldrig kan komma ifrån, att vi behöver göra en avvägning mellan vad vi anser oss vilja ge exempelvis till social upprustning och vad vi anser bör gå till försvaret. Det skall visserligen erkännas, att vi har haft samförstånd omkring vårt försvar, men om man blickar tillbaka på den politik som har förts i vårt land, kan man knappast undgå att se, att medan exempelvis högern har gett starkast eftertryck åt försvaret, har socialdemokratien och jag

kan säga båda regeringspartierna gett hårdare eftertryck åt den sociala upprustningen. Jag har den uppfattningen, att så i viss mån kan ske också i fortsättningen. Jag anser det nämligen vara icke utan betydelse, att vi i vårt land skapar sociala förhållanden, som kan medverka till den allmänna uppslutning kring ett relativt starkt försvar, som jag själv är anhängare av.

Herr HJALMARSON (h):

Herr talman! Varför var vi i försvarsberedningen så angelägna att få höra de militära experterna, när försvarsministern lämnade sitt dekret? Vi hade två skäl: dels naturligtvis att vi ville höra deras uppfattning om åtgärden som sådan, och dels att vi gärna ville höra deras mening om anslagets fördelning under fjärde huvudtiteln under de av regeringen angivna ekonomiska förutsättningarna. Menar verkligen försvarsministern på fullt allvar, att det är ett uttryck för en god samarbetsanda att inte ens vilja vara med om en enda dags uppskov för att klara en sådan sak? Nej, herr försvarsminister, det går inte att försvara Ert handlingssätt i den situationen.

Nu säger försvarsministern: Ni har ju haft tillfälle att i statsutskottet göra den prövning som begärdes i försvarsberedningen. Låt mig då uppriktigt säga försvarsministern, att jag tror att militärerna kanske inte är så angelägna att tala om en omfördelning av anslagen men av helt andra skäl än dem som försvarsministern i första hand tänkte på. Jag tror nämligen att de är mycket oroliga för att ett förslag från dem till omfördelning under fjärde huvudtiteln bara skulle leda till att man tog prutningarna utan att ge någonting i stället. Tyvärr har vi tråkiga erfarenheter av detta. Jag antar att inte heller försvarsministern är främmande för att det kan ligga till på det sättet.

Skall man räkna med ett verkligt och

Repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57 m. m.

förtroendefullt samarbete i försvarsfrågan måste det ske på ett delvis annat plan än det på vilket försvarsdiskussionen tidigare i olika sammanhang har förts. Vad försvarsberedningen nu i första hand har att göra är att ta ställning till överbefälhavarens plan. Jag har fattat det så, att utgångspunkten därvid har varit gemensam för regeringen och oppositionen, nämligen att man skall acceptera den tidigare hävdade operativa målsättningen. Åtgärder från regeringens sida — medan beredningen arbetar — som väsentligen kan påverka möjligheterna att tillgodose denna målsättning, kan ju på ett fullständigt radikalt sätt förändra förutsättningarna för hela vårt arbete. Inte kan väl försvarsministern mena, att detta är ett vettigt sätt att bedriva en försvarssamverkan? Jag vill bara kort och gott säga, herr talman, att om nu denna indragning av repetitionsövningarna under nästa budgetår av regeringen betecknas som en engångsåtgärd och utskottet understrukt detta, så hoppas jag att herr försvarsministerns handlingssätt i försvarsberedningen också skall vara en engångsåtgärd. I annat fall tror jag att försvarsministern själv kommer att göra det omöjligt att fullfölja det samarbete, som även han i sitt anförande nyss var angelägen att understryka betydelsen av.

Så till skattesänkningen. Ja, herr talman, inte ens Torsten Nilssons vältalighet räcker till för att ge realism åt det skattesänkingsresonemang han för mot bakgrunden av det kompromisserbjudande, som vi gjort och som berör ungefär 2 promille av statsbudgeten. Försvarsministern har inte tillräckligt med luft under vingarna för sitt inlägg i denna punkt.

Jag måste också inte utan ledsnad säga, att jag av försvarsministerns uttalande förstod, att han inte med tillräckligt intresse har följt den samhälls-ekonomiska debatten. I så fall skulle kanske ändå försvarsministern ha observerat, att vi har en annan samhälls-

ekonomisk bedömning än regeringen. Den har vi ingående utvecklat så sent som i remissdebatten för två månader sedan. Jag känner inte något behov av att ånyo utveckla den i denna debatt.

Låt mig bara fästa uppmärksamheten på en huvudlinje. Vi vill sänka den totala utgiftsramen för att underbygga rejäla skattelättnader åt alla. Inom den något mer begränsade utgiftsram, som vi håller oss till i jämförelse med statsverkspropositionen, önskar vi på olika punkter få till stånd en annan fördelning av utgifterna än regeringen vill ha. Det är detta som försvarsministern nu nästan tycks finna omoraliskt. Det var förresten alldeles förskräckligt vilka moraliska tongångar försvarsministern anslog i sitt inlägg. Borde inte försvarsministern dra konsekvensen härav och karakterisera hela riksdagen som en omoralisk institution? Man lever väl inte uppe på höjderna i okunnighet om att en av riksdagens huvuduppgifter fortfarande är att granska regeringens budget? Vi tänker inte springa till försvarsministern eller till någon annan regeringsledamot och be om lov att få göra en självständig bedömning när det gäller utgifter och skatter, även om det skulle vara ett idealtillstånd för ett socialdemokratiskt statsråd om alla gjorde så här i riksdagen.

Endast några ord om de besparingar som vi har förordat. Först kanske jag får säga ett ord i förbigående till min ärade vän herr Wedén. Vi har ett budgetöverskott, det är riktigt, men enligt vår uppfattning kan detta budgetöverskott inte ge anledning till etablerandet av någon politisk huggsexa för att tillgodose den ena eller den andra uppgiften, även om dessa i sig själva kanske kan vara angelägna och värdefulla. Det är därför vi även när det gäller försvarsutgifterna fullföljt den ekonomiska linje, som jag tidigare skisserat.

De besparingar som vi kommer att föreslå, bygger inte på någon olikhet i uppfattningen om investeringarna som

Repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57 m. m.

sådana. Det framgår av att vi uttryckligen förordar endast ett uppskov med vissa investeringar. I verkligheten rör det sig här om mycket begränsade uppskov — i flertalet fall några veckor eller en eller annan månad. Visst kan detta vara en olägenhet — det förnekar jag inte ett ögonblick — men enligt vårt förmenande är det inte en olägenhet av samma storleksordning som den nedsättning av vår försvarskraft, som blir ett resultat av ett bifall till regeringens förslag.

Vår känsla av ansvar, herr försvarsminister, för samhällsekonomin är lika stor som regeringens, men vår känsla av ansvar för vårt försvar gör det omöjligt för oss att biträda Kungl. Maj:ts proposition.

Efter det besked som nu lämnats från majoritetens talesmän, återstår det bara för mig att med djupt beklagande konstatera, att det uppenbarligen inte finns förutsättningar för en sådan kompromisslösning som vi från vårt håll erbjudit. I det läget ber jag, herr talman, att i anslutning till vad som från vårt håll tidigare anförts få yrka bifall till den motion, som väckts av herr Hagberg i första kammaren.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Det var det avsnitt i försvarsministerns tidigare anförande, som handlade om enighet i försvarsfrågan, som föranledde mig att begära ordet. Jag tyckte — och jag var sannolikt inte ensam om det intrycket — att försvarsministern tog litet oväntat lätt på intresset för en sådan samling i försvarsfrågan. Han framhöll ju skillnaden mellan å ena sidan högerens betoning av försvaret och å andra sidan socialdemokraternas betoning av det sociala reformarbetet. Jag blev litet överraskad av detta, ty som försvarsministern vet har vi under en följd av år kunnat vidmakthålla enighet kring försvaret med det utrymme för sociala reformer som vi — i stort sett också enligt — har fun-

nit vara påkallat. Det finns väl inte något i det nuvarande läget som därvidlag tyder på en förändring, utan det bör med en smula ambition och ansträngning, kanske speciellt från chefens försvarsdepartementet sida, vara möjligt att fullfölja den politiken. Jag skulle vilja säga till försvarsministern, att det väl framför allt bör ligga i hans intresse att icke här liksom spela på möjligheten till motsättningar utan i stället verkligen positivt ta vara på den vilja till samling och enighet kring försvaret, som ju finns i den svenska riksdagen.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Får jag bara säga två ord till herr Hjalmarson.

Såvitt jag förstår måste det budgetresonemang, som herr Hjalmarson för, innebära att han i varje fall i praktiken ansluter sig till principen om en totalbalansering av budgeten. Jag tror inte att försvaret har någon anledning att tacka herr Hjalmarson för detta, men däremot kan naturligtvis finansministern ha det.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet TORSTEN NILSSON:

Herr talman! Jag tvingas att återvända till försvarsberedningens uppgifter, eller närmast avgränsningen av dess uppgifter. Jag har, herr Hjalmarson, fattat försvarsberedningens uppgift så, att den skall försöka leta fram vägar för försvarets utformning på längre sikt. Jag har ingalunda uppfattat denna beredning som ett försvarsråd, som skall kontrollera regeringens och försvarsministerns löpande arbete beträffande handhavandet av fjärde huvudtiteln och försvarets aktuella utformning. Det gör att jag måste återkomma till min uppfattning, att därest jag inte direkt hade givit ett löfte till försvarsberedningen med anledning av det framförda önskemålet att jag vid dess nästkommande sammanträde skulle redogöra för hur jag tänkt

Repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57 m. m.

mig försvarsbudgetens uppläggning, så hade jag inte ansett det vara vare sig en skyldighet eller praktiskt riktigt att underrätta försvarsberedningen på det sätt som nu skedde.

Herr Hjalmarson hade rätt då han senare i sitt anförande sade, att försvarsberedningens uppgift bör vara att granska och ta ställning till överbefälhavarens plan. Men, säger herr Hjalmarson, om då försvarsministern vidtar åtgärder som radikalt förändrar den operativa målsättningen, så omöjliggör han ju för försvarsberedningen att på ett rationellt sätt arbeta och utforma sina förslag. Ja, det skulle försvarsministern ha gjort därest han verkligen gått den vägen. Men, herr Hjalmarson, just det förhållandet, att jag ville undvika en sådan utväg, var skälet till att jag gick på repetitionsövningarna och inte på materielanslagen, som enligt mitt förmenande var alternativet för att man skulle kunna kamma in så mycket pengar som det här var fråga om, nämligen 67 miljoner kronor. Då jag nu har denna uppfattning, anser jag emellertid att utskottet har möjlighet att granska mina förslag och ställa alternativa sådana, om dessa anses vara riktigare. Det förhåller sig ju inte alls så, som herr Hjalmarson här gjorde gällande, att jag nu tillgriper moraliska värderingar för att täcka mina ståndpunkter, och som han sade i slutet av sitt anförande, skulle ha velat förhindra oppositionens talesmän att granska regeringens budget. Jag gör ju precis tvärtom. Regeringen lägger fram sina förslag. Jag vill inte binda oppositionen i förväg när det gäller den löpande budgeten utan vill ge den möjlighet att granska regeringens åtgärder och uppställa andra alternativ. I slutet av sitt anförande kom herr Hjalmarson till den halsbrytande slutsatsen, att jag tvärtom skulle vara motståndare till ett dylikt förfarande. Det är ju han som förebrår mig för att jag just velat tillgripa denna utväg och ge oppositionen alla dessa möj-

ligheter och fria händer att handla och komma med sina förslag.

Sedan är det en sak som jag fäst mig vid och utan tvekan håller högern räkning för, nämligen att den tydligen accepterar totalbalanseringen av budgeten i år. Det är därför man framlagt alternativa förslag och låtit sin kompromiss gå ut över kommunikationsverken. I den situationen får ju inte bara regeringen utan också framför allt riksdagen möjlighet att gradera vad som kan anses vara mest önskvärt och vad som kan vara mindre önskvärt, vad som i nuvarande situation kanske är mera olägligt och vad som är mindre olägligt. Det är ett av de drag i högerns handlande i detta fall, som jag utan vidare kan ge min respekt och mitt erkännande.

Beträffande samarbetet och samförståndet i fortsättningen vill jag än en gång deklarerat, att min avsikt och min strävan kommer att vara att man så vitt möjligt skall vinna enighet om utformningen av det framtida försvaret. Men jag vill då också än en gång understryka, att detta inte är en fråga som kan lösas isolerat för sig, utan den måste lösas med utgångspunkt från de önskemål man har om upprustning på många andra områden av samhällslivet och beträffande bevarandet av styrkan hos vårt försvar.

Herr HJALMARSON (h):

Herr talman! Jag skulle kunna nöja mig med att besvara försvarsministerns senaste inlägg, om betydelsen av denna åtgärd med tanke på det fortsatta arbetet i försvarsberedningen, genom att hänvisa till vad överbefälhavaren och chefen för armén har anfört. Försvarsministern får ursäktas om jag ändå måste tillmäta deras uttalanden en större tyngd än försvarsministerns just i detta fall.

Vad säger då arméchefen? Han säger: »En dylik åtgärd» — alltså den

Repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57 m. m.

vi nu diskuterar — »skulle innebära att den samövade delen av personalstyrkan vid berörda förband avsevärt kommer att understiga det minimikrav som uppställts av militär erfarenhet, bestyrkt av 1948 års värnpliktskommitté.»

Och vad säger överbefälhavaren? »Ur operativ synpunkt innebär ett beslut i enlighet med det framförda förslaget, att delar av krigsorganisationen icke erhåller den kvalitet som bedömts nödvändig för att förbanden omedelbart efter mobilisering skall kunna lösa mot den operativa målsättningen svarande stridsuppgifter.» Så konstaterar han därutöver, såsom jag redan i mitt första anförande sade, att man icke kan räkna med möjlighet att få till stånd den kompletterande utbildningen som skulle vara nödvändig i ett kritiskt läge.

Sådan är situationen. Här ställs försvarsberedningen inför ett fait accompli, som i inte ringa grad kan påverka möjligheterna att nå en hygglig lösning på våra försvarsproblem i framtiden. Jag beklagar det livligt.

Slutligen, herr talman, skulle jag vilja säga ett ord till herr Wedén — jag känner eljest inte behov av att här ta upp något större samhällsekonomiskt resonemang. Jag skall bara kort och gott sammanfatta vår ståndpunkt så här: Vi strävar efter att få till stånd en överbalansering i de privata hushållen, hos familjerna och de enskilda människorna, inte i statsbudgeten. Man kan inte förverkliga den målsättningen över en natt, men med de förslag som vi har lagt fram och kommer att lägga fram tar vi ett första kraftigt steg för att kunna nå detta mål.

Därutöver vill jag endast säga till herr Wedén, att det i varje fall är vår uppfattning, att man gagnar försvarets sak bäst genom att söka lägga en säker och fast ekonomisk grund även när det gäller att tillgodose olika önskemål och krav inom fjärde huvudtitelns område.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **TORSTEN NILSSON**:

Herr talman! Jag kan utan vidare instämma i de ord som herr Hjalmarson nu senast yttrade, och jag kan också ge honom rätt när han hänvisar till överbefälhavaren och arméchefen och säger att de har större militär sakkunskap än försvarsministern. Jag försöker inte tilldela mig större militär sakkunskap än dessa båda storheter, men, herr Hjalmarson, det är nu en gång regeringens öde att just på grund av det som herr Hjalmarson sist yttrade tvingas pruta på myndigheternas äskanden. När oppositionen verkligen vill ta sitt ansvar, tvingas den göra detsamma. Herr Hjalmarson kommer nu med förslag till prutningar på anslagen till statens järnvägar och vattenfallsverket. Om herr Hjalmarson får lyssna till vad generaldirektörerna för statens järnvägar och vattenfallsverket säger om hans förslag, kommer han att finna att de har samma uppfattning beträffande hans sakkunskap i förhållande till deras sakkunskap, som herr Hjalmarson har om mig i förhållande till militärerna.

Herr **JOHANSSON** i Stockholm (k):

Herr talman! I högerns reservation och i herr Hjalmarsons och herr Wedéns tal tycker man sig höra mobiliseringsklockorna klämta och Sveriges ödestimma slå. Lyckligtvis stämmer inte deras framställning med verkligheten, och det gäller inte minst den utrikespolitiska exposé i vilken herr Wedén svävade ut. Han talade om de tre faserna efter kriget. I alla faserna har herr Wedén föreslagit samma lösning, nämligen att Sverige skall uppge sin neutralitet för Atlantpakten. Därför rådde han också ta fel när det gäller den riktning, i vilken en krigsfara kan tänkas. Det är ju ändå inte Sovjet utan västmakterna, som har fört och för krig litet varstans i Asien och Afrika, där de inte har någonting att skaffa, och

Repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57 m. m.

det var Amerikas utrikesminister, som häromdagen skrämde upp sina egna vänner genom att skryta över sin skicklighet att balansera på krigets yttersta brant.

Utrikesdebatten för några dagar sedan bestyrkte, att fredens krafter i världen har vunnit mycket terräng och att en viss avspänning har uppnåtts. Det är inte så stora risker med uppskjutna repetitionsövningar som reservanterna vill göra gällande. De som skryter över sin skicklighet att hålla sig på krigets yttersta brant seglar i motvind. Det har inte gått så bra med deras krig, och de har rätt stora bekymmer just nu på Cypern, i Algeriet och litet varstans.

Trots herr Hjalmarsons mycket ivriga ansträngningar har han inte lyckats skaffa Sverige någon fiende. Lyckligtvis har det fredsälskande svenska folket än så länge kunnat öva ett starkare inflytande på kursen än herrar Hjalmarson och Wedén, och därför verkar pratet om riskerna vid en mobilisering främmande för den aktuella verkligheten. Mot vilka tänker herr Hjalmarson mobilisera?

Kravet på avspänning och nedrustning blir allt starkare över hela världen, och även i Sverige kräver en allt starkare opinion, att upprustningen skall hejdas och militärutgifterna minskas. Det är påfallande att tre socialdemokratiska reservanter vänder sig mot formuleringen, att inskränkningen av repetitionsövningarna skall vara en engångsåtgärd.

Jag tycker det är ännu mer betecknande, att herr Wedén ensam får göra sällskap med högern på reservationslinjen och att folkpartiet tydligt efter den omtalade undersökningen inom gruppen kommit underfund med att det har blivit farligt att valåret 1956 stödja högers reservation. De känner att det blåser stark motvind bland Sveriges folk mot de krafter, som ytterligare vill påskynda upprustningen, utrusta Sve-

rige med atomvapen och prisge vår neutralitet. De har fått kännning av den starka folkvilja som kräver att Sverige skall följa de länder, som skär ned truppstyrkorna och minskar militärutgifterna. Vi skall inte glömma i valrörelsen, att det är herr Wedén som företräder herr Ohlins och herr Ståhls verkliga uppfattning i denna fråga.

De största besparingarna kan man göra på materielanslagen, som vi senare får diskutera. Vi menar att man kan skära ned både där och när det gäller repetitionsövningar, inte bara i år, utan också under kommande år.

Förslaget om inställande av repetitionsövningar möttes med stor tillfredsställelse i de djupa leden, men den tillfredsställelsen skulle ha varit mycket större om försvarsministern samtidigt hade prutat ordentligt på generalernas omåttliga krav på ny materiel. Nu använder man den nya materielen som motivering för att det måste vara repetitionsövningar, så att soldaterna får lära sig de nya vapnen. Det stora flertalet inkallade betraktar repetitionsövningarna som illa förberedda och illa genomförda. I en tid då all arbetskraft behövs rycker man 85 000 människor bort från deras dagliga arbete, berövar dem och deras familjer arbetsinkomster på åtminstone 75—80 miljoner kronor, och den uteblivna skatten för den summan bör läggas till de statliga utgifterna för repetitionsövningarna. Därför är vi helt överens med de socialdemokratiska reservanterna, som anser att en begränsning av repetitionsövningarna och de militära övningarna inte är en engångsfråga utan bör kunna ske även i fortsättningen, och vi kommer att stödja herr Åkerströms yrkande. Jag tror att det i valrörelsen kommer att bli ett mycket starkt tryck i den riktningen för att spränga den enighet med högern, som herr Hjalmarson önskar. Det är nämligen rustningarna som utgör den stora inflationskällan, det är de ökade militäranslagen som står i

Repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57 m. m.

vägen för nödvändiga bostadsbyggen, skolbyggen och sociala reformer.

Vi anser att man bör gå vidare på denna väg och att herrar Hjalmarson och Wedén bör få stå ensamma vid mobiliseringsklockorna.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav till en början propositioner i avseende å utskottets hemställan, nämligen dels på bifall till denna hemställan, dels ock på bifall till den i ämnet av herr Hagberg väckta motionen I: 172; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hjalmarson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1) i utskottets utlåtande nr 42, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionen I: 172 av herr Hagberg.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hjalmarson begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 186 ja och 32 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Beträffande motiveringen gav herr talmannen propositioner dels på godkännande av utskottets motivering dels ock på godkännande av utskottets motivering med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Åkerström; och fann herr talmannen

den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Åkerström begärde likväl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner statsutskottets motivering i punkten 1) i utskottets utlåtande nr 42, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt utskottets berörda motivering med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Åkerström.

Sedan kammarens ledamöter här efter ånyo intagit sina platser och denna voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Åkerström begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 123 ja och 74 nej, varjämte 19 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets motivering.

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag har för avsikt att fortsätta genomgången av föredragningslistan utan mid-dagsrast. Om det visar sig att detta är möjligt, skulle det innebära att kammaren skulle slippa arbetsplenum nästkommande fredag.

§ 13

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts pro-

Ersättning till Mattias Forslund i Vojakkala för viss krigsskada

position angående ersättning i vissa fall i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14

Ersättning till Mattias Forslund i Vojakkala för viss krigsskada

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 44, i anledning av väckta motioner om ersättning till Mattias Forslund i Vojakkala för viss krigsskada.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Grym m. fl.* (I: 48) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson* i Hedenäset *m. fl.* (II: 69), hade hemställts, att riksdagen måtte till ersättning till Mattias Forslund, Vojakkala by, Alatornio socken i Finland för viss krigsskada å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1956/57 under femte huvudtiteln anvisa ett anslag av 14 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 48 och II: 69, till Ersättning till Mattias Forslund för viss krigsskada å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln anvisa ett anslag av 14 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Hesselbom, Birger Andersson, Elfving, Söderberg, Bergström, Åkerström, Petersson* i Degerfors, *Andersson* i Mölnadal, *Nihlfors, Gustafsson* i Stockholm och *Karlsson* i Olofström, vilka ansett att utskottet bort hemställa att motionerna I: 48 och II: 69 icke måtte av riksdagen bifallas.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ANDERSSON i Mölnadal (s):

Herr talman! Förra året hade riksdagen att behandla två motioner med hemställan om ersättning åt den svenske medborgaren i Finland Mattias

Forslund för viss krigsskada. Dessa motioner avlogs av riksdagen. De motioner, som nu behandlas, skiljer sig i det avseendet från förra årets, att man nu har sänkt det begärda beloppet från 38 000 kronor till 14 000 kronor.

Forslund, som är svensk medborgare och har varit bosatt i Finland sedan 1911, fick under hösten 1944 sin gård nedbränd av tysk militär. Nu framhåller motionärerna, att man icke hade kännedom, när man förra året behandlade denna fråga, om att det gjordes en skillnad emellan svenskar som var bosatta i Finland och finska medborgare på det sättet, att finska medborgare hade möjlighet att välja mellan brandförsäkring och krigsskadestånd, medan däremot de svenska medborgarna icke hade denna möjlighet att göra ett val mellan dessa båda alternativ. Jag vill i detta sammanhang framhålla, att det var dock inte okänt för riksdagen. Även om man vid utskottets behandling icke visste om detta förhållande, framhöll ändå i debatten en av motionärerna den synpunkten, att de finska medborgarna hade denna valrätt, som icke tillkom de svenska. Man kan alltså inte säga, att vad man här framfört i motionen utgör ett nytt moment i den fråga som vi för närvarande behandlar.

Utskottet framhöll under fjolåret i sin motivering för avslag på motionen bl. a., att Forslund på grund av brandförsäkring erhållit viss ersättning och att inte ens finska medborgare, som lidit skada på grund av kriget i Nordfinland och som mottagit dylik ersättning på grund av brandförsäkring, varit berättigade till ytterligare ersättning utöver brandförsäkringen. I den mån finska medborgare hade mottagit brandskadeersättning har de alltså behandlats på samma sätt som svenska medborgare, och det har således i verkligheten där icke funnits någon skillnad. Det utgör alltså icke någon ny, saklig motivering för ett ändrat ställningstagande från riksdagens sida.

Ersättning till Mattias Forslund i Vojakkala för viss krigsskada

Utskottet framhåller i sitt utlåtande, att det bör beaktas att Forslunds från finskt håll utgående ersättning varit betydligt lägre än Kenttäs. Jag vill erinra om att riksdagen i fjol beslutat bevilja Kenttä 14 000 kronor i ersättning och att denna skillnad, som sålunda blivit rådande mellan dem på grund av den finska ersättningen, ytterligare accentuerats genom den Kenttä av Sveriges riksdag tillerkända ersättningen på 14 000 kronor.

Även detta förhållande var känt för riksdagen under fjolåret, då vi behandlade denna fråga och då riksdagen beslutade att ge en av dessa svenska medborgare i Finland 14 000 kronor men avslag framställningen i fråga om Forslund. Ej heller kan man anse att detta utgör ett nytt, sakligt moment i behandlingen av denna fråga.

Jag vill också erinra om att statsutskottet i fjol framförde den synpunkten, att även andra svenska medborgare torde ha åsamkats egendomsförluster genom krigshandlingar under det andra världskriget i Finland och annorstädes och att man vid medgivande av ersättning hade att beakta konsekvenserna, vilka otvivelaktigt fick anses vara svåröverskådliga. Det förhållandet och de principiella synpunkter rörande konsekvenserna, som statsutskottet då anförde, när utskottet avstyrkte motionen, föreligger ävenledes i dag. Man vet inte, om man nu går med på att ytterligare utvidga ersättningen, huruvida det kan bli flera som kommer att begära sådan ersättning för krigsskada. Man kan kanske också räkna med, därest man bifaller framställningen i motionen, att motionärerna inte är nöjda med dessa 14 000 kronor utan nästkommande år begär samma belopp som de gjorde i motionen 1955.

Från reservanternas sida har vi inte kunnat finna, att det i denna fråga framkommit något nytt, sakligt motiv, som kan föranleda ett annat ställnings-
9 — *Andra kammarens protokoll 1956. nr 10*

tagande från riksdagens sida, och att man därför bör kvarbli vid samma ståndpunkt som man intog i fjol.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till reservationen.

Herr LARSSON i Hedenäset (bf):

Herr talman! Då jag tar till orda i denna fråga hoppas jag att kammaren håller mig räkning för att jag inte kommer att uppehålla mig vid förhistorien, vid de tragiska förhållanden som orsakade de krigsskador som det nu, elva år efteråt, är fråga om att ge en liten ersättning för. Jag nöjer mig att helt kort hänvisa till överläggningarna i denna kammare den 16 november förra året.

Statsutskottets majoritet har — det vill jag med glädje konstatera — tillstyrkt den föreliggande motionen. Till utskottets utlåtande är det emellertid fogat en reservation, och herr Andersson i Möln dal har här anförut en del motiveringar, som även finns anförda i reservationen. Jag skall be att i all korthet få uppehålla mig litet grand vid de synpunkter som anføres i reservationen och som herr Andersson i Möln dal här har redogjort för.

I denna reservation refereras till en början riksdagens behandling i fjol av motionen om visst krigsskadestånd. Statsutskottet kom då till den uppfattningen, att Forslund ej var berättigad till hjälp från svensk sida, därför att han uppburit en brandskadeersättning på 68 000 mark. Efter att ha refererat motionens påpekande att Forslund ej i likhet med finska medborgare hade att fritt välja mellan brandförsäkring och krigsskadestånd, anfördes det i reservationen:

»I anledning härav får utskottet framhålla att utskottets bedömning i fjol av frågan om Forslunds läge i ersättningshänseende i jämförelse med en finsk medborgares skedde på grundval av för utskottet tillgängliga handlingar. Den i de nuvarande motionerna åbero-

Ersättning till Mattias Forslund i Vojakkala för viss krigsskada

pade valfriheten för en finsk medborgare var visserligen icke då för utskottet känd, men denna omständighet utgör enligt utskottets mening inte tillräckligt skäl att avvika från den ståndpunkt, som utskottet i fjol intog i huvudfrågan.»

Reservanterna erkänner, såvitt jag kan läsa, att utskottets ställningstagande i fjol grundades på ett ofullständigt material, att motionärernas påpekande är riktigt, men vägrar sedan att dra konsekvenserna av detta förhållande.

Då nu reservanterna vidhåller sin negativa attityd, tillåter jag mig att något uppehålla mig vid frågan varför Forslunds brandförsäkringsersättning kommit att få en så avgörande betydelse. Låt mig därför citera några rader ur statsutskottets utlåtande av i fjol. Det heter däri: »Fråga har nu väckts om att svenska staten genom ett beslut av riksdagen skulle träda emellan med bidrag utöver den ersättning som tillerkänts Forslund och Kenttä från finskt håll. För bedömande av denna fråga är det av betydelse att klarlägga huruvida den omständigheten att nämnda personer är svenska medborgare försatt dem i sämre läge med avseende på ersättning från finskt håll än om de varit finska medborgare, som fått sin egendom förstörd genom ifrågavarande krigshandlingar.»

Tillåt mig att upprepa: »För bedömande av denna fråga är det av betydelse att klarlägga huruvida den omständigheten att nämnda personer är svenska medborgare försatt dem i ett sämre läge.»

Här har det nu — även av reservanterna — erkänts att Forslund ej hade den valfrihet som stod finska medborgare till buds. Det är uppenbart att den brandförsäkring han fick var av obetydligt värde mot det krigsskadestånd han kunnat erhålla, om han varit finsk medborgare. Det är sålunda bevisat att Forslund kommit i en sämre ställning, därför att han var svensk medborgare.

Det är tyvärr ej nog med att Forslund kom i sämre ställning jämfört med finska medborgare. Sedan vi skrev vår motion har ytterligare en del inträffat i denna fråga. Låt mig i all korthet redogöra för det.

För en tid sedan fick Forslund kännedom om att finska riksdagen anvisat ett belopp av 30 miljoner mark till kompletterande krigsskadeersättningar. Den 22 januari detta år vände han sig därför till finska finansministeriet med anhållan om hjälp. Därifrån erhöll han sedan ett den 9 februari 1956 dagtecknat brev, vilket jag skall be att i översättning få föredraga: »Matti Forslund, Ylivojakkala, Tornio. I anledning av Edert brev meddelar finansdepartementet, att enligt de direktiv statsrådet godkänt beviljas bidrag som är att hänföra till ersättning efter ansökan av sådana, som genom kriget förlorat en anseelig del av sin egendom, *endast sådan finsk medborgare* eller statslös person, som stadigvarande bor i Finland.

Med hänsyn till ovanstående är ni som *svensk* undersåte tyvärr ej berättigad till sagda bidrag. Enl. uppdrag: T. f. föredragande Pentti Lehtola.»

Detta vill med andra ord säga att Forslund skulle ha kommit i ett bättre läge, icke blott om han varit finsk medborgare, utan även om han varit statslös skulle han ha behandlats välvilligare än vad som skett nu, då han är svensk medborgare.

Herr talman! Jag skall inte uppehålla tiden så mycket längre. Jag vägar uttala den förhoppningen, att kammaren ej för 14 000 kronor skall tveka att dra konsekvenserna av det beslut, som fattades i fjol och vilka konsekvenser synes mig vara av den art, att det finns fullgoda motiv för att besluta ersättning åt Forslund. Jag kan så mycket mer begränsa mig till detta, som jag även kan hänvisa till att första kammaren med 73 röster mot 43 har bifallit utskot-

tets förslag, vilket jag ber att få yrka bifall till.

I detta anförande instämde herrar *Staxäng* (h) och *Jansson* i Kalix (s), fru *Ericsson* i Luleå (s) och herr *Norén* i Mullsjö (bf).

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr *Andersson* i Mölndal begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 44, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 15

Avsättning till lotterimedelsfonden

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1956/57 till avsättning till lotterimedelsfonden jämte i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Avsättning till lotterimedelsfonden

Herr **HOLMBERG** (k):

Herr talman! Den kommunistiska gruppens motion i samband med de ärenden som nu behandlas avsåg att få till stånd en ändring av teaterutredningens direktiv, så att densamma också skulle syssla med frågan om en fast stads- eller kretsteater för Norrland. I själva sakfrågan har utskottet helt avslutit sig till motionen. Och när utskottet dessutom försäkrar att ändringen av direktiven kommer att genomföras — fastän på andra vägar än dem vi föreslagit — är vi naturligtvis helt tillfredsställda. För att det inte skall råda någon tvekan om att Norrlands teaterfråga nu kommer med i utredningen vore det bra, om utskottets talesman ville ge ett besked om vilka informationer eller löften utskottet har, som ger en betryggande garanti för att direktiven kommer att ändras så som vi norrlänningar vill.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av förhandlingarna.

Herr **JÖNSSON** i Rosshol (bf):

Herr talman! Det har länge varit starka kulturintressen till finnandes inte minst på den norrländska landsbygden. Man kan säga att det egentligen var nykterhetsorganisationerna, som i seklets början på ett utomordentligt sätt stimulerade härtill. Dessa organisationers initiativ att med små medel åstadkomma samlingslokaler ute i bygderna, där sådana tidigare saknats, har i hög grad stimulerat kulturlivet däruppe, exempelvis genom föreläsnings- och amatörteaterverksamhet, biblioteksverksamhet o. s. v., som kunnat tillhandahållas stora delar av landsbygden, som tidigare saknat möjlighet därtill. Även om lokalerna som sådana, samt anordningarna för begagnandet av desamma i många fall, på grund av bristande resurser, var enkla nog, var de ändock på sitt sätt inspirerande. Det

Avsättning till lotterimedelfonden

kan gott erkännas att de sista årtiondenas framsteg på detta område på landsbygden till stor del bygger på antydda pionjärarbete.

Vi har numera fått en väsentligt bredare front av studie- och bildningsorganisationer på detta område, såsom ungdoms- och kvinnoorganisationerna samt jordbrukets föreningsrörelse, för att nämna några. Vad dessa åstadkommit i positiv riktning kulturellt sett bland folket på landsbygden genom olika slag av föreläsningar och kurser o. s. v. för bildande konst, teater m. m. är, som vi i vår motion framhållit, av oskattbart värde. Men fortfarande saknas de ekonomiska resurserna, som borde till i förhållande till det ofantligt stora arbete, som det dock här är fråga om. De ekonomiska resurser som av det allmänna ställts till förfogande för denna verksamhet sägs i motionen ännu inte stå i rimlig proportion till behovet, vilket jämväl utskottet understryker. Det är detta vi velat komma till rätta med genom vårt förslag. Vi har ansett det riktigt att de medel som det i föreliggande utskottsutlåtande är fråga om, nämligen lotterimedlen skulle fördelas på ett enligt vår mening mera rättvist sätt. Vi har dristat oss föreslå, att de stora anslag som kungl. operan, kungl. dramatiska teatern och andra institutioner tar i anspråk skulle kunna gå ut via riksstaten, varigenom man skulle på ett mera direkt sätt kunna tillgodose landsbygdens behov i här ifrågavarande avseende. Det finns så mycket större anledning härtill som det numera erbjuder sig större möjligheter i olika avseenden såsom bättre lokaler o. s. v. Det utgår ofta rätt betydande statsbidrag för åstadkommande av moderna och förstklassiga lokaler, och vi skall väl undan för undan få sådana till stånd i en allt större utsträckning. Då är det ännu mera angeläget att kunna nyttja dem på bästa möjliga sätt. Jag skall inte uppehålla mig längre vid denna fråga,

då jag tror att man kan fastslå, att utskottet godkänt motionens motivering. Jag är således tacksam för den positiva skrivning utskottet presterat och är därför optimistisk nog att tro, att frågan faller framåt även om utskottets kläm i dag är av den natur att den direkt avvisar motionen. Utskottet gör emellertid detta med hänvisning till bland annat dels redan föreliggande och dels pågående utredningar i de frågor som min motion nr 540 aktualiserat.

Jag vill avsluta mitt anförande med en verklig förhoppning att det utredningsresultatet som ligger på Kungl. Maj:ts bord skall bli beaktat av Kungl. Maj:t och att den utredning som pågår skall arbeta i den riktning motionen anvisar. Enligt utskottets skrivning i varje fall är det att förvänta, att Kungl. Maj:t så småningom skall få möjlighet att framlägga förslag utmynnande i en bättre tilldelning av medel för här ifrågavarande verksamhet ute på den svenska landsbygden.

Jag har ingen anledning att yrka bifall till motionen, detta naturligt nog med hänsyn till de skäl utskottet presterat för att motionen i dag ej skall föranleda något riksdagens beslut.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Jag skall inte förlänga denna debatt så mycket, men då jag har avgivit en blank reservation vid förevarande utskottsutlåtande, vill jag ändå säga några ord.

När vi i fjol behandlade denna fråga framhöll jag för dåvarande handelsministern att anslagen av lotterimedel borde fördelas på ett riktigare sätt än vad som hittills skett. Under innevarande budgetår har vi 13 miljoner kronor, som skall fördelas på olika ändamål. Under det gångna året gick 94 procent av pengarna till teatrar i de större städerna, medan landsbygden fick nöja sig med 6 procent. Jag vill nu rikta en vädjan till handelsministern att han

försöker fördela medlen på ett mera rättvist sätt.

Den förutvarande handelsministern lovade i fjol att se till att landsbygden fick en större del av anslagsmedlen än tidigare, men av det utlåtande vi nu har framför oss förefaller det som om landsbygden inte skulle ha stora utsikter att få någon nämnvärt större tilldelning än förut, trots att fonden i år föreslås ökad från 13 till 17 miljoner kronor. Anslagen till Operan, Dramatiska teatern och andra inrättningar i Stockholm — vilka man betraktar som mer eller mindre fasta anslag — är så kraftigt tilltagna, att det inte blir mycket över för landsbygdens del. Sålunda får Operan under innevarande budgetår 3 140 000 kronor, Dramatiska teatern 1 360 000 kronor, Göteborgs teater 1 385 000 kronor, Malmö teater 759 000 kronor o. s. v. Det är mycket stora anslag över hela linjen. Landsbygden däremot har fått mycket litet pengar. Jag vill därför som sagt vädja till den nya handelsministern att han försöker fördela anslagen på ett riktigare och för landsbygden mera tillfredsställande sätt. Handelsministern kan ju disponera lotterianslagen ganska fritt och har därför möjligheter att göra en bättre värdering. Jag vädjar därför om att han tänker litet mera på landsbygden än vad som hittills har skett.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! När jag tar till orda i denna debatt, är det för att också jag vill vädja till handelsministern att han snarast möjligt försöker ordna så, att inkomsterna av lotterimedel användes för sitt ursprungliga ändamål.

Vårt land torde ha möjligheter och förutsättningar att stödja kulturarbetet med större anslag än vad som för närvarande sker. Kulturfondsutredningen har ju också föreslagit att vi borde ha en fond avseende så att säga fasta anslag och en stor, rörlig fond, ur vilken

Avsättning till lotterimedelsfonden

pengar kunde tagas till den mera allmänna kulturverksamheten. Jag vill understryka att det är på tiden att lotterimedlen nu börjar användas för sitt ursprungliga ändamål.

Herr Rubbestad har här talat för en sådan uppdelning av anslagen och att en större del gives åt landsbygdens teater- och övriga kulturella verksamhet, och jag vill understryka detta önskemål. Men det är viktigt att tillägga, att teaterverksamheten i våra städer även behöver betydligt ökade anslag, om vi över huvud taget skall kunna ha god teater på de större platserna. Det är också fel som herr Rubbestad säger, att anslagen till stadsteatrarna bara kommer städernas befolkning till godo. Stadsteatrarna utgör kulturcentra inte bara för städerna utan också för bygden omkring — ja, i vissa fall för ett helt län. Om inte anslagen till de olika stadsteatrarna väsentligt ökas, kan de inte bedriva sin verksamhet i önskvärd omfattning, och jag vill vädja till herr statsrådet att verkligen ta ett krafttag, så att vi kan komma till rätta med ekonomin för teaterverksamheten både i städerna och på landsbygden.

Men herr statsrådet bör också uppmärksamma musikverksamheten, inte minst på landsbygden. Musikutredningens förslag förefaller mig ur kostnadsynpunkt omöjliga att realisera, men ute i de olika kommunerna har man satt i gång med en kommunal musikverksamhet. Man har inte anställt utbildade musikedirektörer utan andra personer, som har intresse för musik och möjlighet att meddela musikalisk undervisning. Om vi av dessa medel även kunde ge anslag till kommunerna för musikverksamheten, skulle vi göra en stor kulturgärning.

Det finns även ett annat ändamål, till vilket pengar borde utgå från lotterimedelsfonden. Sverige behöver försöka få fram några kulturfilmer igen. Vi har inom svensk litteratur personer, vilkas personlighet och verk framför

Avsättning till lotterimedelsfonden

andra borde få sin filmatiska gestaltning. Jag kan peka på Strindberg. Vi har alltså möjligheter att även på filmens område göra mer. Varför skulle inte staten kunna ge anslag till framställning av kulturfilm — filmer som filmbolagen av olika skäl inte anser sig kunna producera men som vi har ett stort behov av?

Jag vädjar allvarligt till statsrådet att han, när han nästa år kommer tillbaka i detta ärende, skall försöka finna möjligheter att till kulturella ändamål överföra de inkomster, som lotterier o. d. ger statskassan. Det var inte meningen att lotterimedlen skulle användas för annat än kulturändamål. Jag slutar med att säga: Ge till kulturändamål de medel, som kulturändamålen avsågs skola få, när dessa lotterier inrättades!

Herr THAPPER (s):

Herr talman! Såvitt jag kunnat uppfatta har intet annat yrkande ställts än om bifall till utskottets förslag, och jag kan därför fatta mig mycket kort.

Utskottet har skrivit synnerligen positivt under flera år när det gällt bidragen till landsorten. Vi förutsätter givetvis, att när lotterimedelsfonden nu tillföres fyra nya miljoner, så skall det också bli ökade möjligheter att tillgodose landsbygdens intressen.

Vi har också skrivit mycket positivt när det gällt Norrland, både vad teatern och musikverksamheten beträffar. Några andra utfästelser än dem utskottet gjort kan jag självfallet inte ge.

Med anledning av vad herr Rubbestad sade vill jag dock anmäla en något avvikande mening. Jag tror inte man skall dra upp ett motsatsförhållande till Operan och Dramaten här i Stockholm. Nationalscenerna är nödvändiga för konstlivet här i landet — det kan man väl säga utan att vara högrävande. Jag tror inte heller att herr Rubbestad vill gå så långt, att han bestrider detta. Han drog in Göteborgs stadsteater, men han

menar väl inte, att teatern skulle placeras ute på landet och då och då åka in till städerna och ge en föreställning? Vi skall komma ihåg — det har jag erfarenhet av från min egen hemtrakt — att både stadsteatern och symfoniorkestrarna åker ut från städerna och ger föreställningar och konserter i landsorten. Ett ekonomiskt bidrag till dem, vilket herr Rubbestad inte är tilltalad av, betyder alltså på samma gång ökade möjligheter för landsbygdens kulturliv.

Med dessa ord hemställer jag, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Med anledning av vad utskottets talesman sagt skulle jag vilja erinra om vad som står i utlåtandet beträffande norrlandsteater. Det säges först och främst att utskottet finner yrkandet i vår motion befogat, och därefter säger utskottet att det »har anledning förutsätta, att direktiven i fråga ändras» i överensstämmelse med förslaget i motionen.

Jag trodde att utskottets talesman skulle ha givit ett besked om på vilken grund man uttalade denna förmodan. Det skulle vara betydelsefullt för de tusentals norrlänningar, som med en viss skepsis ser på sådana här allmänna uttalanden, sedan Norrland ju skjutits i bakgrunden vid alla sådana här tillfällen. En sådan förklaring skulle också vara av intresse för medlemmar av lokala utredningar rörande Norrlands teaterfrågor som pågår. Nu har utskottets talesman inte givit något sådant besked, men jag hoppas att nyssnämnda uttalande i alla fall är så väl grundat att man kan räkna med att teaterutredningens direktiv verkligen blir ändrade. Jag har därför intet annat yrkande, herr talman, än om bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

Vidgad skattefrihet för allmänna samlingslokaler

§ 16

Föredrogs vart för sig bevillningsutskottets betänkanden:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 56 § 3 mom. och 58 § 1 mom. uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272), och

nr 17, i anledning av väckta motioner om viss ändring av förordningen angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 17

Vidgad skattefrihet för allmänna samlingslokaler

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 18, i anledning av väckta motioner om vidgad skattefrihet för allmänna samlingslokaler.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr LARSSON i Luttra (bf):

Herr talman! Detta betänkande gäller alltså frågan om beskattning av allmänna samlingslokaler. De allmänna samlingslokalerna intar numera en ställning som är likartad med andra offentliga byggnader, såsom skolor, kyrkor m. fl. Lokalerna i fråga står till allmänhetens förfogande och därtill kommer att de numera i stor utsträckning kommer till med stöd från stat och kommun. Också till den årliga driften utgår i många fall kommunala anslag.

Redan nu är en del ägare till fastigheter av samlingslokal karaktär fria från såväl fastighetsskatt som inkomstskatt; detta gäller bl. a. vissa av nykterhetsrörelsens lokaler. Det är i detta fall alltså inte fråga om införande av någon ny princip. Det är endast fråga om en komplettering på grund av vad som inträffat genom att de allmänna sam-

lingslokalerna i så hög grad blivit en samhällsangelägenhet.

Behandlingen i utskottet av denna fråga måste betecknas såsom anmärkningsvärd. Frågan har varit uppe vid många tillfällen. 1947 hänvisade utskottet till den då pågående utredningen om föreningslagen. 1956 hänvisar samma utskott till 1950 års skattelags-sakkunniga. Detta gjorde man redan 1950, men sedan dess har ingenting inträffat på området. Skattefriheten för samlingslokaler har ingen som helst betydelse för statens och kommunernas ekonomi. För de föreningar som äger dessa lokaler är emellertid beskattningen ett besvärligt problem. Det är svårt att skaffa pengar, men pengar måste ju fram till räntor, amorteringar och driftkostnader, och i många fall blir det till sist kommunerna som får lov att hjälpa till. Det kan då inte vara riktigt att en ganska stor del av dessa surt förvärvade slantar skall gå till fastighetsskatt och inkomstskatt.

För övrigt tror jag att riksdagen egentligen inte har något emot att ge samlingslokalerna det lilla handtag, som ett bifall till motionerna skulle innebära. Enligt min mening borde därför utskottet ha kunnat tillstyrka ett bifall till motionerna. Nu har man emellertid som sagt hänvisat till skattelagssakkunniga, men att på det sättet skjuta upp lösningen av en angelägen fråga finner jag inte tillfredsställande. Här borde man se mera till saken än till formen.

Tyvärr tjänar det inte något till att nu yrka bifall till motionerna, utan jag får nöja mig med att hoppas att frågan med det snaraste måtte kunna lösas.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Herr talman! Behandlingen i utskottet av denna fråga har visst icke varit »anmärkningsvärd». Men det är så lätt för många som vill lösa dessa spörsmål att se bort från alla svårigheter och bara säga att så och så borde det vara.

Ersättning av kostnader för vittnen och försvarare vid domstol

Utskottet har på sid. 12 klart angivit de skäl som föreligger i detta ärende och uttalar att vi först måste befria samlingslokalerna från fastighetsskatten, innan vi över huvud taget kan ta upp problemet om inkomstskatten. Jag hoppas, att det skall kunna ske inom en någorlunda rimlig tid. Man måste dock härvidlag komma ihåg, att man inte kan bryta ut vare sig bygdegårdar eller Folkets hus, utan skall man befria dessa samlingslokaler från skatt måste man behandla dem någorlunda jämsides med och på samma sätt som andra.

Jag tror således, att herr Larsson i Luttra inte har någon som helst anledning att se alltför mörkt på detta problem. Det kommer nog att lösas, fastän det inte är så lättlost som det kan synas, när man betraktar det en smula hastigt och kanske just har bekymren över sig.

Jag nöjer mig, herr talman, med det sagda och hemställer om bifall till bevillningsutskottets betänkande.

Herr talmannen återtog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr LARSSON i Luttra (bf):

Herr talman! Det jag fann anmärkningsvärt, herr Olsson i Gävle, var att man i varje fall sedan år 1947 — saken har kanske behandlats även tidigare — har hänvisat till pågående utredningar, först den ena utredningen och så den andra. Jag vet inte, vilken i ordningen man hänvisar till nu och som man haft för sig skulle ta befattning med denna fråga. Det förefaller närmast som att man skulle ha gått på ett avstyrkande, därför att det här gäller en författningsändring av den begränsade räckvidd, som yrkats i föreliggande motioner. Hela ärendet synes alltså vara för litet för att bevillningsutskottet skulle kunna gå in för bifall.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Herr talman! Jag skulle tvärtom vilja hävda, att hela ärendet förefaller att vara av så stor räckvidd, att det inte är så lättlost, som herr Larsson i Luttra förutsätter.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställen bifölls.

§ 18

Föredrogos vart efter annat första lagutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av väckta motioner angående översyn av gällande bestämmelser om skyldighet för stats-tjänstemän att undergå läkarundersökning, och

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillfällig ökning av regeringsrådets antal.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 19**Ersättning av kostnader för vittnen och försvarare vid domstol**

Föredrogos första lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av väckta motioner om viss ändring av gällande bestämmelser rörande ersättning av kostnader för vittnen och försvarare vid domstol.

Utskottets hemställen föredrog; och anförde därvid

Fru RENSTRÖM-INGENÄS (s):

Herr talman! Det är med glädje jag läser i utskottsutlåtandet till motionen nr 29 i denna kammare, att de i motionen väckta förslagen har upptagits till omprövning och att det uppdragits åt 1951 års rättegångskommitté att utreda frågan. Jag vill bara uttala den förhoppningen, att utredningen inom en inte alltför avlägsen framtid kommer att framlägga förslag till ändring av de regler om rättegångskostnader i brott-

Frihet från skyldighet att till förmyndare och överförmyndare gälda arvodesersättning för omyndigförklarad folkpensionärs pension

mål, som nu tillämpas. Det kan nämligen hända, att en tilltalad, trots att han blir frikänd tack vare den bevisning, som hans försvarare och vittnen kan prestera, ändå får dyrt betala denna bevisning, som har varit nödvändig för att styrka hans skuldlöshet. Detta ter sig orättvist, och det är önskvärt att en rättelse kommer till stånd.

Herr talman jag har intet yrkande.

Vidare yttrades ej. Utskottet hemställan bifölls.

§ 20

Frihet från skyldighet att till förmyndare och överförmyndare gälda arvodesersättning för omyndigförklarad folkpensionärs pension

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckt motion angående frihet från skyldighet att till förmyndare och överförmyndare gälda arvodesersättning för omyndigförklarad folkpensionärs pension.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Både den framskridna tiden och utskottets skrivning gör, att jag inte kommer att ställa något yrkande. Jag skulle bara vilja kommentera ett par avsnitt av utskottsutlåtandet i detta sammanhang, inte minst därför att jag med tacksamhet konstaterar, att detta kommer att verka i motionens syfte, även om motionären inte har tillmötesgått i sin hemställan.

Först och främst erkänner utskottet, att det inte är fullt tillfredsställande, att en folkpensionär av sin knappa försörjning ytterligare skall lämna bidrag till förmyndare och överförmyndare, ifall han nu råkat bli omyndigförklarad, och därmed få sin folkpension decimerad. Här rör det sig ändå för en

enskild folkpensionär om cirka 140 kronor om året. De sakkunniga för anstaltsvårdades rätt till folkpensioner av år 1951 var också inne på denna tankegång.

Jag tillåter mig, herr talman, att citera ett kort avsnitt ur ett brev från en förmyndare ute i landet, som har uppmärksammat denna fråga. Det kastar ett ljus över det hela och visar, att det kanske ändå är ett problem, som måste lösas, även om det måhända får tas upp i större sammanhang än jag gjort denna gång.

Han skriver: »Jag är förmyndare för två omyndigförklarade folkpensionärer, och enär jag anser, att de ej ska behöva känna sej mera omyndiga än vad som är nödvändigt, får de själva lyfta sin folkpension och därmed bestrida utgifterna för sitt uppehälle. Som jag sålunda ej befattat mej med deras pension, har jag ej heller infört dem i min årsräkning för förmynderskapet. En av överförmyndarna har aldrig gjort någon anmärkning, men den andra överförmyndaren, som hör till en annan socken, skickade i år tillbaka min årsredovisning med anmärkningen, att folkpensionen vid årets slut skulle upptagas som inkomst och utgift. Som skäl till anmärkningen anfördes, att domsagens kansli krävde detta.»

»Sedan», fortsätter brevskrivaren, »sände jag en ny förmyndarräkning med folkpensionen som inkomst och utgift för myndlingens underhåll jämte en postväxel på arvodesbeloppet. — Kan man tänka sej vad dessa två rader — en på debet- och en på creditsidan — som förmyndaren skriver på två minuter och överförmyndaren granskar med två ögonkast, kostar myndlingen? Jo, för en folkpension på 2 000 kronor rör det sig i alla fall om 140 kronor. Förmyndaren har nämligen rätt till högst 5 procent och överförmyndaren 2 procent.»

Brevskrivaren slutar för sin del med

Frihet från skyldighet att till förmyndare och överförmyndare gälda arvodesersättning för omyndigförklarad folkpensionärs pension

ett meddelande om att han inte vill ta emot dessa pengar.

»Jag har», säger han, »erinrat mig en vis levnadsregel som jag läst för många år sedan: Tag aldrig betalt för ett arbete som Du inte befattat Dig med. I här berörda fall bör denna levnadsregel vara tillämplig!»

Jag har, herr talman, tillåtit mig att beteckna uttagandet av ett sådant arvode som det här gäller såsom stötande för rättskänslan.

Till sist vill jag beröra ännu en omständighet. Utskottet anvisar den utvägen, att man inte behöver ta ut maximitoppen, utan kan nöja sig med en mycket ringa ersättning, och utskottet förordar att överförmyndaren skall se till att så sker. Min fråga är då bara den: Om förmyndaren skall stå under överförmyndarens kontroll i detta fall, vem kontrollerar sedan överförmyndaren? Det tycks ju ibland vara han som stöter på förmyndaren om att man skall ta ut hela den ersättning man har rätt till.

Utskottet tar tydligen sikte på att hela detta problem är mycket vidlyftigare och har flera aspekter än dem jag erinrat om, och det är möjligt att man kan få anledning att återkomma till saken. Troligen kommer emellertid — och jag vill uttala min tillfredsställelse över detta — de synpunkter, som luftats såväl i motionen som i utskottets utlåtande, att bli vägledande för förmyndare och överförmyndare vid deras handläggning av de enskilda fallen. Min framstöt skulle sålunda inte ha varit alldeles utan frukt.

Herr RYLANDER (fp):

Herr talman! Jag vill först svara på herr Rimmerfors' fråga om vem som i detta fall kontrollerar överförmyndaren. Det är förmynderskapsdomstolen som gör detta. Om en förmyndare finner att överförmyndaren i något hänse-

ende inte skulle ha förfarit på sätt han anser riktigt, bör han alltså vända sig till rätten för att få besked.

Vidare vill jag erinra om att redan enligt gällande rätt förmyndare och överförmyndare icke är berättigade till arvode å myndling tillkommande folkpension annat än om pensionen verkligen ingått i förmyndarförvaltningen. Detta behöver inte alltid vara fallet. Enligt kungörelsen angående sättet och tiden för utbetalning av folkpensioner är det möjligt att förordna särskild betalningsmottagare för folkpension, och denna möjlighet kan i fråga om omyndig folkpensionär utnyttjas till att låta pensionen mottagas, icke av förmyndaren utan direkt av den omyndige. Sker detta, skall det inte utgå något arvode till förmyndaren och överförmyndaren.

Jag vill också, såsom herr Rimmerfors redan gjort, påpeka att fem procent är ett maximi-arvode, och är det fråga om mycket ringa åtgärder från förmyndarens sida behöver man alltså inte ta ut detta arvode. Det är överförmyndaren och ytterst rätten som skall kontrollera detta, ifall det blir påpekat att något fel har begåtts.

Såsom herr Rimmerfors också framhöll ingår denna sak i ett vidlyftigare sammanhang, och den har även tidigare ett par gånger varit uppe här i riksdagen. Förmyndarvården och tillsynen från överförmyndarens sida utövas ju helt och hållet i den omyndiges intresse, och man måste fråga sig, om det finns någon anledning att göra någon skillnad mellan en omyndigförklarad folkpensionär och en på grund av ålder omyndig person som har lika liten inkomst som en folkpensionär. Uppenbarligen är inte detta fallet, och skall nu detta problem angripas. Jag för min del ställer mig inte alls avvisande till en sådan tanke, såsom jag redan sagt i en debatt den 30 november 1955 angående överförmyndarinstitutionen — så ligger det väl rätt

Sänkning av den pensionsberättigande åldersgränsen för änkepension

nära till hands att införa vad jag då kallade något slags »fri rättegång» även i detta hänseende. De som har en större förmögenhet skulle få betala det arvode som anses lämpligt och skäligt. Då det med hänsyn till ärendenas mycket växlande art inte skulle gå att vid debiteringen av arvoden i varje särskilt fall pröva beloppens skälighet, måste man hålla sig till någon taxa. Den som har en inte alltför obetydlig inkomst skulle alltså få betala de kostnader som är förknipade med förmyndarvården och granskningen genom överförmyndare, medan den vars inkomst ligger under en viss gräns skulle så att säga få ersättning — en till förmyndare och överförmyndare gottgjord av det allmänna — på samma sätt som när det gäller fri rättegång — med hänsyn till att utgåvandet av ett arvode skulle vara förknipat med alltför stora påkänningar för honom.

Det är denna väg man har att gå, om man vill göra en ändring på denna punkt, alltså att införa något slags minimigräns, under vilken man inte tar ut vare sig förmyndararvode eller överförmyndararvode. Men i så fall får man, som sagt, väl räkna med att det allmänna i någon form träder emellan och ersätter förmyndare och överförmyndare för deras arbete.

Då herr Rimmerfors inte har yrkat bifall till motionen inskränker jag mig till att med det sagda hemställa om bifall till utskottets utlåtande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 21

Sänkning av den pensionsberättigande åldersgränsen för änkepension

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion om sänkning av den pensionsberättigande åldersgränsen för änkepension.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 176,

vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Gustafsson* i Borås och fru *Sjöstrand* yrkat, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om översyn av gällande bestämmelser rörande änkepension i syfte att sänka den i lagen stadgade pensionsberättigande åldersgränsen till lägre än 55 år, och att förslag härom framlägges för riksdagen».

Utskottet hemställde, att förevarande motion, II:176, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Rimmerfors*.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Jag vet att det är ganska lönlöst och ganska oklokt att försöka prestera ett något mer betydelsefullt försvar för den motion som vi lämnat fram. Jag tycker likväl att det är berättigat att ta upp detta problem, även om det är mycket svårlöst. Jag vill gärna ge det erkännandet, att många betydelsefulla och goda förslag kommit fram för att åstadkomma en någorlunda godtagbar lösning. Jag tillåter mig också ha den uppfattningen, att det sista ordet säkerligen inte har sagts ännu i denna fråga.

Jag anser att man skulle komma ett litet stycke närmare lösningen om det stadgades, att förutsättningen för rätt till änkepension är för handen, då änkan vid mannens död fyllt 50 år i stället för 55 år, som bestämmelsen nu är. Jag vill påpeka att 1952 års änkepensionskommitté — som kammarens ledamöter vet — mycket bestämt varit inne på denna linje.

Nu har riksdagen faktiskt ändrat bestämmelserna just i den riktning som änkepensionskommittén förordat och som vi förordar i motionen. Vid fjolårets riksdag beslöts, att då särskilda skäl föreligger skall åldersgränsen inte

Sänkning av den pensionsberättigande åldersgränsen för änkepension

benhårt sättas till 55 år för att änka skulle kunna få åtnjuta pension. Man gick något eller några år nedåt, till 54 eller 53 år.

Herr talman! Vi har endast begärt en mycket blygsam översyn av de nuvarande bestämmelserna i den riktning som vi argumenterat för i motionen. Många av de människor det här gäller — jag vet inte exakt hur många det är, det kan vara sju-, åtta-, nio- eller tiotusen — ser på detta som ett rättvisekrav, och jag kan inte finna annat än att det ligger en viss portion av berättigande i detta tal.

Jag ville bara ha fogat dessa synpunkter till kammararens protokoll. Jag vet att vissa nya bestämmelser i socialvårdslagen kan hjälpa till att lösa en hel del problem, men jag är dock inte övertygad om att man kan lösa alla problem på den vägen.

Fru BOMAN (h):

Herr talman! Jag delar motionärernas uppfattning i denna fråga. Den översyn som begärs är faktiskt redan gjord. Änkepensionsutredningens förslag ligger alltfjämt utan beaktande. Alla andra frågor i samband med detta har omgestaltats, alla kontantbelopp är uppjusterade, och en viss försöksverksamhet har börjat, som skall ge ankorna möjlighet att komma ut i förvärvslivet igen. Men detta med 55-årsgränsen är, såvitt jag kan se, den springande punkten när det gäller hjälpen åt ankorna. Detta säger ingenting om behovet hos dessa människor. Ändå är hela denna pensionshistoria behovsprövad. Det finns de som har blivit änkor vid yngre ålder och som faktiskt har det mycket svårare ekonomiskt än de som blivit änkor vid 55 års ålder. Man säger att kvinnorna skulle behöva hjälp, om de blir änkor vid t. ex. 50 år, men att de — enligt förslaget — inte skulle få någon pension förrän vid 55 års ålder. Ja, det kan hända att de är i behov av

hjälp mellan 50 och 55 års ålder, men de har dock en större chans att komma ut i förvärvslivet före 55 års ålder. När dessa kvinnor kommer upp till 55 år börjar dock svårigheterna, om de endast haft ett tillfälligt arbete — något annat blir det knappast fråga om när man inte har någon yrkesutbildning att falla tillbaka på.

Som herr Gustafsson i Borås sade hoppas jag att socialhjälpens skall kunna lätta många bördor i detta sammanhang. Denna socialhjälp kan emellertid inte sätta in annat än i akuta fall. En änka kan inte gå månad efter månad, år efter år och hämta socialhjälp. Även om hon skulle kunna få sådan, måste det bli ganska påfrestande att göra dessa vandringar med förnyad begäran oupp- hörligt. Det vore bättre för henne att få änkepension. »En betydande del av ifrågavarande änkor torde för övrigt även om motionärernas förslag godtoges få anlita denna hjälpform för tiden från änkeblivandet till dess de uppnått 55 års ålder», säger utskottet. Ja, det är alldeles säkert.

Till sist vill jag bara göra det påpekandet att änkepensionen är inkomstprövad. Har en änka fått en anställning med vilken hon kan skaffa sig en någorlunda dräglig försörjning, kan hon inte komma i fråga för en änkepension. Det finns många tråkiga gränsfall som man kan peka på runt om i bygderna i dag. Det är svårt för en kvinna som är 53 eller 54 år, när maken dör och hon inte kan få den förmån som en annan änka vid 55 års ålder får. Det känns besvärande för många som lever i oerhört små omständigheter.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen.

Fru JOHANSSON i Norrköping (s):

Herr talman! Eftersom fru Boman har gjort en så stor sak av detta, måste jag säga något. Jag hade annars inte tänkt göra det, ty det är ju bara tre

Sänkning av den pensionsberättigande åldersgränsen för änkepension

månader sedan vi diskuterade denna fråga i riksdagen.

När änkepensioneringen genomfördes i samband med folkpensioneringen sattes åldersgränsen 55 år. Detta säger att man då tänkte sig, att en kvinna vid 55 års ålder skulle ha svårt att komma ut på arbetsmarknaden. En reform som denna måste ju bli någorlunda strikt utformad, så att man håller på en viss ålder. Annars kan man ju gå tillbaka hur långt som helst och säga att det finns skäl att ge dem som blivit änkor vid den åldern pension när de kommit upp till 55 års ålder.

Sedan anmärkte fru Boman på att utskottet skrivit, att änkor måste vänta till dess att de kommit upp till 55 års ålder och under mellantiden själva försöka klara sin situation. Detta är väl alldeles riktigt. Har de då kunnat komma ut i förvärvsarbetet, kanske kunnat få en omskolning till ett yrke, är detta bra mycket lyckligare för dem själva än om de skulle sitta med armarna i kors och kanske känna förlusten av sin make mycket hårdare. Jag har alltid tyckt att om en människa kan komma i arbete är detta det bästa sättet att komma över en sorg. Har de fått ett förvärvsarbete som de kan klara sig på, skall de inte vid 55 års ålder klippas av från detta för att få pension i stället. Jag är inte alls säker på att vi hjälper dem med ett sådant system.

Sedan har vi visat på att en människa som inte har haft yrkesarbete men är van vid hushållsarbete kan göra en stor gärning i samhället genom att hjälpa åldringar och sjuka. Jag tänkte just på detta häromdagen, när jag såg uttalandet i tidningarna om att folkpensionärerna var så nöjda med den höjning av folkpensionerna som de får men att de samtidigt framhöll att de hade andra krav att komma med, särskilt att de ville ha hjälp till hemhjälp så att gamla kunde bo kvar i sina bostäder. Alla de som är vana vid hem-

arbete kan göra en väldigt stor insats just på det området. Vi skall väl ändå inte tänka oss i vår tid, att änkor när de kommer upp till 50 års ålder inte längre skulle kunna göra en insats i samhällslivet. Vi skall inte underkänna vårt eget kön genom att säga att vi är utarbetade vid den åldern.

Skall man tala om dem som har det svårt, får man inte bara nämna änkor, ty det finns många som kanske har det sämre ställt i många avseenden och ändock aldrig kan komma i åtnjutande av änkepensionen. Vi måste se dessa frågor i större sammanhang.

Fru BOMAN (h):

Herr talman! Fru Johansson och jag var i själva verket fullständigt ense, men hon hörde inte vad jag sade. Jag är inte säker på att dessa kvinnor skall behöva gå vare sig till socialhjälpen eller någon annanstans under denna mellantid, ty om de kan få arbete, på vilket de kan vinna en skaplig försörjning, är de borta både ur änkepensions-sammanhanget och från socialhjälpen. Det är detta vi hoppas på. Men frågan gäller dem som inte har kunnat komma dithän.

När man här talar om sysselsättning för kvinnorna i denna ålder ser man nog saken ur stadssynpunkt. Änkor på landet, vad har de för möjlighet att få ett arbete som de kan försörja sig på? Några få kan få ett sådant arbete, men förfärligt många kan det inte.

Bestämmelserna trädde i kraft vid den tidpunkt som fru Johansson nämnde, men herr Möller, som gav oss uppdraget att göra denna översyn, hade den uppfattningen, att vi borde titta på åldersgränsen. Därför ingick det i våra direktiv att se efter, hur vi bäst skulle bortarbete gränsfallen. Det var av den anledningen vi uttalade, att om man flyttade gränsen för änkeåldern tillbaka till 50 år och gav pension efter behovsprövning efter 55 år, fick man bort dessa svårigheter.

Sänkning av den pensionsberättigande åldersgränsen för änkepension

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! De synpunkter fru Johansson framlade är alldeles riktiga så långt de räcker, och de räcker ett bra stycke. Men det finns en hel del mäniskor, för vilka situationen inte är sådan som den fru Johansson har tecknat utan mycket svårare.

Jag tror att fru Bomans resonemang är riktigt framför allt när det gäller många människor ute på landsbygden. I tätorterna, där arbete finns att få till höger och vänster, kan en hel del frågor lösas på den vägen, att änkan skaffar sig ett arbete, men i andra fall går det inte, och det är de fallen vi tar sikte på.

När fru Boman yrkat bifall till motionen, kommer jag naturligtvis att biträda detta yrkande. Annars hade jag trott att jag gjorde saken en bättre tjänst genom att inte yrka bifall nu.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Anledningen till att jag tecknade en blank reservation var närmast den att jag tyckte, att man kunde kosta på sig en utredning, när det inte var mera motionärerna begärde och vi alla vet att ett änkestånd, i synnerhet i medelåldern, alltid är ett stort bekymmer.

Jag tror i likhet med herr Gustafsson att det ligger mycket i det som andra lagutskottets ärade ordförande här har anfört som utskottets representant. Men det finns faktiskt ännu ett skäl som talar för att man här borde ha en översyn på nytt. Det är det förhållandet att om en kvinna, som blir änka vid 50 års ålder eller strax därefter, har utsikt att vid 55 års ålder få ett mera permanent stöd, om hennes svårigheter då kvarstår — jag understryker än en gång att stödet ju är behövsprövat — är det i alla fall lättare för henne att klara de mellanliggande åren. De flesta har en livförsäkring efter maken att falla tillbaka på, några har ett stöd från makens senaste anställ-

ning, några har anhörigas stöd som kan hjälpa dem över de första svåra åren, men det är utomordentligt värdefullt att de efter en relativt kort tid kan motse ett mera permanent stöd.

I dagens läge skall jag för min del, herr talman, inte framställa något yrkande, då jag anser det fruktlöst, men jag ville gärna ha givit till känna denna mening.

Fru JOHANSSON i Norrköping (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill helt kort säga, att hur man än gör får man gränsfall, och det är alldeles givet att det uppkommer sådana situationer också på detta område. Men vi har dock nyligen genomfört en humaniserad socialhjälp. Har vi då anledning att stå här i riksdagen och undervärdera socialhjälpens enligt denna lag? Jag tror att vi i stället skall göra allt vi kan för att få folk att förstå, att det inte är någon skam att begära socialhjälp vid de tillfällen, då man behöver sådan. Jag skulle också tro att en socialnämnd i en landskommun eller en stad, vilket det nu är, mycket bra känner till den hjälpsökandes förhållanden och kanske många gånger kan ge henne en bra mycket bättre hjälp än den lilla änkepension hon skulle kunna få vid ett bifall till det föreliggande förslaget. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag tycker bara att det är en viss skillnad mellan fru Bomans nu hållna anförande angående änkepensionen och hennes yttrande när det gällde förslaget att beträffande rätten till änkebidrag höja åldersgränsen för barnen från 10 till 12 år. I sistnämnda fall var fru Boman mycket angelägen om att en sådan höjning inte skulle komma till stånd, ty därigenom skulle änkor aldrig komma ut i förvärvsarbetet, och det var mycket bättre för

Förskolbarnens tillträde till biograflokalerna

dem att göra det så tidigt som möjligt. Fru Bomans två yttranden skär sig en smula.

För övrigt hoppas jag att man vid utformningen av den nya tjänstepensionering som signalerats kommer att ta all hänsyn till de äldre änkor, så att det inte blir övergångsbestämmelser som försämrar deras förhållanden. Jag hoppas också att man i fortsättningen får en familjepensionering som bättre sörjer för alla änkor än vad denna extra änkepension vid högre ålder skulle kunna göra.

Fru BOMAN (h):

Herr talman! Det är alldeles riktigt, fru Eriksson, att jag fortfarande håller på att man skall vara angelägen om att bereda möjlighet för alla de kvinnor, som kan komma ut i förvärvsarbetet, att göra det, ju förr desto hellre. Men jag har här tidigare i dag talat om de de kvinnor, som inte kan placeras i förvärvsarbetet. De kommer inte i fråga. Det är ju en behovsprövad änkepension vi talar om, och jag har påvisat att det, inte minst på landsbygden, föreligger svårigheter att placera många av dessa kvinnor. Jag har på denna punkt samma uppfattning som fru Eriksson nyss påminde mig om, men det är två olika saker vi talar om.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 22

Föredrogs vart efter annat:

andra lagutskottets utlåtande nr 13, i anledning av väckt motion angående utredning av frågan om stöd i vissa fall till ensamstående förvärvsarbetande mödrar med barn under 16 år; samt

jordbruksutskottets utlåtande, nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition

angående grunderna för fortsatt stöd åt lin- och hampodlingen.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 23

Förskolbarnens tillträde till biograflokalerna

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av väckt motion om utredning angående förskolbarnens tillträde till biograflokaler.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Fru ANDRÉN (fp):

Herr talman! Anledningen till att jag har reserverat mig mot utskottets avstyrkande av den föreliggande motionen är att jag hade önskat att den utredning, som motionärerna begär, verkligen skulle få komma till stånd, inte därför att jag skulle vara övertygad om att utredningen skulle komma till det resultat som motionärerna har tänkt sig, nämligen förbud för barn under sju år att bevista biografföreställning utan sällskap av vuxen person, utan därför att jag önskade att frågan om åldersgränserna än en gång skulle komma upp i rampljuset. Vi hade den till prövning här i riksdagen år 1954, då frågan föll.

En undersökning, som är gjord av doktor Arne Hultman vid Stockholms barnavårdsnämnd, har utförts bland förskolbarnen vid några daghem för utvärderande av barnens biovanor. Utredningen visar att de barn som flitigast går på bio är barn ur socialgrupp 3 och barn till ensamma mödrar. Detta är ett bevis för att det är dessa hem som har svårt att finna förståelse för sina små barns söndagsnöjen. Sådana hem hjälper man inte med förbud, utan med barnföreställningar med program som är avpassade efter små barns för-

Förskolbarnens tillträde till biograflokaler

måga att sortera filmintryck. Men detta förutsätter både flera åldersgränser och flera lämpliga filmer. Det finns ett stort behov av bra och moderna barn- och ungdomsfilmer i vårt land liksom i alla de skandinaviska länderna. Att sådana filmer inte kan produceras för närvarande, beror på att det inte lönar sig att spela in dem med nuvarande censurbestämmelser. De barntillåtna filmerna, som skall passa alla åldrar, passar i verkligheten inte någon åldersgrupp alls.

Nordiska rådet rekommenderade vid sin session i fjol bildandet av ett nordiskt barnfilmråd för nordiskt samarbete på barnfilmområdet. Samarbetet skulle bland annat gälla åstadkommande av gemensamma åldersgränser för de nordiska länderna. Norge har t. ex. förbud för barn under sju år att gå på bio, och man har en åldersgräns vid 12 år och en vid 16 år. Finland har en fast gräns vid 16 år och två glidande åldersgränser vid 8 och 12 år. Danmark har endast en gräns, vid 16 år, och Sverige har en gräns vid 15 år.

Herr talman! Jag skall sluta med att påstå att just denna förbistring med olika åldersgränser i de olika nordiska länderna säkert skulle få den utredning, som det här är fråga om, att stanna inför kravet att vi får flera åldersgränser i Sverige och likartade bestämmelser i de nordiska länderna. Detta är en absolut förutsättning för att vi skall kunna få en positiv lösning av hela barnfilmfrågan.

Jag har intet yrkande att ställa.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Jag skall inte säga många ord i detta ärende, som annars — det skall jag inte neka till — intresserar mig en hel del och som jag nog anser vara av inte ringa vikt ur allmänna synpunkter. De remissinstanser som har hörts i frågan — alltså socialstyrelsen, statens biografbyrå och Målsmännens riksförbund — har ju också samtliga

vitsordat, att här föreligger ett problem som man inte kommer förbi.

När vi här i riksdagen för ett par år sedan hade denna fråga uppe, sades det i utskottet att det var de enskilda hemmens sak att komma till rätta med problemet. I år lägger man tyngdpunkten på upplysnings- och propagandaverksamheten, och det må så vara. Jag har dock den uppfattningen, herr talman, att många föräldrar i detta land väl skulle behöva stödet av samhället också i en sak som denna. Det är inte så, att man utan vidare kan släppa frågan. I princip är det heller inte någonting nytt som sker, när man yrkar på att en åldersgräns skall dras. Sådant tillämpas ju redan på detta område. Jag vill också peka på de erfarenheter som man har i Norge, där man just tillämpar den regeln, att barn i förskolåldern icke skall äga tillträde till biograflokaler. Där har man idel goda erfarenheter av detta förfaringsätt. Jag kan inte förstå varför man inte i vårt land också skulle kunna tillgodogöra sig dessa norska erfarenheter.

Såsom frågan nu ligger till, herr talman, skall jag inte ställa något yrkande. Jag tror emellertid, med hänsyn till opinionsläget, att vi så småningom skall komma dithän, att vi här i riksdagen inte kommer ifrån att ta vårt ansvar också för denna sak.

Herr SVENSSON i Alingsås (s):

Herr talman! Bara ett par ord närmast med anledning av ett yttrande av fru Andrén angående det nordiska samarbetet i en fråga som denna. Jag vill bara erinra om de rekommendationer som Nordiska rådet gav år 1955 i detta ärende. Det ligger ändå så till, att dessa rekommendationer har fullföljts av chefen för ecklesiastikdepartementet, som har förklarat sig vara beredd att utse två representanter i det råd som skall handlägga dessa gemensamma frågor för Norden.

I övrigt vill jag bara tillägga, att vi

Vidgning av frikretsområdena för telefonsamtal på landsbygden — Interpellation ang. praxis i fråga om intagning av patienter på sinnessjukhus, m. m.

nog för dagen inte inom utskottets majoritet anser det vara tillrådligt att gå lagstiftningsvägen, innan man har prövat alla andra vägar som kan vara möjliga att anlita för att nå det resultat som motionärerna önskar.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 24

Vidgning av frikretsområdena för telefonsamtal på landsbygden

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av väckta motioner om vidgning av frikretsområdena för telefonsamtal på landsbygden.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid

Herr BÖRJESSON (bf):

Herr talman! Man är inte förvånad över att allmänheten har blivit otålig över den långa tid som har förflutit utan åtgärder sedan riksdagen beslöt, att det skulle bli en lättnad i telefonkostnaderna på landsbygden. Det är framför allt de delar av landsbygden som har en daglig och stark kontakt med en stad, vilken utgör affärscentrum för lantbruksområdena i fråga och där också administrativa centra av olika slag finns, som på allt sätt bör få sina telefonkostnader minskade.

Jag tillhör själv ett sådant område, nämligen Öland. Jag har också kommit i den olyckliga belägenheten, att jag till och med har rikssamtal till två stationer inom min egen hemkommun. Det skulle vara önskvärt att man nu efter tio år kunde skymta någon hastigare takt i utbyggnaden av de fria telefonkretsarna. Det vore önskvärt att man på något sätt kunde gallra ut de regioner, där näringslivet i övrigt är utsatt för särskilda

svårigheter, och ge dem förtursrätt vid denna utbyggnad.

Då utskottet ju här har uttalat, att det är utskottets mening att arbetet bör påskyndas och fullföljas så fort som möjligt, är jag fullt belåten med detta och skall inte yrka bifall till min motion.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 25

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckta motioner om utredning i syfte att minska riskerna för förväxling av läkemedel på grund av deras namnlighet.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 26

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag får meddela, att arbetsplenum nu icke blir erforderligt om fredag, den 16 mars, men att i nästa vecka sådana plena torde komma att hållas såväl onsdagen den 21 som fredagen den 23 och, om så erfordras, även lördagen den 24. Kvällsplena anordnas, i mån av behov, onsdag och fredag i nästa vecka, men däremot icke lördagen i samma vecka.

§ 27

Interpellation ang. praxis i fråga om intagning av patienter på sinnessjukhus, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp), som yttrade:

Herr talman! I en interpellation i denna kammare den 21 mars 1953 tog jag upp vissa frågor i samband med vårt rättsväsen, som vid den tiden var föremål för en livlig debatt. Inledningsvis erinrade jag om att »vår rättsordning företer en obruten utveckling från äldsta

Interpellation ang. praxis i fråga om intagning av patienter på sinnessjukhus, m. m.

tid till våra dagar som torde ha få motsvarigheter», samt vidare att »medborgarna i vårt land har vant sig vid att kunna sätta sin lit till oväldiga och skickliga domare och obestickliga och självständiga tjänstemän». Därefter heter det i interpellationen:

»Under senare år har emellertid förekommit ett antal 'affärer' av olika slag, på sina håll betecknade som rättsskandaler, vilka fått en mycket omfattande publicitet. Under intryck härav har bland stora delar av allmänheten utvecklat sig en tydligt märkbar oro för att måhända allt icke är så välbeställt inom domstolsväsende och förvaltning, som man föreställt sig. En ryktesflora har spritt sig och ytterligare uppjagat sinnena. Utan tvivel har man på många håll gått till överdrifter. Men oavsett huru mycket av vad som påstås som är riktigt inger det nuvarande läget allvarliga betänkligheter. Det bör därför enligt min mening framstå som en central uppgift för statsledningen att söka återställa allmänhetens fulla förtroende för vårt svenska rättssamhälle.»

Efter en närmare utveckling av vad saken då gällde framhöll jag avslutningsvis, att det måste anses vara ett allmänt intresse, »att regeringens syn på läget och dess uppfattning om vad som bör göras klarlägges för folkrepresentationen och därmed även för allmänheten». Bland de fem konkreta frågor som ställdes gällde en vad som kunde göras »för att ämbetsmän inom rättsväsendets område skall stå helt fria gent emot påtryckningar från högt uppsatta personer inom förvaltningen», och en vad som kan göras för att »offentlighetsprincipen skall bli tillämplad inom rättsväsendet i all den utsträckning, som hänsyn till privatlivets helgd och verkligt vitala allmänna intressen medger».

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, som den 15 maj lämnade ett långt svar på denna och ett par andra interpellationer — den ena av herr Aug. Spångberg om »Unmansaffä-

ren» — framhöll inledningsvis att han vid utformandet av sitt svar haft »att taga hänsyn till den oro som herr Svensson talar om». Statsrådet yttrade vidare inledningsvis:

»I och för sig är det ett sundhetstec-ken, att blotta misstankar om rättsövergrepp vållar oro. Det är naturligt att allt som hör till rättsvärden betraktas med allvar och vaksamhet. Kan det påvisas att rådande ordning ger upphov till fel eller misstag av myndighet, är det ett samhällsintresse av största vikt att söka åstadkomma rättelse. Det är därför välkommet att dessa frågor nu har ställts under debatt i riksdagen. I allt väsentligt delar jag den allmänna inställning till problemen som herr Svensson har deklarerat och till de synpunkter som han framför.»

I en ny interpellation den 19 oktober 1953 tog jag upp konkreta frågor, som aktualiserats dels genom debatten den 15 maj och dels genom vad som i övrigt förekommit. Justitieministern medgav i sitt svar den 8 december det befogade i att debatten fullföljdes på ett mera principiellt plan och yttrade bl. a.:

»Jag vill därför gärna börja med att framhålla, att det också enligt min mening är synnerligen betydelsefullt att dessa principiella spörsmål om rätts-säkerheten ytterligare diskuteras här i riksdagen. De samhällsproblem, som det här gäller, är nämligen av så fundamental betydelse för ett demokratiskt samhälle, att man aldrig får förlora dem ur sikte utan ständigt bör hålla diskussionen vid makt och ständigt förnya ansträngningarna att stärka garantierna för den enskilde medborgarens rätts-säkerhet.»

Även om delade meningar i flera fall rådde emellan justitieministern och under-tecknad jämte en del andra av kam-marens ledamöter som deltog i debat-terna, var man alltså överens om det önskvärda i att riksdagen icke ställer sig vid sidan om den allmänna debatt, som pågår om vår rättssäkerhet och vår

Interpellation ang. praxis i fråga om intagning av patienter på sinnessjukhus, m. m.

rättsvård. Jag tror ett understrykande av den saken har ett visst värde.

Under de sista dagarna har ett av de konkreta fall, som bildade underlag för 1953 års interpellationsdebatt, återigen blivit föremål för pressens och allmänhetens uppmärksamhet genom det material, som stadsfiskal Lennart Eliasson inlämnat till Stockholms rådhusrätt. Jag syftar på behandlingen år 1935 av vad som rörde artisten Gustaf Unman. »Unmansaffären» har behandlats i riksdagen, förutom i ovan nämnda interpellation, dels av konstitutionsutskottet 1948 och dels på grund av en motion II: 16 av Aug. Spångberg m. fl. år 1949. I statsrådet Zetterbergs svar den 15 maj 1953 heter det bl. a. om herr Gustaf Unmans fall:

»Innan jag lämnade Unmansaffären vill jag något beröra de påståenden som ofta har framförts, att sådana personer, som tagit sig an Unmans sak, har blivit utsatta för trakasserier och övergrepp från myndigheternas sida bl. a. i form av inspärning på sinnessjukhus.

Vad som härvid framför allt åsyftas är, såvitt jag förstår, att Unman själv och en av hans medhjälpare, förutvarande överkonstapeln Dahnberg på hösten 1935 blev underkastade läkarundersökning och därefter vårdades på sinnessjukhus under närmare ett halvt år.

Det finns ingenting som visar, att detta varit några övergrepp. Till belysning av förhållandena kan jag meddela, att Unmans sinnesbeskaffenhet har blivit bedömd av åtminstone ett tiotal läkare och att samtliga dessa ansett honom lida av själslig abnormitet. Vad angår Dahnberg hade han vårdats på sinnessjukhus under fyra månader innan han ännu alls börjat syssla med Unmansaffären, och han utskrevs därifrån förbättrad men inte frisk.

De handlingar, som upprättats rörande Unmans och Dahnbergs intagning och vård på sjukhuset, är enligt vanliga regler hemliga. Det är två betydelsefulla intressen, som motiverar att den sor-

tens handlingar inte skall vara offentliga. Dels visar den medicinska erfarenheten, att det för den sjuke själv — även efter hans tillfrisknande — är skadligt att läsa vad som antecknats om hans själstillstånd. Och dels innehåller dessa handlingar nästan alltid upplysningar om intima personliga förhållanden. Både för den sjuke själv och för hans anhöriga skulle det vara till stort men om sådana upplysningar offentliggjordes.

För att få ett slut på de ovederhäftiga beskyllningar om olaga inspärning som gång på gång utslungas, skulle jag i och för sig gärna vilja häva hemligstämpeln på handlingarna rörande Unmans och Dahnbergs sinnesbeskaffenhet. Envar skulle då kunna se, att talet om övergrepp är oriktigt. Jag har emellertid ansett, att man inte kan prisge de intressen, som sekretessbestämmelserna avser att skydda, och blottställa dessa människors privatliv inför offentligheten därför att obestyrkta beskyllningar framställes.

Jag vill tillägga, att handlingarna rörande Unman och Dahnberg har prövats i särskild ordning vid åtminstone två tillfällen. I den stora undersökning av Unmansaffären, som verkställdes av justitiekanslersämbetet 1936—1937, granskades handlingarna och lämnades utan erinran av nuvarande justitieombudsmannen Rudewall. Vidare företedöes handlingarna för utskottet 1949 vid dess behandling av herr Spångbergs m. fl. motion. Utskottet anförde i sitt utlåtande, att handlingarna är av sådan art, att de bestyrker den slutsatsen, att ifrågavarande ingripanden varit påkallade.»

Som belysning av detta justitieministerns uttalande av år 1953 återgives här stadsfiskal Eliassons inlagor till Stockholms rådhusrätt.

»Till Stockholms rådhusrätt.

Undertecknad har i ansökan om stämning till rådhusrätten den 16 februari 1956 i visst avsnitt av det s. k. Unmansärendet väckt åtal mot jur. kand. Folke

Interpellation ang. praxis i fråga om intagning av patienter på sinnessjukhus, m. m.

Lundquist för trolöshetsbrott under synnerligen försvårade omständigheter mot artisten Gustaf Unman. Såsom bevisning har bl. a. åberopats förhör med Unman. I olika sammanhang har från Lundquists sida och från dem som anslutit sig till Lundquists uppgifter, Unmans redogörelser till olika myndigheter för vad som förekommit bortförklarats med att Unman lidit av sinnessjukdom, en undervärdering av beviskraften i Unmans uppgifter, som råkat vinna i styrka sedan Lundquist kunnat hänvisa till att Unman efter framställning av förmyndarkammaren och Unmans dåvarande förmyndare advokaten A. Hemming-Sjöberg den 18 november 1935 tvångsvis omhändertagits på sinnessjukhus. I skrivelse den 19 oktober 1935 till polismästaren har förmyndarkammaren sålunda framhållit att Unmans uppträdande och arten av hans beskyllningar icke kunnat undgå att verka hindrande på förmyndarkammarens arbete och nedsättande på dess anseende samt hemställt att Unman måtte underkastas sinnessundersökning för utrönande av huruvida Unman vore i behov av vård på sinnessjukhus. Den 1 november 1935 har Hemming-Sjöberg i en skrift till överståthållarämbetet påstått, att Unman uppenbart vore sinnessjuk samt under hänvisning till bl. a. förmyndarkammarens framställning ansett 'den lämpligaste åtgärden' vara att Unman omhändertages på sinnessjukhus, enär han icke längre borde tillåtas 'att fortsätta med sina angivelser och trakasserier'. Den 18 november 1935 har Unman i sin bostad berövats sin frihet enligt hos polisen förvarad handling för att läkarundersökas, enär på grund av ingivna skrivelser kunde misstänkas att han var sinnessjuk. Unman har därefter undersökts av två läkare och överförs till Beckomberga sinnessjukhus. Ifrågavarande åtgärd har varit föremål för granskning av justitieombudsmannen Folke Rudewall i dennes egenskap av t. f. justitiekansler i

samband med justitiekanslersämbetets prövning av Unmansärendet. Från den 1938 tryckta utredningen inhämtas att Rudewall efter granskning av bl. a. sjukhushandlingarna i ärendet, av vilka utdrag såsom icke offentliga handlingar bifogats utredningen, funnit att ifrågavarande åtgärder mot Unman ' varit lämpliga och av behovet påkallade'.

Från Beckomberga sjukhus har jag infortrat sjukhusakten över Unmans intagning å sjukhuset jämte därtill hörande handlingar ävensom hos justitiedepartementet förvarade icke offentliga handlingar tillhörande justitiekanslersämbetets Unmansutredning. Vid genomgång av handlingarna föreföll mig motiveringen för frihetsberövandet föga övertygande.

Med hänsyn till vad sålunda förekommit har jag med anledning av den vikt frågan har för bedömande av Unmans trovärdighet i nu förevarande mål och Unmansärendet i övrigt inhämtat yttrande i ärendet från sakkunnig, överläkaren vid Långbro sinnessjukhus, docenten Erik Goldkuhl. Goldkuhl har härvid utom ovan angivna material tillställts bl. a. samtliga läkarutlåtanden (intagna i revisionspromemoria) i mål mellan Unman och direktör Gregor Mileikowsky, vilka avgjorts av rådhusrätten den 5 maj 1942 respektive den 20 juni 1944.

Av Goldkuhls utlåtande synes ingalunda framgå att Unman lidit av någon form av sinnessjukdom. De särpräglade karaktärsdrag Unman företett och som drivit honom att med sådan intensitet hävda sin rätt har enligt utlåtandet icke motiverat tvångsintagning å sinnessjukhus. Åtgärden till frihetsberövandet har varit så mycket mindre 'påkallad och lämplig' som den — även med utgångspunkt från då föreliggande material — snarast haft karaktären av ett administrativt övergrepp.

Sakkunnigutlåtandet från Goldkuhl bifogas.»

Interpellation ang. praxis i fråga om intagning av patienter på sinnessjukhus, m. m.

Ifrågavarande utlåtande är av följande lydelse:

»Sedan stadsfiskalen Lennart Eliason anhållit om ett utlåtande av mig beträffande de psykiatriska förutsättningarna för omhändertagandet av konstnären Gustaf Unman den 18/11 1935, får jag efter att ha tagit del av de i ärendet översända handlingarna anföra följande:

Enligt polisorder skulle artisten Gustaf Unman den 18/11 1935 anhållas och föras till kriminalavdelningens station. Unman anhölls samma dag kl. 12.40 i bostaden, Döbelnsgatan 48, 4 tr., av två kriminalkonstaplar. Sedan han införts till kriminalavdelningen, undersöktes han av leg. läkaren Hjalmar Eneström och leg. läkaren Harald Rabe. Dessa utfärdade en av båda undertecknad vårdattest, att Unman vore i trängande behov av vård på sinnessjukhus. Unmans förmyndare, advokat Hemming-Sjöberg utskrev ansökan, varefter Unman av polisen avfördes till Beckomberga sjukhus. (Kriminalpolisens dossier 3900—1935 med P. M.)

Enligt vårdattesten, som fortsättningsvis refereras, hade Unman icke tidigare vårdats på sinnessjukhus. 1928—1929 led han av ett psykiskt depressionstillstånd, åtminstone delvis psyko- gent betingat på grund av familjesorger. Han var samma tid omyndigförklarad. Då doktor Eneström under senare delen av 1929 och början av 1930 flera gånger undersökte honom, befann han sig i god psykisk balans. Unman omyndigförklarades ånyo på egen begäran den 3 mars 1932 efter att ha företagit en del misslyckade affärer. Förmyndare var först assessor F. Lundquist och, sedan denne i maj 1934 avsagt sig uppdraget, advokat A. Hemming-Sjöberg. Under 1933 kom Unman i kontakt med en sinnessjuk person, som han utnämnde till sitt 'ombud' och som säkerligen påverkat honom ogynnsamt. Unman började vid denna tid framställa anmärkningar mot förmyndarnas för-

valtning. Han och 'ombudet' verkställde vidlyftiga utredningar, vilka resulterade i ett stort antal skrivelser till förmyndarkammaren och polisen. Så beskylldes den förre förmyndaren (Lundquist) för att ha vållat Unman en förlust av 150 000 kronor. Beskyllning för förskingring har många gånger i inlagorna framställts. Unmans förmögenhet uppges av den nuvarande förmyndaren vara reducerad till ett minimum, men själv vill han ej inse detta. På grund av beskyllningarna lät förmyndarkammaren genom auktoriserad revisor verkställa granskning av förmyndarens redovisningar för 1932 och 1933, varav framgick, att anmärkningarna saknade fog. Unman och 'ombudet' godtog dock icke revisorns uppgifter utan ha fortsatt med en livlig angivelsekampanj i ett stort antal skrivelser till förmyndarkammaren, polisen och J. O. Förmyndarkammaren har i skrivelse till polismästaren den 19/10 1935 framhållit, att Unmans uppträdande och arten av hans beskyllningar icke kunde undgå att verka hindrande på förmyndarkammarens arbete och nedsättande för dess anseende. Under sista veckan ha tillkommit ytterligare skrivelser av Unman, vilka dels utvisa hans fullständiga omdömeslöshet beträffande sitt ekonomiska läge, dels upprepa hans grundlösa beskyllningar. Vid samtal med överförmyndaren har han vidhållit de senare samt fällt yttranden, tydande på att han möjligen uppvaktat medlemmar av regeringen och stadsfullmäktige med sina beskyllningar och smädliga yttranden om personer i domarställning.

(Vårdattest, daterad den 18/11 1935.)

Vårdattestens beskrivning av den sjuks tillstånd vid undersökningen må på grund av dess vikt i här ifrågavarande sammanhang återgivas in extenso:

'Somatiskt ej undersökt. Uppträder lugnt och behärskat, yttrar sig i början med viss försiktighet men blir småningom livligare. Berättar utförligt och

Interpellation ang. praxis i fråga om intagning av patienter på sinnessjukhus, m. m.

med god formell reda. Visar föga indignation över undersökningen o. ifrågasatt sjukhusvård. Affektivt förefaller han vara något hypoman, tar det hela rätt ytligt. Hans insikt i sitt verkliga ekonomiska läge är mycket bristfällig. På en så väsentlig punkt som den, att hans fastigheter äro högt intecknade och hans ekonomiska ställning alltså f. n. ej så god, svarar han undvikande: han har överenskommit med sin advokat (Lundvall) att ej yttra sig därom, det är en särskild historia, som han nu ej kan gå in på etc. Det har 1929 bakom hans rygg gjorts manipulationer med inteckningarna. Han har 'bestridit inteckningarna', då han ej fått valuta för dem. Hans ekonomiska ställning är inte så farlig som förmyndaren säger. Betr. revisorerna säger han, att de först sade, att räkenskaperna voro orediga, resp. att förre förmyndaren vore redovisningsskyldig för 96 000. Att de sedan dock kunde intyga, att allt var i sin ordning, väckte hans och hans meningsfränders stora förvåning. — Angående sitt förhållande till Dahnberg, säger han, att denne är för ivrig, han har sökt återhålla honom. I Dahnbergs polisanmälan i okt. har han ingen del. Han ville ej vara med om den och D. sade: 'artisten är feg, nu tar jag saken i egen hand'. D. är en mycket påfrestande person men med skarpt ingenium.' — Nu skulle han helst vilja ha slut på allt bråket. Får han bara klart besked om att D. har fel, så nöjer han sig med sin reducerade förmögenhet. Då han får veta, att D:s anmälan ej föranlett någon polisens åtgärd, förklarar han sig önska nedlägga saken. Han vill 'bränna upp hela smörjan'. — Han har ej så mycket emot att komma på sjukhus, men vill vänta för att få göra förlikning samt donera bort sina tillgångar. Förstår ej alls invändningen, att det senare ej kan ske utan förmyndarens medgivande. Obs. Förmyndaren anser, att den advokat med vilken Unman samarbetat på sista tiden ej bör få besöka honom, emedan denne är mycket omdömeslös.'

Slutsatsen beträffande ev. föreliggande vårdbehov lyder, likaledes in extenso:

'Då Unman, vilken vi anse lida av en på manisk-depressiv grund baserad paranoia quaerulans, f. n. befinner sig i ett expansivt sjukdomsstadium, då han genom grundlösa beskyllningar ärekränkt ett stort antal personer, varav flera i ämbetsställning, vilket därest han ej varit sinnessjuk, skulle ådragit honom rättsliga följder, då vidare dessa beskyllningar hota att spridas till vidare kretsar, och då till slut därigenom särskilt förmyndarekammarens arbetsro och anseende menligt kunnat påverkas, anse vi *trängande* behov av intagning på sinnessjukhus föreligga.'

'Unman vårdades 18/11 1935—12/2 1936 på Beckomberga sjukhus (överläkare F. Wiesel) under diagnosen psychopathia. Vid intagningsamtal 20/11, som i sak ej innehåller några nyheter, antecknas: 'Pat. är sängliggande. Talar lugnt och uttrycker förståelse för situationen.' 27/11: 'Lugn och tillmötesgående som vanligt. Är nöjd med vistelsen på sjukhuset.' 'Kan helt enkelt inte förstå, hur han kunnat bli av med 750 000 kronor, så spartanskt som han levde.' 2/12: 'Förefaller lugn och nöjd med vistelsen här.' 20/12: 'Talar i dag om, att han skulle vilja flytta från Stockholm till utlandet, bo en tid hos sina konstnärsvänner i Göteborg eller Köpenhamn. Glad över att överläkaren bifaller denna plan.' 25/1 36 samtal med överinspektör Brundin: 'Ingen anmärkning mot vården, pat. vill tvärtom berömma den.' 'Tyckt doktor Wiesel förstått hans synpunkter.' 'Har ej känt sig internerad i egentlig mening, har haft frihet att resa till stan och till stugan i Nacka, samt har gjort promenader i omgivningen.' 5/2: 'Sällan anträffbar på sjukhuset. För det mesta ute i affärer.' 12/2: 'Har haft löfte om utskrivning, men har ej begagnat sig därav. I går reste pat. utan vidare avsked till stan, återvände ej på kvällen. Ej heller i dag låtit höra av sig. F. u.'

Interpellation ang. praxis i fråga om intagning av patienter på sinnessjukhus, m. m.

(Journal nr 330/35 R. A. vid Beckomberga sjukhus.)

Det har icke lyckats undertecknad att ur handlingarnas uppgifter få full klarhet i på vems initiativ Unman omhändertogs. Hotelserna mot dåvarande assessor Lundquist synes ha varit avgörande, att döma av en PM författad av överförmyndaren H. Källander och daterad 12/11 1935. Denne meddelar, att Unman vid ett av tredje person bevitnat samtal dagen innan (11/11 35) beskyllt assessor Lundquist för att ha förskingrat 150 000 kronor för honom. Vidare uppgav Unman, att han upptäckt något ytterligare beträffande Lundquist 'som komme att väcka det största uppseende'. Källander fann sig föranlåten, 'att allvarligen tillhålla honom (Unman) att upphöra med att föra kring rykten och beskyllningar mot olika personer samt framhöll, att förmyndarkammaren och rådhusrätten icke kunde finna sig i att dess tjänstemän beskylldes inför olika personer för försummelse eller vårdslöshet i tjänsten.' 'Då Unman sade sig icke fästa något avseende vid min varning, förklarade jag, att jag vid rådhusrättens nästa session komme att påkalla åtgärder, för att förhindra att förmyndarkammarens anseende nedsattes av Unman och hans biträden.'

Som man ser anteciperas här vårdattestens slutsats 6 dagar senare att trängande vårdbehov föreläge, då 'särskilt förmyndarkammarens arbetsro och anseende menligt kunna påverkas' genom Unmans fortsatta åtgärder i frihet. Formuleringen är egendomlig och väcker genast motfrågan, vad som egentligen bör fordras, för att trängande vårdbehov skall kunna anses föreligga. Tyvärr är begreppet 'trängande vårdbehov' föga stringent, och någon mera ingående definition torde aldrig ha utformats. Självklart är, att trängande vårdbehov föreligger, därest den sjuke är farlig för annans personliga säkerhet eller eget liv. Ett trängande

vårdbehov måste likaledes sägas föreligga, därest den sjuke är oförmögen att kunna ta vård om sig själv på grund av sin psykiska sjukdom. Detta innebär nämligen indirekt en fara för eget liv. Samhällsbesvärlighet av mera utpräglat slag har stundom (men icke alltid) ansetts göra vårdbehovet trängande. Det har då mestadels varit fråga om mer eller mindre intensiv uppvaktning av rikets högsta myndigheter, dit emellertid förmyndarkammaren knappast torde kunna räknas. En rent medicinsk anledning till trängande vårdbehov kan anses föreligga i den mån som ett snabbt omhändertagande av patienten med åtföljande terapeutiska åtgärder innebär väsentligt ökade garantier för hälsans återvinnande.

Såvitt undertecknad kunnat utröna av handlingarna i ärendet var Unman vid den tvångsgenomförda interneringen den 18/11 1935 icke farlig för annans personliga säkerhet eller eget liv, icke heller var han oförmögen att taga vård om sig själv på grund av psykisk sjukdom. Diagnosen på sjukhuset var psychopathia; någon terapeutisk anledning till omedelbar intagning förelåg alltså icke och kan icke heller utläsas ur journaluppgifterna. Kvar står endast möjligheten att en samhällsbesvärlighet av mera utpräglat slag förelegat vid interneringstillfället. Denna möjlighet skymtar i vårdattestens uppgift, att Unman enligt överförmyndaren 'möjligen uppvaktat medlemmar av regeringen och stadsfullmäktige med sina beskyllningar och smädliga yttranden om personer i domarställning'. Likaså synes denna möjlighet ha föresvävat de båda undersökningsläkarna, när de anföra, att Unman 'genom grundlösa beskyllningar årekränkt ett stort antal personer', samt att 'dessa beskyllningar hota att sprida sig till allt vidare kretsar'. Konklusionen blir emellertid något av en västgötaklimax: 'då till slut därigenom särskilt förmyndarkammarens arbetsro och anseende menligt kunna

Interpellation ang. praxis i fråga om intagning av patienter på sinnessjukhus, m. m.

påverkas, anse vi trängande behov av intagning på sinnessjukhus föreligga'. Det gällde således till slut endast förmyndardarkammaren, och till och med beträffande denna blott fakultativt, om man får döma av formuleringen 'menligt kunna påverkas'. Att de båda läkarna i själva verket varit åtskilligt tveksamma framgår även av en annan omständighet: båda ha nämligen funnit angeläget att stödja varandra genom att gemensamt underteckna vårdattesten, ett tillvägagångssätt som torde få betecknas som i det närmaste unikt. Personligen kan jag icke erinra mig, att jag iakttagit ett dylikt förfaringsätt någonsin, trots att jag tidigare under nära 5 år tjänstgjort som överinspektör för sinnessjukvården i riket och därvid haft tillfälle att årligen genomgå tusentals vårdattester, fränsett alla dem, som passerat mig i egenskap av överläkare. Man förstår de båda läkarna väl: vårdattestens beskrivning av den sjukes tillstånd vid undersökningen innehåller i själva verket ingenting som i och för sig motiverar ett omedelbart omhändertagande, och ännu mindre ett omhändertagande under så bryska former, som här varit fallet. Ehuru begreppen äro tänjbara, torde man våga konkludera, att verkliga förutsättningar för ett trängande vårdbehov knappast förelegat vid tillfället ifråga. Att de båda läkarna likväl kommit till en dylik uppfattning, torde ha berott på de informationer rörande Unmans sjukhistoria de erhållit och på vilka vårdattestens relativt utförliga motivering för hans omedelbara omhändertagande på sinnessjukhus tydligen baserar sig. Dessutom var ju Unman vid tidpunkten för undersökningen ifråga omyndigförklarad på egen begäran, emedan han visat viss oförmåga att sköta sina affärer. Ett sådant förhållande måste alltid mer eller mindre oförmånligt påverka en tillfälligt bedömande läkares inställning till vederbörande patients sinnessbeskaffenhet. Om alltså de båda läkarna säkerligen

varit i god tro, måste likväl polishämtingen i hemmet och Unmans vidaretransport genom polisen till Beckomberga sjukhus, även med hänsyn enbart till vad man då visste om Unman få anses betänkligt närma sig karaktären av administrativt övergrepp.» Så långt de citerade handlingarna.

Justitieministerns förklaring inför riksdagen den 15 maj 1953, att de hemligstämplade handlingarna är av så entydig karaktär, att envar som fick taga del av dem »skulle kunna se, att talet om övergrepp är oriktigt», bekräftas icke av det material som nu blivit känt. Stadsfiskal Eliasson fann motiveringen för frihetsberövandet »föga övertygande» och docenten E. Goldkuhl kom till samma slutsats. Det är särskilt två saker i dr Goldkuhls framställning som väcker uppmärksamhet. Den ena är att ett frihetsberövande, som måste grundas på en medicinsk undersökning, synes ha förutsatts av en juridisk-administrativ myndighet 6 dagar tidigare. Den andra är att det skäl som anföres för herr Unmans intagning på sinnessjukhus rubriceras som »sambhällsbesvärlighet». Denna gick i förevarande fall ut över förmyndardarkammaren, vars arbetsro och anseende skulle skadas om inte herr Unman berövades friheten. Om möjligt ännu mera alarmerande är emellertid ett mera vittsyftande meddelande, som docenten Goldkuhl lämnar då han skriver: »Sambhällsbesvärlighet av mera utpräglat slag har stundom (men icke alltid) ansetts göra vårdbehovet trängande. Det har då mestadels varit fråga om mer eller mindre intensiv uppvaktning av rikets högsta myndigheter, dit emellertid förmyndardarkammaren knappast torde kunna räknas.» »Möjligen» har herr Unman enligt vårdattesten »uppvaktat medlemmar av regeringen och stadsfullmäktige». Om det är så, att människor i vårt land som lider under någon psykisk sjukdom, vilken inte i och för sig nödvändiggör intagning på sinnessjukhus,

Interpellation ang. samordningen mellan arbetslöshetsförsäkring och sjukförsäkring

kan berövas sin frihet därför att de på ett besvärande sätt uppvaktar vissa myndigheter, är det svenska samhällets skydd för den enskilde medborgarens integritet undermåligt. Enligt min mening bör justitieministern som högste representant för vårt rättsväsen, eventuellt efter samråd med statsrådet och chefen för inrikesdepartementet, informera riksdagen om huru det förhåller sig härmed.

Med stöd av det ovan anförda hemställer jag om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framställa följande frågor:

1. Kan en svensk medborgare som lider under någon psykisk sjukdom, vilken inte i och för sig nödvändiggör intagning på sinnessjukhus, med stöd av läkarintyg berövas sin frihet genom intagning på sinnessjukhus därför att han är »sambhällsbesvärlig»?

2. Vill herr statsrådet, om så enligt rådande praxis är fallet, åtminstone genom exemplifiering redovisa de kvalifikationsgrunder som har tillämpats?

3. Anser herr statsrådet att rådande praxis på detta område bör ändras?

4. Vill herr statsrådet på grund av vad som nu blivit känt lämna en fullständig redovisning av innehållet i de handlingar som låg till grund för de meddelanden, som herr statsrådet den 15 maj 1953 lämnade riksdagen beträffande artisten Gustaf Unmans intagning på sinnessjukhus?

Denna anhållan bordlades.

§ 28

Interpellation ang. samordningen mellan arbetslöshetsförsäkring och sjukförsäkring

Fröken ELMÉN (fp) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! En kontorist var anställd i ett företag under 20 år. Hon hade under tolv år varit medlem i sjuk-

kassa innan hon anslöts till den obligatoriska sjukförsäkringen. Vid rationalisering inom företaget indrogs bl. a. hennes tjänst. Hon erhöll arbetslöshetsunderstöd. Då detta indras vid eventuell sjukdom, vände hon sig till sjukkassan för att efterhöra om hon hade rätt till sjukpenning i händelse av sjukdom. Hon fick beskedet att så inte var fallet, om arbetslösheten hade varat över en månad. Hon blev hänvisad till socialvården. När hon efter några månader erhöll en tillfällig anställning och inamälde sin ändrade arbetsinkomst till sjukkassan, fick hon meddelande, att om anställningen var av tillfällig art, d. v. s. om den beräknades vara kortare tid än 6 månader, skulle hon placeras in i klass 0, d. v. s. hon skulle i fortsättningen inte erhålla någon sjukpenning vid inträffad sjukdom.

Det här relaterade fallet visar att samordningen mellan de två socialförsäkringsgrenarna, sjukförsäkringen och arbetslöshetsförsäkringen, inte är fullt tillfredsställande ordnad.

Vederbörande har haft anställning under en viss del av året och härigenom haft viss inkomst. Hon blir arbetslös och uppbär ersättning på arbetslöshetskassan. Men då hon insjuknar indrages arbetslöshetsunderstödet efter en kortare tid. Hon kan heller inte få ersättning från sjukkassan, trots att hon under samma år haft en inkomst som i och för sig skulle berättiga till en viss sjukpenning. Hon blir hänvisad till socialvården.

Med stöd av vad jag här anført får jag anhålla om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa följande interpellation:

Anser herr statsrådet att samordningen mellan arbetslöshetsförsäkring och sjukförsäkring är tillfredsställande? Om icke, vilka åtgärder vill herr statsrådet vidtaga för att nå en bättre samordning?

Denna anhållan bordlades.

§ 29

**Interpellation ang. bestämmelserna om
koncessionsrenskötseln i kustlandet
i Norrland**

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr LÖFROTH (fp), som yttrade:

Herr talman! Genom 57 och 58 §§ i lag om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige av den 18 juli 1928 får skogsrenskötsel inom Nederkalix kommun i Norrbottens län endast bedrivas genom koncession.

Denna koncessionsrenskötsel som bedrives är något på gott och ont — mest av det senare. Renars vistelse i kustlandet åstadkommer skada å ängarna och å växande skog. Härtill kommer den osäkerhet som jordbrukarna känner inför situationen att få den gröda som sås och den skog som vårdas mer eller mindre förstörd av renarnas vistelse i dessa trakter.

Enligt gällande bestämmelser äger person som ej är same rätt till ett renmärke på vilket han har rätt att få ha 20 stycken renar, under förutsättning att personen äger jordbruksfastighet. Bestämmelsen kringgås dock så, att personer som icke äger jordbruksfastighet även har renar och dessutom större antal än som medgives. Vidare är bestämt att renarna icke får vistas inom kustområdet under tiden 15 maj—15 september, något som allt som oftast överträdes. Största skadan gör dock renarna efter den 15 september, då de uppsöker nysådda vallar och åstadkommer betydande skador, inte bara för ett år utan för hela valltiden — såvida ej rent av arealen måste plöjas på nytt och sås om. I skogen under tiden hornfejningen pågår åstadkommer renarna mot ungskogsbeståndet betydande skador, särskilt mot småtallarna som därvid avbarkas. När det så gäller gallrad ungtall, kan skadorna bli nästan ohjälpliga.

Renskötseln så som den nu bedrives i de norrbottniska kusttrakterna är, i

jämförelse med de vård- och skadeståndskostnader som renägarna får vidkännas, icke av någon ekonomisk betydelse i inkomsthänseende. Den kan helt enkelt betraktas som en hobby. Man brukar tala om teaterbönder, och med en liten omskrivning kan man också här få fram rätta benämningen å dessa renägare.

De kommunala myndigheterna inom berörda kommun har också vid flera tillfällen behandlat frågan, dels år 1929 och dels år 1949, och därvid framhölls i kommunens hemställan till länsstyrelsen i länet, att renbete inom Nederkalix kommun skulle förbjudas. Och nu så sent som i oktober 1955 behandlades frågan ånyo i kommunalfullmäktige, varvid vissa krav framställdes i anledning av att tillfälle beretts kommunen att avgiva yttrande över viss utredning rörande de skador som renarna mera regelmässigt anställer för jordbruket inom vissa delar av länet, där koncessionsrenskötsel bedrives.

Jordbrukarna i berörda trakter anser — och detta med full rätt — att rätten till koncessionsrenskötsel i kustlandet helt bör förbjudas. I varje fall bör dessa jordbrukare som drabbas av sådana skador som härovan berörts få en sådan ekonomisk gottgörelse och ett sådant stöd av de statliga myndigheterna, att man kan tala om rättelse av de nu rådande snedvridna förhållandena.

Med åberopande av vad jag här anført hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få rikta följande interpellation.

1. Anser inte herr statsrådet att tiden nu är inne att upphäva gällande bestämmelser angående koncessionsrenskötseln i kustlandet i Norrbotten?

2. Om så icke är fallet, vilka åtgärder avser herr statsrådet att vidtaga för att åstadkomma rättelse av påtalade missförhållanden?

Denna anhållan bordlades.

§ 30

Till bordläggning anmäldes

statsutskottets utlåtanden:

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vidgad möjlighet till erhållande av studielån med statlig kreditgaranti jämte i ämnet väckta motioner,

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1956/57, i vad avser finansdepartementets verksamhetsområde,

nr 48, i anledning av väckt motion om befogenhet för myndigheterna att själva besluta rörande tjänsteresa till nordiskt land, och

nr 49, i anledning av väckt motion om ersättning till Hemming Gabrielson för förluster, som åsamkats honom i anledning av fabriksbrand under hans beredskapstjänstgöring; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 7, i anledning av väckta motioner om ökad medelsanvisning för budgetåret 1955/56 till fiskerilånefonden.

§ 31

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1956/57 under försvarets fonder m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 122, angående repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57 m. m.; och

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1956/57 till avsättning till lotterimedelsfonden; samt

från bevillningsutskottet:

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 56 § 3 mom. och 58 § 1 mom. uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272).

§ 32

Anmäldes, att Kungl. Maj:ts proposition nr 106, angående vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m., tillställts kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 33

Anmäldes, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats en motion, nr 659, av herr *Helén*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 84, angående anslag för budgetåret 1956/57 till universitetskanslersämbetet, m. m.

Denna motion bordlades.

§ 34

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 18.38.

In fidem
Gunnar Britth